

অর্থবিবেদ-সংহিতা।

তত্ত্বাদিঃ খণ্ড।

(১)

RMIC LIBRARY

Acc No. 168283

Class No. A

Date 11.3.93

St. Card ✓

Class; ✓

Cat; ✓

Bk. Card; Sop

Checked ✓

পুজনীয়-শ্রী যুক্ত-চুগাম লাহিড়ী শাস্ত্ৰ

সম্পাদিতঃ।

ৰাজচৰ্চা-সভাপত্ৰ

“পৃথিবীৰ ইতিহাস” মুস্তাকে

শ্ৰী বৰেঙ্গনাথ-লাহিড়ী-শৰ্মণ

মুজুড়া প্ৰকাশিত।

ଅଥବରବେଦ-ସଂହିତା ।

— ୩୫୨ : ୩୫୨ —

ସତ୍ୟ କାଣ୍ଡ ।

ଆଶୀର୍ବାଦ ମର୍ତ୍ତ୍ଵ ।

ସତ୍ୟ ନିଃସମିତି ଦେବୋ ଯୋ ଦେବୋତୋଧିମଃ ଅମ୍ବ ।
ମର୍ତ୍ତ୍ଵଯେ ତଃ ଅହଂ ମୃଜ୍ଳ ବିଷାତିର୍ବ୍ୟହେସନ୍ ॥ ୧ ॥

• • •

ସତ୍ୟ କାଣ୍ଡ ଅଯୋଦ୍ଧାତୁଥାକାଃ । ତଥ ଏଥମେହୁତ୍ସବକେ ଏକ ଉତ୍ସାନି । ତଥ 'ଦୋଷୋ ଗାଁର' ଇତି ଅସମ ସୂତ୍ର । ତଥ ଆହେନ ତୃତେନ ନରଶାଲାରୀଃ ପୃତିକାଯୋ ସ୍ତର୍ତ୍ତ ସମ୍ମିଶ୍ରିତ ଜୁହ୍ୟାତ । ତ୍ଥା ଚ ସୂତ୍ରଃ । 'ସତ୍ୟ ସତ୍ୱ' (୫୨୬) ଇତି ନରଶାଲାରୀଃ ନାର୍ତ୍ତର୍ମୁଦ୍ୟମଶ୍ରି ଜୁହ୍ୟାତ ବୋଧେ ପାଇ (୬୧) ଇତି 'ବିତୋରାଃ ଯୁଜାତ୍ୟାଃ ତୃତୀୟଃ' ଇତି (କୋ ୩୭) । ତ୍ଥା ତୈନେନ ତୃତେନ ସତ୍ୟରମକାମଃ ଆଜ୍ଞାନାଥଂ ପ୍ରାରୋତ୍ତାଶାନିଦିନକୁଣ୍ଡାନି ଅଯୋଦ୍ଧାତ୍ମି ହ୍ୟାତିନି ଜୁହ୍ୟାତ । ତ୍ଥା ଚ ସୂତ୍ର । 'ଦୋଷୋ ଗାଁର' (୬୧) ପାଠୀ ମଠ. (୬୧) ଇତି ଏକ' ଇତୋଽମ 'ତ୍ୟାପକୀ' (୧୧୨) ଇତ୍ୟାପରୀତ ଇତାନ୍ତଃ (କୋ ୧୧୨) । ତ୍ଥା ଅମେନ ତୃତେନ ନରଶାଲାକାଧିଗତ୍ୟକାମଃ ଅଧର୍ମିଣଃ ସମ୍ବନ୍ଧ ଉପତ୍ତିଷ୍ଠିତ ଏବା । ତ୍ଥା ଅମେନେ ପରାମର୍ଶନାନ୍ତରେ ଭଣ୍ଡଃ ମଞ୍ଚାତା ଅଭିମଣ୍ୟ ଅଭୀର୍ଯ୍ୟ । ସୂତ୍ରିତ । 'ଦୋଷୋ ପାରୋତ୍ଥାଶାନଃ ନରଶାଲାପାତି' ଇତି (କୋ ୧୧୦) ତ୍ଥା ଶୋଭାରେ ପ୍ରାତଃକଲେ ସହିତମାନକୋତ୍ସବେ ବ୍ୟାଙ୍ଗ୍ନାମନ୍ତ୍ରାତ୍ମିକାମିତି ବ୍ୟାଙ୍ଗ୍ନାମନ୍ତ୍ରାତ୍ମିକାମିତି ବ୍ୟାଙ୍ଗ୍ନାମନ୍ତ୍ରାତ୍ମିକାମିତି । ତ୍ଥା ଉତ୍ସାନି ଦୈତ୍ୟମେ । 'ଚାହାଲାତ୍ ପାର୍କଣତ ଉଗାପିଶାନ୍ତ' । ଦୋଷୋ ପାରୋତ ଉପେରୁମାତାରୀ ଜୀବତେ' ଇତି (୧୧୦ ୩୭) 'ଇତ୍ୟାପ' ମୋହଃ ଆହୁଃ' ଇତି ତୃତେନ ମୋହାପେ ତ୍ରୋଣକଲନ୍ଧଃ ମୋହଃ ଇତ୍ୟାପ । 'ଇତ୍ୟାପ' ମୋହଃ ଆହୁଃ ଇତି ମୋହକଲନ୍ଧଃ ଅହୁମୁରତେ' ଇତି ଦୈତ୍ୟମନ୍ତ୍ରାତ୍ମି (୧୧୦ ୩୬) ଅତି 'ଆ ଯୁଦ୍ଧ ବିରାଜ' (୬୨୨୨) ଇତାମରୀ ଏତା ବାହ୍ୟକୁଣ୍ଡ-ପୀତ୍ତାପରିହାରାତ୍ମି ପାର୍କଣନ୍ତକାଟନ୍ତଃ କୌତୋଦନଃ ମଞ୍ଚାତା ଅଭିମଣ୍ୟ ଅଭୀର୍ଯ୍ୟ । ସୂତ୍ରିତ । 'ଆ ଯୁ ବିଶକ୍ଷିତ ଅଯୋମିଦେଶନଶ୍ରଦ୍ଧଃ କୌତୋଦନେ ଅଭାବ' ଇତି (କୋ ୩୪୯) ସତ୍ୱପି ଅଦିନ୍ କାଣ୍ଡ ପାରେଣ ମର୍ତ୍ତ୍ଵାଶ ଉତ୍ସାନ ତୃତୀୟକାନ୍ତେ ବ୍ୟାଙ୍ଗ୍ନାମନ୍ତ୍ରାତ୍ମିକାମିତି ବ୍ୟାଙ୍ଗ୍ନାମନ୍ତ୍ରାତ୍ମିକାମିତି ।

ତୁ ଅଧ୍ୟା.

ମୋଟେ ଗାଁର ବୁଦ୍ଧ ଗାଁ ହୃଦୟକ୍ଷେତ୍ରି ।

ଆଖରିଙ୍ଗ ଜ୍ଞାନ ଦେବ ପଦିତାମୟ ॥ ୧ ॥

ପ୍ରକାଶକ ।

ଲୋକେ ଉପି । ଗାନ୍ଧି । ସୁହେ । ଗାନ୍ଧି । ଦ୍ଵାରମ୍ଭ । ଖେଳି ।

ଆଖର୍ଣ୍ଣିଣ । ପ୍ରଥି । ମେତ୍ୟ । ଶନିତାବ୍ୟ । ୧

ହେ ଆଧୁନିକ ଅଧିରମଣଃ ପୁଅ। ‘ଭାଷାଗତ୍ୟ’ ଇତି ଅଣି ‘ଅନ’ ଇତି ଅକ୍ଷତିଭାବୀର୍ଥ ଟିଲୋଗାତ୍ମାବ୍ୟାଃ । ନ ଚ ଅଧିରମଣଃ ପୁଜ୍ରୋ ଦଧ୍ୟାତ୍ମମାମ ମହର୍ମଃ । ତଥା ଚ ତୈକ୍ତିବୀରକଃ । ‘ଆପାଗର୍ଭର୍ମା ଅଗର୍ଭା ଅଗିରେବ ଦଧ୍ୟାତ୍ମମର୍ମଃ’ ଇତି (ତେତୀ ୮୧୦ ୯୬୧୦) । ନିଗମଶକ୍ତ ସମ୍ଭବ । ‘ତଃ ଉ ବ୍ରଦ୍ୟାତ୍ମମଃ ପୁଅ ଜୈଧେ ଅଧିରମଣଃ’ ଇତି (୩- ୬୧୫୧୦) । ହେ ତାମୃଣ ଆଧିରମଣ ମହର୍ମେ ଦୋଷାଖ୍ୟୋ ରାତ୍ରିଗାତ୍ରୀ । ନ ଚ ଅଧିକରଣପ୍ରଧାମଃ । ଉପର୍କଃ ଅପାର୍ଯ୍ୟ । ଦୋଷୋ ରାତ୍ରୀ । ଅଗିରମକ୍ରାଂ ଅଛନ୍ତି । ଅତେବାତ୍ରୋପଞ୍ଜିତେ ମର୍ମକିଳିପି କାଳେ ଗାର ଭଡ଼ାଗମୋରୀମି ଲାଘାନି ଉଚ୍ଛଵର୍ତ୍ତ । ‘ବୃଦ୍ଧମାତ୍ର ତଥା ଲାଭାର’ ଇତି (୩- ୩୦ ୧୦ ୫୫) ଯତ୍ତ କଗନତୋତ୍ତମ ବୃଦ୍ଧମାତ୍ରଃ ଆଧିଶ୍ରୀ ତୃତୀ ଥାପଯିତ୍ତୁ ବିଶେଷତା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧ ଗାମ୍ଭେତି । ‘ତାଃ ଇତି ଦରମହର୍ମ’ (୩୦୬ ୪୬୧) ଇତ୍ତାମାର୍ତ୍ତ ରାତ୍ରି ଉୟପର୍ବ ଲାଭ ବୃଦ୍ଧ । ତାଙ୍କ ନରଲୋଗମାଗାନାଂ ଅକ୍ଷତିଭୂତେ ଅଧିମପ୍ରରୋଧୋପିଷ୍ଠୋମେ ମାଧ୍ୟମିନ୍ଦମନେ ପୃଷ୍ଠାତ୍ମାତ୍ମେ ସିକଳେନ ଅଧ୍ୟମ ଅତ୍ୟାତ୍ମତ । ତତ୍ତ ଉତ୍ସତ । ‘ରମ୍ଭନ୍ତରାଜୀ ବୃଦ୍ଧମାତ୍ରୋକ୍ତପାତ୍ରା ବା ଅମ୍ବର ସମେତ’ ଇତି । ତତ୍ତ ବୃଦ୍ଧ ଲାଭ ହେ ତୋତଃ ଗାର । କୈ କୈ ଶକେ ହତି ଶାତ୍ । ତେମ ଚ ଗାମେନ ତୃତୀୟ ଦୌତ୍ତମ୍ଭୁତ୍ୟମ୍ୟ ଦେହ ଅକ୍ଷାତ ଧାରନ ଡୂପାଏ ଧାରଣପୋଷଙ୍ଗୋ । ‘ଧରମୋରେତ୍ତୋ’ ଇତି ଏବାତ୍ମାଗମୋପୋ । ତତ ଚ ଗୀର୍ଯ୍ୟମକ୍ଷ ଲାଭଃ ଉତ୍ସତକଳା ସାଧମ୍ୟର ତୋତମିଳିପାଦନବାରେତାହ ରହିବି । ଦେହ କାମାଦିକୁଣ୍ଠମ୍ୟତ୍ୱ ନରିତାର୍ଥ ଅର୍ଥର୍ଥାବିତରା ନରିତ ପ୍ରେରନ୍ତ ପୂର୍ବୀ ରହି ଅଧିମଣ । ଶୁଣିନିର୍ମିତଶ୍ରଣିଭାମମି ହ ରହିବି । ଲାଚ ସତେ ସିରିଦୀ ଅଶୀତାଶୀତମର୍ମତେବା । ତତ ଅଗୀତମର୍ମନାଧ୍ୟା ଉତ୍ସତ । ତତ ‘ଆରୋଜୁ’ ସମେତେ ‘ପୂଟେଃ ଜ୍ଞାତେ’ ଇତାଦିଶିକ୍ଷାକାରିହିତ । ଅଗୀତମର୍ମନାଧ୍ୟା ଉତ୍ସତ । କାଳିପି ‘ଆମାର ଶାମତି’ ‘ଆଉଗେ ଶଳାତ’ ଇତାଦିଶିଳତିଚୋରମାବିହିତ । ତଥୋତ୍ତ ସାକ୍ଷାତ୍କାରେ ସାକ୍ଷାତ୍କାର ସମ୍ଭାବନା ଆଶକ ଅଧାମକର୍ମର ରାଜ୍ଞିକ୍ଷର୍ତ୍ତଃ ‘ରତମନ୍ତ୍ରାତ୍ମକ ସଂକାରୋ ସାକ୍ଷାତ୍କାର ସମ୍ଭାବନାକୁ’ ଇତାଧିକରଣେ (ତେତୀ ୨୧୧୦) । ଅତତ୍ ଉତ୍ସତ ରହିବି । ଗୀର୍ଯ୍ୟମେନ ବୃଦ୍ଧତା ଦ୍ୱାରା କଳାଧମପରାପୂର୍ଣ୍ଣମନ୍ତ୍ରଃ ପୃଷ୍ଠାତ୍ମାଧ୍ୟଃ ଅଧାମକର୍ମ ରିମ ଦେହ ଇତି । ଆଧିରମ ଇତ୍ତାମର୍ମତ ଅଶୀତମର୍ମତ ‘ଆଶିତମର୍ମତ ପୂର୍ବୀ ଅନ୍ତର୍ମାମନ୍ୟ’ ଇତି ଅନ୍ତର୍ମାମନ୍ୟତାଗାର ରହିତାକାମାଦିକୁଣ୍ଠମ୍ୟର ‘ଅଗାମାଦି’ ଇତି ଶିଳାକାମଃ ।

ସ୍ତିତୀଙ୍କ ।

ତୁ ହୃଦ ଗୋ ଅନ୍ତଃ ସିଙ୍କୋ ମୁଦ୍ରଃ ।

ମତ୍ୟଶ୍ଚ ଯୁଵାନମଜ୍ଞୋଦ୍ୟାତଃ ମୁଖେୟ । ୫ ।

ପର-ଗାଠଃ ।

ତୁ ଉଇତି । କହି । ଯଃ । ଅନ୍ତଃ । ସିଙ୍କୋ । ମୁଦ୍ରଃ ।

ମତ୍ୟଶ୍ଚ ଯୁଵାନମଜ୍ଞୋଦ୍ୟାତଃ ମୁଖେୟ । ୬ ।

ହେ ଶୋତଃ ତୁ ତମେ ଦେବ । ପୁହି ଜ୍ଞାତା । ଶ୍ରୀଗର । ଯୋ ଦେବଃ ଶବିତା ମତ୍ୟଶ୍ଚ ପରତ୍ରକଷଣ
ମୁଦ୍ରଃ ପରମତଃ ପୁରୁଷ । ତଥା ଚ ଅଗନ୍ତକାର୍ଯ୍ୟ ପରମାଜ୍ଞାନଃ ଅନୁତଃ ସାକ୍ଷାତମୟକ । 'ମ
ଜ୍ଞାନାନ୍ତ ସ୍ଵରୂପ ଅନ୍ତଃ ତୁ ତୋ ଯଃ । ଆନିତା । ତୁ ତୋ । ଇତି' (୨୦ ଆଠ । ୧୩।) ୮
ଏତେନ ଇତରବେଦେଶ୍ୟଃ ଆଶତା । ଅନ୍ତୋକ୍ତଃ ତଥିତ । ଜ୍ଞାନୋ ଯଃ ଶବିତା ସିଙ୍କୋ ଓଦ୍ଦର୍ଶିକେ
ସମୁଦ୍ରେ ଅନ୍ତଃ ମଧ୍ୟ । ଉତ୍ତମ ମୁଦ୍ରଃ ଇତି ଶେଷ । ତଃ ଯୁଵାନଃ ମିତାତକ୍ରମଃ ମୈତ୍ରତ ତମଳେ
ସାବରିତାରଃ ପ୍ରେକ୍ଷିତାରଃ ବା ଅନ୍ତୋଦୟାତଃ ଅହିଂସକାମ୍ୟମୁଦ୍ରଃ । ଶୋତମଧ୍ୟଃ ଇତାର୍ଥ । ମୁଖେୟ
ମୁଦ୍ରଃ । ପୁହୋତାଯରଃ ॥ (୬କ । ୧୪ । ୧୨—୨୫) ।

ତୃତୀୟ ।

ଲ କ ନୋ ଦେବଃ ଶବିତା ଶାବିମଦମୃତାନି ଭୁରି ।

ଉତେ ଶୁଷ୍ଟୁତୀ ଶୁଗାତବେ । ୭ ।

ପର-ଗାଠଃ ।

ଶାତ ଦାତୁଃ କେବା । ଶବିତା । ଶାବିଯତ । ଅନ୍ତାମି । ହୃଦୀ ।

ଉତେ ଇତି । ଶୁଷ୍ଟୁତୀ ଇତି ଶୁଷ୍ଟୁତୀ । ଶୁଗାତବେ । ୮ ।

ଲ ବଳ ଏବ ମେହି ମନିତା ମଃ ଅନ୍ତାକୁ ଅଶ୍ଵତାନି ଅଯୁଦ୍ଧମଧ୍ୟନାମି କୂରି କୂରିଗି ବହୁନି ସବିଃ-
ଆମାମାହିନି କର୍ମାଣି ମାରିବିଦି ପ୍ରେରମତ୍ତ ମେନାନ ଆପନ୍ତା । ସହା ଅଶ୍ଵତାନି ଅଯରଗହେତୁ କୂରିତାନି
ଦଳାନି କୂରି ବହଳ ନଃ ଅଶ୍ଵତାନ ମାରିବି ପ୍ରେରମତ୍ତ ବୁଝିପରେ । ଅନ୍ତା ଗେଟି ଅଡାଗମଃ ।
‘ଶିକ୍ଷଣଙ୍କ ଗିର୍ଜା ଗର୍ଭାଗଃ’ ଇତି ବଚମାତ୍ ବୁଜାଗାଦେଖୋ । ସବକଣ୍ଠ ‘ର୍ଭଚ ତଥବଗର୍ଭ ତକୁତୋକୁରାଗଃ’
ଇତି ସାରହିତିକୋ ବୀରଃ । କିମର୍ବ ଇତାତ ଆହ ଉପେ ଇତି । ଉତ୍ତରଗିରେ ପୁଷ୍ଟି ଶୋଭନ-
ଶ୍ରଦ୍ଧାଧନେ ବୁଦ୍ଧବ୍ୟକ୍ତରେ ମାଧନେ ଶୁଭାଗ୍ରବେ କୁଟୁ ଗାତଃ । ସହା ଉପେ ଶୁଷ୍ଟି ଶୁଷ୍ଟି ଶୁଷ୍ଟିଶାଙ୍କକେ
ଶୋଭନେ କୁଟୁ ଶୁଷ୍ଟି ଅଯୋଜ୍ଞ । ମାଧତେବ୍ୟରେ ତବେଶୀ ହାମଃ । ୩ ।

କୁଟୁର୍ଥୀ ।

ଇତ୍ତାର ମୋମୟୁଦିଗଃ କୁନୋତା ଚ ଧାରତ ।

କୋତୁର୍ଥ୍ୟୋ ସଚଃ ଶୁଷ୍ଟିଶବ୍ଦଗ୍ରେ ଚ ମେ । ୧ ॥

ମେ-ମାଟଃ ।

ଇତ୍ତାର ମୋମଃ ଧାରତଃ କୁନୋତା ଆ । ଚ । ଧାରତ ।

କୋତୁର୍ଥ୍ୟୋ ସଚଃ ଶୁଷ୍ଟିଶବ୍ଦ । ହସ । ଚି ମେ । ୧ ॥

ହେ ଶହିରଃ ଅକ୍ଷର୍ମାପର୍ମଭାଃ ଇତ୍ତାର ଇତ୍ତାର ମୋମ କୁନୋତ ଅକ୍ଷିମୁତ । ‘ତଞ୍ଜମଞ୍ଜମଧନାଶ’
ଇତି ତଥକର୍ତ୍ତ ତଥାମେଃ । ଭତ୍ତ ପିତ୍ରେନ ତିକ୍ଷାଭାଗଃ ‘ମାଲିଶାତୁ କାର୍ତ୍ତିଧାତୁକର୍ମଃ’ ଉତି ଶୁଣଃ ।
ତଥା ତଃ ମୋମଃ ଆ ଧାରତ ଚ । ଆଶବନେ ନାମ ଅଦାତ୍ତାତ୍ରାର୍ଥ ଶୁଣିତପ୍ର ନମତୀବରୀକଳାପ
‘ଦିନବର୍ତ୍ତା’ (ତୈତୀ ମୁଠ ୩.୩.୩) ଇତାରମଞ୍ଜମଗ୍ନୋଇତାକ୍ରମିଃ ମୋମଃ କୁଟଃ ‘ମାନାକୁ ତେ’
(ତୈତୀ ମୁଠ ୩.୩.୩) ଇତାରମଞ୍ଜମକ୍ରମୀକ୍ରମାନନ୍ତ । ସହ ଆହ କୋମ୍ପମ୍ଭଃ । ‘ଅକ୍ଷୁଃ ଅକ୍ଷୁଭାର୍ତ୍ତ
ବା ଅକ୍ଷୁ ଶୁଷ୍ଟାତି’ ଉତି ପକ୍ଷମଃ ‘ଉପମଞ୍ଜ ରାଜତ୍ରୀନ ଅଶ୍ଵନ ଅଶ୍ଵତି’ ବନ-ଜା
ଅଶ୍ଵବନ ପାରତୀର୍ଥ ଛନ୍ଦଲେଟୋଟିଃ ଅତିମଦ୍ରୁ । ଦୈରନେ ତତ୍ତଵାଦିନାତି । ଗଙ୍କରୁଦ୍ଧଃ ମଧୁକୁର୍ବୀ
ବା । ବାନାକୁ ତ ଇତୋତାନ ଅଭିନିତା’ ଉତି (ଅମ୍ବ ୧୫.୮.୨) । ସୁକ୍ରିକ୍ଷାନେ ଇତାରାହ
ଶାରୀର ମୋଟି ‘ଛନ୍ଦଲାଭର୍ତ୍ତା’ ଇତି ଶପ ଶାର୍କଧାତୁକହାର୍ତ୍ତ ‘ମେରନିଟି’ ଉତି ଶିଲୋପଃ । ସହା
ଧାରୁ ପାତିକାହୋଃ । ଭତ୍ତ ଅକ୍ଷିମୁତ ମୋମ ଆ ଧାରତ ମଧ୍ୟମିତ୍ରେ ମର୍ମିତଃ ଶୋଭନତ । (ସ)
ଇତଃ କୋତୁର୍ଥ୍ୟ ମେ ମେ ସଚଃ କୁତୁର୍ଥ୍ୟ ବାକ୍ୟ ହସ ଆଶବନେ ଚ ଶୁଷ୍ଟିଶବ୍ଦ ଶୁଷ୍ଟିଶବ୍ଦ ଆଶବନେ
କାମୋଦୀର୍ଥ ତଥା ଇତ୍ତାରେତି ସମ୍ବନ୍ଧ । ଶୁଷ୍ଟିଶବ୍ଦ ଇତି । ଶ୍ରୀ ଅନ୍ତଃ । ଅନ୍ତଃ ଗେଟି ଅଡାଗମଃ ।
‘ଅକ୍ଷୁ ଶୁ ଚ’ ଇତି ‘ଶୁ ପତର୍ଯ୍ୟ’ ଶୁଷ୍ଟାଚ । ହସ ଇତି । ‘ଭାବେଶୁପଦଗ୍ରହ’ ଇତି ଅଗ୍ର
ଶୁଷ୍ଟାପଦଗ୍ରହ ଚ । (୬୩—୧୩—୨୩—୧୩) ।

ପଞ୍ଚମୀ ।

ଆ ୪୯ ବିଶ୍ଵମୁଖୀମାନେବୋ ବହୁା ନ ବୃକ୍ଷଶକ୍ତିମଃ ।

ବିଜ୍ଞାନୀ ଯି ମୁଖେ ଜହି ରଙ୍ଗସ୍ଥିନୀଃ । ୨ ।

ପ୍ରାଚୀ-ପାଠୀ

ଆ ସମ୍ବନ୍ଧିତ । ଉପରେ । ସମ୍ବନ୍ଧିତ । ଅକ୍ଷମ୍ବନ୍ଧିତ ।

विद्वान् शिव । वा यथा । अहि । ब्रह्मशिवैः । २ ।

ଟିଲ୍‌ବା ଶୋମା ଅକ୍ଷମା । ଅହନ୍ତୀମେତ୍ର । ଅଦେହ୍ୱି ସଂଚ (ଡୋ. ୪୨୦୫) ହିତ ଅନୁକ୍ରମ
ବୁଦ୍ଧାବିରିତଃ । ଅହୁତା । ମନ୍ତ୍ର ଯେ ଉତ୍ସାହ ଆ ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରବିଶିଷ୍ଟ । ତତ୍ତ୍ଵଦୂରୀତଃ ସର ହିତ ।
ମନ୍ତ୍ରଃ ଉଗ୍ରଧାରେ । ସରଃ ପଞ୍ଜିଗୋ ସମ୍ବଲପୁଣ୍ୟ ବୁଦ୍ଧ ଶୈଖି ବେଦରୀ ଆମ୍ବାନ୍ତି ତଥା
ଇନ୍ଦ୍ରାବିଂ ଅଭିଯୁତାଃ ଶୋମା ତ୍ବତ୍‌ପାଶମାତ୍ର ତତ୍ତ୍ଵଦୀରେ ଅହରେ ପ୍ରବିଶିଷ୍ଟାତାର୍ଥଃ । (ଲ୍ଲବଃ) ହେ
ବିରପୁଣିମି ଯତରାମେତ୍ର । ହେ ମହାରାଜ ଶୋମାନେ ମୁଣ୍ଡ ଲନ୍ମ ବକ୍ରବିନୀ ରଙ୍ଗେ ଭିତ୍ତିରୁଧିକେରଂ
ପେତା ମୁଖ ଯୁଦ୍ଧାମାନା ପଞ୍ଜମେନା ବି ଜହି ବିନାଧର୍ମ । ହତେର୍ଜି ହିତ ଜାମେହଃ । ତତ୍ତ୍ଵ 'ଅ'ମନ୍ତ୍ରଦୂରୀ
ଅତ୍ରା ତ୍ବତ୍' ହିତ ଅମନ୍ତ୍ରଦୂରୀ 'ପତୋ ହେ' ହିତ ଶୁଣାଯା । (୬୩)–୧୪–୨୫–୨୮)

५८

সুনোতা সোমপাবে মোমভিজ্ঞাগ বজ্জিণে।

যুবা খেতেশানঃ স পূর্বষ্টু তৎ। ৩।

ପ୍ରମାଣିତ

ଶ୍ରୀମତୀ । ଶୋଧିପାବେ । ଶୋଧି । ହେତୁର । ସଞ୍ଜଣେ ।

য়। কেতী। ঈশ্বামঃ। সঃ। পুরুষামঃ। এ।

ହେ ଅଧିକର୍ତ୍ୟବ୍ୟ ଶୋଭନାକୁ ପୋଷନ ପାଇଁ ଶୋଭନାମୋଦ୍ଦୂରାକାର । ‘ଆତେ’ ଯମିନ୍‌କ୍ଲିନିକନିମିଶ’ ଇତି ଯମିନ । ବାଜାପେ ବଜାକୁଥାର ପକ୍ଷାମନମନ୍ଦରୀରେ ଉଚ୍ଚାର ଶୋଃ ଅନେକ ଲାଭସୁଧାରୀ ତୁ ଅଛି କୌଣସି ଯଥା ନିର୍ଭାବର୍ତ୍ତଣ । ଯତ୍ଥାଏ ଯାହିରିବା ଗୁଣଶତ ଏହିବେଳେ ଯମିନ୍ କ୍ଲିନିକ ପରିବହନ

ଅଗତ ଈତିହାସି ଥାରୀ । ଜୈନ ଈତିହାସି ଇତ୍ୟାବାଏ ଲଟିଃ ପାନଚ । ଅଧାରିବାବୀ ମନ୍ଦିରଗାତ୍ରକାମୁକାର୍ତ୍ତରେ ଧାତୁବ୍ସରେଣ ଆହୁମାତଃ । ପୁନ୍ତୂତଃ ପୂର୍ବତିର୍କଷିତବ୍ସରମାତ୍ରେ
ଦ୍ୱାତିଶ୍ୱରିକିଲିଙ୍ଗରେ କୃତଃ ପ୍ରଥମିତଃ । ସ ଇଥି ମର୍ମୋକ୍ତି ଇତ୍ୟଃ ତ୍ରୈତୀତାର୍ଥି ମୋହି ଅଭିଭୂତେ
ପଦକଃ । (୬୩୧ ୧୫-୨୫ ୩୩) ।

ଇତି ସର୍ତ୍ତେ କାଣେ ଅପରି ସ୍ଵର୍ତ୍ତଃ ।

• • •

‘ପାତଃ ମୁଁ ଇତି ତୃତେନ ନିଜଯତ୍ତାବନକର୍ମଣି ଆଜ୍ୟାଏ ହଥା ଖର୍ଗଗ୍ରି ସ୍ଵର୍ତ୍ତଃ ମନ୍ମାତା
ଅଭିଯତ୍ତା ଯୋଗକାର ପ୍ରୟାଚିତ୍ । ତତ୍ତ୍ଵେଣ ପଞ୍ଚାବମକାରୋ ବାତୋ ଶରମକାଳେ ଏତେ କୃତଃ ଅଗନ୍ତ
ଆବେଦନେ ସୁଧାଂ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ସମ୍ପାଦ । ତତ୍ତ୍ଵେଣ ସ୍ଵପ୍ନୋଧିତଃ ସ୍ଵପ୍ନୋଧିତଃ ଅମେନ ତୃତେନ ସଞ୍ଚାରମାତ୍ରେ
ଜୀବି ପରାମି ଭିତ୍ତେ । ଦିଉତୀ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଉତ୍ସତ୍ତ୍ଵଃ ସ୍ଵର୍ତ୍ତଃ ହି । ‘ପାତଃ ମୁଁ (୬୩) ସ ଏମି
ପରିବ୍ରାନ୍ତିକି (୬୧୬) ସମ୍ବନ୍ଧେ ଦଙ୍ଗେ ବାଧ୍ୟାତ୍ମ ମିଟୋ । ସୁଧାଂ ବିଭାବ ମନ୍ମିଶତି ଜୀବି ପରାମି
‘ଶ୍ରୀଯାମାପର୍ବତି ଭିତ୍ତେ’ ଟିତି (କୋ ୧୧) । ତଥା ‘ପାତଃ ମୁଁ ଇତି ପକ୍ଷତିର୍ଗ୍ରୁତଃ
ସଞ୍ଚାରମକାମଃ ଆବାସମିତିପୁରୋତ୍ତାପାଦିଶକ୍ତୁଗ୍ରାହାନି ଆହୋଦଶ ଦ୍ରୟାଶି ଜୁହ୍ଵାର୍ଥ । ‘ପାତଃ ମୁଁ
(୬୩) ଇତି ପକ୍ଷ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାରା’ (୬୯୯) ‘ଇତ୍ୟାଦି ‘ଭ୍ୟାଶକ୍ରି’ (୧୧୨) ‘ଇତ୍ୟାପରବୀତ’ ଇତ୍ୟାତ୍ତ୍ଵ
ସ୍ଵର୍ତ୍ତଃ (କୋ ୧୧) । ‘ଦ୍ୱାତ୍ରୀ ମେ’ ଇତି ତୃତେନ ବାଯାଦମିକ୍ଷାଗର୍ଭଣି ପୁଷ୍ଟାର୍ଥ ସନ୍ତ୍ରମନ୍ତ୍ରମାତ୍ରା
ଗୋର୍ଜୁର୍ଦେହ ପକ୍ଷ ଓମନ୍ ମନ୍ମାତା ଅଭିଯତ୍ତା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାରା । ତଥା ଭାଇତ୍ରୀ କର୍ମଣି ଅମେନ ତୃତେନ
ଶ୍ଵର୍ଣ୍ଣାମାତ୍ରିକର୍ମଣ ମନ୍ମାତ୍ରେ । ‘ଦ୍ୱାତ୍ରୀ ମ ଇତି ପାତରିଭକ୍ଷାମାତ୍ରାପାତି । ଆଜ୍ୟ ସମ୍ବାଦି ବନ୍ଦୁ
ମନ୍ମାତ୍ରସଂ ଦିମ୍ବକ ଧାର୍ଯ୍ୟାତ । (ଇତି କୋ ୦୬) । ତଥା ପୁଷ୍ଟାର୍ଚିତାକର୍ମଣି ଅମେନ ତୃତେନ
ଶ୍ଵର୍ଣ୍ଣାମାତ୍ରାଦିଗଜ୍ଞାବାନ ମନ୍ମାତ୍ରେ । ‘ଦ୍ୱାତ୍ରୀ ମ ଇତି ପାତରିଭକ୍ଷାମାତ୍ରାପାତ’ ଇତି ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାରା ‘ଶୁକ୍ରହେ
ଶିତ୍ରାକର୍ମ’ । ବିଶ୍ୱାସଃ ମନ୍ମାତା ମନ୍ମାତବତଃ କରୋତି’ ଇତି ହି କୌଲିକର୍ତ୍ତା ସ୍ଵର୍ତ୍ତଃ
(କୋ ୦୬) । ତଥା ଚ ଶୁକ୍ରାରାତ୍ ଶୁକ୍ରାର୍ଥୀ ବା ଶୁଶ୍ରୀ ଆରତୀଯବନମେ ତତ୍ତ୍ଵାତ୍ମାର୍ଥ ଅମେନ
ତୃତେନ ଆଜ୍ୟ ଜୁହ୍ଵାର୍ଥ । ସ୍ଵର୍ତ୍ତଃ ହି । ‘ଶୁକ୍ରାରାତ୍ ଶୁକ୍ରାର୍ଥୀ ବା ଶୁକ୍ରାର୍ଥୀ ଶୁର୍ବିତୋ କର୍ମତଃ’
ଇତି ପରିମା ହୋମର୍ଥ କାର୍ଯ୍ୟମ ସମ୍ବନ୍ଧମ ଗଠିବା ସ୍ଵର୍ତ୍ତଃ ‘ଦ୍ୱାତ୍ରୀ ମେ ଦୈଗ୍ୟ ସତ୍ୟ’
ଇତି (କୋ ୧୦.୩୨) ।

• • •

୪୭ ଥଥୟ ।

ପାତଃ ମୁଁ ଇତ୍ୟାପୂର୍ବମାତିତଃ ପାତ ମନ୍ମାତଃ ।

ଅପାଏ ମନ୍ମାତ ମନ୍ମାତଃ ମନ୍ମ ପାତନ ପାତୁ ମୋ ବିଶୁକ୍ତ ତୋ । ୧୮

ପଦ-ପାଠୀ ।

ପାତାଃ । ମଃ । ଇଞ୍ଚାପୁଷ୍ପା । ଅଦିତିଃ । ପାତ । ସକତଃ ।
 ଅପାଃ । ମପାଃ । ଲିଙ୍କରଃ । ଲକ୍ଷ । ପାତମ । ପାତୁ । ମଃ । ଶିଖଃ । ଉତ । ହୋ । ୧ ।

ହେ ଇଞ୍ଚାପୁଷ୍ପା । ଇଞ୍ଚାପୁଷ୍ପଣେ । ‘ଦେଶତାବଦେଶ’ ଇତି ପୂର୍ବମନ୍ତ ଆମଣ୍ଡୁ
 ଆବେଶ । ‘ରୂପାଃ ଶ୍ଵରୁକ୍ତଃ’ ଇତି ବିଭିନ୍ନେରାଜାରଃ । ଇଞ୍ଚାପୁଷ୍ପାର୍ଥଗ୍ରାମଃ ଶାବେଦ ଲକ୍ଷମାର୍ଥ-
 ଶ୍ଵରୁମେ ଇତି ନିର୍ମାଣ ଉତ୍ତରାଧିର୍ଦ୍ଧାତାଗଃ । ହେ ଇଞ୍ଚାପୁଷ୍ପଣେ ମଃ ଅର୍ପାନ ପାତଃ ରକ୍ତଃ ॥ ଅଦିତିଃ
 ଅର୍ପିମା ମେଘମାତା । ଶା ଅର୍ପାନ ପାତୁ ଇତି ଶିଖବିଶାମେନ ମସକ୍ତଃ । ମରତଃ ଏକୋନପଞ୍ଚାଶ୍ରମ-
 ଲକ୍ଷ୍ୟାକଃ ଲକ୍ଷ୍ୟଗନ୍ଧାତ୍ମକାତ୍ମପୁତ୍ରା ଦେଶ । ତେ ଚ ଅର୍ପାନ ପାତ ରକ୍ତ । ଅପାଃ ମପାଃ ଏତତ୍ତ୍ଵ-
 ଲଙ୍ଘଃ ଅନ୍ତର୍ମୋହଃ ଓ ରିଟୋହାତତଙ୍କଗଃ । ଲକ୍ଷ ଲିଙ୍କରଃ ଲକ୍ଷ ଲମ୍ବାଚୟୁତ ଅର୍ପାନ ପାତମ ପାତ
 ରକ୍ତ । ଉତ ଅପତ ଶିଖରୀପାନଶୀଲୋ ଦେଶ ହୋ । ହାଲୋକଶଚ ମଃ ଅର୍ପାନ ପାତୁ ରକ୍ତ । ୨ ।

ଶ୍ରୀରାଧ ।

ପାତାଃ । ନୋ । ଶାବାପୁଷ୍ପିଣୀ । ଅଭିଷ୍ଟଯେ ପାତୁ । ଶାବା
 ପାତୁ । ମୋଶୋ । ନୋ । ଅଂହରଃ ।

ପାତୁ । ନୋ । ଦେବୀ । ଶ୍ରୀଗା । ମରସତ୍ତି । ପାତିଗଃ ।
 ଶିଖା । ସେ । ଅଚ । ପାତିଗଃ । ୩ ।

ପଦ-ପାଠୀ ।

ପାତାଃ । ମଃ । ଶାବାପୁଷ୍ପିଣୀ ଇତି । ଅଭିଷ୍ଟସେ । ପାତୁ । ଶାବା ।

ପାତୁ । ମୋଶୋ । ମଃ । ଅଂହରଃ ।

ପାତୁ । ମଃ । ଦେବୀ । ଶ୍ରୀଗା । ମରସତ୍ତି । ପାତୁ । ଅଦିଃ ।

ଶିଖା । ସେ । ଅଚ । ପାତିଗଃ । ୪ ।

ଶାବାପୁରିଦୀ । ହୋକ୍ ବିନି ଚ ଶାବାପୁରିଦୀ । 'ଦିବୋ ଶାଖ' ଇତି ଶାଖାଦେଶः । 'ଝପାଏ ଅଜୁକୁ' ଇତି ପୂର୍ବଗର୍ଭଦୀର୍ଘ । ତେବେ ଅବାନ ପାତା ରଙ୍ଗତ । କିମର୍ଦ୍ଦ । ଅଭିରେ ଅଭ୍ୟୋଦ୍ୟାର ଅଭିମତକଳପାଞ୍ଜେ । ତଥା ଗ୍ରାମ ଅଭିଷରତ୍ତୁରାଶୀ ପାତୁ ରଙ୍ଗତ । ଅଭିଯୁକ୍ତ ଲୋମୋ ମଃ ଅବାନ ଅଭ୍ୟୋଦ୍ୟ ପାପାଏ ପାତୁ ରଙ୍ଗତ । ଶ୍ରୀଗ୍ରୋଟାଗ୍ରାମଜ୍ଞାନୀ ଦେବୀ ଦାମାଦିଶ୍ଵରଜ୍ଞାନୀ ଦରସନୀ ଚ ମହାତ୍ମିକ । ମଃ ଅବାନ ପାତୁ ରଙ୍ଗତ । ଅର୍ପିଃ 'ଆହଶିରାଦିକରଣେ ଅବିର୍ଭତ ପାତୁ ରଙ୍ଗତ । ଅପ୍ରାପ୍ୟଃ ଶିଳଃ କଳାଃ ସ୍ଵର୍ଗକରାଃ ପାର୍ଵତଃ ରାଜନାରିକତାମ୍ଭଦ୍ଵାରା ପାତାରେ ସେ ରଙ୍ଗରେ ଲକ୍ଷିତେଣ ଅଭାଗ । ରଙ୍ଗରୁକ୍ତ ଶେଷ । 'ସେ ପାଯାରେ ମାଯତେରଂ ତେ ଅର୍ପେ' (୩. ୧୪୭. ୩) ଇତାର ମରାକୁରଂ । ପା ରଙ୍ଗଲେ କତାମାଏ କୁଳାପାତିରେ (୩. ୧୧) ଇତି ଉତ୍ତମାଙ୍ଗ । 'ପାତୋ ଯୁକ୍ତ ଚିନ୍ତକ୍ରୋ' ଇତି ଯୁକ୍ତ । (୬୩-୧୩-୩୫-୨୩) ।

ତୋଳି ।

ପାହାଁ ନୋ ଦେଖାଖିନା ଶୁଭମ୍ପାତୀ ଉତ୍ସାହକ୍ରୋତ ନ ଉକ୍ତ୍ୟାଥି ।

ଅପାଃ ନଗାନିତ୍ରୁଣୀ ଗୟନ୍ତ ଚିଦ ଦେବ ବ୍ରାହ୍ମକ୍ଷିଯ ମର୍ବିତାତ୍ମେ ॥ ୩ ॥

ପ୍ରମାଣିତ

ପାତାଃ । କଃ । କ୍ଷେତ୍ର । ଅଧିକା । ପଦ । ଶତ ଇତି ।

१०८४। देव । ३। देवकुण्डा ।

ଅମ୍ବା । ନଗା । ଅକ୍ଷିତ ତୀ ଇତ୍ତାତିହତୀ । ଗାୟତ୍ରୀ । ଚିଂ ।

ମେସ । ହୃଦୀ । ଗର୍ଜିତ । ମର୍ମିତାତମେ । ୩ ।

ହେ (ଦେବ) ମେଗେ ରାମାରିଷ୍ଟ୍ୟାଙ୍କୋ ଶୁଭମ୍ପତ୍ତି ଖୋତମାନତ ଦୀପାଶାନତ ତେବେଳା
ଅଳକାରତ କା ଆସିଲୋ । ଶୁଭ ଉଚ୍ଚ ଦୌଷ୍ଠ୍ରୋ । ଅମ୍ବାଇ କିନ୍ତୁଏ ଯଜ୍ଞ । 'ରକ୍ତାଃ ପତିପୁତ୍ର' ଇତି
ବିମର୍ଶନୀରତ ମନ୍ତ୍ର । ସମା ଉତ୍ତଃ ଖୋତମାନାଥଃ ଦୂର୍ମାଣଃ ପତ୍ତି ଶର୍କାରୋ ଜୀବିଲୋ ହେ ଅରିବା
ଅରିବିଲୋ ମଃ ଅରାନ ପାତ୍ର ରକ୍ତତ । ଉତ୍ତଃ ଅଗି ତ ଉତ୍ସାହାନତା ।
'ଉତ୍ସାହୋବନ୍' ଇତି ଉତ୍ସ କା ଆଦେଶ । ଏତକୁକରାତୋ ଅହୋରାଜିଦେବତେ ମଃ ଅରାନ ଉତ୍କର୍ଷତା
ରକ୍ତତ । ଉତ୍କର୍ଷତୋ ସକାକର୍ମୀ ଟତି ସାହୁ: (ନି ୧୨୩) ॥ ଅମ୍ବାଇ ମନ୍ତ୍ରାଃ ମେଦହାମ୍ବାଇ
ଅମ୍ବାଇ ମ ପାତ୍ରିଭ୍ୟା ମନ୍ତ୍ରଦ୍ଵାରୀଃ ଏତଥୁତ୍ତେଜୀଃ କର୍ମତ ଚତ୍ର । ଶର୍ଣ୍ଣପରମଶବ୍ଦମଃ । କର୍ମତିଥିପି

ବ୍ୟାକନାମେ ଅଭିଷ୍ଠ୍ରୀ ଅଭିଷ୍ଟଗଣେ ଅଭିଷ୍ଟ ମର୍ମତୋ ହିଲମେ ଶୀଘେ । ଅଦ୍ୟାତ୍ମ ଯକ୍ଷତ୍ତ ଇତି ଶେଷ । ଏହି କୌଟିଲ୍ୟେ ଇତ୍ୟାବାହ କ୍ଷିତିର୍ଷାଂ ମନ୍ଦମ୍ୟା ଦୈକାରଃ । 'ଈତ୍ୟତୋ ଚ ମନ୍ଦମ୍ୟାର୍ଥ' ଇତି ଅନୁଷ୍ଠାନ । ହେ ବଟିଦେଖ ମର୍ମତାତରେ ମର୍ମତେ କଳାର ଅଧିନ ସର୍ଜିତ । 'ମର୍ମଦେଖାବ୍ୟାତିକ୍ଷମ' ଇତି ବାର୍ତ୍ତିକାତିତିଲ୍ ଅତାର୍ଥ । (୬୩-୧୮-୩୫-୩୩) ।

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ସ୍ଵର୍ଗା ମେ ଦୈବ୍ୟାଂ ସଚଃ ପର୍ଜନ୍ୟୋ ବ୍ରଙ୍ଗମପତିଃ ।
 ପୁତ୍ରୈର୍ଭାତ୍ତଭିରଦିତିମୁଁ ପାତ୍ର ନୋ ହୃଷ୍ଟର୍ବାନ୍ ଆୟମାଗଂ ମହଃ ॥ ୧ ॥
 ପଦ-ପାଠଃ ।
 ସ୍ଵର୍ଗା ମେ ଦୈବ୍ୟାଂ ସଚଃ ପର୍ଜନ୍ୟଃ ବ୍ରଙ୍ଗମଃ ପତିଃ ।
 ପୁତ୍ରୈଃ ଭାତ୍ତଭିଃ ଅଦିତିଃ ହା ପାତ୍ର ମଃ ହୃଷ୍ଟର୍ବାନ୍ ଆୟମାଗଂ ମହଃ ॥ ୧ ॥

ସ୍ଵର୍ଗା ଦେବଃ ମେ ଯମୀରାଂ ଦୈବ୍ୟାଂ ଦେବାର୍ଥ ସ୍ତତିଲକଣଂ ସଚଃ ଶୃଗୋତ୍ତ୍ଵ । 'ଦୈବ୍ୟାଂ ଯଏଞ୍ଜେ' ଇତି ଦେବନାମ ଆଶୀର୍ବାଦିତ୍ୟୋ ଯଶ୍ଚ । ତ୍ୱା ପର୍ଜନ୍ୟଃ ଉତ୍ତିକରୋ ଦେବଃ । ବ୍ରଙ୍ଗମପତିଃ ମନ୍ଦଭାବି-ପତିଦେଖ । ତାବୁତୋ ଯମୀରାଂ ସ୍ତତିଲକଣଂ ଶୃଗୁତାଂ ଇତାର୍ଥ । ତ୍ୱା ଅଦିତିଃ ଦ୍ୱାକୀର୍ଯ୍ୟ ପୁତ୍ରୈଃ ଭାତ୍ତଭିଚ ଲହ ନଃ ଅକ୍ଷାକଂ ଆୟମାଗଂ ରକ୍ଷକଂ ହୃଷ୍ଟର୍ବାନ୍ ଅନ୍ତର୍ବାନ୍ ଅନ୍ତିକ୍ଷୟମାର୍ଯ୍ୟାଂ ମହଃ ବଳଂ ତୁ କିଞ୍ଚିତ୍ ପାତ୍ର ମିଯମେନ ରଙ୍ଗତ୍ । (୬୩-୧୮-୪୨-୧୩) ।

ପଞ୍ଚମୀ ।

ଅଂଶୋ ଭଗୋ ସକଳୋ ରିତୋ ଅର୍ଯ୍ୟମାଦିତିଃ ପାତ୍ର ସକତଃ ।
 ଅପ ଭଞ୍ଚ ଦେବୋ ଗମେଦିତୁତୋ ସାବସ୍ତର୍କମଣ୍ଡିତମ୍ ॥ ୨ ॥
 ପଦ-ପାଠଃ ।
 ଅଂଶୋ ଭଗୋ ସକଳୋ ରିତୋ ଅର୍ଯ୍ୟମାଦିତିଃ ପାତ୍ର ସକତଃ ।
 ଅପ ଭଞ୍ଚ ଦେବୋ ଗମେଦିତୁତୋ ସାବସ୍ତର୍କମଣ୍ଡିତମ୍ ॥ ୨ ॥

ଅନ୍ଧାରମଃ ଅବିତେ ପୁରୀ । ‘ତହା ଅଶ୍ଵଚ ତଗମାଜାଯେତା’ (ତୈତୋ ଶ୍ରୀ ୧୧୧ ୧୨) ଇତି ଶ୍ରୀଭାବୁରପ୍ରମିଳା । ତେ ଚ ଅଦିତିଶ ମରତ୍: ଗରୁଣଗାନ୍ତ ପାଞ୍ଚ ଅଷ୍ଟାମ, ରଙ୍ଗସ୍ତ । ଥିବାଛରାଜାତାନ୍ତ ରଙ୍ଗରେ ପ୍ରାର୍ଯ୍ୟରେ ତତ୍ତ୍ଵ ସେବା ତ୍ରିକର୍ତ୍ତକଙ୍କ ଅନିଷ୍ଟାଚରଣରେ ଅଗ ଗମେ ଅପରତଃ । ଅଗମକୁତ୍ତ । ‘ଲିଙ୍ଗାଶିଶ୍ଵାଙ୍କ, ଇତି ଗମେର୍ଲିଙ୍କ ଅଞ୍ଚପତାଃ । କୌଦୂଷୋ ସେବ ଇତି ବିଶିନଟି । ଅଭିଭୂତଃ । ଅଭିତୋ ହିଂସକଃ । ହୁ, କୌଟିଲୋ ଇତ୍ୟାହା କର୍ତ୍ତର ନିଷ୍ଠା । ଲଚ ଅଶ୍ଵତଃ ଅଗମତୋ ସେବ ତ୍ରୟେ ଶର୍କରେ ଅନ୍ତି ଅନ୍ତକାଳ । ‘କାନ୍ଦିଲୋଗୋ ସହଶର୍ମ’ ଇତି ସଚନାହ ଅଗମତୋ ସେବ । ଅବ୍ରଦ୍ମୀଗାହ ସବ୍ୟା ପୃଥିକରୋତୁ । ସୁ ମିଶ୍ରଗମିଶ୍ରଗୋଃ । ଅଷ୍ଟାମ ଶ୍ରୀଭାବୁରପ୍ରମିଳା । (୬୩—୧୯—୪୫—୨୫) ॥

ସତୀ ।

ଦିଯେ ମମଶିନା ପ୍ରାବତ୍ତି ନ ଉତ୍ତରାଣ ଏ ଉତ୍କଳ୍ପନ ଥୁଲ୍ଲନ ।

ଶ୍ରୀଓର୍ଜ୍ଜିତର୍ଯ୍ୟାମୟ ହୁଚୁନା ସା ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ଦିଯେ । ନଃ । ଅଖିନା । ଏ । ଅବତ୍ତ । ନଃ । ଉତ୍ତରାଣ । ନଃ । ଉତ୍କଳ୍ପନ । ଅଞ୍ଚହୁଲ୍ଲନ ।

ଶ୍ରୀଃ । ଶିତଃ । ସମଃ । ହୁଚୁନା । ସା । ୩ ।

ହେ ଅଖିନା ଅଖିନୋ ବାଗମଶ୍ରୀଲୋ ଦେବୋ ନଃ ଅକ୍ଷାନ୍ ଦିଯେ । ଦୀରିତି କର୍ମନାହ ଅପିହୋ-ଆଦିଲକଶାଯ ଶ୍ରୀକର୍ଣ୍ଣରେ ଶ୍ରୀକର୍ଣ୍ଣ ଆବତଃ ପାର୍କର୍ବେଦ ରଙ୍ଗତ୍ତଃ । ତଥା ଅଷ୍ଟାକଂ ଶ୍ରୀକର୍ଣ୍ଣ-ବିଦୟା ବୁଦ୍ଧିର୍ଗତି ତଥା ବୁଦ୍ଧତଃ ଇତ୍ୟର୍ଥ । ହେ ଉତ୍କଳ୍ପନ ମିଷ୍ଟିର୍ଗମନ ବାୟୋ ଅଶ୍ରୁହନ୍, ଅପ୍ରମାଣନ୍, ତୁ ନଃ ଅକ୍ଷାନ୍ ଉତ୍ତର ରଙ୍ଗ । ହେ ଶୋଃ ହେ ଶିତଃ ବୁଦ୍ଧିଦାରା ମର୍ମତ ପାଣିଆତକ ଅମକ ହୁଲୋକ ହୁଚୁନା ସା ହଟ୍ଟି ଶ୍ରୀଃ ଶ୍ରୀଃ ଅଷ୍ଟାମ ହିତ ବା ଶ୍ରୀ ହିତେ ବା ହୁଚୁନା ଅନିଷ୍ଟକାରିଗୀ ଗାପଦେବତା । ଶ୍ରୀଦ୍ଵାରାମାହାତ୍ମା ରମଣୀଦଃ । ତାଃ ସବ୍ୟ ଅପରତଃ ଅଗମର୍ମାଣ । ୬ ।

ଇତି ଦିତୀୟଃ ପ୍ରତଃ ।

‘ଉଦେମଃ ଉତ୍ତରଃ ନମ’ ‘ଯୋଜାନ ବ୍ରକ୍ଷମପତ୍ରତେ’ ଇତି ତୁଚାତ୍ମାହ ପାର୍ମକାମଃ ଇତ୍ୟଃ ଯତେ ଉତ୍ପତ୍ତିତତେ ସା । ତଥା ଆତ୍ମାଃ ତୁଚାତ୍ମାହ ଉତ୍ତରର ପରମାଶକର୍କୁ ତଙ୍ଗମାନଂ ଲକ୍ଷେପନ୍ତରଣତଃକାମଃ ଅଭିମଞ୍ଜିତାମାନପରମାନଂ ସା କୁର୍ମାହ ॥ ଶୁଭ୍ରିତଃ ଦି । ‘ଉଦେମଃ ଉତ୍ତରଃ ନମ’ (୬୧୫) ଯୋଜାନ (୬୧୬) ଇତ୍ୟଃ ଶୁଭ୍ରାମ (୬୧୬) ଇତି ପାର୍ମକାମୋ ପାର୍ମକାମିନାହାନଃ ଅଗମର୍ମାଣ । ଇତି (କୌ ୬୧୦) । ତଥା ମର୍ମପୂର୍ଣ୍ଣମାଲଗୋଃ ଆମେରଚକ୍ର ଉତ୍ତରଃ ଉତ୍ତରଃ ନମ’ ଇତ୍ୟାତ୍ମିତିତୁତ୍ତିକର୍ତ୍ତଃ ।

किञ्चित्कृत्याद् । चक्रित्वा हि । 'उदेनं उत्तरं नमेति पूरुषाद्वाक्यमनुहतां पूर्णां एवं पूर्णां-पूर्णां संहतां ज्ञाहति आवाचाभिः प्रकृतेऽहोमाः' इति (कौ० १४) । तथा अधिग्रन्थे मोडवशीत्यैषकर्त्त्वंहोमानुस्त्ररं 'उदेनं उत्तरं नमः' इतामेव आपीयमामाः लमिशो खला अमूलमूलेत । 'उदेनं उत्तरं नमेति नमिष्य आपीयमामाः' इति तैतानन्तरां (द्य० १२) । ज्ञानपूर्णमानयोः 'इत्येवं प्रत्यरं कृषि' (२) इतानया ऐतरं आपारं अक्षा अमूलमूलेत । तथा अवैत्रेय ऐत्रं सामायासागः अमूलमूलेत । 'इत्येवं इत्यैतरं आपारं' इति (द्य० १२) 'नामायाट्येष्वः गाहत्यां देवेयम् (२) च इत्येवं नमेति : (१११८)' इति च तैतानं स्त्रां (द्य० १३) । अकृत्यहाशास्त्रो इत्यवल्लने 'इत्येवं प्रत्यरं कृषि' (२) इतोरा खगू निरियुक्तः । तद उत्तरं नकृतकल्पः । 'अपातोऽनुत्यहाशास्त्रो विशेषं यजते' इति प्रक्रम्य 'इत्येवं प्रत्यरं कृषीत्येष्व' इति (न० क० १४) ।

• • •

तत्र ऋथमा ।

। | |
उदेनमूत्रं नयाण्णे सृतेनाहृत ।
—   —   —
। | |
समेनं वर्चना॑ सूत्रं प्रकृत्या॒ च वह॑ कृषि ॥ १४
—   —   —
। |
पद-गाठः ।

। |
४६ । एन१ । उ२५त्तरं । नमः । अर्थ॑ । सृतेन । आहैत ।
—   —   —   —
। |
४८ । एन१ । वर्चना॑ । सूत्र॑ । प्रकृत्या॒ । च । वह॑ । कृषि ॥ १५
—   —   —   —

हे सृतेनाहृत आलोन अत्युगमन । 'सूत्रामस्तिते०' इति तृतीयानुष्ठानं ग्राह्यगत्याद्य ग्राह्यस्य आटिशिकं आमस्तितासूत्रात्यर्थ । द्वितीय हे अर्थे एन१ यजमानं उत्तरं उ२कृत्तरं सूत्रां उत्तरं उ२कर्त्त्वेण उत्तरं ना आपम । यदा । उत्तरं इति उ२कर्त्त्वस्तितिन उच्छ्राण्ण त्वरण । 'अमूलच्छन्दसि' इति अमूलतायाः । अनेन च उत्तरस्तितिनः अकर्ष्या आताते । एक उच्छ्रद्धः अमूलादः । उ२कर्त्त्वप्राप्तामनुस्त्ररं एन१ यजमानं वर्चना॑ सृतेनाया॑ च । अलोन पुत्रपौत्रादिलक्षणया॑ च वह॑ वह॑ कृषि कूरु । 'अपूर्णपूर्णकृत्या०' इति हेर्विरामेष्व । (६३—१३—५४—१५) ॥

• • •

ଶ୍ରୀମତୀ ।

ଇଶ୍ଵରଃ । ପ୍ରତିରଂ । କୁଣି । ଲଙ୍ଘାତାନାମଗନ୍ଧ । ସ୍ତ୍ରୀ ।
ରାଜସ୍ତାନୀଷେ । ସଂ । ସ୍ତର । ଜୀବାତ୍ମେ । ଅରମେ । ନମ ॥ ୨ ॥

ପ୍ରକାଶ-ପାଠୀ ।

ଇଶ । ଇଶ । ଏହତମ୍ଭ । କୁଣି । ଲଙ୍ଘାତାନାମ । ଅମ୍ଭ । ସ୍ତ୍ରୀ ।
ରାଜସ୍ତାନୀଷେ । ସଂ । ସ୍ତର । ଜୀବାତ୍ମେ । ଅରମେ । ନମ ॥ ୨ ॥

ହେ ଇଶ ଇଶେ ସଜ୍ଜାମନ୍ ଏତରଂ ଶୁଦ୍ଧତରଂ କୁଣି କୁଣ । ଲଙ୍ଘାତାନାମ ଲମ୍ବାନଜନନାମ
ଆତ୍ମାଂ ମଧ୍ୟେ ବଳୀ ବଶିଯାଇଥାଏ ଅଶ୍ରୁ । ଅଧିଷ୍ଠାତା ଅମ୍ଭ ସଂପ୍ରଦାାମ ଅଶ୍ରୁ । ଅଗି ଚ ଏମ୍ଭ
ରାଜସ୍ତାନୀଷେ ଧନମୟୁହେନ ସଂ ସ୍ତର ସଂଘୋଜନ୍ୟ । ‘କ୍ରିଡିଟିପ୍ପରାରି’ ଇତି ରାଜ୍ୟ ବିଭିନ୍ନକୁଳାଭ୍ୟା ।
‘ଯତୀଃ ପାତଗ୍ରାମ’ ଇତି ବିଳଞ୍ଜମୌଳ୍ୟ ଲବ୍ଧ । ଆମୀ ଏତି ମର୍ବଂ ମତି ଜୀବମେ ଇତା-
ଶ୍ରେମାହ ଜୀବାତ୍ମବ ଇତି । ଜୀବାତ୍ମବେଶମେଧଃ । ଜୀବେ ‘ଆଗଧାରଣେ ଇତାନ୍ମାମ ଜୀବରାତ୍ମଃ
(୭୦ ୧୧୨) ଇତି ଆତ୍ମପ୍ରତ୍ୟାହା । ଚିରଜୀବମଦିମିଷାର୍ଥ ଅରମେ ଅରାଇସ ଇଶେ ସଜ୍ଜାମନ୍ ନମ
ଆପର । ‘କ୍ରିଯାଗ୍ରହଂ କର୍ତ୍ତର୍ଯ୍ୟ’ ଇତି କର୍ତ୍ତର୍ଯ୍ୟ ଲଙ୍ଘାନାମହାନ୍ତର୍ଯ୍ୟ । ଅରାଗର୍ଭାତ୍ମଃ ଅର୍ଥାତ୍ମଃ
ଦୀର୍ଘ ଆୟୁଷୋ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଆଗରେତ୍ୟର୍ଥ । (ପ୍ରକାଶ-୧୯-୧୯-୨୫) ॥

ଶ୍ରୀମତୀ ।

ସଂ । କୁଣ୍ଡୋ । ହରିଗୁର୍ହେ । ତମଥେ । ସର୍ଜା । ଅମ୍ଭ ।
ଅଶ୍ରୁ । ଗୋମୋ । ଅଧି । ଅନନ୍ତର୍ଯ୍ୟ । ଚ । ଅକ୍ଷାକ୍ଷପତିଃ ॥ ୦ ॥

ପ୍ରକାଶ-ପାଠୀ ।

ସଂ । କୁଣ୍ଡୋ । ହରି । ଗୁର୍ହେ । ତମଥେ । ଅମ୍ଭ । ସର୍ଜା । ଅମ୍ଭ ।
ଅଶ୍ରୁ । ଗୋମୋ । ଅଧି । ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟ । ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟ । ଚ । ଅକ୍ଷାକ୍ଷପତିଃ ॥ ୦ ॥

ସତ୍ୟ ସଜ୍ଜାମଳା ଗୁହେ ଚକ୍ରପୁରୋଡ଼ାଖାଦିଲକ୍ଷ୍ମୀଂ ହବିଃ ଦେବାର୍ଥଃ କୃତ୍ମଃ କୁର୍ମଃ । କୃତି ହିଂସାକ୍ଷରାଙ୍ଗୋକ । ‘ଦିଦିକ୍ଷିତୁଥୋର ଚ’ ଇତି ଉପତ୍ୟରଃ । ‘ଶୋଗଞ୍ଜାନାକ୍ଷତରତ୍ୟାଏ ହୋ’ ଇତି ଉକାଳ-କାଗଃ । ହେ ଅରେ ଏହି ତଥ ସଜ୍ଜାମଳା ବର୍ତ୍ତମାନ ଲୁହୁ ଛୁକ । ତାକେ ସଜ୍ଜାମଳା ଶୋମୋ ଦେବଃ ଅଧି । ଅଧିବଚନଂ ପକ୍ଷପାତେନ ସତମଃ । ଅନ୍ତରୀମୋହଃ ଇତାହସ୍ତବ୍ରାତା । ଅଧିବଚନଂ ପକ୍ଷପାତେନ ସତମଃ । ଅଧିବରୀତୁ । ଅଧିବଚନଂ ପକ୍ଷପାତେନ ସତମଃ ।

* * *

ଚତୁର୍ଥୀ ।

| | | |
ଯୋତ୍ସ୍ଵାନ୍ ଅକ୍ଷଗମ୍ପତେଦେବୋ ଅଭିମଶ୍ରତେ ।
— — — —
— | | |
ଶର୍ମୀଂ ତଃ ବସ୍ତ୍ରଗାମି ମେ ସଜ୍ଜାମାନୀୟ ସୁଥତେ ॥ ୧ ॥

ଅଧିପାଠଃ ।

| | | |
ସଃ । ଅତ୍ସାନ୍ । ବସ୍ତ୍ରଗାମି । ଗତେ । ଅଦେବଃ । ଅଭିମଶ୍ରତେ ।
— — — —
— | | |
ଶର୍ମୀଂ । ତଃ । ବସ୍ତ୍ରଗାମି । ମେ । ସଜ୍ଜାମାନୀୟ । ସୁଥତେ ॥ ୧ ॥

ହେ ବସ୍ତ୍ରଗମ୍ପତେ ଅଦେବଃ ନିର୍ଦ୍ଦେବୋ ଯଃ ଶକ୍ତଃ ଅତ୍ସାନ୍ ଅଭିମଶ୍ରତେ ଅଭିହତ୍ସାନ୍ ଆମାତି ।
ଅଭିପୁର୍ବୋ ମଞ୍ଚଭିର୍ହିଂଲାର୍ତ୍ତେ । ୦ ସଥଃ । ‘ମ ତତ ରତ୍ନଃ ପଶ୍ଚୟ ଅଭିମଶ୍ରତେ’ ଇତି (ତୈତି ୩. ୩. ୧୧୯୬) । ତୁ ଶର୍ମୀଂ ଶକ୍ତଃ ସୁଥତେ ଶୋଯାଭିବ୍ୟବଃ କୁର୍ମତେ ସେ ମହା ସଜ୍ଜାମଳା ମଦୀରାମ ବା
କ୍ଷମାଲି ବନ୍ଦର ସମୀକୁଳ । ବନ୍ଦରିକର୍ମଶର୍ମଗମେ ଇତି ଯାତ୍ରା (ମି ୧୦୧୪୦) । ରଥ-
ହଂଦାମଂରାଜ୍ୟାଃ । ଅତ୍ସାନ୍ ଗ୍ୟାନ୍ତାଂ ଶେଷି ଆଡାଗ୍ୟମଃ । ‘ରଥଭାବୋରଚି’ ଇତି ହୁଏ । ‘ଶତ୍ରୁରହୃମଃ ।’
ତି ସୁଥଚନ୍ଦ୍ରାଂ ପରା ବିଭିନ୍ନମାତା । (୬କା-୧୩-୬୨-୧୨) ।

ପଞ୍ଚମୀ ।

| | | |
ଯୋ ନଃ ଶୋଯ ସୁଶଂସିନୋ ଦୁଃଖଃମ ଆଦିଦେଶତ୍ତି ।
— — — —
— | | |
ବ୍ୟକ୍ତୁଗାନ୍ତ ମୁଖେ ଅହି ମ ଗଂପିଟେ ଅଗାଗତି ॥ ୨ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ସଃ । ନଃ । ଶୋଗ । ଅହଶଙ୍କିନଃ । ହୁଃଶଙ୍କଃ । ଆହଦିଦେଶତି ।
 । । । । । ।
 ସଜ୍ଜେ । ଅଷ୍ଟ । ଯୁଦ୍ଧ । ଅହି । ସଃ । ମଂହିଷିଃ । ଅଗ । ଅରତି ॥ ୧ ॥

ହେ ଶୋଗ ଯୋ ହୁଶଙ୍କଃ ହୃଷାତିଶଙ୍କନଃ ହୃଷାତିଶାୟଃ ଶତଃ ଶୁଶଙ୍କିନଃ ଶୋଭନାଶଙ୍କାନ୍ତ
ନଃ ଅନ୍ତାନ ଆଦିଦେଶତି ଆଦିଶତି ନିର୍ତ୍ତିଗତାଧିନେ ଶ୍ଵକରୋତି । ଆଙ୍ଗପୂରୀଏ ଦିଶେଃ ଗରଙ୍ଗ
ବିକରଣସ୍ତ ସାତାଯେନ ଶୁଃ । ପୁନଶ୍ଚ ଶପ୍ତ । ଅଷ୍ଟ ଶତୋର୍ଦ୍ଦୁଧେ ସଜ୍ଜେନ ସର୍ଜକେନ ଆୟୁଦେନ
ଅଛି ଡାଡ଼ିର । ଲ ଶତଃ ଗଂପିଷିଃ ସଜ୍ଜାସାତେନ ଚର୍ଗୀକୃତଃ ଲନ ଅଗାରତି ଅଗଗର୍ଭତୁ ॥ ୨ ॥

ସତୀ ।

ଶୋ । ନଃ । ଶୋଗ । ଅଭିହାନତି । ମନାଭିର୍ଯ୍ୟାତ୍ମ ନିଷ୍ଟ୍ରିଃ ।
 । । । । । ।
 ଅଗ । ତତ୍ତ୍ଵ । ସଙ୍ଗ । ତିର । ମହୀୟ । ଶୌରିଧର୍ମନଃ ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ସଃ । ନଃ । ଶୋଗ । ଅଭିହାନତି । ମହାଭିଃ । ସଃ । ଚ । ନିଷ୍ଟ୍ରିଃ ।
 । । । । । ।
 ଅଗ । ତତ୍ତ୍ଵ । ସଙ୍ଗ । ତିର । ମହୀୟ । ଶୌର । ସଥଜମା ॥ ୩ ॥

ହେ ଶୋଗ ସଃ ଶତଃ ମନାଭିଃ ଶମନଜନ୍ମା ଦାୟାଦଃ ନଃ ଅଭାୟ ଅଭିହାନତି ଉପକପରାତି । ସଞ୍ଚ
ମିଷ୍ଟିଃ ଶତଃ ଶତଃ ଅଭାୟ ଦାୟତେ । ତତ୍ତ୍ଵ ସଙ୍ଗ ଅଗ ତିର ଅଗରହି । ତତ୍ତ୍ଵ ଦୃଷ୍ଟିକୁଳ ମହୀୟେତି ।
ସଥା ମହୀୟ ଶୌର ସଥଜମା ସଥା ହତ୍ସତେ ଅନେନ ଅନ୍ତା ଇତି ଅଶନିର୍ବିପଃ । ‘ହତ୍ସତ ସଥା’
ଇତି ଅଗ । ତତ୍ତ୍ଵରିଯୋଗେନ ସଥାଦେଶଚ । ‘ମନ୍ତ୍ରେଷ ଭାବେରାଜନଃ’ ଇତି ଆଜ୍ଞାନ ଆକାରଲୋପଃ ।
ସଥାଜନା ଅଶନିର୍ବିପେ ଆୟୁଦେନ ନିହିତି । ତଥା ସଜ୍ଜେ ତତ୍ତ୍ଵ ସଙ୍ଗ ବୃଷ୍ଟେତ୍ରଧଃ ।

ଇତି ତୃତୀୟ ସ୍ତର୍ତ୍ତ ।

‘ଯେମ ଶୋଗ’ ଇତି ତୃତୀୟ ସାଗରିନ୍ଦ୍ରମନାର୍ଥ ଶକ୍ରପଦ୍ମାଯା ଗୋଃ କୌରେ ଶକ୍ର ପାରମ ଶକ୍ରାତ୍ୟ
ଅଭିମଙ୍ଗା ଅଶୀର୍ବାଦ । ତଥା ଅଧିକାୟାଜନମୋଦିଶମନାର୍ଥ ଚ ସାଗରମାତ୍ରାନନ୍ଦର୍ମ ଚକ୍ରା ଶୋଗର
ବରେତ । ହତିତି ହି । ‘ଯେମ ଶୋଗେତି ସାଗରିନ୍ଦ୍ରମନାର୍ଥ ଶକ୍ରପଦ୍ମାଯା ଅଶୀତି ନିଧନେ ସଜ୍ଜେ’
ଇତି (ଫୋ. ୬୧୦) । ‘ସଥା ବୃଦ୍ଧ ଲିବୁଜା’ ଇତି ତୃତୀୟ ଶୌରିକର୍ମକର୍ମପି ବୃଦ୍ଧବୃଦ୍ଧରଥଞ୍ଚ

ଅଗ୍ରଯାଜନକୁଠାଦିତ୍ରସାମି ପେସିଥା ଆଜ୍ୟୋମ ଆଲୋଡ଼ା ଦ୍ଵିତୀୟ ଅନ୍ତଃ ଅନୁଗିଷ୍ଠେ । ଇତିତଃ ।
ଏଥା ବୃଦ୍ଧ (୬୮) ବାହୁ ମେ (୬୯) ‘ସଥାର୍ଯ୍ୟ ବାହୁ : (୬୧୦୨) ଇତି ମଂଞ୍ଚପୁଷ୍ଟିଯୋର୍କୁଠ-
ଲିବୁଜ୍ଯୋଃ ଶକତାବତ୍ତରେଣେବୁତଗରାଜନ (କୁଠ) ମଧ୍ୟ (ବେଳ) ମଧ୍ୟିତତ୍ତ୍ଵଃ । ଆଜ୍ୟୋମ ଶାନ୍ତିମେଂ
ମଂଞ୍ଚପୁଷ୍ଟି’ ଇତି (କୋ ୩:୧) ॥

• • •
ଶତ ପ୍ରଥମା ।

— — — — —
ଯେନ ମୋମାଦିତିଃ ପଥା ମିତ୍ରା ବା ସନ୍ତାନ୍ତରଃ ।

— —
ତେନ ନୋମା ଗହି ॥ ୧ ॥

ପଥ-ପାଠଃ ।

— — — — —
ଯେନ । ମୋମ । ଅଦିତିଃ । ପଥା । ମିତ୍ରା । ବା । ଗହି । ଅନ୍ତଃ ।

— —
ତେନ । ନଃ । ଅନ୍ତଃ । ଆ । ଗହି ॥ ୧୫ ॥

ହେ ମୋମ ଯେନ ପଥା ମାର୍ଗେ ଦେବ୍ୟାନାଧୋନ ଅଦିତିଃ ଅଖଣ୍ଡନୀୟା ଏତ୍ସାଜ୍ଞା ଦେବମାତ୍ର
ମିତ୍ରା ବା । ବାଶଦଃ ଚାର୍ଯ୍ୟ । ବହୁମତନାନ୍ତ ଆଶ୍ରମିତାଃ । ମିତ୍ରାଶାନ୍ତ ତେନୁତା ବାମଶାନିତାଃ ଯର୍ତ୍ତ
ଲକ୍ଷରଣ୍ତି । କୁତୋ ହେତୋଃ ଲକ୍ଷରଣ୍ତ ତାହ । ଯତତେ ଅନ୍ତଃ ଅନ୍ତୋକ୍ତାଃ ଅନ୍ତାଶ୍ରମିତାଃ ।
ତ୍ରିଭାଙ୍ଗମନ୍ତ୍ରାଶାର୍ଯ୍ୟ ତେବେଂ ପର୍ଯ୍ୟାଟନ୍ ସୁର୍କଂ ଇତାର୍ଥଃ । ତେନ ମାର୍ଗେ ନଃ ଅମାନ ଅନ୍ତଃ ରକ୍ଷଣେ
ନହ ଆ ଗହି ଆଗଛ । ଗମେଲୋଟି ଶଖୋ ଲୁକ । ‘ଅନୁରାତୋପଦେଶ୍ୟ’ ଇତାଦିନା ଅନୁନାଲିକ-
ଲୋଗଃ । ତୁ ଅନିନ୍ଦନ ଅତା ଭାବ । ଇତି ଅନିନ୍ଦନାନ୍ତ ‘ଅତୋ ହେ’ ଇତି ଲୁକ
ନ କ୍ଷୟତି । (୬୯—୧୫—୨୫—୧୮) ॥

• • •
ଦ୍ଵିତୀୟା ।

— — — — —
ଯେନ ମୋମ ମାହ୍ୟାମୁରାନ ରକ୍ଷଯାଗି ନଃ ।

— —
ତେନ ମୋ ଅଧି ବୋଚନ ॥ ୨ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ବେମ । ଶୋମ । ଶାହସ୍ରା । ଅମୁରାନ । ରଙ୍ଗମାଲି । ମଃ ।

ତେମ । ମଃ । ଅଧି । ସୋଚତ ॥ ୨ ॥

ହେ ଶୋମ ଶାହସ୍ରା । ଯହ ଅଭିଭ୍ୟେ ଇତ୍ୟାପାଦ ଉତ୍ସାହିକୋ ଖିଚ୍ । ଅଭାସଃ । ଶହିତିଃ ଲୋଟୀ
ଅଭିଭିତା । ତତ୍ ତ୍ୟଃ ଶାହସ୍ରାଃ । ‘ପାଥୋନଦୀଭ୍ୟାଃ ଡାଣ୍’ ଇତି ବାହୁନକାର୍ତ୍ତ ଅମାଦରିପି
ଦ୍ରିଷ୍ଟିବ୍ୟଃ । ଈତ୍ୟଃ ହେ ଶୋମ ବେମ ମଃ ଅମୁରାନ ରଙ୍ଗମାଲି ଦୀର୍ଘରୋଧି । ଅଭିଭ୍ୟେ
ଦୀର୍ଘର୍ଥଃ । ତେମ ବେଲେ ମଃ ଅଭାସଃ ଅଧି ଗୋଚତ । ଅଧିବଚମଃ । ପଞ୍ଚପାତେନ ସତ୍ୟମଃ ।
‘ଅଭିଭିତିଭିତି’ ଇତ୍ୟାଦିମା ତ୍ୱଃ ଅତ୍ ଆଦେଶଃ । ‘ସଚ ଉତ୍’ ଇତି ଉତ୍ ଆଗ୍ରମଃ ॥ ୨ ॥

ତୃତୀୟା ।

ଯେମ ଦେଶା ଅମୁରାନାମୋଜାଃ କୁର୍ବାନିଧିର୍ମୟ ।

ତେନା ମଃ ଶର୍ମୀ ସଜ୍ଜତ ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ଯେମ । ଦେଶଃ । ଅମୁରାନାମ । ଓରାଂଲି । ଅବୃତୀର୍ଥ ।

ତେମଃ । ମଃ । ଶର୍ମୀ । ସଜ୍ଜତ ॥ ୩ ॥

ହେ ଦେଶଃ ଯେମ ଆଶ୍ରୀରେମ ବେଲେ ଅମୁରାନାମ ଶୁରବିରୋଧିମାଃ କ୍ଷେପଣଶୀଳାମାଃ ବା ଶର୍କଣ୍ଣାଃ
ଓରାଂଲି ବଥାନି ଅବୃତୀର୍ଥ । ତତ୍ ପୃଷ୍ଠକ୍ତା ଯୁଧଂ ମଞ୍ଚକ୍ଷେତ୍ରଃ ତେମ ବେଲେ ମଃ ଅଭାସଃ ଶର୍ମୀ କୁର୍ବାନ
ସଜ୍ଜତ ପ୍ରସଜ୍ଜତ । ମାଣ୍ଣାନେ । ଶପି ‘ପାତ୍ରା’ ଇତ୍ୟାଦିମା ଯଜ୍ଞାଦେଶଃ ॥ ୩ ॥

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ସଥା ବୃକ୍ଷଃ ଲିଦୁଜା ସମସ୍ତଃ ପରିଷସ୍ତଜେ ।

ସଥା ପାରି ଶୁଭସ ମାଃ ସଥା ମାଃ କାରିତ୍ତଗୋ ସଥା ସମାପନା ଅମଃ ॥ ୪ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ସଥା । ବୃକ୍ଷଃ । ଲିବୁଜା । ସମ୍ବନ୍ଧ । ପରିହିତସବ୍ରତେ ।
 - - - - -
 ଏବ । ପରି । ସମ୍ବନ୍ଧ । ମାତ୍ର । ଯଥା । ମାତ୍ର । କାମିନୀ । ଅମଃ ।
 - - - - -
 ସଥା । ମତ୍ । ନ । ଅଗରଗାଃ । ଅମଃ ॥ ୧ ॥

(ଲିବୁଜା) । ଲିବୁଜା ବ୍ରତଭିତ୍ତିତ ଯାତ୍ରା (ନି ୬୨୮) । ଯଥା ତାତ୍ତ୍ଵାଦିତ୍ତ୍ଵୀ ଶାଶ୍ଵରୀ
 ବୃକ୍ଷଃ ସମ୍ବନ୍ଧ ସର୍ବିତ୍ତଃ ପରିହିତସବ୍ରତେ ଆଖିଶ୍ଵରି । ଅମାତ୍ର ଛାନ୍ଦଲୋ ଲିଟ । ‘ଶାଶ୍ଵ-
 ଶ୍ରୀଦନ୍ତଭିତ୍ତିତ୍ତ୍ଵୀନାଂ ଇତି ବକ୍ତଵ୍ୟାଂ’ ଇତି ଲିଟ । କିମ୍ବାତ୍ର ଅହମାଲିକଲୋଗଃ । ହେ ଆୟେ ଏହ
 ଏବି ମାତ୍ର ପରି ସମ୍ବନ୍ଧ ଆଖିଶ୍ଵରି । ଯଥା ମେନ ପ୍ରକାରେ ଯାଏ କାମିନୀ କାମଯଥାନା ଅମଃ ଭ୍ୟେ
 ଯଥା ଚ ମହାକାଶାଂ ଅପଗାଃ । ଅପଗାଃ ଚ ନାମଃ ନ ଭବନି । ତଥାହଂ ସାଂ ଅମେନ ପ୍ରମୋଦେ
 ବଳୀକରୋଗୀତାର୍ଥଃ । (୬୯ - ୧୩ - ୮୩ - ୧୫)

ପଥ୍ରଗୀ ।

ସଥା ଶୁଭଗର୍ଣ୍ଣଃ । ଅପତନ୍ତଃ । ପଙ୍କୋ । ନିହଞ୍ଚି । ଭୂମ୍ୟାଗ୍ନ ।
 - - - - -
 ଏବ । ନି । ହମ୍ରୀ । ତେ । ମନୋ । ଯଥା । ମାଃ । କାମିଶ୍ଵରୀ
 - - - - -
 ସଥା । ମମାପଗା । ଅମଃ ॥ ୨ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ସଥା । ଶୁଭଗର୍ଣ୍ଣଃ । ଅପତନ୍ତଃ । ପଙ୍କୋ । ନିହଞ୍ଚି । ଭୂମ୍ୟାଗ୍ନ ।
 - - - - -
 ଏବ । ନି । ହମ୍ରୀ । ତେ । ମନଃ । ଯଥା । ମାତ୍ର । କାମିନୀ । ଅମଃ ।
 - - - - -
 ସଥା । ମତ୍ । ନ । ଅଗରଗାଃ । ଅମଃ ॥ ୨ ॥

ସ୍ଥା । ଶୁଣିଃ ଗରୁଡ଼ାନ୍ ଅପତନ ସାମାଜିକୀୟ ଉତ୍ତିଷ୍ଠନ ହୃଦୟରେ ପକ୍ଷେ ନିହିତ ବୀରମନ୍
ଦେଶେ ଆଡିଗତି ହେ ଯୋବିଏ ଏବ ଏମଦେଶ ତେ ଅନ୍ତରୀଳ ମନଃ ହୃଦୟରେ ନିହିତ ପୀଡ଼ିତାମି ।
‘ଅନ୍ତରୀଳ କରୋମି ତାର୍ଥ ।’ ସଥା ମାଂ ଇତ୍ୟାଦି ପୂର୍ବରେ ବାକ୍ୟାଶେଷ ଯୋଜନା ॥ ୨ ।

ଶଷ୍ଟୀ ।

ସଥେମେ ଆଶାପୃଥିନୀ ସନ୍ତଃ ପର୍ଯୋତି ସୂର୍ଯ୍ୟଃ ।

ଏବା ପର୍ଯୋତି ତେ ମନୋ ସଥା ମାଂ କାମିଶ୍ଵରୀ

ସଥା ମନ୍ତ୍ରାପଗା ଅମଃ ॥ ୦ ॥

ପର-ପାଠଃ ।

ସ୍ଥା । ଇମେ ଇତି । ଆଶାପୃଥିନୀ ଇତି । ସନ୍ତଃ । ପରିହାତି । ସୂର୍ଯ୍ୟଃ ।

ଏବା ପରି । ଏଗି । ତେ । ମନଃ । ସଥା । ମାମ । କାମିନୀ । ଅମଃ ।

ସଥା । ମଦ । ନ । ଅଗହଗାଃ । ଅମଃ ॥ ୩ ॥

ଇମେ ପରିମୃଶ୍ୟାନେ ଆଶାପୃଥିନୀ ବିଷ୍ଣୁ ଚ ପୁରିନୀଃ ଚ (ସ୍ଥା) ସୂର୍ଯ୍ୟଃ ସର୍ବତ୍ତ ଥୋରକୋ
କ୍ଷାନ୍ତରଃ ସନ୍ତଃ ଶୀଘ୍ରଃ ପର୍ଯୋତି ପରିତୋ ବ୍ୟାପ୍ତୋତି ଏବ ଏମ୍ବେ ତେ ଯୋବିଏ ତେ ଅନ୍ତରୀଳ ମନଃ ଅହଂ
ପର୍ଯୋତି ପରିତଃ ପ୍ରାପ୍ତୋମି । ସଥା ମାଂ ଇତ୍ୟାଦି ବାକ୍ୟାତଃ ॥ (୬୯—୧୫—୮୯—୩୩) ॥

ଇତି ଚତୁର୍ଦ୍ବିଂ ସ୍ଵର୍ଗ ।

‘ବାହୁ ମେ’ ଇତି ତୃତୀୟ ‘ସଥା ବୃକ୍ଷର ଶିବୁଜା’ ଇତି ତୃତୀୟ ନିଗିହୋଗୋ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟାଃ । ପ୍ରତଃ ଚ
ତୃତୀୟାନ୍ତଃ । (‘ପୃତିଶୈଶ୍ଵରୀ ଶ୍ରୋତାମି’ ଇତି ତୃତୀୟ ସର୍ବସମ୍ପର୍କର୍ତ୍ତର ଆଳ୍ପଃ ଜୁହ୍ୟାଃ ।)
‘ପୃଥିବୀଶ୍ଵରୀ ଶ୍ରୋତାଯେତି ଜୁହୋତି’ ଇତି (କୋ ୨୩) ଶୁଭିତହାତ ।

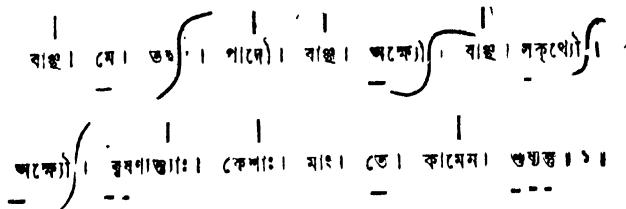
* * *

ତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରଥମା ।

ବାହୁ ମେ ତୃତୀୟ ପାଦେ ବାହୁକ୍ଷେତ୍ରୀଃ ବାହୁ ମକ୍ଷେତ୍ରୀ ।

ଅକ୍ଷେତ୍ରୀ ବ୍ୟାପ୍ତୀଃ କେଶା ମାଂ ତେ କାଥେନ ଶୁଷ୍ଟୁ ॥ ୧ ॥

ପ୍ରଥ-ଗାଁଠଃ ।

ହେ କାମିନି ଯେ ମମ ତ୍ୟଃ ଖୌରୀ ବାହୁ କାମରୂପ । ବାହି ଇଚ୍ଛାଯାଃ ଇତି ଧାତୁଃ । ତ୍ୟଃ
ମନୌଯୋ ପାଦୋ ବାହୁ ଇଚ୍ଛ । ଅକ୍ଷେ ମନୌଯେ ଅକ୍ଷିଣୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲକ୍ଷ୍ମିନୀ ଚ ବାହୁ କାମରୂପ ।
ମେଣପରତତ୍ତ୍ଵା ଭ୍ୟେତାର୍ଥଃ । 'ଈ ଚ ବିବଚନେ' ଇତି ଈକାରଃ । ତ୍ୟଗାରତତ୍ତ୍ଵା ଆଜ୍ଞାନଃ ଆବିକରୋତ୍ତି
ଅକ୍ଷ୍ମାବିତି । ବୃଦ୍ଧିଶ୍ଵରା ବୃଦ୍ଧିଶ୍ଵର ପ୍ରେଚନସର୍ବଃ ଯୁଗାନଃ ଆଜ୍ଞାନ ଇଚ୍ଛନ୍ତାଃ କାମିନାତେ ତ୍ୟ
ଅକ୍ଷେ ଅକ୍ଷିଣୀ କେଶାଚ ଲାବଣ୍ୟାତିଶୟେନ କାମେନ ଚିତ୍ତବିକାରେଣ ମାତ୍ର ଶ୍ରୀଜନ୍ମିତି ।
ଗରିତାଗମନ୍ତ୍ରିତାର୍ଥଃ । ଅତେ ବାହେତି ଶ୍ରଦ୍ଧଃ ॥ (୬୩—୧୪—୯୩—୧୩) ॥

• • •

ଦିତ୍ୟୌଦୀ ।

ମମ ହା ଦୋଷନିଶ୍ଚିମ୍ବନ କୁଣ୍ଡଳ ହରମନ୍ତରିଷଥ ।

ସ୍ଵର୍ଗ ମମ ଖାତାବ୍ୟୋ ମମ ଚିତ୍ତମୁପାୟମି ॥ ୨ ॥

ପ୍ରଥ-ଗାଁଠଃ ।

ମମ ହା ଦୋଷନିଶ୍ଚିମ୍ବନ କୁଣ୍ଡଳ ହରମନ୍ତରିଷ ।

ସ୍ଵର୍ଗ ମମ ଖତୋ ଅମଃ ମମ ଚିତ୍ତଃ ଉପହାୟମି ॥ ୨ ॥

ହେ କାମିନି ହା ହା (ମମ) ଦୋଷନିଶ୍ଚିମ୍ବନ ବାହେ ଆମଜାଃ ହରମନ୍ତରିଷ ଅବ୍ୟାଳତମ୍ବନ ଚ
କୁଣ୍ଡଳ କରୋଧି । ଶ୍ରୀ ଆମଜନେ ଇତାପ୍ରାଦ କରୁଣି କିମ୍ । 'ଶକ୍ତମ୍' ଇତାରିନା ଦୋଷକଳେ
ଦୋଷକଳେ । 'ତ୍ୟଗୁରୁଷେ କୃତି ବହୁଃ' ଇତି ଲଥମ୍ଭା ଅଶ୍ରୁ । ଯଥା ଯେନ ଏକାରେଣ ମମ
କ୍ରତେ ମନୌଯେ ମନୌ ଅମଃ ତ୍ୟଗାରତତ୍ତ୍ଵା ଭଗନି ସଥା ଚ (ମମ) ମନୌୟ ଚିତ୍ତଃ ଉପାୟମି ଉପଗର୍ହଶିଳି ।
ବାହେତି ଶ୍ରୀତାର୍ଥଃ । (୬୩—୧୪—୯୩—୧୩) ॥

• • •

তৃষ্ণীয়া ।

যামাঃ নাভিরারেহণঃ হৃদি সংবননঃ কৃতম্ ।
ঘাতো স্ফুতম্য মাতৰোমুঃ সং বনযস্ত মে ॥ ৩ ॥

পদ-পাঠঃ ।

যামাঃ। নাভিঃ। আহরেহণঃ। হৃদি। সংবননঃ। কৃতঃ।
গামঃ। স্ফুতস্ত। মাতৰঃ। অমুঃ। সং। বনযস্ত। মে ॥ ৩ ॥

যামাঃ শ্রীগাঃ নাভিঃ নাভুগলক্ষিতঃ অঙ্গঃ আরেহণঃ আলেহনঃ আধাদনীয়ঃ ভবতি
যামাঃ চ হৃদি দ্রগ্যে সংবননঃ পশ্চজনমিশিতঃ বশীকরণঃ কৃতঃ বিশাত্রা মির্শিতঃ তা অমুঃ
পরিমৃশ্যমানাঃ জ্ঞাঃ (স্ফুত) স্ফুতোগ্লক্ষিতভেজ্যাঙ্গ মাতৰঃ সির্বাত্রো। গামঃ মে মহঃ সং
বনযস্ত বশীকৃতিঃ । (৬৩—১৪—১৪—৩ম) ॥

চতুর্থী ।

পৃথৈয়ে শ্রোতায় বনস্পতিত্যোগ্নিয়েদিপতয়ে স্বাহা ॥ ৪ ॥
পদ-পাঠঃ ।

পৃথৈয়া। শ্রোতায়। বনস্পতিত্যোগ্নিয়ে। অগ্নয়ে। অধিষ্ঠিতয়ে। স্বাহা ॥ ৪ ॥

পৃথৈয়া পৃথিবীদেশতারৈ শ্রোতাও শক্তগ্রহণসামনভূতাও ইশ্বরায়। ‘দিশঃ শ্রোতঃ স্তুত্য
কণৌ আগিশন’ (খ্রি ০ আঃ ২৪।২) ইতি অক্ষেত্রে দিগাঞ্চকবাদু দিশাঃ চ পৃথিবীকদেশ-
দায়োগিকাঃ পৃথিবীশ্রোতোগ্রীষ্মিঃ সমৰ্থকঃ। বনস্পতিত্যাঃ পৃথিবীঃ অগ্নাঙ্গতেজো। বৃক্ষেতাঃ
তন্মিষ্টাক্তদেবতাত্মাঃ সৈন্যাঃ পৃথিবীঃ যোগাপ্রদিপতিঃ উটৈ (চ) স্বাহা ইদঃ হরিঃ
স্বাহতঃ অঙ্গঃ। (৬৩—১৪—১৪—১ম) ॥

পঞ্চমী ।

আধায়াস্ত্রিলক্ষায় বয়েত্যে। বায়েদিপতয়ে স্বাহা ॥ ৫ ॥

পদ-পাঠঃ ।

প্রাণায়। অস্তরিক্ষায়। ব্রহ্মভ্যঃ। বায়বে। অধিগতয়ে। স্বাহা ॥ ২ ॥

মুখনালিকাভাবং সংকুরন বায়ঃ প্রাণঃ। তৎস্থরং গন্ধগ্রাহকং ইঞ্জিয়ং তদাশ্রয়ত্তুতা
আলিকা চ প্রাণশক্তেন বিবক্ষ্যতে। ‘বায়ঃ প্রাণে ভূত্বা মালিকে প্রাবিশ্ব’ ইতি হি শ্রীতঃ (ঐ
আ। ২।৪।২)। তদৈ প্রাণায় তৎস্থক্ষিনে অস্তরিক্ষায় তত্ত্ব যে সংকুরণি পর্যাখণ পর্যবেক্ষণে ত্বৰ্ত্তে।
বয়োভ্যঃ উত্তোলিক্ষণ অধিগতয়ে অধিষ্ঠিতে বায়বে চ ইহং হবিঃ স্বাহা স্বাহতং অষ্ট ॥ ২ ॥

ষষ্ঠী ।

দিবে চক্ষুমে নক্ষত্রেভ্যঃ সূর্য্যায়াধিগতয়ে স্বাহা ॥ ৩ ॥

পদ-পাঠঃ ।

দিবে। চক্ষুমে। নক্ষত্রেভ্যঃ। সূর্য্যায়। অধিগতয়ে। স্বাহা ॥ ৩ ॥

দিবে ত্বালোকায় চক্ষুমে। কৃপগ্রহণসাধনং ইঞ্জিয়ং চক্ষুঃ ত্বালোকনং চ তটৈক।
'আদিত্যস্তুর্তুবাঙ্গী প্রাবিশ্ব' (ঐ। আ। ২।৪।২) ইতি শ্রীতঃ। তত্ত আদিত্যাস্তুবাঙ্গ
ত্বালোকন চ তৎস্থক্ষণস্থানত্বাত অনয়াঃ সংস্কৃতঃ। নক্ষত্রেভ্যঃ ত্বালোকহেভ্যঃ। ইন্দ্ৰজ্ঞা দিবঃ
ধিগতয়ে স্বাধিনে সূর্য্যায় প্রাণস্থান পূর্ণপূর্ণান্বিত প্রেরকায় দিবাকরায় স্বাহা ইহং হবিঃ
হইতং অষ্ট। 'রাত্রসূর্য্যাত্ম' ইত্যাদিনা স্মৃতেৎ ক্যাণি নিগাতনাত্ম কৃপস্তুতঃ। তত্ত চ
গংগাপ্রাণরূপতা অস্তত ঝয়তে। 'বোসৌ তপস্তু দেতি ল সর্বেষাং ভূতানাং প্রাণান আদায়
দেতি' ইতি (তৈত। আ। ১।১।৪।১)। (৬১।-১৫। ১০২—৩)।

পঞ্চমং স্তুত্যমূল্য ॥

ইতি সাম্যধার্যাবিচিত্তে অধর্মবেদোব্রাক্ষালে ষষ্ঠকাণ্ডে প্রথমোহৃষ্যকঃ ।

বিতৌযোহৃষাকে পঞ্চ স্তুতানি। তত্ত 'শমীং অর্থথঃ' ইতি প্রথমং স্তুতং। তত্ত আস্তেন
ত্বচেন পুনবনকর্মণি পূর্ণগুরুত্বাশ্রাণং মধুমছে প্রক্রিয়া অভিযন্তা জ্ঞয়ং পায়বেৎ। তথা
চক্ষিজ্ঞেন কর্মণি তথাবিদ্যমেবাপ্যি কৃকোর্চয়া পেষ্টিয়িকা অমেন ত্বচেন সম্পাদ্য অভিযন্তা
মুহূর্বা বয়োগ্রাম। আহ চ কোশিকঃ। 'শমীং অর্থথ ইতি মঙ্গলে অশ্বিং মধিদ্বা (পুঁজ্যাঃ)
পরিব ত্যৈজ্যেন মধুমছে পায়বতি কৃকোর্চিভিঃ পরিবেষ্ট্য বয়োগ্রাম' ইতি (কৈ। ৪।১)।
পরি ভ্রাতী ইতি ত্বচেন লপ্তবিষট্টব্যজ্ঞাকর্মণি মধুকীড়ং অভিযন্তা বিবাহতং পায়বেৎ। তথা
চক্ষিজ্ঞেন কর্মণি অমেন ত্বচেন 'ত্বাক্ষণ্যে ভজে' (৪।৬) ইতি স্তুতোভূমজগাচমনাদীনি কর্মণি
মুহূর্বাম। 'পরি ভ্রাত ইবেতি মধুমীতং পায়মতি জপাদৈংশ' ইতি দোশকৃতং (কৈ। ৪।৬) ॥

* * *

16823

ତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରଥମ ।

ଶମୀନ୍ଦ୍ରିୟ ଆକୃତିସ୍ତର ପୁଞ୍ଜବନ୍ଧ କୃତମ୍ ।

ତତ୍ତ୍ଵ ବୈ ପୁତ୍ରା ଦେନଂ ତେ ଜ୍ଞାନୀ କ୍ରାମନି ॥ ୧ ॥

ପଦ-ଗାଠଃ ।

ଶମୀର । ଅଖଥଃ । ଆକୃତଃ । ତତ୍ତ୍ଵ । ପୁଞ୍ଜବନ୍ଧ । କୃତଃ ।

ତେ । ବୈ । ପୁତ୍ରା । ଦେନଂ । ତେ । ଜ୍ଞାନୀ । ଆ । କ୍ରାମନି ॥ ୨ ॥

ଶମୀର ଏତଥେଜଙ୍କ ଶକ୍ତି (ଅଖଥଃ) ଅର୍ଥାତୋ ସ୍ଵର୍ଗ ଆକୃତଃ ଅଧିକାର୍ତ୍ତଃ । ଅଗ୍ରିଦୀହଶମନ-
ଦେତୁର୍ବ୍ରକ୍ଷଃ ଶମୀ । ‘ଅଜାପତିରାଗି ଅନ୍ତରେ । ମୋବିନେ ଏ ମା ଧଗ୍ନାତୀତି । ତେ
ଅମ୍ବାଶମନ୍ । ତଚ୍ଛର୍ମୟ ଶମିତଃ’ ଇତି (ତୈତୀ ୨୦ ତ୍ରା ୧୧ ତୀତୀ) । ଏହା ଅଗିଃ ଅଖା ଭୂଷା ଯଞ୍ଚିନ
ବୁଝେ ପୁରୀ ମସବେଳର ଅବାଶୀର୍ଣ୍ଣ ଲ ବୁଝଃ ଅଖଥଃ । ‘ନୁଗି ଶୁଃ’ ଇତି ଅର୍ଥକୌପଗନ୍ଧ ଭିର୍ତ୍ତତେ
କପ୍ରତାଃ । ପୃଥ୍ବୀରାଦିଃ । ଜ୍ଞାନତେ ହି । ‘ଅଗିଦେଶେଜୋ ନିଜାମତ । ଅଖା କୁଣଂ କୁବା ।
ମୋହଥେ ଲଂବଦେଶ ଅତିର୍ଥ । ତେ ଅଖଥାଶାଖଥର୍ଥ । ଇତି (ତୈତୀ ୨୦ ତ୍ରା ୧୧ ତୀତୀ) । ତେ ଅର୍ଥ
ଅର୍ଥଃ । ଶମୀ ଜ୍ଞାନ । ଅଖଥଃ ପୁରାନ । ଏହା ଅଗିଲକଣଙ୍କ ପୁତ୍ରଙ୍କ ଉତ୍ପାଦରିତୁର ତେ ଅଧିକାର୍ତ୍ତଃ ।
ତତ୍ତ୍ଵା ଉପରି ଉତ୍ପାଦ ଇତାର୍ଥ । ଦେତୁର୍ବ୍ରକ୍ଷ ଅଖଥାଶ ଅଗିମହନାର୍ଥ ଅରଣ୍ୟାରାହରଣ । ତଥା ତ
କ୍ରତ୍ତ । ‘ଶମୀଗର୍ଭାତ୍ ଅଗିଃ ମହୁତି । ଏବା ସା ଅହୋରୀଜୀବୀ ତନୁ । ତାମେବାତୈ ଅନୟତି’
ଇତି (ତୈତୀ ୨୦ ତ୍ରା ୧୧ ତୀତୀ) । ତତ୍ତ୍ଵ ତାମେ ଅର୍ଥଥେ ପୁଞ୍ଜବନ୍ଧ ପୁରାନ ହୁଯତେ ଯେନ କର୍ମଣ
ତେ ପୁଞ୍ଜବନ୍ଧ ତେ କୃତ୍ତ ଅହୁତ୍ତିତ୍ । ତେ ବୈ ତେ ଧର୍ମ ପୁତ୍ରଙ୍କ ଦେନଂ ଲକ୍ଷକଂ ତେ ପୁଞ୍ଜବନ୍ଧ
ବିଗିତଃ କର୍ମ୍ମ ଜ୍ଞାନୀ ଆକ୍ରମନି ଆହରାଯଃ ଗମ୍ଭୀରାଯଃ । ‘ଇମଣୋ ଶମିଃ’ ॥ ୧ ॥

ବ୍ରିତ୍ତୀଯା ।

ପୁଞ୍ଜି ବୈ ରେତୋ ଜ୍ଞାନି ତେ ଜ୍ଞାନୀ ମୁକୁ ରିଚ୍ୟତେ ।

ତତ୍ତ୍ଵ ବୈ ପୁତ୍ରା ଦେନଂ ତେ ଅଜାପତିରାଗିରୀ ॥ ୨ ॥

ମନ-ପାଠୀ ।

ପୁଣି । ବୈ । ରେତଃ । ଭଗତି । ତ୍ୟ । ଶ୍ରୀଯା । ଅନୁ । ଶିଚାତେ ।

ତ୍ୟ । ବୈ । ପୁତ୍ରତ୍ । ଦେହନୀ । ତ୍ୟ । ଅନ୍ତାଖତିଃ । ଅତ୍ୱୀଏ ॥ ୨ ॥

ପୁଣି ବୈ ପୁରୁଷେ ଧରୁ ଅଥବା ଦୀପଭୂତଃ ରେତଃ ଆଶ୍ରିତଃ ଭଗତି । ତ୍ୟ ଗର୍ଭାଧାନକର୍ମଣୀ ରେତଃ ଅନୁ ଶିଚାତେ ଗର୍ଭାଶୟେ ଅଳ୍ପିଗ୍ରହିତେ । ତ୍ୟ ଧରୁ ନିଷିଦ୍ଧିତଃ ରେତଃ ପୁତ୍ରତ୍ ଦେହନୀ ଉତ୍ପତ୍ତାନ୍ତ ପୁତ୍ରତ୍ ଲଭକ୍ତ । ‘ପୁରୁଷେ ହ ବା ଅଯି ଆଦିତୋ ଗର୍ଭେ ଭଗତି’ (ଐଃ ଆଃ ୨୫ ୧) ତାଦିକଃ ଐତରେଯକଃ ଅତ୍ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ତ୍ୟ ଏତ୍ ପୁଣ୍ୟମଃ କର୍ମ ଅଭାପତିଃ ଅଭାନାଃ ଶହୀ ଅଗ୍ରୀଏ । ପୁତ୍ରପନନୋଗାୟହେନ ଲୋକେ ପ୍ରକାଶିତଗାନ୍ ଇତାର୍ଥୀ ॥ ୨ ॥

ତୃତୀୟ ।

ଅଜାଗତିରୁମତିଃ । ଶିନୀରାଜୀ । ଚାଲୁଗ୍ରହ ।

ଦୈତ୍ୟମତ୍ତାତ୍ । ଦମ୍ଭ । ପୁମାଙ୍ଗମୁ । ଦମଦିତ ॥ ୩ ॥

ମନ-ପାଠୀ ।

ଅଜାଗତିଃ । ଅନୁହତିଃ । ଶିନୀରାଜୀ । ଅଚୀକ୍ରମିତ ।

ଦୈତ୍ୟଃ । ଅଶ୍ଵତ୍ । ଦମ୍ଭ । ପୁମାଙ୍ଗ । ଉଂ ଇତି । ଦମ୍ଭ । ଇହ । ୩ ।

ଅଭାପତିଃ ସ୍ଵର୍ଗରାତ୍ମକଃ ଅନୁହତିଃ ପୌର୍ଣ୍ଣାନୀଦେଵତା ଶିନୀରାଜୀ ଅଭାନାଗାଦେଵତା ତ ନିର୍ମିତଃ ଗର୍ଭାଶୟଃ ରେତଃ ଅଚୀକ୍ରମିତ । ହଷ୍ଟପାଦାତ୍ମରବକଳ୍ପନା ନିର୍ମିତ ଅକାର୍ଯ୍ୟ । କୁର୍ମଶାମର୍ଦ୍ଦୀ ତ୍ୟାଗଃ କୁର୍ମ ଚତି କୁର୍ମ । ଦୈତ୍ୟଃ ତ୍ରୀ ଦେହନ୍ତର୍ବନ୍ଦୁ ନିର୍ମିତଃ ଅଶ୍ଵତ୍ ଅଭିଷେତିଃ ଅଭିଷେତେ ଦ୍ୱାନେ ଦମ୍ଭ ଦ୍ୱାପର୍ଯ୍ୟନ୍ ଇହ ଅଭାନ୍ ପୁମାଙ୍ଗମୁ ପୁମାଙ୍ଗତ୍ୟାଯେ ଦମ୍ଭ କୁର୍ମି । ସ୍ଵର୍ଗରକ୍ଷା ବ୍ୟାମାନେ ନିର୍ମିତ ଅକାର୍ଯ୍ୟ ଇତାର୍ଥୀ । (୬୩ । ୨୩—୧୧୨—୩୩) ।

• • •

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ପରି ଶାମିବ ସୂର୍ଯ୍ୟାହୀନାଃ ଜନିମାଗମମ୍ ।

ରାତ୍ରି ଅଗମିବାଗୁର୍ବନ୍ଦମାତ୍ର ତେନା ତେ ସାରମେ ବିଷମ୍ ॥ ୧ ॥

ପର-ପାଠଃ ।

ପରି । ଶାମହିନ୍ଦ । ଦୂର୍ଯ୍ୟଃ । ଅହୀନାଃ । ଜନିମ । ଅଗମଃ ।

ରାତ୍ରି । ଅଗହହିନ୍ଦ । ଅଗମ । ଶଶୀତ୍ । ତେନ । ତେ । ସାରମେ । ବିଷମ । ୧ ॥

ଶୁର୍ଯ୍ୟ ଶାମିବ ଅନ୍ତରିକ୍ଷମିଳ ଅହୀନାଃ ଶଶୀତ୍ ଅନିଃ କୁଣ୍ଡମଃ ଜମ ମର୍ମକୁଳଃ ଅହଃ ପର୍ଯ୍ୟାଗମର୍
ଶରିପ୍ରାପ୍ତଯାନ୍ ଅର୍ଥ ରାତ୍ରି ଅଗମିବ । ‘ବାତୋଚାଙ୍ଗମେ’ ଇତି ଶ୍ଲୋପ । ଯଥା ରାତ୍ରିଃ ସକ୍ଷିଯେନ
ତମମା କୁଣ୍ଡମ ଅଗମ ନାପୋତି ଏହ ହଙ୍ଗାଂ ହନ୍ତି ଗଛତ ସାପୋତି ତଙ୍ଗ ଆଜ୍ଞା ତମାମୁ ଅଗମ
କୁଣ୍ଡମ ଶରୀରମ ସହ ନିଷାର ସାପୋତି ହେ ନିଷାର ତେ ହନ୍ତିଯାଃ ତେ ନିଷାର ତେନ ଅଗିଦେନ ତୈସତ୍ୟେନ
ସାରମେ ନିରାଯାମି । (୬କା—୨୬—୧୨୨—୧୨) ॥

ପରମା ।

ସଦ୍ ବ୍ରକ୍ଷଭିର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱିର୍ଯ୍ୟଦ୍ ଦେଖେରିଦିତଃ ପୁରା ।

ସଦ୍ ଭୂତଃ ଶ୍ଵୟମାଗମର୍ବନ୍ଦ ତେନା ତେ ସାରମେ ବିଷମ୍ ॥ ୨ ॥

ପର-ପାଠଃ ।

ସହ । ବ୍ରକ୍ଷଭିଃ । ସହ । ଶ୍ଵିରିଭିଃ । ସହ । ଦେଖିଭିଃ । ପୁରା ।

ସହ । ଭୂତଃ । ଶ୍ଵୟଃ । ଆମନ୍ତମଃ । ତେନ । ତେ । ସାରମେ । ବିଷମ । ୨ ॥

ଶୁର୍ଯ୍ୟ ତୈସତ୍ୟାଃ ବ୍ରକ୍ଷଭିଃ ମଦୈତ୍ରାକ୍ରମେରା ମାଧ୍ୟମ ସନ୍ଧି ଧରିଭିଃ ଅତୌଜ୍ଞାର୍ଥମର୍ମିଭିଃ ଅଗମ୍-
ଧର୍ମିଭିଃ ଯେତେ ଶାମମାତ୍ର ଶଶୀତ୍ କୁଣ୍ଡମ ପୁରା ପୁରାତନକାଳେ ଦେଖିଃ ଇତ୍ତାଦିଭିଃ ବିଦିତଃ ଆତିଃ
ସନ୍ଧି କୃତ୍ତମାତ୍ର ଶଶୀତ୍ କୁଣ୍ଡମ ପୁରା ପୁରାତନକାଳୀବର୍ଜିତମଃ ଆମନ୍ତମ ଆଶ୍ୟକଃ । ତେନେକାର୍ଯ୍ୟ-
ଶାମମାତ୍ର ଶଶୀତ୍ କୁଣ୍ଡମ ପୁରା ପୁରାତନକାଳୀବର୍ଜିତମଃ ଆମନ୍ତମ ଆଦେଶଃ । ତେନ
ଶର୍ମଣ ତୈସତ୍ୟାନ ତେ ବ୍ରକ୍ଷଭିରହୁ ବିଷମ ସାରମେ ନିରାଯାମି । (୬କା—୨୬—୧୨୨—୧୨) ॥

* * *

ସଂଖ୍ୟା ।

ଅଧିକ । ପୁକ୍ଷେ । ନଷ୍ଟଃ । ପରିତା । ଗିରଯୋ । ମଧୁ ।

ମଧୁ । ପରିଷତୀ । ଶ୍ରୀପାଳା । ଶବ୍ଦାମ୍ବେ । ଅଞ୍ଚ । ଶଃ । ହବେ ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ଅଧିକ । ପୁକ୍ଷେ । ନଷ୍ଟଃ । ପରିତା । ଗିରଯଃ । ମଧୁ ।

ମଧୁ । ପରିଷତୀ । ଶ୍ରୀପାଳା । ଶଃ । ଆମ୍ବେ । ଅଞ୍ଚ । ଶଃ । ହବେ ॥ ୪ ॥

ମଧୁ ମଧୁରେ ବିଷହରଙ୍କ ଅମୃତଃ ଆ ପୁକ୍ଷେ ଆସମନ୍ତାର ଉଚ୍ଚରୀରେ ଲଙ୍ଘନ୍ତଃ କରୋମି । ପତି
ଶଳ୍ପର୍କେ । ନଷ୍ଟଃ ଗନ୍ଧାରଃ । ପରିତାଃ । ହିଯବଦାଗା । ଯହାଶୈଳାଃ । ଗିରଯଃ । ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତପରିତାଳାତ । ବିଷହରଙ୍କ
ମଧୁ ଉଚ୍ଚରୀରେ ଆଶିକ୍ତ (ଇତି) ବିଶେତୋ ବିଷହରକ୍ଷାର ପ୍ରାର୍ଥୀତେ । ପରିଷତୀ ନାମ ନନ୍ଦୀ ଶ୍ରୀପାଳା
ଶ୍ରୀପାଳାଃ ଶୈଥାଳଃ ତହାତ୍ମା । ମର୍ବିରୀଃ । ଅକାରଃ । ଜ୍ଵଳି ପରିଷତୀ ନାମ ନନ୍ଦୀ ମଧୁ ଆଶିକ୍ତ ।
ଶୈଥାଳଃ ମଧୁ ବିଷହରଙ୍କ ଅମୃତଃ ଆମ୍ବେ ଆଶାର ଶଃ ହୃଦକରଙ୍କ ଅଞ୍ଚ । ପୂର୍ବଗନ୍ତ ଆଶିକ୍ତକତ ଆମ୍ବେ
ଆମେଶଃ । ହବେ ହମ୍ବାର ଚ ଶଃ ହୃଦକରଙ୍କ ଅଞ୍ଚ । (୬୧—୨୩—୧୨୨—୩୮) ॥

ଇତି ସଂଖ୍ୟାକୁ ଦ୍ଵାରା ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ପରିଚାରିତ ।

* . *

'ମୋ ଦେବଶୈତାଃ' ଇତି ତୃତେନ ଅଯକାଶ । ସମେନଃ ପରିତଃ । ପ୍ରତିଦିଶଃ ଉପହାମଃ କୁର୍ଯ୍ୟାଃ ।
'ମୋ ଦେବଶୈତା ଇତ୍ତାପତିଷ୍ଠିତ' ଇତି ହି ସ୍ତରେ (କୌ ୨୫) । ତ୍ଥା ଦୈଶ୍ୱର ମଂଗାମାର୍ଦ୍ଦ
ପ୍ରେହରଣେଷ୍ଟତାନ ଶକ୍ରନ ପଞ୍ଚ ଏନେ ତୃତେନ ଆଜ୍ଞାହୋମେ ନଷ୍ଟୁ
ହୋମଃ ଧୂରିଗୋହିସ୍ତୋ ଧୂରିଗୋହାନାନ ଶରେଗେ ଶୂନ୍ୟମିଦାନାନ ଶଳ୍ପାତିତାଭିମର୍ତ୍ତିତଥଃପ୍ରଦାନନ୍ତ
ଚ କୁର୍ଯ୍ୟାଃ । 'ମୋ ଦେବଶୈତା ଇତ୍ତାହ ଦୈଶ୍ୱର ଆମାନାକ୍ଷାନି' ଇତି ହି ସ୍ତରେ (କୌ ୨୬) ।
ତ୍ଥା ଅମେଷେ ତୃତେନ ଶର୍ପଶିକାନିତନିର୍ବିକିତକାଃ । 'ମେଷାଂ ହ' (୩୨୬) ଇତ୍ତାତୋଜ୍ଞାର୍ଥି
ଅଭିମର୍ତ୍ତିତିକତାପର୍କେଣଗାନ୍ଦୀନି ଗୁଡୁଚୀହୋମାକ୍ଷାନି କର୍ମାଣି କୁର୍ଯ୍ୟାଃ । ସ୍ତରେ ଚ ତୈରେ
ଉପହାତଃ । ତ୍ଥା ଆସନ୍ଧାଧାମେ କ୍ରୟାକ୍ଷମାନଷ୍ଟରେ ଶୂହ ଆଗତ୍ୟ ଅମେଷ ତୃତେନ ଆଜ୍ଞାର
କୁର୍ଯ୍ୟାଃ । ହୃଦିତଃ ହି । 'ମେ ଅର୍ପଃ' (୩୨୭) ମୋ ଦେବଶୈତାଃ (୬୧୩) ଅର୍ପାଗତିନ୍
ଇତ୍ତାନି (କୌ ୨୪) । ତ୍ଥା ଅମେଷ ତୃତେନ ଆକଶାୟଧାରଣଶୈତାପ୍ରତିମାମର୍ତ୍ତନହମାତ୍ତୁତ୍ୟ
ତତ୍ତ୍ଵାର୍ଥଃ ଆଜ୍ଞାହୋମେ କୁର୍ଯ୍ୟାଃ । ହୃଦିତଃ ହି । 'ଅଥ ସତୈତନ୍ ଆକ୍ରାଣ ଆସିଥିଲେ ତ୍ରୀତ'
ଇତି ଅକ୍ରମ୍ୟ 'ମୋ ଦେବଶୈତାଃ (୬୧୩)' ଇତି (କୌ ୨୩୧୨୧୩)
ତ୍ଥା ଯଜେ ବ୍ୟାପୁରୋତ୍ତାନିତିବ୍ୟ କାହେଲୁ କୁଟୀଦିତିର୍ଦ୍ଵିତେ ଶୂନ୍ୟ ତତ୍ତ୍ଵାଶିକତାର୍ଥଃ ଅମେଷ

ତୃତୀୟ ଆଜ୍ୟାଂ ଜୁହ୍ନାୟ । କୁଞ୍ଚିତଃ ହି । ‘ଲଥ ଯତୋତଦ୍ ବଗାଃ ସା ହରୀଃ ବି ବସାଂଲି ବିଗନ୍ଧ
ଚତୁର୍ଥୀ ବାତିମୁଣ୍ଡ ଗଛେମୁଣ୍ଡୀ ଅଗ୍ରାଃ (୩୧୧) ନମୋ ଦେବବଧେତ୍ତାଃ (୬୧୩) ଇତି କୁଞ୍ଚିତ
ଜୁହ୍ନାୟ ଲା ତତ୍ ଆମର୍ଚିତିତ୍ତଃ’ ଇତି (କୋ ୦ ୧୩୦୧) ‘ଅନ୍ତିମଂଶ’ ଇତି ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠବର୍ଷା-
କର୍ମଣି ମଞ୍ଚାଭିତାଭିମଞ୍ଚିତବୁକ୍ଷଶବୈନ ଲହ ବ୍ୟାଦିତଃ ଅଗ୍ରସିଫ୍ରେନ୍ ମାର୍ଜନ୍ୟେନ୍ ଆଚାମରେଚ ।
‘ଅନ୍ତିମଂଶ’ ଇତି ଶକଲେନ ଅପ୍ରୁ ମଞ୍ଚାଭିତାଭିମଞ୍ଚିତ’ ଇତି (କୋ ୦ ୪୫) ॥

• • ୫

ତତ୍ ପ୍ରଥମ ।

ନମୋ ଦେବବଧେତ୍ତୟ । ନମୋ ରାଜବଧେତ୍ତୟ ।

ଆଖୋ ସେ ବିଶ୍ୱାମୀଂ ବ୍ୟାକ୍ତେତ୍ତୋ ମୃତୋ ନମୋଷ୍ଟ ତେ ॥ ୧ ॥

ପଦ-ପାର୍ତ୍ତଃ ।

ମମଃ । ଦେବବଧେତ୍ତୟ । ନମଃ । ରାଜବଧେତ୍ତୟ ।

ଆଖୋ ଇତି । ସେ । ବିଶ୍ୱାମୀ । ବ୍ୟାକୀ । ତେତ୍ତୋ । ମୃତୋ ଇତି । ନମଃ । ଅଷ୍ଟ । ତେ ॥ ୧ ॥

ଦେବବଧେତ୍ତୟ: ମେଗାମୀଂ ଇଜ୍ଜାନୀନୀଂ ବ୍ୟାକୀ: ହନନାମନାନି ଆୟୁନାନି । ତେତ୍ତୋ ନମୋଷ୍ଟ । ସଥୀ
ତେତ୍ତୋନ ପରିହରଣ୍ଣ ତଥା ତାଙ୍କେବ୍ୟାକୀ ଇତ୍ୟାର୍ଥ: ‘ନମ:ସ୍ଵପ୍ତି’ ଇତି ଚତୁର୍ଥୀ । ଯଦା ହେ ମୃତୋ
ତୁମାଂ ନମୋଷ୍ଟ କର୍ମାକ୍ରତୋଃ । ଦେବବଧେତ୍ତୟ: ମେଗକୁ ତହନମେତ୍ତୋ ରକ୍ଷଣୀ । ‘ଭୌତାରୀନୀଂ’
ଇତି ପଞ୍ଚମୀ । ‘ହନ୍ତ ବ୍ୟାକ’ ଇତି କରି ଭାବେ ବା ଅଗ୍ନି ପ୍ରତାୟଃ ତ୍ୱର୍ତ୍ତସଞ୍ଜିଯୋଗେନ ବ୍ୟାକଦେଶମ୍ ।
ତ୍ୱର୍ତ୍ତ ଚ ଅକ୍ଷ୍ୟାଦାତ୍ତବାଦୁ ତ୍ୱର୍ତ୍ତନିର୍ବ୍ରତ୍ତପୁରେଣ ଅପ ଉତ୍ସାହତଃ । ତ୍ୱର୍ତ୍ତ ରାଜବଧେତ୍ତାଃ ରାଜଃ ମର୍ଦକିଣ
ଆୟୁଧେତ୍ତୋ ନମୋଷ୍ଟ । ଆଖୋ ଅପି ଚ ବିଶ୍ୱାମୀଂ ଦୈଶ୍ୟାକ୍ରାତୀଯାନୀଂ ସେ ବ୍ୟାକ୍ତେତ୍ତ୍ୟଚ ହେ
ମୃତୋ ତେ ତୁମାଂ ଚ ନମୋଷ୍ଟ । ଦେବବଧୀନ ଅଷ୍ଟତଃ ପରିହରେତ୍ୟାର୍ଥ: ॥ ୧ ॥

ଦ୍ଵିତୀୟ ।

ନମୋଷ୍ଟ ଅଧିକାରୀ ପରାବକାରୀ ତେ ନମଃ ।

ଶ୍ରୀତୈ ମୃତୋ ତେ ନମୋ ଦୁର୍ଗାତୈ ତ ଇନ୍ଦ୍ର ନମଃ ॥ ୨ ॥

ମୟ-ପାଠଃ ।

ନମଃ । ତେ । ଅଧିଧାକାରୀ । ପରାହ୍ୟାକାରୀ । ତେ । ନମଃ ।
 ମୁହ୍ୟତ୍ୟୋ । ମୁତ୍ୱୋ ଇତି । ତେ । ନମଃ । ହୃହୃତ୍ୟୋ । ତେ । ଇଦଃ । ନମଃ ॥ ୧ ॥

ହେ ମୁତ୍ୱୋ ତେ ତଥ ସଦ୍ଵିକ୍ଷିମେ ଅଧିଧାକାରୀ ଅଧିଚନେ ଗକ୍ଷାତେନ ବଚନେ ଉତ୍ସ କୁର୍ବିତେ
ଶୋଭନାୟ ଦୂତାୟ ନମଃ । ତଥା ତେ ଅବୀଯାର ପରାବାକାରୀ ପରାହ୍ୟାକାରୀ ପରାହ୍ୟାକାରୀ
ବା ନମୋଷ୍ଟ । ହେ ମୁତ୍ୱୋ ତେ ତଥ ମୁହ୍ୟତ୍ୟୋ ଶୋଭନାୟ ଅହୁଗ୍ରାହୀକାରୀ ବୁଦ୍ଧି ନମୋଷ୍ଟ । ତେ
ତଥ ଶବ୍ଦକ୍ଷିତେ ହୃହୃତ୍ୟୋ ନିଗନ୍ଧବୁଦ୍ଧିକୌ ଇଦଃ କ୍ରିମାଣ୍ଣ ନମୋଷ୍ଟ ॥ ୨ ॥

• • •
ତୃତୀୟା ।

ନମୋଷ୍ଟ ସାତୁଧାନେଭ୍ୟୋ । ନମୋଷ୍ଟ ଡେବଜେଣ୍ଡ୍ୟୋ ।
 ନମୋଷ୍ଟ ମୁତ୍ୱୋ । ମୁଲେଭ୍ୟୋ । ବ୍ରାଜଶେଷ୍ୟୋ । ଇଦଃ । ନମଃ ॥ ୩ ॥

ମୟ-ପାଠଃ ।

ନମଃ । ତେ । ସାତୁଧାନେଭ୍ୟୋ । ନମଃ । ତେ । ଡେବଜେଣ୍ଡ୍ୟୋ ।
 ନମଃ । ତେ । ମୁତ୍ୱୋ ଇତି । ମୁଲେଭ୍ୟୋ । ବ୍ରାଜଶେଷ୍ୟୋ । ଇଦଃ । ନମଃ ॥ ୪ ॥

ହେ ମୁତ୍ୱୋ ତେ ତଥ ଶବ୍ଦକ୍ଷିତୋ ସାତୁଧାନେଭ୍ୟୋ ପୀଡ଼ାକରେତୋ ନମୋଷ୍ଟ । ତେ ତଥ ଶବ୍ଦକ୍ଷିତୋ
ଡେବଜେଣ୍ଡ୍ୟୋ ରକ୍ଷାକରେତୋ ନମଃ । ହେ ମୁତ୍ୱୋ ତେ ତଥ ଶବ୍ଦକ୍ଷିତୋ ମୁଲେଭ୍ୟୋ ମୁଲସଙ୍କୃତେଷ୍ଟ୍ୟୋ
ପୁରୁଷେଭ୍ୟୋ ନମୋଷ୍ଟ । ତଥା ବ୍ରାଜଶେଷ୍ୟୋ ଶାପାଟାଗ୍ରହମର୍ଦ୍ଦେତ୍ୟୋ ଶେଷବିଷ୍ଟ୍ୟୋ ଇଦଃ ନମୋଷ୍ଟ ॥ ୫ ॥

• • •
ଚତୁର୍ଥୀ ।

ଅଶ୍ଵିନ୍ଦ୍ରମଃ । ପକ୍ଷିନ୍ଦ୍ରମଃ । ଅଶ୍ଵିନ୍ଦ୍ରମଃ ।
 ବ୍ରାମଃ । ମର୍ମଃ । ନାଶ୍ୟାର୍ଦ୍ଦ୍ରା । ସଂଚ । ପର୍ବତ୍ମ ॥ ୬ ॥

ପଦ-ଗାଠଃ ।

ଅହିଅନ୍ତମ । ପକ୍ଷାହନ୍ତମ । ଆହିତ । ହନ୍ତମ୍ଭାଯମ ।

କାନ୍ତ । ଲର୍ଣ୍ଣ । ନାଶମ । ଅନେହନ୍ତଃ । ସଃ । ଚ । ପରିହର୍ମ । ୧ ।

ଅହିଅନ୍ତମ ଶୈଖରୋଗେନ ଅନ୍ତୁଃ ଅନ୍ତମ । ପକ୍ଷାହନ୍ତମ ପକ୍ଷମାଂ ଶରୀରାବ୍ୟବଳକୀୟାଂ
ଅନ୍ତମ । ଆହିତଃ ନମଞ୍ଚାଂ ଶରୀରଂ ବ୍ୟାଗ୍ୟ ହିତଃ ହନ୍ତମ୍ଭାଯମଃ ଶୈଖରୁତଃ ହନ୍ତମ୍ଭାଗଃ । ଉତ୍ସଃ
ଅର୍ଥଂ ବଳାମ ବଳଃ ଅତିତି କିମତିଭି ବଳାମ କାଳିଖାସାକାଙ୍କ୍ଷାରୋଗଃ ତଃ ନାଶମ । ଅନ୍ତୁ
ଟେକ୍ଷାର୍ଥଃ ମଧ୍ୟେ ବ୍ୟାପିତ । ସତ ବଳାମ ଅନେହନ୍ତଃ ହନ୍ତମାନାମ୍ଭେଦହିତଃ । ସତ ପରିହର୍ମ ତଥାକ୍ଷିପ୍ତ
ଆଧିତଃ । ତଃ ବଳାମ ଇତି ନନ୍ଦମା । (୬୯—୨୩—୧୫୨—୧୩) ॥

ପକ୍ଷମୀ ।

ନିରମଳାମଃ ବଳାମିନଃ କିମ୍ବାମି ମୁକ୍ତାମ ଯଥା ।

ଛିନ୍ଦ୍ୟାଷ୍ଟ ବକ୍ରନଃ ମୁଳମୁର୍ବାର୍କା ଇବ । ୨ ।

ପଦ-ଗାଠଃ ।

ନିଃ । ବଳାମଃ । ବଳାମିନଃ । କିମ୍ବାମି । ମୁକ୍ତରମ । ଯଥା ।

ଛିନ୍ଦ୍ୟ । ଅତ । ବକ୍ରନ । ମୁଳ । ଉର୍କାର୍କାହିବ । ୨ ।

କଳାମିନଃ ଶୈଖରୋଗିନଃ ପୁରୁଷ ବଳାମ ଶୈଖରୋଗ ନିଃଶ୍ଵେଷେ କିମ୍ବାମି କରଂ ଓପରାଦି ।
ତତ୍ତ୍ଵାତ୍ମାତ୍ମଃ ପୁରୁଷ ଇତି । ଶହାତ୍ମେ ଅରଚଂ ପୁରୁଷ ଯଥା ମୁଳଃ ଉତ୍ସିଷ୍ଟତେ ତଥା ସାଧିତ-
ଶରୀରାଂ ତଃ ରୋଗଃ ମୁଳଃ ଉର୍କାର୍କାହିତଃ । ଏତେବେ ବିତ୍ରିଯତେ । ଅତ ବୋଗତ ବକ୍ରମଃ
ଶରୀରମଂଜେବନିରିତଃ ମୁଳଃ ଛିନ୍ଦ୍ୟ । ଯଥା ଉର୍କାର୍କାଃ କର୍କଟାଃ କଲାତ ପରିପକ୍ଷା ମୁଳଃ ଅଯଦେ-
କିମ୍ବାମି । ରୋଗନିରମନ ଅନାମାନେ ଧିଶ୍ଵେଷରାମୋତାର୍ଥଃ । ‘ଉର୍କାର୍କକଥିକ
ବକ୍ରମାମୁର୍ବାର୍କାହିତଃ ଇତି ହି ମନ୍ଦ୍ରାଷ୍ଟରଃ (ଖେ ୨୫୨୨୨) । (୬୯—୨୩—୧୫୨—୨୩) ॥

ସଂଖ୍ୟା ।

ନିର୍ବଜାଗେତଃ ॥ ଏ ॥ ପଞ୍ଚାଙ୍ଗଃ ॥ ଶିଖକୋ ॥ ସଥଃ ॥

ଅଥୋ ॥ ଇଟ ॥ ଇତ ॥ ହାୟନୋପ ॥ ଜ୍ଞାନୀରହା ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠ ।

ମିଃ ॥ ବଲାଳ ॥ ଇତ ॥ ଏ ॥ ପତ ॥ ଆଙ୍ଗଃ ॥ ଶିଖକ ॥ ସଥ ॥

ଅଥୋ ଇତ ॥ ଇଟଃଇତ ॥ ହାୟମ ॥ ଅପ ॥ ଜ୍ଞାହି ॥ ଅସୀରହା ॥ ୩ ॥

ହେ ବଲାଳ ଇତଃ ଅଜ୍ଞାନ ଶରୀରାବ ନିଷ୍ଠ ପତ ମିକ୍ରଦ୍ୟ ପ୍ରକର୍ଣ୍ଣ ଦୂରଂ ଗଛ । ସଥଃ
ଦେନ ଅକାରେଣ ଆଙ୍ଗଃ ଆଙ୍ଗାବୀ ଶୁଷ୍କଃ ଏତଃସଂଜ୍ଞା ଯୁଗୋ ଦୂରଂ ଧାରତି ଉତ୍ତର ଗଛ ।
ଅଥୋ ଅପି ଚ ଇତ ଇତ ହାୟମଃ ଗତଃ ଲବ୍ଧିଲୁହୋ ସଥା ମା ପୁନର୍ବାବର୍ତ୍ତତେ ତଥା ଅସୀରହା
ଅସୀରାମାବ ବୀରାଗାବ ଅହରା ନନ୍ଦ ଅପ ଜ୍ଞାହି ଅଗନ୍ଧମା କୁର୍ବିନ୍ଦିତାବ ଗତିବ ଗଜ । ଏହି
କୁର୍ବିନ୍ଦିତାବାବ ଗତାବିତି ଧାର୍ତ୍ତଃ ॥ (୬୯—୨୮—୧୪୨—୩୮) ।

ଇତି ସର୍ଵକାଣେ ବିଭିନ୍ନରୁବାକେ ବିଭିନ୍ନରୁ ସ୍ଵର୍ଗ ॥

* * *

‘ଉତ୍ସମୋ ଅନି’ ଇତି ତୁଚେମ ପୁଣିକାମଃ ପାଳାଶ୍ୟଗିଃ ବାଲିତଃ କୁର୍ବା ଲମ୍ପାତ୍ୟ ଅଭିମନ୍ତ୍ର
ବହ୍ନୀରାବ । ‘ଉତ୍ସମୋ ଅନି (୬୧୫) ଇତି ମହୋତ୍ତଃ ଅକ୍ଷିଭାତ୍ସେ (୬୧୪୨୩) ଇତି ଯଥମନ୍ତି’
ଇତି କୌଣସିକନ୍ତଃ (କୌଁ ୩୨) । ‘ଆବରୋ ଅନାବରୋ’ ଇତି ତୁର୍ବର୍ଚଚେନ ଅକ୍ଷିରୋପାତ୍ମିତ୍ୟରୋ
ଲାର୍ଦ୍ଧଗତୈଲେମ ଲମ୍ପାତ୍ୟ ଅଭିମନ୍ତ୍ର ରୋଗାର୍ତ୍ତ ବହ୍ନୀରାବ । ତଥା ଅନେମ
ତୁର୍ବର୍ଚଚେନ ଆଜ୍ଞାବ ହଥା ଲର୍ଦ୍ଧଗକାନ୍ତ ଲମ୍ପାତ୍ୟ ଲାର୍ଦ୍ଧଗତୈଲେମ ଅଭ୍ୟାସ ଅଭିମନ୍ତ୍ର ବହ୍ନୀରାବ ।
ତଥା ଅନେମ ତୁର୍ବର୍ଚଚେମ ଲାର୍ଦ୍ଧଗତୈଲେନ ଭୂଟ ଲର୍ଦ୍ଧପରିତ୍ୟାକଃ ଚନ୍ଦ୍ରୋଗପରିତ୍ୟାକ ଅସର୍ବେ ।
ତଥା ଅନେମ ତୁର୍ବର୍ଚଚେନ ମୁଳକୀର୍ବା ଲମ୍ପାତ୍ୟ ଅଭିମନ୍ତ୍ର ବ୍ୟାଧିତଙ୍କ
ଅକ୍ଷିଲୀ ଲମ୍ପାତ୍ୟ । ତଥା ଅନେମ ତୁର୍ବର୍ଚଚେନ ମୁଳକୀର୍ବା ଲମ୍ପାତ୍ୟ ଅଭିମନ୍ତ୍ର ତଥରେ । ହରିତ
ହି । ‘ଆବରୋ ଇତି ଲାର୍ଦ୍ଧଗତୈଲମଲମ୍ପାତ୍ୟ ବହ୍ନୀତି । କାନ୍ତ ଅଲିପ୍ରା ଶୁଷ୍କଃ ଶାକଃ ଅବର୍ତ୍ତି ।
ତୁର୍ବର୍ଚଚେନ ଶାକକଳାମି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କାମଃ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କାମି’ ଇତି (କୌଁ ୩୧୦) । ଅଜ ‘ଅନାବରୋ’
(୪) ଇତି ମର୍ଯ୍ୟା ଧାରା ଅନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତାରମକାମଃ ତିଜଃ ସତ୍ୱରାଜୀରଭିମନ୍ତ୍ର କ୍ଷେତ୍ରମଧ୍ୟ ମିଥମେ । ପ୍ରକିଳନ
ହି । ‘ଅନାଲେତ୍ତାରତେଷ୍ଵଦଃ ତ୍ରୀନି ଶତାବ୍ଦୀଶାଶ୍ଵାଗୁର୍ବରାମଧ୍ୟ ମିଥମନ୍ତ୍ର’ ଇତି (କୌଁ ୪୨) ।

* * *

ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପରିଚୟ

ଉତ୍ତମୋ ଅନ୍ତେଷ୍ଟାସଧୀନାଃ ତଥ ବୁଦ୍ଧା ଉପଶ୍ରମଃ ।
 ॥ ୧ ॥
 ଉପଶ୍ରମସ୍ତ ମୋହାକଃ ଯେ ଅମ୍ବା ଅଭିଦାସତି ॥ ୧ ॥
 ପଦ-ପାଠଃ ।
 ଉପଶ୍ରମଃ । ଅମ୍ବା । ଓଦ୍ସଧୀନା । ତଥ । ବୁଦ୍ଧା । ଉପଶ୍ରମଃ ।
 ପହଞ୍ଚିତି । ଅମ୍ବା । ଲଃ । ଅମ୍ବାକଃ । ଯଃ । ଅମ୍ବାନ୍ତି । ଅଭିଦାସତି ॥ ୧ ॥

হে পলাশবৃক্ষ মগুণাদানভূত হং ওষধীনাং। ওঃঃ পাকঃ এৰু ধীয়তে ইতি ওষধিশক্তিম্
স্থাবরমাঞ্জ বিবর্কিতৎ। স্থাবরাগাঃ ওষধবনস্পতীনাং উত্তৰঃ উৎকৃষ্টঃ অলি লোমপর্ণোস্তু-
ষ্ঠাঃ। 'তৃতীয়সংস্থাঃ ইতো নিবি গোম আগী' ইতি অক্রমা তৈত্তিখীয়ফে শমায়াতৎ। 'তৃতীয়-
পর্ণঃ অচ্ছিষ্ঠত। তৎ গ্রণোভস্ত। শুক গ্রণ্যা গ্রণৎ' ইতি (তৈত্তি ভাৱ ১।১।৩।১০)। হে
পলাশ বৃক্ষ অশে বৃক্ষস্থান উৎস্থানঃ উপাসকঃ। ত্রাগুভূতা ইতার্থঃ। স্বত্ত্বপ্রাণাদং অস্তাকং স-
ক্তামৃঢঃ শত্রঃ উগন্তুষ্ট উপাসকঃ উগন্তুষ্টো ক্ষণকৃ। যঃ শত্রঃ অম্বান অভিদানতি
উপক্ষপূর্ণতি। (৬১-২৪-১৫২-১১)। ১৬২৮৩

三

সমস্তুচাময়স্তুচ যে অস্মাৎ। অভিদাসতি ।
 তেষাং সা বৃক্ষাগামিনাহঁ ভূয়ামসুস্তমঃ ॥ ২ ॥
 - - -
 পদ-পাঠঁ।
 -
 শহস্রঁ। চ। অসবদুঃ। চ। যঃ। অস্মান্ঁ। অভিদাসতি ।
 -
 তেষাং। সা। বৃক্ষাগাংহইন। অহঁ। ভূয়ামঃ। উৎসত্যঃ ॥ ২

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ: ସମାନଗତମଃ ପଥାନଙ୍କଳା ଦୀପିତଃ । ଅମାରଙ୍ଗ: ଅମାନଙ୍କଳା ଅମଗୋତ୍ତମଃ । ଯ ଏବଧାଆକ
ଉତ୍କଳ୍ୟବିଧି: ଶତଃ । ଅମାନ ଅଭିନାମତି ଉଗଙ୍କଗ୍ୟାତ ତେବା ଶକ୍ରଗାଂ ମଧ୍ୟ ଅହ ଉତ୍ସମ: ଉତ୍କଳ୍ୟତମଃ
ପୂର୍ଵାଲ: । ତତ୍ତ୍ଵ ପୃଷ୍ଠାତଃ: । ସଥା ଶା ପଳାଧାରୀଙ୍କା ଓସଧି: ବୁଜାଗାଂ ଉତ୍ସମା ତ୍ରବତି ତଥ୍ୟ ଅହ
ଉତ୍ସମେ ପୂର୍ବାଲ ଇତି ॥ (୬୩—୨୩—୧୫୨—୨୩) ॥

ତୃତୀୟ ।

ସଥା ମୋଗ ଓମଦୀନାମୁତମେ । ହବିଷାଂ କୃତଃ ।

ତଳାଶା । ବୁକ୍ଷାଣାମିବାହଂ ଭୂରାମଗୁତ୍ତମଃ ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ସଥା । ମୋଗ । ଓମଦୀନାଂ । ଉ୍ତ୍ତତମଃ । ହବିଷାଂ । କୃତଃ ।

ତଳାଶା । ବୁକ୍ଷାଣାଂହିବ । ଅହଂ । ତୁମାମୁ । ଉ୍ତ୍ତତମଃ ॥ ୩ ॥

ସଥା ଯେମ ପ୍ରକାରେଣ ଓମଦୀନାଂ ଅଜ୍ଞାନାଂ ଲତାନାଂ ମଧ୍ୟେ ଲତାଅକଃ ମୋଗ ଉ୍ତ୍ତମଃ ଉ୍ତ୍ତମଃ
ହବିଷାଂ ଚକ୍ରପୁରୋଡ଼ାଶୀନାଂ ମଧ୍ୟେ କୃତଃ ନିର୍ବିତଃ ତଥା ବୁକ୍ଷାଣାଂ ମଧ୍ୟେ ପଳାଶ ଇବ ତ
ଅହଂ ସଜ୍ଜାତାନାଂ ଉ୍ତ୍ତମେ ତୁମାମୁ । (୬୩ - ୨୩ ୧୫୨ - ୩୩) ॥

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ଆମ୍ଯୋ ଅନାମ୍ଯୋ ରାତ୍ର ଉତ୍ତର ଆମ୍ଯୋ ।

ଆ ତେ କରନ୍ତମୟମି ॥ ୧ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ଆମ୍ଯୋ ଇତି । ଅନାମ୍ଯୋ ଇତି । ରମଃ । ତେ । ଉତ୍ତର । ଆମ୍ଯୋ ଇତି ।

ଆ । ତେ । କରନ୍ତ । ଅଗ୍ରମି । ୧ ॥

ଆମ୍ଯତିଃ ଅତିକର୍ଷା । ତଳାଶୁ ଉତ୍ତାଦିତଃ କର୍ମଣି ଉତ୍ତାଯଃ । ହେ ଆମ୍ଯୋ ରୋଗମି
ବୃତ୍ୟର୍ବି ଅନ୍ତର୍ମାମ ଦର୍ଶନ ଅନାମ୍ଯୋ ଅଭକ୍ଷ୍ୟମାନ ମର୍ଦ୍ଦିକାଣ ତେ ତବ ରମଃ ତୈଲାଅକଃ ଉତ୍ତର
ଉତ୍ତରମନ୍ଦଗଃ । ବାଦିନିବର୍ତ୍ତନକ୍ରମ ଇତାର୍ଥଃ । ହେ ଆମ୍ଯୋ ତେ ବୁଦୀୟ କରନ୍ତ । ଶାର୍ଦ୍ଦପତ୍ରମି
ଶର୍ଦ୍ଦିଃ ତତ୍ତତ୍ପରାକରଂ ଆ । ଅଗ୍ରମି ମଜ୍ଜାତିଗର୍ଭିତ । ଆମ୍ଯୋ ତକ୍ଷଯାମଃ । ‘ଇମକୋ ମଣି’ । ୧ ।

• • •

অধৰ্মবেদ-সংহিতা।

[৬৩-২৪]

পঞ্চমী।

বিহঙ্গোঁ নাম তে পিতা অনায়তী নাম তে মাতা।
স হিন্দুমণি ষষ্ঠ্যমাত্রানমাধ্যঃ॥ ২ ॥

পদ-পাঠঃ।

বিহঙ্গোঁ নাম। তে। পিতা। ষষ্ঠ্যতী। নাম। তে। মাতা।
নঃ। হিম। ষৎ। অনি। যঃ। ষৎ। আআনঃ। আব্যঃ॥ ২ ॥

হে সর্বশাক তে তথ বিহঙ্গাখাঃ কশ্চিং পিতা অমকঃ। মামশুৎ প্রিণিষ্ঠো।
অনায়তী নাম তে তথ মাতা অনন্তী। ল হিন্দু ষৎ নানি ন ভবনি। ষষ্ঠ্য আআমঃ আআমুৱ
ষষ্ঠ্যঃ পজ্জানিকঃ আব্যঃ পুরুষেণ শক্রিতঃ অকরোঃ। প্রশ্নতমাত্রাপিতৃষ্ঠান্তবাদ
আআমো হানিং প্রাপ্যাপি পরোপকারণরো ত্ববীভ্যুর্যঃ। (৬৩-২৪-১৬৪-২৪)।

ষষ্ঠী।

তৌবিলিকেবেলয়াবায়খৈলণ ঝিলয়ীৎ।
বক্রশচ বক্রকর্ণচাপেহি নিমাল॥ ৩ ॥

পদ-পাঠঃ।

তৌবিলিকে। অব। ঝিলয়। অব। অরঃ। ঝিলয়। ঝিলয়ীৎ।
বক্রঃ। চ। বক্রকর্ণঃ। চ। অপ। ইহি। মঃ। আল॥ ৩ ॥

হে তৌবিলিকে এতজ্ঞামিকে রোগবিদানসূত্রে পিশাচি অবেলয় অবাঙ্মুখঃ
অবজ্ঞোগঃ প্রেরয়। ইল প্রেরণে ইতি ধাতুঃ। অরঃ ঝিলয় এতৎসংজ্ঞঃ তৎকৃতশক্রুগ্রতো
মোগবিশেবঃ অববেলয়ীৎ অবস্থাদৃ গচ্ছতু। তপ্তাদেব ধাতোচ্ছান্দলো শুহু। 'নোনয়তিধৰময়তি' ইত্যাদিমা চক্ষঃ প্রতিবেদঃ। 'হস্তকণ' ইত্যাদিমা লিচি বৃক্ষমিদেবঃ। বক্রশচ বক্রকর্ণচ
এতৎসংজ্ঞাবৃত্তাবণি রোগহেতু তপ্তাদ রোগিণঃ পুঁঠো নির্গচ্ছতাঃ। হে মিরাল এতৎসংজ্ঞ
চুরাগ বসপি অপৈহি অগগচ্ছ। (৬৩-২৪-১৬৪-৩৪)।

• • •

ପୁଣ୍ୟ ।

ଅଲମାଳା । ପୂର୍ବୀ । ମିଳାଙ୍ଗାଲା । ସ୍ଵର୍ଗରୀ ।

ମୀଳାଗଲମାଳା ॥ ୪ ॥

ପଦ-ପାଠ ।

ଅଲମାଳା । ଅଲା । ପୂର୍ବୀ । ମିଳାଙ୍ଗାଲା । ଅଲା । ଉତ୍ତରୀ ।

ମୀଳାଗଲମାଳା ॥ ୫ ॥

ଅଲମାଲେତୋତ୍ସାହିତ୍ୟଃ । ନଂଜାତ୍ତିଷ୍ଠନାଂ । ତତ୍ତ ଅଲମାଳା ନାମ କାଟିଏ ପଞ୍ଚ-
ଶିଖେତ ମଞ୍ଜରୀ । ନା ପ୍ରେମଂ ଉପାଦୀଯମାନକ୍ଷାଂ ପୂର୍ବୀ । ମିଳାଙ୍ଗାଲାଖ୍ୟା ତୁ ପଞ୍ଚମଞ୍ଜରୀ ଉତ୍ତରୀ
ଅଗରା ପଞ୍ଚାର୍ଥ ଉପାଦୀଯମାନକ୍ଷାଂ । ମୀଳାଗଲମାଳାଖ୍ୟା ତୁ ତୃତୀୟ ତତ୍ୟାର୍ଥ୍ୟଦିତ୍ତିନୀ ॥ ୫ ॥

ଇତି ବିତୋହେତୁକାକେ ତୃତୀୟ ପଞ୍ଚ ॥

‘ସଥେଯଂ ପୁର୍ବିନୀ ଯହି’ ଇତି ତୃତେମ ଗର୍ଭଦୂହକର୍ମପି ଧର୍ମଜ୍ଞାଂ ତିର୍ଫତ୍ତଗ୍ରହ୍ୟ ଜ୍ଞାନଂ ବହୀରାଂ ।
ତୁମ ଅମେନ ତୃତେମ କେତ୍ୟାଭିକାଂ ଅଭିଭାବୀ ଅଛ୍ୟାଚଂ ଗର୍ଭିନୀ ଆଶ୍ୟେ । କୃକାଳିକତା
ଅଭିମସ୍ତ୍ର ଗର୍ଭିନୀଃ ଶ୍ରମଂ ପରିକିର୍ତ୍ତେ ଯା । ତୁ ଅଗ୍ରଗ୍ରହଣେପି ତତ୍ତ୍ଵାର୍ଥଂ ଅମେନ ତୃତେମ
ଧର୍ମଜ୍ଞାନକମାନୀୟି କର୍ମାଣି କୁର୍ବ୍ୟାଂ । ଯତ୍ ଆହ କୌଣସିକଃ । ‘ଧର୍ମମସ୍ତଃ (୬.୧୧) ଇତୋକା
ସଥେଯଂ ପୁର୍ବିନୀ (୬.୧୨) ‘ଅଚୂତା’ ଇତି ଗର୍ଭଦୂହଗାନି । ଅନ୍ତଗୃହିତାର ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଆଂ
ତିର୍ଫତ୍ତଗ୍ରହ୍ୟ ବହାତି । ଶୋଷାନ ଅବ୍ଧଃ ଆଶ୍ୟତି । ଶ୍ରାମିକିକତାତିଃ ଶ୍ରମଂ ପରିକିର୍ତ୍ତି
ଇତି (କୋ ୪.୧୧) । ‘ଦ୍ଵିରାଗୀ ଆଜିନି’ ଇତି ତୃତେମ ଜ୍ଞାନିଷୟରେତ୍ୟାମ୍ବୁଦ୍ଧାର୍ଥ ଦୀର୍ଘାପେତ୍ତି
ମୃଷ୍ଟା ଅପେନ୍ତି । ତତ୍ତ୍ଵବ ଭିକ୍ଷାଂ ଯା ପ୍ରେଚେତ୍ ପ୍ରୁଷ୍ଟି ବା ଅପେନ୍ତି । ଦ୍ଵିରାଗୀ ଆଜିନି
(୬.୧୮) ଅମାର୍ତ୍ତ ବିଶ୍ଵଜନୀନାଂ (୭.୧୬) ବାତ୍ରୀଶାହ (୭.୧୮.୩) ଇତି ପ୍ରତିଜ୍ଞାପପ୍ରଦାନାତିଃ
ମର୍ମନାନି’ ଇତି (କୋ ୪.୧୨) ।

* * *

ତତ୍ତ ପ୍ରେମା ।

ସଥେଯଂ ପୁର୍ବିନୀ ଯହା ତୃତୀୟ ଗର୍ଭମାନଥେ ।

ଏହା ତେ ଧିଗଭାବ ଗର୍ଭେ ଅନୁ ସୁତୁଃ ପଣ୍ଡିତନେ ॥ ୧ ॥

পদ-পাঠঃ ।

যথা । ইঁরঁ । পৃথিবী । মহী । তৃতানাঁ । গর্জঁ । আহমধে ।
 এব । তে । শ্রিয়তাঁ । গর্জঁ । অহু । সুতুঁ । সবিতবে ॥ ১ ॥

(যথা) মহী মহতী ইঁরঁ পরিমৃশ্যামা পৃথিবী তৃতানাঁ তৃতজ্ঞাতামাঁ আশিনাঁ গর্জঁ আদধে
আরহতি । পার্বিবশ্চরীরোপাশনভূতঁ গর্জঁ দশমাসাবধি বিভর্তুত্যৰ্থঁ । হে মারিতে তব
গর্জঁ এবঁ শ্রিয়তাঁ গর্জাশয়ে ধৃতঁ হিরো তৃতু । কিমৎপর্ণ্যস্তঁ ইত্যাহ অমৃতাঁ ইতি ।
দশমাশভূতেন অমৃতেঁ অশ্বপ্রাপ্তপ্রলবঁ তঁ গর্জঁ সবিতবে অশ্বিতুঁ আশমঘুঁ । ষুডঁ
আশিগর্জবিমোচনে । অমাঁ তুমর্দে তথেপ্ত্যাযঁ । (৬৩—২৮—১৭—১ম) ।

ত্বিতীয়া ।

যথেয়ঁ পৃথিবী মহী দাখারেমানু বনস্পতীনু ।
 এব । তে । শ্রিয়তাঁ । গর্জঁ । অহু । সুতুঁ । সবিতবে ॥ ২ ॥

পদ-পাঠঃ ।
 যথা । ইঁরঁ । পৃথিবী । মহী । দাখার । ইযামু । বনস্পতীনু ।
 এব । তে । শ্রিয়তাঁ । গর্জঁ । অহু । সুতুঁ । সবিতবে ॥ ২ ॥

যথেয়ঁ পৃথিবী মহী দাখার পর্বতানু গিরীনু ।
 এব । তে । শ্রিয়তাঁ । গর্জঁ । অহু । সুতুঁ । সবিতবে ॥ ৩ ॥

পদ-পাঠঃ ।

যথা । ইঁরঁ । পৃথিবী । মহী । দাখার । পর্বতানু । গিরীনু ।
 এত । তে । শ্রিয়তাঁ । গর্জঁ । অহু । সুতুঁ । সবিতবে ॥ ৩ ॥

ହତୀଯା । ମହି ମହତୀ ପୃଥିବୀ ଇମାନ ପରିଷୁଦ୍ଧମାନ ସମ୍ପତ୍ତିନ ହଙ୍କାନ ଦାଖାର ହିମବ ଧାରଯତି । ତଥା ପରିତାନ ମହାଦୈଶାନ ଗିରୀନ । ଗିରାନ୍ତେନର୍ମାତ୍ରବିର୍ତ୍ତିନଃ ଶିଳୋଚନାଃ । ତାନ ଲକ୍ଷ୍ମୀନ ଦାଖାର ହିମବ ଧାରଯତି । ଯଥା ଏତ୍ତ ଉତ୍ତରଃ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୃଥିବୀ ହିମବ ଧାରଯତେ ଏବ ଏହି ହେ ମାରି ତେ କୁଣ୍ଡଳୀ ଗଞ୍ଜୁ ଧିଯତାଃ ଇତ୍ୟାଦି ପୂର୍ବସଂ ଘୋଷନା । (୬୩—୨୯—୧୧୯—୨୩) ।

• • •
ହତୀଯା ।

ସଥେଯେ ପୃଥିବୀ ମହି ଦାଖାର ବିର୍ତ୍ତିତଃ ଅଗର ।

ଏବା ତେ ଧିଯତାଃ ଗର୍ଭୋ ଅନୁ ସୁତୁଃ ମବିତସେ ॥ ୪ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ସଥା । ଇମଃ । ପୃଥିବୀ । ମହି । ଦାଖାର । ବିହିତଃ । ଅଗର ।

ଏବା ତେ । ଧିଯତାଃ । ଗର୍ଭୋ । ଅନୁ । ସୁତୁଃ । ମବିତସେ ॥ ୫ ॥

ମହି ମହତୀ ଇମଃ ପୃଥିବୀ ବିର୍ତ୍ତିତଃ ବିବିଧଃ ଅବହିତଃ ଚତ୍ରାଚତ୍ରାଅକଃ ଅଗର ଯଥା ଚେନ ଶ୍ରୀକାରେଣ୍ଟ ଦାଖାର ସାମନ୍ତ ଧାରଯତି । ଭୂତମନୀୟାନ ଅଭ୍ୟାସନୀୟରେ । ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଵୟାକାରୀ ॥ ୬ ॥

• • •
ଚତୁର୍ଥୀ ।

ଶ୍ରୀର୍ଯ୍ୟାମା । ଧ୍ରାଜିଃ । ପ୍ରଥମାଃ । ପ୍ରଥମକ୍ଷା । ଉତ୍ତାପନ୍ନାମ୍ବା ।

ଅନ୍ତିଃ । ତୁମ୍ୟଃ । ଶୋକଃ । ତଃ । ତେ । ନିର୍ମାପନ୍ନାମନି ॥ ୧ ॥

ପଦ-ଗାଠୀ ।

ଶ୍ରୀର୍ଯ୍ୟାମାଃ । ଧ୍ରାଜି । ପ୍ରଥମା । ପ୍ରଥମକ୍ଷା । ଉତ୍ତ । ଅଗରାଦି ।

ଅନ୍ତିଃ । ଅନ୍ତିଃ । ଶୋକଃ । ତଃ । ତେ । ନିଃ । ବାନ୍ଧାମନି ॥ ୨ ॥

ଈଶ୍ୱରାଜୀ । ଶ୍ରୀବିଷ୍ଣୁ ଅକ୍ଷ୍ୟା ଅତେ ଈର୍ଦ୍ଦୀ ମୈନାଂ ଅଛୋ ଆକ୍ଷୀଏ ଈତୋବିଜପା । ଅକ୍ଷ୍ୟା
ଈଶ୍ୱରାଜୀ ଖାଲି । ଏଥେ ଗଠୋ ଈତୋମାତ୍ର ବିନିଯୋଗିତାଦିମା (ଟୁ ୦ ୪/୧୨୪) ଭାବେ ଇଏ. ଏତ୍ୟା ।
ଦେଶଯୁଦ୍ଧରେ ଗତିଃ ଅସମାନ ଅସମୋଗପାଇଁ ନିର୍ବାଗରାମପୀତ୍ୱାତ୍ମରତ୍ର ମୁଦ୍ରକଃ । (ଉଚ୍ଚ) ଅକ୍ଷ୍ୟା
ଅସମପାଇଁ ଅସମକାବିଜ୍ଞା ଅପରାଧ ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ପରାମର୍ଶ ତାଙ୍କ ନିର୍ବାଗରାମପା ଶମ୍ଭାମଃ । ଜ୍ଞାନୀ
ଜ୍ଞାନପାଇଁ ନିର୍ବାଗରାମପା ନିର୍ବାଗରାମପା ଶମ୍ଭାମଃ । ‘ଇମତୋ ମଳି’ ॥ ୨ ॥

* * *

ପଢ଼ିବୀ ।

ସଥା ଭୂମିର୍ମୁକ୍ତମନା ମୃତାମ୍ଭୁତମନତ୍ତରା ।

ସଥୋତ ଅମ୍ବୁଧୋ ମନ ଏଥେର୍ଯ୍ୟାଶ୍ଚୁତ୍ତମନଃ ॥ ୨ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ସଥା । ଭୂମିଃ । ମୃତମନଃ । ମୃତାମ୍ଭୁତମନତ୍ତରା ।

ସଥା । ଉଚ୍ଚ । ମୟମଃ । ମନଃ । ଏବ । ଈର୍ଦ୍ଦୀଃ । ମୃତ । ମନଃ ॥ ୨ ॥

ଭୂମିଃ ଲକ୍ଷିପାଶିତିରଧିତିତା ପୃଥିବୀ ମୃତମନଃ । ଅପଗତମନନ୍ଦା ସତୀ ଯଥା ଈର୍ଦ୍ଦୀଃ ନ କରୋତି ।
ସଥା ଚ ମୃତାମ୍ଭୁତମନଃ ଭାବାପାଇଁ ଶ୍ଵରପାଇଁ ମୃତମନତ୍ତରା ଆଶ୍ଵଦେନ ମୃତମନଃ ପୃଥିବୀ ଅବତି ।
ଅତେନ ପରାକ୍ରମହତ୍ତମ ଅକ୍ଷ୍ୟା ଆବିଷ୍ଟତଃ ଭାବାତ । ଉଚ୍ଚ ଅର୍ପିତ ମୟମଃ ମୃତମନଃ ପୁରୁଷ ମନଃ
ତତ୍ତ୍ଵାତ୍ମାତ୍ମା ଅପଗତଃ ଲେ ସଥା ନେର୍ଦ୍ଦୀକରନକରି (ଏବ) ଏଥେଣ ଈର୍ଦ୍ଦୀଃ ଈର୍ଦ୍ଦୀମୁଦ୍ରିତ ଶ୍ରୀବିଷ୍ଣୁକୋପନ
ମୁଦ୍ରିତ ପୁରୁଷ ମନଃ ମୃତ । ଈର୍ଦ୍ଦୀଗ୍ରହତ ନ ଅର୍ଥବିତାର୍ଥ ॥ ୨ ॥

* * *

ଶତୀ ।

ଆମୋ ସବୁ ତେ ଶତୀ ଶତୀତ୍ ଅନୁକଃ ପତରିଯୁକ୍ତ ।

ତତ୍ତ୍ଵ ଈର୍ଦ୍ଦୀର୍ଯ୍ୟାର୍ଥ ଶୁକାନି ନିର୍ବାଗାମଃ ଦୁତେନିବ ॥ ୩ ॥

ମନ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଅଦଃ । ସତ । ତେ । ହରି । ଶ୍ରିତ୍ । ମୂଳ:୫୯ । ପତରିଷୁକ୍ ।

ତତ୍ । ତେ । ଜୀବାଃ । ମୁକ୍ତାମି । ନି । ଉତ୍ସାହ । ଦୃତେ:୫୫୫ । ଓ ।

ହେ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ପୁରୁଷ ତେ ତୁ ହରି ହାତେ ଶ୍ରିତ୍ ଅବହିତ୍ ଅଦଃ ଅଲିଙ୍କଃ ସତ ମନଃ ପତରିଷୁକ୍
ଅକ୍ଷିଫୁଲ୍ ଇତତ୍ତତଃ ପତନଶୀଳ । କଃ ଇତି ପରବର୍ତ୍ତ ପରପୁରଶର୍ଵ । ତତ୍ ତଥାତ୍ ମନଃ ତେ ତୁ
ଜୀବାଃ ଜୀବିବସଂ କୋଗଂ ମିଶେଷଣ ମୁଖାମି ଅପଗମନାମି । ତୁ ଦୃତେ: ଉତ୍ସାହ ଇତି । ସଥି
ଦୃତେ: ଚର୍ମଯା । ତତ୍ତ୍ଵିକାରୀଃ ସକାଶାତ ତତ୍ତ୍ଵଧାରିନ୍ ଉତ୍ସାହ । ଶାଶ୍ଵତ ଅତ୍ସାହ ପୁରିତ୍ । ବାୟୁଃ ତମ୍ଭୁ-
ଧାର୍ମାରମ୍ଭି କର୍ମକରତ୍ତଦ୍ଵିତୀର୍ଥ । (୬୯—୨୮—୧୮୨—୩) ।

ଇତି ଦିତୀଯେମ୍ବରାକେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦ ମୁକ୍ତଃ ।

• • •

‘ପୁନର୍ତ୍ତ ମା’ ଇତ୍ୟାତ ତୁଚ୍ଛ ବୃଦ୍ଧଗଣେ ପାଠୀ ଶାସ୍ତ୍ରକାରୀ ବିନିରୋଧୋ ଜ୍ଞାତ୍ୟଃ । ତୁ ଅର୍ଦ୍ଧାପାନନ୍ଦଶମକାମଃ ମନ୍ତ୍ରକୋଣ୍ଠେ ବା ଦେବତାଭ୍ୟାସ କୌରୋଦନହୋମଃ ଆଜାହୋମଃ
କାଶନିବିଦୁଷକେତେତ୍ତାଧ୍ୟା ଓସାରେକାର୍ଥନ ପାତ୍ରେ କୁରା ମଞ୍ଚାତା ଅଭିମତ୍ୟ ଅଳମଧେ ଅଧୋଭୂତ
ନିମନ୍ତ ତାନୀମେବ କାଶାଦୀନାଂ ମଞ୍ଚାତିତାଭିମଞ୍ଚିତାନାଂ ଅନ୍ତ୍ ପ୍ରାୟନ୍ ଶିଲିମସୋ ଯେଷିରଳଙ୍ଘ
ଅଭିମଞ୍ଚିତତ ଅନ୍ତ୍ ଏକପରିଷ ମାତ୍ରବେକେ କର୍ମକରତପାନହାଂ ସଂଶାପେ ବନ୍ଦମଂ ଭୁବନହିତ୍ ଆମପାତ୍ର
ଅଭିମଞ୍ଚିତାନକେନ ଲମ୍ପୋକ୍ୟ ବିପଦେ ଶିକ୍ଷେ ନିଧାର ଅନ୍ତ୍ ଏକପରିଷ ଚ ଇତୋତୀନି ଅଭି-
ବର୍ଦ୍ଧକର୍ମାଳି ମଞ୍ଚାତିତାଭିମଞ୍ଚିତଦ୍ଵୀପକେନ ଆପ୍ରାୟନ୍ ଅବଶେଷନ ଚ ଅମେମ ତୁଚ୍ଛେନ କୁର୍ଯ୍ୟାତ ।
‘ଅର୍ଦ୍ଧ ଉତ୍ସାହ’ ଇତି ଅକ୍ରମ୍ୟ ‘ଅର୍ଦ୍ଧରୋ ସଞ୍ଚି (୧୪) ଶ୍ରୁତମୋତ୍ସଃ (୧୫୬) ହିରଣ୍ୟବର୍ଣ୍ଣଃ
(୧୦) ସଦଃ (୩୧୩) ପୁନର୍ତ୍ତ ମା (୬୧୯)’ ଇତାଦି ‘ଅଭିବର୍ଦ୍ଧାବଲେଚନାମାତ୍’
ଇତୋତତ୍ତତ୍ ସ୍ଵତଃ ଅତ୍ ଜ୍ଞାତ୍ୟଃ (କୋ ୧୫) । ତୁ ମଧ୍ୟଜ୍ଞେ ଅମେମ ତୁଚ୍ଛେନ ସମ୍ମାନପଦ୍ଧି
ପୁରୁନ ପୋକେନ । ‘ପବିତ୍ରେ: ସମ୍ପୋକ୍ଷତ’ ଇତି ହି ସ୍ଵତଃ (କୋ ୮୨) । ଅତ ପବିତ୍ର-
ଶକେନ ପୁନର୍ତ୍ତ ମା (୬୯) । ବାଯୋ: ପୃତଃ (୭୧୧) ବୈଶାନରୋ ରାଶିତଃ (୬୧୨) ଇତି
ଶୂଙ୍ଗାନି ବିବକ୍ଷିତାନି । ତୁ ପବିତ୍ରଲେ ଅମେମ (ତୁଚ୍ଛେନ) ନିକରୁହିବିରାତିମର୍ଶନମଞ୍ଚାତାଦୀମି
କର୍ମାଳି କୁର୍ଯ୍ୟାତ । ‘ପୁନର୍ତ୍ତ ମା’ ଦେଖନା ଇତି ପବିତ୍ର କୁଳର୍’ ଇତି ହି ସ୍ଵତଃ (କୋ ୮୨) ।
ତୁ ଦୀକ୍ଷାରୀ: ଦର୍ଶିଗ୍ନିଲୈ: ପୁଷ୍ପମାନୋ ସମାନଃ ଏକଃ ତୁତ୍ ଅପେକ୍ଷ । ‘ପୁନର୍ତ୍ତ ଯେତି ପାଦମାନଃ’
ଇତି ହି ଦୈତ୍ୟନ୍ ସ୍ଵତଃ (କୋ ୩୧) । ଲୌକାଯନ୍ୟାଃ ‘ପୁନର୍ତ୍ତ ମା’ ଇତାଯଃ ତୁଚ୍ଛେ ଆଲିଚ୍ୟାମାନ-
ଶତାତ୍ମାହୟର୍ମଣେ ବିଶ୍ୱିଜଃ । ‘ପୁନର୍ତ୍ତ ମା’ (୬୧୯) ଗିରାଯମରାଟ୍ୟୁ (୬୧୯) ଯମିରକୁ
(୬୧୧୮) ଇତି ଶତାତ୍ମାଃ ଆଲିଚ୍ୟାମାନଃ’ ଇତି ହି ଦୈତ୍ୟନ୍ ସ୍ଵତଃ । (ଦୈ ୧୦ ୧୦) ।
‘ଅର୍ଦ୍ଧରିଦ୍ୟାତ ସହତଃ’ ଇତି ତୁଚ୍ଛେ ପିତରୀରତ୍ନରେ ଦାସମେ ତାତ୍ତ୍ଵରେଣ ଆଜାଃ ହସ୍ତ
ଶ୍ୟାଧିତତ ମୂର୍ଖ’ ମଞ୍ଚାତାନ୍ ପାନରେ । ‘ଅର୍ଦ୍ଧରିଦ୍ୟାତ ସହତଃ’ ଇତି ହି ସ୍ଵତଃ (କୋ ୧୫୬) ।

• • •

তত প্রথম।

পুনর্জ্ঞ
মা দেবজনাঃ পুনর্জ্ঞ মমবৈ ধির্মা ॥
পুনর্জ্ঞ বিদ্যা ভূতানি পবমানঃ পুনাত্ম মা ॥ ୧ ॥

পদ-পাঠঃ ।

পুনর্জ্ঞ । মা । দেবজনাঃ । পুনর্জ্ঞ । মমবঃ । ধির্মা ।
পুনর্জ্ঞ । বিদ্যা । ভূতানি । পবমানঃ । পুনাত্ম । মা ॥ ୧ ॥

দেবজনাঃ দেবজাতীয়া মা মাঃ পুনর্জ্ঞ শোধরস্ত। তথা মমবঃ মনুষ্যজাতীয়াঃ ধির্মা বৃক্ষা কর্মণা বা মাঃ পুনর্জ্ঞ। বিদ্যা বিদ্যানি সর্বাণি ভূতানি মাঃ পুনর্জ্ঞ। যশ্চ অস্তরিক্ষে পবমানঃ পচ্ছয় বাহু লোপি মাঃ পুনাত্ম। যথা সশান্তবিত্তেণ শোধমানঃ লোমঃ পবমানঃ। মৃচ আক্ষামিহ অস্মান্ম শোধরস্ত। (୬୩—୨୩—୧୨—୧୨) ।

* . *

ছিত্তীয়া ।

পবমানঃ পুনাত্ম মা ক্রহে দক্ষায় জীবনে ॥

অথো অরিষ্টাত্ময়ে ॥ ୨ ॥

পদ-পাঠঃ ।

পবমানঃ । পুনাত্ম । মা । ক্রহে । দক্ষায় । জীবনে ।

অথো ইতি । অরিষ্টাত্ময়ে ॥ ୨ ॥

পবমানঃ লোমঃ মা মাঃ পুনাত্ম শোধরস্ত পাপবিনির্মুক্তঃ করোত্ত। কিমৰ্বৎ। অতএব অতক্তে কর্মণে দক্ষায় দসায়। যথা অতুমক্ষয়জ্ঞায় আগ্নাপানো বিবরিতে। ‘আগ্নে দুর্ব দক্ষঃ অপানঃ ক্রস্ত’ ইতি অতো (৪০—৮—১০—১৩—১৪)। অতোঃ আগ্নাপানোঽ

ଶ୍ରୀରେ ଅସଂଧାର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନେ ଉଦ୍‌ଭୂତକଣ୍ଠୀପାର୍ବତ ଚ ପୁନାବିଭି ମହକଃ । ଆଖୋ ଅପି ଚ
ଅରିଷ୍ଟାଭ୍ୟରେ । ରିଟେ ହିଂଦୀ ଅନଭ୍ୟର ଅରିଷ୍ଟେ ଉତ୍ସ କରଗାଯା । ‘ଶିବଶମରିଷ୍ଟ କରେ’ ଇତି
କରଗେରେ ଭାତିତ୍ ଅଭ୍ୟର୍ଣ୍ଣ । (୬୯-୧୩-୨୦୯-୨୫) ॥

* * *

ତୃତୀୟ ।

ଉତ୍ତାତ୍ୟାଃ ଦେବ ସବିତଃ ପବିତ୍ରେଣ ମୁଖେ ଚ ।

ଅସ୍ମାନ୍ ପୁନୀହି ଚକ୍ରମେ ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ଉତ୍ତାତ୍ୟାଃ । ଦେବ । ସବିତଃ । ପବିତ୍ରେଣ । ମୁଖେ । ଚ ।

ଅସ୍ମାନ୍ । ପୁନୀହି । ଚକ୍ରମେ ॥ ୩ ॥

ହେ ସବିତଃ ଲକ୍ଷିତ ପ୍ରେରକ ହେ ଦେବ ପବିତ୍ରେଣ ପବନମଧ୍ୟେମ ଭଦ୍ରିଯେନ ତେଜ୍ମା ଶଶେମ
ଅମୁଖେ ବନ୍ଧେଯଶେନ ଚ ଆତ୍ୟାଃ ଉତ୍ତାତ୍ୟାଃ ଅସ୍ମାନ ପୁନୀହି ଶକାନ୍ କୁକ । କିମର୍ବି । ଚକ୍ରମେ ।
ଚଟିଃ ଗଞ୍ଜିକର୍ମା । ସର୍ବନାମ । ଏହିକାମ୍ବୁଦ୍ଧିକଳମଧ୍ୟାନ୍ତକାରୀର୍ବାର୍ଣ୍ଣ ଇତ୍ୟର୍ଥଃ ॥ ୩ ॥

* * *

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ଅଗ୍ନେନିବାନ୍ତ ମହତ ଏତି ଶୁଣିଗ ଉତ୍ସେ ମନ୍ତ୍ରୋ ବିଳପରପାଯାତି ।

ଅନୁମନ୍ୟାନିଚତୁ କେ ଚିଦବ୍ରତସ୍ତପୁର୍ବଧ୍ୟାୟ ନମୋ ଅନ୍ତ ତର୍ହମେ ॥ ୪ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ଅଗ୍ନେଃଇୟ । ଅନ୍ତ । ମହତଃ । ଏତି । ଶୁଣିଗଃ । ଉତ୍ସଇୟ ।

ମନ୍ତ୍ରଃ । ବିଳପନ୍ । ଅପ । ଅଗ୍ନି ।

ଅନ୍ତ । ଅଗ୍ନ । ଇଚ୍ଛତୁ । କେ । ଚିଦ । ଅବତଃ । ତପୁର୍ବଧ୍ୟାୟ । ନମ । ଅନ୍ତ । ତର୍ହମେ ॥ ୪ ॥

ଆଜ୍ଞା ଅମାର୍ଦ୍ଦିତ ମର୍ମର ଦହତଃ ମାତ୍ରାକରତ ଅହେରିବ କୃତ୍ସଂ ଅଜ୍ଞା ଦହତଃ ଶୋଷକ-
ସଜ୍ଜୁକୁତ ଅଳ୍ପ ଅରମା ରାହା ଏତି କୃତ୍ସଂ ଅଜ୍ଞା ଦ୍ୟାଗୋତି । ଉଚ୍ଚ ଅପିତ ମତ ଈବ ଉତ୍ସାହ
ଈବ ଆଜ୍ଞାମଂ ବିଶ୍ଵତ୍ୟ ବିଶପନ ବିବିଧ ପ୍ରଦାପଂ କୁର୍ବନ୍ ତେନ ଅରେଣ ଅପାରତି ଅପଗଛୁତି
ଅମାଜୋକାଙ୍କ ପୈତ୍ରି । ଦେଖୁଥିଲା ପ୍ରଦାପଃ ପିତତରଃ ଅର୍ପି ଅର୍ପତଃ ଅର୍ପି କମଣି
ଅର୍ପତଃ ଅର୍ପତଃ ଲବାଚାରହୀନଂ ପୁରୁଷ ଇଚ୍ଛତୁ ଆଗୋତୁ । ଉତ୍ୱାଂ ହି । ଏତୋପାଦାନେରୀ-
ବିଶ୍ଵମାନିଷରମି ତୋଥିତଃ ତେ ମରା ଯୁନିଶାର୍ଦ୍ଦିଲ ପ୍ରହରୋଗାଦିଭାଗିନିଃ । ଇତି । ତପୁର୍ବିଧାର
ତପୁତ୍ରାଗ ଏବ ସଥଃ ହନନମଧ୍ୟ ଆୟୁଧ ସମ୍ବନ୍ଧ ତଥୋତ୍ତମଃ ତତ୍ରେ ତତ୍ରମେ କୁଞ୍ଜବୀନମନିଷିତାର
ଅରାତିମାନିଦେଵାର ନମୋଷ ନମକାରୋ ତ୍ଵତ୍ । ଅମେନ ମମକାରେଣ ତୃତୀୟ ନମ ଅନ୍ତର ଅଗ୍ର-
ଶର୍ପିତାର୍ଥଃ । ତତ୍ତ୍ଵ କୁଞ୍ଜବୀନେ । ଅର୍ପାଂ ଉଗାଦିକୋ ମନିନ୍ । ୪ ।

ପକ୍ଷବୀ ।

ନମୋ କୁଞ୍ଜାୟ ନମୋ ଅନ୍ତ ତତ୍ରମେ ନମୋ ରାଜେ ସରଗାୟ ହିମିମତେ ।

ନମୋ ଦିବେ ନମଃ ପୃଥିବୀୟ ନମ ଓସିତ୍ୟଃ ॥ ୨ ॥

ପର-ପାଠଃ ।

ନମଃ । କୁଞ୍ଜାୟ । ନମଃ । ଅନ୍ତ । ତତ୍ରମେ । ନମଃ । ରାଜେ । ସରଗାୟ । ହିମିମତେ ।

ନମଃ । ଦିବେ । ନମଃ । ପୃଥିବୀୟ । ନମଃ । ଓସିତ୍ୟଃ ॥ ୨ ॥

କୁଞ୍ଜାୟ ରୋଦରତି ଉପଭାଗେନ ଅଞ୍ଚଳି ମୋଚଯତ୍ତି କୁଞ୍ଜେ ଅରାତିମାନୀ ଦେବଃ । ‘ରୋଦେ-
ପିଲୁକୁତ’ (୨୦ ୨୨) । ଈତି ରକ୍ତ ଅନ୍ତରଃ । ତତ୍ରେ କୁଞ୍ଜାୟ ପ୍ରଥମ ମମୋଷ ତତ୍ରମେ
ଅରାତ ଚ ମମୋଷ । ହିମିମତେ ଦୌଷିମତେ ରାଜେ ସାମିଲେ ତତ୍ତ୍ଵାଣିକୃତପାପାତ୍ମରୋଧେନ
ନିଗ୍ରହକାରିଣେ ସରଗାୟ ନମୋଷ । ତଥା ଦିବେ ହୃଦୋକ୍ଷେ ନମଃ ପୃଥିବୀୟ ଚ ନମଃ । ତାବା-
ପୃଥିବୀୟୋ ହି କୃତସ୍ତ କୃତଭାତାତ ମାତ୍ରାପିତରୋ ତଥାଂ ତରୋରମନ୍ଦାରଃ କୃତଃ । ଓସିତ୍ୟଃ ପୃଥିବୀୟ
ଉତ୍ୱଗାତ୍ୟୋ ତୌହାଦିତୋ ମମୋଷ । ଉତ୍ୱଲେବରା ପର୍ଯ୍ୟକ୍ରମେ ଚ ଆରୋଗ୍ୟ ଉପଜୀବିତ
ଇତ୍ୟୋଦୟାମଂ ମମକାରଃ । (୬୩—୨୯—୨୦ୟ—୨୯) ।

ଷଷ୍ଠୀ ।

ଅୟଃ ଯୋ ଅଭିଶୋଚିଭ୍ୟୁର୍ବିଦ୍ଧା କୁପାଣି ହରିତା କୁଣ୍ଡୋତି ।

ତତ୍ରେ ତେଜ୍ଜାୟ ସତ୍ରସେ ନମଃ କୁଣ୍ଡୋତି ସତ୍ତାୟ ତତ୍ରମେ ॥ ୩ ॥

পর পাঠঃ।

। । । ।
অয়ঃ যঃ। অভিহশ্চোচযিঃ। বিখা। কুণাণ। হরিতা। কুণোধি।
তবে। তে। অকুণায়। বজ্রঃ। নমঃ। কুণোধি। বশায়। তত্ত্বনে। ৩॥

অয়ঃ আপরোক্ষেগ অহুভূয়মানঃ অভিহশ্চোচযিঃঃ অভিতঃ শৰ্মিতঃ কৃৎসঃ অসঃ শর্মিতু
অসেষু শোচয় শোকঃ উৎপাদয়ন। তত শোকে। 'গেছচনি' ইতি ইঞ্জুত অভ্যাযঃ।
টবুলো যঃ পিতৃজ্ঞবঃ দিখা দিখানি গুরুণ কুণাণ হরিতা দরিতানি রত্নমুদ্রণে হরিত্রাবর্ণানি
কুণোধি করোতি। পুরুষব্যাতাযঃ। তবে অকুণায় অকুণীর্ণায় বজ্রে পীতবৰ্ণায় চ (বশায়)
নামেব্যায় তত্ত্বনে তে তৃষ্ণঃ জগায় নমঃ কুণোধি করোম। ৩।

ইতি সামাধার্যবিরচিতে অপর্বিদেবার্থপ্রকাশে ষষ্ঠিকাণ্ডে বিশীঝোহুবাকঃ॥

• • •

তৃতীয়েষ্ঠগকে গঢ় স্ফুরনি। তত্ত্ব 'ইয়া যাত্তিত্রঃ' ইতি আগতঃ স্ফুরণ। তত্ত্ব আগেন
তৃচেন মেশবৃক্ষকামং বৃক্ষভূমিপ্রাতৌপ্রদত্তঃ অংজ্ঞালাতাগকেন বা বিষোভকাখোদকেন
বা হস্তে কাখোগকেন বা আ'ভগ'স্তুতেন উয়াকালে অবস্থানে। স্ফুরিতঃ হি। 'ইয়ারাত্তিত্র'
ইতি বৃক্ষভূমো জাতাজালেনবনক্তব্যেনক্তি' ইত্যাচ (কোঁ ৪৬)। 'কৃষঃ নিয়ানঃ'
ইতি কৃচেন উদ্বৰত্নদাদিত্বেনক্তাৰ্থ, চ'ত্তথায়শচত্ত্বাগ্নেধ'মগাহতঃ উদ্বকঃ অভিমন্ত্রা তেনো-
দকেন বাধিতৎ অবস্থানে, কথা ত'অস্মৈ বৈমঙ্গাকর্মণি মুক্তে। মাত্রবর্ণিলোক্যো বা
দেবতাও স্ফোরণেন্দেব পাদবাহোমং চিত্তাদৈষবৈরেক্ষণ্যি গাত্রে কৃত্বা মূল্যাত্তা অভিমন্ত্রা
জলমধ্যে অশেষবৃং নিয়নৎ চিত্তাদৈনাং মূল্যাত্ততাঽভিমন্ত্রানাং অপ্য প্রাপনং (খণ্ডিসো)
মেষশিরসচ্ছাক্ষিমন্ত্রিতস্তু উদকে প্রক্ষেপণং মাত্রবক্ষেশজ্ঞরহুগানতাং বৎশাপ্রে প্রক্ষেপণং তুম্পহিতৎ
আমগাত্রঃ অভিমন্ত্রাত্বেনকেন সম্প্রস্কা। এগাম শিক্ষে নিয়ান অপ্য প্রক্ষেপণং চ ইত্যো-
ত্তগভিমন্ত্রণক্ত্যাণ কুর্মাঃ। স্ফুরিতঃ হি। 'কৃষঃ নিয়ানঃ (৬.২২) গুরুবীঃ (৬.২৩)
ইত্যোমদ্যভিশ্চোত্তয়তি। সাক্ষান্মাং অপ্যায়ঃ' হত (কোঁ ৪৬)।

অষ্ট তৃচেন অগাং সক্তে পাঠাদ আপ্লাসনাদে বিনিরোগঃ॥

• • •
তত্ত্ব প্রাথমা।

। । । ।
ইয়া যাত্তিত্রঃ পৃথগীক্ষামঃ হ ভূমিকৃত্য।
তামামাধ স্বচো অহঃ ভেষজঃ সমু জগত্যঃ॥ ১॥

ପଦ-ପାଠ ।

ଇମା । ସା । ତିଆ । ପୃଥିବୀ । ତାମା । ହ । ଭୂମି । ଉତ୍ତରମା ।

ତାମା । ଅଧି । ସତ । ଅହ । ତେଷବ । ଲ । ଉ । ଇତି । ଅଗନ୍ତ ॥ १ ॥

ଇମା । ପରିପୂର୍ଣ୍ଣମା । ତିଆ । ତ୍ରିଦ୍ସମଧୋପେତା ମା । ପୃଥିବୀ । ପୃଥିବା । ଉତ୍ତରମଣି । ଏତି ।
ପୃଥିବ୍ୟାଗାଞ୍ଚରୋ ଲୋକା । ମନ୍ତ୍ରି । ପୃଥିବ୍ୟାଦୟଜ୍ଞରୋ ଲୋକା । ଅତ୍ୟେକ । ତ୍ରିଧା ତିରା ।
'ତିଆ ଭୂଗୋକ୍ତାରମନ' (ଖୁ ୨୨୭୮) 'ଅଯୋ ବା ଇମେ ତିରତୋ ଲୋକା' (ଶ୍ରୀ ବ୍ରା ୨୧୭)
ଇତ୍ୟାଦିଶ୍ରଦ୍ଧତେ । ତାମା ପୃଥିବ୍ୟାଗନିକିତାନାମ ଲୋକାନାମ ମଧ୍ୟେ ଇଯି ଅ(ଆଭି)ରାଧିଷ୍ଠିତା ଭୂମି
ଖଲୁ ଉତ୍ସମା ଉତ୍କୃଷ୍ଟତମା ଐତିକକପଦୋଗନିମିତ୍ତବ୍ରାତା ସର୍ଗାଦିଫଳମାଧ୍ୟାଗହୋମାଅମୁଢ଼ାନହେତୁଥାଚ ।
ତାମା ପୃଥିବୀନାମ ସତ । ସମିଶ ଉପରିମର୍ତ୍ତମାନା ଯା ଭୂମି ଭକ୍ତା ଅଧି ଉପରି ଅକ୍ରତ୍ତଃ ତେଷବ
ବ୍ୟାବିନିର୍ଭର୍ତ୍ତକ । ଔଦ୍ୟଃ ଅହ ମୁଁ ଜନ୍ମଣି । ମନ୍ତ୍ରାଦି । ଏହେ ସାର୍ଵଗ୍ୟକ୍ଷାତ୍ ଛାନ୍ଦମେ ଅଭି
ତତ୍ତ୍ଵ ରଙ୍ଗ । (୬୩-୩୩-୨୧୯-୧୮) ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠମନି ତେଷଜାନା । ବଗିର୍ତ୍ତ । ବୀରମାନାମ ।

ମୋମୋ ଭଗ ଇବ ଯାମେୟ ଦେବେୟ ବକ୍ରଗୋ ସଥ ॥ ୨ ॥

ପଦ-ପାଠ ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଅନି । ତେଷଜାନା । ବରିତ୍ତ । ବୀରମାନା ।

ମୋମୋ । ଭଗ । ଇବ । ଯାମେୟ । ଦେବେୟ । ବକ୍ରଗୋ । ସଥ । ୨ ।

ହେ ହରିଜାନିକପ ତେଷଜ ଅକ୍ଷେତ୍ର । ତେଷଜାନା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରେସତମ । ଅପି ଅମୋଦୀର୍ଯ୍ୟବାଦ ।
ତଥା ବୀରମାନା ଅଞ୍ଜାମାନା ବୀରମାନା ବରିତ୍ତ । ବସ୍ତ୍ରମତମ ମୁଖ୍ୟ ଅପି । ବୀରଛକ୍ରାନ୍ତ ଟାଗୁ । 'ଟାଗୁ
ଚାପି ହଲକ୍ଷାନା' ଇତି ଅରଣ୍ୟ । ତତ୍ତ୍ଵଶୈଷ୍ଟ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ମୋମେୟ ଅହୋରାତ୍ରଭାଗେୟ
ଲାଧ୍ୟେ ସଥା ମୋମେୟମା । ଭଗ । ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟଚ କାଳାବଜ୍ଜେଦହେତୁଦେନ ଅଶତ୍ରୋ ତଥ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅନୀତାର୍ଥ ।
ବରିତ୍ତବେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ଯଥା ଦେବେୟ ମଧ୍ୟ ବକ୍ରଗ । ବରମତମେ ମୁଖ୍ୟ । ତଥ ଇତାର୍ଥ । ୨ ।

• • •

ତୃତୀୟ ।

ରେବତୀନାଥୁମଃ । ଶିଷାମନଃ । ଶିଷାମନ ।

ଉତ୍ତ ସ୍ଵ କେଶଦୃଂହୀରଥୋ ହ କେଶବର୍ଜନୀଃ ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ରେବତୀଃ । ଅନାଧୁମଃ । ଶିଷାମନଃ । ଶିଷାମନ ।

ଉତ୍ତ । ସ୍ଵ । କେଶଦୃଂହୀଃ । ଅଧୋ ଇତି । ହ । କେଶବର୍ଜନୀଃ ॥ ୩ ॥

ହେ ରେବତୀଃ ରେବତୀଃ ରେବତୀଃ ଧନ୍ୟତ୍ୟ ଉତ୍ତା ଓସଦରଃ । ‘ରେବତୀ ଏହଲ୍’ ଇଚ୍ଛା
ମଞ୍ଚପାରଣୀ । ଅନାଧୁମଃ ଅନାଧୁମଃ କେନଚିରଗି ଅହିଂସିତାଃ ଶିଷାମନଃ ଲନିତୁଃ ଆରୋଗ୍ୟ ଦାତୁଃ
ଇଚ୍ଛତ୍ୟଃ ଯୁଧ ଶିଷାମନ ଆରୋଗ୍ୟ ଦାତୁ ଇଚ୍ଛତ୍ । ସ୍ଵ ମାନେ । ଅପାର ମନି ‘୦ତ୍ତରଙ୍ଗଶିଷାମନା’
ଇତି ଇଟୋ ଶିକ୍ଷଣାତ୍ ଅଭାବଗତେ ‘ଅନମନଥନାଂ ଲନିତୁଃ’ ଇତି ଅବର । ଉତ୍ତ-ଅପି ଚ
କେଶଦୃଂହୀଃ କେଶାନାଂ ଦାତର୍ତ୍ତକାରିଗଃ ସ୍ଵ ଭବଥ । ଅଥୋ ହ ଅପି ଚ ଖୁବୁ କେଶବର୍ଜନୀଃ କେଶମ-
ମୁଦ୍ରିକାରିଗ୍ୟୋ ଭବଥ । ଦୃଂହୀର୍ବର୍ଜନୀରିତି । ଦୃଂହୀର୍ବର୍ଜନୀର୍ଦ୍ଦେଶ କରଣେ ଲୁଡକ୍ତାତ୍ ଭୌଗ ରୂପ ॥ ୩ ॥

ଚତୁର୍ଥୀ ।

କୁମଃ । ନିଯାନଂ । ହରମଃ । ହରମଃ । ଅପୋ । ବାନା । ଦିବମୁହ । ପତତ୍ତି ।

ତ । ଆବସ୍ତୁତ୍ସ୍ତୁମନାତୃତ୍ସ୍ତାନିଦ୍ର । ସ୍ଵତେନ । ପୃଥିବୀଃ । ବୁଝଃ ॥ ୧ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

କୁମଃ । ନିଯାନଂ । ହରମଃ । ହରମଃ । ଅଗଃ । ସମାନଃ । ଦିବଃ । ଉଦ୍ଧ । ପତତ୍ତି ।

ତେ । ଆ । ଅସ୍ତ୍ରଜଳ । ଶବ୍ଦମାତ୍ । ଖତତ୍ । ଆ । ଇନ୍ । ସ୍ଵତେନ ।

ପୃଥିବୀର୍ଦ୍ଦ୍ଵ ବି । ଉଦ୍ଧ ॥ ୧ ॥

କୁଷ୍ଠଃ କୁଷ୍ଠବର୍ଣ୍ଣ ନିଯାନଂ । ନିଯାମେ ସତି ଗହତି ଅର ହୋତିଥିବାରେ ଇତି ନିଯାନଂ
ଆନ୍ତରିକ୍ଷଃ । ତେ ପ୍ରାପ୍ୟ ହରଯଃ ହରଯିଲଃ ପାର୍ବତୀ କୁଷ୍ଠ ରଗଃ କୁଷ୍ଠଃ ଶୁଗର୍ଣ୍ଣଃ ଶୋଭମତନ
ଆଦିତ୍ୟାନଶ୍ୟାମଃ ଆଗୋ ବଗନାଃ ଉଦକ ଶାଢ଼େନାନଃ ଉଦକେନ ଆଜ୍ଞାନଂ ଆଶ୍ଵିଷ୍ଟଃ ଦିନଃ
ଶ୍ରୋତମାନଂ ଆଦିତ୍ୟଗତ୍ତଳଃ ଉତ୍ସ ପତଞ୍ଜ ଉଦକମେନ ପାତ୍ର ଶ୍ରୀଷ୍ଟଃ । ସବୁ କୁଷ୍ଠ ନିଯାନଂ ଇତି
ଦକ୍ଷିଣାଧିଶ୍ରାଵୀ । ତତ୍ତ୍ଵଃ । ସୁଗୋ ରାତିଶା କୁଷ୍ଠ ସମ୍ମାନଃ ମାତ୍ରମାଯାନଂ (୬୦ ପୀ ୮୧୫)
ଇତି କୁଷ୍ଠପକ୍ଷମଧର୍ମକାର କୁଷ୍ଠ ନିଯାନଂ ସାଗହୋମା ଦନିଯମୟିତ୍ତେଃ ପୁରୁଷଃ ପାପଗଃ ଦିନ୍ମନଃ ମଧ୍ୟମାଯାନଂ
ଆତି ଉତ୍ସରାଯାଣେ ଲମାହୁ ତରଳାତ୍ମେ ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟରକ୍ଷାଃ ପତଞ୍ଜ ଉଦକତ ମନାନ ଆଦିତାମତ୍ତଳାନ ଆବଶ୍ୟକ
ଆମର୍ତ୍ତମେ ବୁଝାଏଂ ଆଗର୍ଜନ୍ତି । ବୁତେଲୁ' ଓ 'ଡାଙ୍ଗୋ ଲୁ'ଙ୍କ' ଇତି ଶବ୍ଦିଶ୍ଚ ଶର୍ତ୍ତ
ଆଦେଶଃ । 'ଶର୍ତ୍ତଲଃ ଛନ୍ଦମି' ଇତି କୁର୍ଦାଗମଃ । ଆଦେଶ ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ସ୍ଵାତନ୍ତ୍ରମେ ଉଦକେନ ତେ
ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟରକ୍ଷାଃ ପୃଥିବୀର ବୃଦ୍ଧି ଶିଖେଷେ ଉନ୍ନତି ଆର୍ଦ୍ରକୁର୍ବନ୍ତି । ଶ୍ରାନ୍ତତ ହି । 'ସବୁ ଧରୁ ଯା
ଅଲାଗାନିତୋ ତତ୍ତ୍ଵ ରାଶିଃ ପର୍ଯ୍ୟାମର୍ତ୍ତତେପ ବର୍ଷତି' ହାତ (୧୦ ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୧୮ ୧୦୧୨) । ଉନ୍ନି
କ୍ରେମେ ଇତ୍ତାମାଦ ଛାନ୍ଦମେ ଲାଟି ଛାନ୍ଦମ ଉପଧାଲୋପଃ । (୬୯—୩୩—୨୨୨—୧୩) ॥

• • •

ଶର୍ତ୍ତମ୍ଭୁ ।

| | | | |
ପର୍ଯ୍ୟାମିଃ କୁଷୁଧାପ ଓଷଧୀଃ ଶିଵା ସଦେଶଥା ମରାତୋ କର୍ମଧର୍ମଃ ।

| | | | |
ଉର୍ଜ୍ଜଃ ଚ ତତ୍ତ୍ଵ ଶୁମତିଃ ଚ ପିତ୍ର ସତ୍ରା ନରୋ ମରୁତଃ ଶିକ୍ଷା ମଧୁ ॥ ୨ ॥

ଶର୍ତ୍ତମ୍ଭୁ ।

| | | | |
ପର୍ଯ୍ୟାମିଃ । କୁଷୁଧ । ଅପଃ । ଓଷଧୀ । ଶିଗଃ । ସତ୍ର । ଏକଥ । ମରୁତଃ । କର୍ମଧର୍ମଃ ।

| | | | |
ଉର୍ଜ୍ଜଃ । ଚ । ତତ୍ତ୍ଵ । ଶୁମତିଃ । ଚ । ପିତ୍ର । ସତ୍ର । ନରଃ । ମରୁତଃ । ଶିକ୍ଷା । ମଧୁ ॥ ୨ ॥

ହେ ମରୁତଃ କର୍ମଧର୍ମଃ କର୍ମା ଶର୍ମମୟଃ ଆଶ୍ରମଃ ସମ୍ମାନଃ ଶର୍ତ୍ତମ୍ଭୁ ମୁଦ୍ରଃ ସତ୍ର
ଯତୀ ଏକଥ ପ୍ରଚଲଥ । ଏକ କମ୍ପନେ । ତମାନୀଃ ପର୍ଯ୍ୟାମିଃ ରଗମତୀଃ ଅପଃ ଉଦକାନି ଓଷଧୀଚ
ଶିଵାଃ ମୁଦ୍ରତରୀଃ କୁଷୁଧ କୁର୍ବନ୍ । (ମରୁତନାମଃ) ତେ ଶକ ୧୦ ମୁଦ୍ରଃ ସତ୍ର ମୁଦ୍ରମୟଃ ବୁଝାନଃ
ଶିକ୍ଷା ସର୍ବମଧୁ ତତ୍ତ୍ଵ ତତ୍ତ୍ଵନ ଦେଶେ ଉର୍ଜ୍ଜଃ (୫) ଉଦକରାନ ଅଜ୍ଞାନ ଶୁମତିଃ (୬) ଶୋଭନବୁଦ୍ଧିଯୁଦ୍ଧାନ
ଅଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷା ଉଦକମେନ ଗୋପନିଥ ॥ (୬୯—୩୩—୨୨୨—୨୫) ॥

• • •

ସଂଖୀ ।

ଉଦ୍‌ଗ୍ରହତୋ । ଯକ୍ରତଃ । ଇଯର୍ତ୍ତ । ବିଷ୍ଣ୍ୱୟା । ବିଶ୍ଵା । ନିର୍ବିଶ୍ଵାନ୍ତି ।
 ଏଜାତି । ମହା । କଣ୍ଠେଁ । ତୁମେକ୍ରଂ । ତୁମାନା । ପତ୍ରେବ । ଆମା ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠ ।

ଉଦ୍‌ଗ୍ରହତଃ । ଯକ୍ରତଃ । ତାନ୍ । ଇଯର୍ତ୍ତ । ବିଷ୍ଣ୍ୱୟା । ସା । ବିଶ୍ଵା । ନିର୍ବିଶ୍ଵା । ପୂର୍ଣ୍ଣାତି ।
 ଏଜାତି । ମହା । କଣ୍ଠାହିବ । ତୁମା । ଏକଂ । ତୁମାନା । ପତ୍ରାହିବ । ଆମା ॥ ୩ ॥

ହେ ଯକ୍ରତଃ ଉଦ୍‌ଗ୍ରହ ପ୍ରେରକାନ ତାମ ମେଥାନ ଇଯର୍ତ୍ତ ପ୍ରେରଯତ । ଛୁଅ, ଫ୍ରଙ୍ଗ,
 ଗଢ଼ୀ । ଅସ୍ତାନ କର୍ତ୍ତରି କିମ୍ । ‘ଉଦ୍‌ଗନ୍ଧୋଦୟ ମଂଜୁରାହ’ ଇତି ଉଦ୍‌ଗନ୍ଧକୁଶ ଉଦ୍‌ଗାନଃ ।
 ଇଯର୍ତ୍ତେତି । ଏ ଗତେ ଇତ୍ୟାପାଦ ମୋହି । ‘ତପ୍ତନପୁନମଥନାଶ’ ଇତି କ୍ରତ୍ତ ତଥାଦେଶଃ ।
 ଜୁହୋତାଦିଦାହ ଶପଃ ଶୁଃ । ‘ଆତ୍ମିପିଲର୍ତ୍ତୋଶ’ ଇତି ଅଭ୍ୟାସତ ଇବା । କେ ପୁନତେ ଦେଖା
 ଇତି ବିଶିମଟି । ସା ସବୀରା ସେବାଂ ମେଥାନାଂ ମସକିନୀ ବୃଷ୍ଟିଃ ବିଶ୍ଵା ବିଶ୍ଵାନି ତୌହିଯାବିଶ୍ଵାନି
 ବିଶତଃ ବିଶ୍ଵାମିନିରାଶ ପୂର୍ଣ୍ଣାତି । ଆଗ୍ରାଯରତୀତାର୍ଥଃ । ‘ଉମ୍ମର୍ଗାଚଳନଦି ଧାର୍ଵେ’
 ଇତି ଗମେରରେ ବତିଃ । ସବା ତାନ୍ । ସର୍ବତ୍ତାଯା । ସା ବୃଷ୍ଟିଃ ଉତ୍କରିଦା ତାଂ ବୃଷ୍ଟିଃ ପ୍ରେରଯତେ-
 ତାର୍ଥଃ । ଅଣି ଚ ଗଜା । ଗହି ଗଜି କୁଣ୍ଡାଗା । ଗହମରତ କୁଣ୍ଡାର୍ଥିତ ଭୌତିଃ ଉତ୍ପାଦଯତୋତ
 ଗଜା ପୁନର୍ମିଶ୍ରକୁପା ମାଧ୍ୟମିକା ବାକ୍ । ମା ଏଜାତି ଏଜତୁ ହୃତୀର୍ବିଂ ମେଥାନ କମ୍ପଯତ୍ର । ଏହ
 କମ୍ପନେ । ଅସ୍ତାନ ବୈଟ ଆଡାଗାଃ । ତତ୍ର ଦୃଷ୍ଟାତଃ ବହେବେତି । ସଥା ତୁମା ମାରିଦ୍ୟାବିଭିଃ
 ପୀଡିତା କଣ୍ଠ ମାତାପିତାଦୀନ କମ୍ପମରତ ତଥଦ ଇତାର୍ଥଃ । ମା ସାଗ୍ରବିଶେଷତେ । ଏକଂ
 ଗଞ୍ଜାରୀ ମେସଂ ପ୍ରାପା ତୁମାନା ଆତାଧମାନା ଖଣନ୍ତୀ । ତୁମି ଆଭ୍ୟାସେ । ତୋରାକିକଃ । ସବା
 ତୁମ୍ଭାନିନକର୍ମୀ । ‘ତୁମ୍ଭେତୁଜ୍ଞେ ଯ ଉତ୍ତରେ’ (୫୦ : ୧୭) ଇତି ହି ନିଗଧା । ଏକଂ ଗମନ-
 ଶୀଳଃ ଉଦ୍‌ଗକ୍ରଂ ତୁମାନା ପ୍ରୟଜ୍ଞନ୍ତୀ । ତତ୍ର ଦୃଷ୍ଟାତଃ ପତ୍ରୋପେତି । ପତ୍ରା ପହିତା ଜାଯାନେ ମା ସଥ
 ଆଭ୍ୟାସତେ ସଥା ସା ବିଶିମିତଃ ଅନ୍ତରିକ୍ଷ ପ୍ରୟଜ୍ଞିତ ତଥଦ ବୃଦ୍ଧାମକତ୍ତ ଆଭ୍ୟାସର୍ଥଃ ॥ ୩ ॥

ଇତି ତୃଷ୍ଣୀମେହୁମାକେ ପ୍ରେମ୍ୟ ସତଃ ।

* * *

‘ମର୍ମାନୀ’ ‘ହିମ୍ୟତଃ ପ୍ର ଅବଣି’ ଇତି ତୃଷ୍ଣୀମା (୬୧୯) ମର୍ମାନୀ (୬୧୩)
 ହିମ୍ୟତଃ ପ୍ର ଅବଣି (୬୧୪) ବାମୋଃ ପୃତଃ ପାଦିତେର୍ବ (୬୫୧) ଇତି ବୁଦ୍ଧଗଣେ (କୌଠ
 ୧୯) ପାଠାନ୍ ଶାନ୍ତାମକାଦେ ବିଶିମୋଗଃ । ଅମ୍ବୋଃ ଅଗାନ୍ ପ୍ରତ୍ୟେ ଗାଠାନ୍ ଶାନ୍ତାମକାଦେ

ବିନିଯୋଗଃ । ଶୁଣିତଃ ହି । ‘ଅବଭ୍ୟାସ ବ୍ୟକ୍ତ୍ୟାପାର ହିତକାମ୍ପତ୍ତି’ ଇତି (କୌ ୮୧) । ତଥା ଅର୍ଦ୍ଧାପନବିଷ୍ୱମନକାମଃ ଆତ୍ୟାଃ ହିତକ୍ୟାଃ ‘ପୁନର୍ଭ ମା’ ଇତାତ୍ରୋଜ୍ଞାନି ଶୌରୋମ-ବହମାଦୀନି କର୍ମାଣି କୁର୍ଯ୍ୟାଃ । ‘ଅର୍ଥ ଉଥାକ୍ଷଣ’ ଇତି ଅକ୍ରମ୍ୟ ‘ପୁନର୍ଭ ମା (୬୧୯) ଶକ୍ତ୍ୟାଃ (୭୨୩) ହିମବତ: ଏ ଶ୍ରମ୍ଭି (୬୨୪) ବାଯୋଃ ପୃତଃ ପନିତ୍ରେଷ’ (୭୧୧) ଇତ୍ୟାଜି ଅଭିର୍ବଧାନଲେଚନାନାଃ’ ଇତୋତ୍ତମଃ ପୁତ୍ର (କୌ ୫୫) ଅତ ଜ୍ଞାନ୍ୟଃ । ତଥା ‘ଶକ୍ତ୍ୟାଃ’ ଇତୋକେନ ହିତଚେନ ଉତ୍ସରତ୍ନାନ୍ଦିତ୍ଵବ୍ୟୋମ କୁର୍ଯ୍ୟାଃ (୭୨୨) ଇତି ହିତ ହିତକ୍ୟାନି କର୍ମାଣି କୁର୍ଯ୍ୟାଃ । ପୁତ୍ର ଚ ତତ୍ତ୍ଵବ୍ୟୋମତଃ । ତଥା ଦର୍ଶପୂର୍ଣ୍ଣଯାମରୋଃ ଅଣୀତାଃ ଅମୁଚାମାନା ଅମେନ ହିତଚେନ ଭର୍ତ୍ତା ଅହୁମନ୍ତ୍ରଯେତ । ‘ପ୍ରଣୀତା ବିଯଚାମାନା: ଲକ୍ଷ୍ମୀରିତାହୁମନ୍ତ୍ରଯତେ’ ଇତି ହି ଦୈତ୍ୟନିଃ ପୁତ୍ର (ବୈ ୧୪) । ‘ହିମବତ: ଏ ଶ୍ରମ୍ଭି’ ଇତି ହିତ ଶାନ୍ତାଦକାନ୍ତିମନ୍ତ୍ରଗାନ୍ଦେ ଆଖ୍ୟାବନାଦେ ଅର୍ଦ୍ଧାପନକର୍ମସ୍ଵ ଚ ପୁରୁତ୍ତଚେନ ମହ ଉତ୍ୟୋ ବିନିଯୋଗଃ । ତଥା ହରମଦୋଷଜଳୋଦରକାମଲାରୋଗ-ଶାନ୍ତାର୍ଥିନ ନନ୍ଦାଦକ ଅବାହାଶୁଣ୍ଠନ ଆହତ୍ୟ ତତ୍ତ୍ଵ ବ୍ୟୋକତ୍ତାନି ପ୍ରକିମ୍ପ ଅମେନ ହିତଚେନ ଅଗଲିତା ବ୍ୟାଧିତଃ ଅବଲିଙ୍ଗେ ଯାର୍ଜିଯେଇ ଆଚାମନେ ବି । ଶୁଣିତଃ ହି । ‘ହିମବତ ଇତି ଶକ୍ତ୍ୟାମା ଅଛୀନ୍ତି ଆହାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟୋକୈକ’ ଇତି (କୌ ୮୧୬) ।

ତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରଥମା ।

ଶକ୍ତ୍ୟାସ୍ତୁଦପମୋ ଦିବା ଶୁନନ୍ତଃ ଚ ଶକ୍ତ୍ୟାଃ ।

ବରେଣ୍ୟକ୍ରୂରହମପୋ ଦେବୀରପ ହ୍ୟାୟ ॥ ୧ ॥

ପନ-ପାଠଃ ।

ଶକ୍ତ୍ୟାଃ । ତ୍ରୀ । ଅଗମଃ । ଦିବା । ନନ୍ଦଃ । ଚ । ଶକ୍ତ୍ୟାଃ ।

ବରେଣ୍ୟକ୍ରୂରହ୍ୟା । ଅହଃ । ଅପଃ । ଦେବୀଃ । ଉପ । ହ୍ୟାୟ ॥ ୨ ॥

ତ୍ରୀ ଅଲିନ୍ଦି ଲର୍ଦ୍ଧପାନିଜୀବମାର୍କଃ କ୍ରମଃ ଶକ୍ତ୍ୟାଃ ପ୍ରାପ୍ତ୍ୟତୀଃ ଅଗମଃ ଅପସ୍ତିଃ । ଆଶର୍ଥିରସ୍ତ ଶୁକ । ଅଗମା ଅଗ୍ରକ୍ଷଣକର୍ମା ଯୁକ୍ତାଃ ଦିବା ନନ୍ଦଃ ଚ ଅହୋରାତ୍ରୋପଲକିତଃ କୁର୍ଯ୍ୟାଃ । ‘ଉଗିତମ୍’ ଇତି ଜୌଗ୍ । ସମୋଃ ଶପ୍ତପାରଣେ ଯଣ୍ । ଦୈତ୍ୟାଃ ଦେବୀରପଃ ବରେଣ୍ୟକ୍ରୂରହମା ଅଶ୍ରୁକର୍ମା ଅହଃ ଉପ ହ୍ୟାୟ ସମୀପେ ଆବସ୍ଥାନି । ସମା ଉପହ୍ୟଃ ଅହୁଜା । ତାଃ ସାଚାମନ୍ତକ ଇତ୍ୟଃ । (୬୩-୩୩-୨୩ୟ-୧୯) ।

• • •

হিতৌষ্মা ।

ওতঃ । আগঃ । কর্মণ্য । মুক্ষিতঃ । প্রণীতয়ে ।

সন্ধঃ । কৃষ্ণ-স্তুত্যে ॥ ২ ॥

পদ-গাঠঃ ।

আইটাঃ । আগঃ । কর্মণ্য । মুক্ষঃ । ইতঃ । প্রহলোভয়ে ।

সন্ধঃ । কৃষ্ণ । এতবে ॥ ২ ॥

উত্তাঃ সন্ধতাঃ অবিচ্ছেদেন প্রিয়স্তাঃ । উরো তস্তমস্তানে । ‘ধীদিগো নির্বাপ্ত’ ইতি
ইইপ্রতিষেধঃ । কর্মণ্যাঃ লোকিকেষু বৈদিকেষু চ কর্ম্মন্ত সাধযঃ । ‘তত্ত মাধু’ ইতি
যৎ । ‘যে চাতৰকর্মণ্যে’ ইতি প্রকৃতত্তাবঃ । ঈদৃশ আগঃ ইতঃ অস্মাখ লক্ষ্মানবিনিদানাদ
পাপাদু অস্মান মুক্ষস্ত । কিমৰ্থঃ । এবীতয়ে প্রকর্ষেণ প্রাপ্তায় ফগার । ‘ক্রয়াগ্রহণং
কর্তব্যং’ ইতি কর্মণঃ সম্প্রদানহাচচুর্থী । তাত্ত্বক ফলং সন্ধঃ শীঘ্ৰং এতবে প্রাপ্তুং কৃষ্ণ
উদৌরিতলক্ষণ । অক্ষেবতা অস্মাঙ্গস্তান কুর্বিত । তাত্ত্বিক্য হোত । অপূর্বাঙ্গয়তেঃ কর্মণি
ত্তিন । এতবে ইতি । ইগ্নেতো । ‘তুমর্দে শেণে’ ইতি তো প্রতাঃঃ ॥ ২ ॥

তৃতৌষ্মা ।

দেবস্ত । গণিতুঃ । সবে কর্ত্তা কৃষ্ণস্ত মামুম্বাঃ ।

শং নো । ভবস্তুপ ওষধীঃ শিবাঃ ॥ ৩ ॥

পদ-গাঠঃ ।

দেবস্ত । গণিতুঃ । সবে । কর্ত্তা । কৃষ্ণস্ত । মামুম্বাঃ ।

শং । মঃ । ভবস্ত । অগঃ । ওষধীঃ । শিবাঃ ॥ ৩ ॥

ଦେଖନ୍ତ ପୋତମାନଙ୍କ ଲିପିତୁଃ ଲର୍ମିପୋରକତ୍ତ ଯୁଦ୍ଧକ ଲବେ ପେରଣେ ଶତ ମାତ୍ରାଃ ମନୋରଗତ୍ୟ-
ଭୂତା ଜନାଃ କର୍ମ କୁଷକ୍ତ ଗୋକ୍ରିକ ୧ ଦୈଵିକ ୨ ଚ କୁର୍ବାତ ୩ ଅଶୁତିର୍ତ୍ତ । ‘ମନୋର୍ଜାତା-
ବନ୍ଦ୍ରାତୋ ସୁକୁ ଚ’ ଇତି ମହାପଦାନ୍ତ ଅଞ୍ଚୁଗ୍ୟମନ୍ତ । ‘ଏନିତାବିନିର୍ଜ୍ୟା’ ଇତି ଆହ୍ଵାନାତ୍ମବ’ ।
ଶିଳୀଃ କଳାପକାରିଶୀଃ ଓସଦୀଃ ଓସଦାଃ ଅଗ୍ରଃ ତୁର୍ବିଦ୍ଵିତେତମ ଆପଣମଃ ଅକ୍ଷାକଂ ଶଃ ତୁର୍ବ
କୁର୍ବିତଥମନହେତେବୋ ଭାଷ୍ଟ । (୬୩—୩୮—୨୩୨—୩୮) ॥

• • ୫

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ହିମ୍ବତଃ ୱ ଅ ଅଗନ୍ତି ମିଦ୍ଦୋ ମନ୍ତ ମନ୍ତଗମଃ ।
ଆଗୋ ୱ ମନ୍ତଃ ତନ୍ଦ ମେନୀନମନ୍ତ ହଦୋତଭେମନ୍ତମ୍ ॥ ୧ ॥
ମନ୍ତ-ପାଠଃ ।

ହିମ୍ବତଃ ୱ ଅ ଅଗନ୍ତି ମିଦ୍ଦୋ ମନ୍ତ । ମନ୍ତଗମଃ ।
ଆଗୋ ୱ । ମନ୍ତ୍ୟ । ତନ୍ଦ । ମେନୀ । ମନ୍ତମ । ହଦୋତଭେମନ୍ତମ୍ ॥ ୨ ॥

ଶଙ୍କାଦିନମୌରିକଳାଃ ପାଗମନହେତମ ଆଗଃ ହିମ୍ବତଃ ହିମ୍ବତପରିଭାବ ଅ ଅଗନ୍ତି ଅବହନ୍ତି ।
ତାନାଂ ଲର୍ମାନାଂ ଲିଙ୍କୋ ଲୟକ୍ରୋ (ଲମହ) ମନାନ ମନ୍ତମଃ ସଂଲମ୍ବୋ ଭବତି । ଦ୍ଵିତୀୟ ଦେବୀ ଦେବୀ
ଆଗଃ ତନ୍ଦ ଅଶିକ୍ଷଃ ହଦୋତଭେମନ୍ତ ହନ୍ତମାହନିର୍ବର୍ତ୍ତ ତନ୍ଦ ଉମନଃ ମନ୍ତ ପ୍ରସରତ ॥ ୩ ॥

• • ୬

ପକ୍ଷମୀ ।

ଘରୋ ଅକ୍ଷ୍ୟାରାଦିତ୍ତୋତ ପ୍ରାକ୍ଷେତ୍ରଃ ୱ ଅଗମୋଚ ଯ୍ୟ ।
ଆଗନ୍ତଃ ୱ ମର୍ବିନ ନିକରନ୍ତ ଭିମନାଂ ଶୁଭ୍ରବ୍ରତମାଃ ॥ ୨ ॥

ମନ୍ତ-ପାଠଃ ।

ସ୍ୟ । ମେ । ଅକ୍ଷ୍ୟାଃ । ଆହଦିତ୍ତୋତ । ପ୍ରାକ୍ଷେତ୍ରଃ । ଅହମୋଚ । ଚ । ଯ୍ୟ ।
ଆଗଃ ୱ । ମର୍ବିନ । ନି । କରନ୍ତ । ଭିମନାଂ ଶୁଭ୍ରବ୍ରତମାଃ ॥ ୨ ॥

ସହ ରୋଗଜୀବିତ ସେ ଯମ ଅକ୍ଷୋଃ ଅକ୍ଷୋଃ ଆଦିଗ୍ୟତି ସ୍ଥାଧରତି । ‘ଇ ଚିବ୍ୟଚନେ’ ଇତି ଅକ୍ଷିଶବ୍ଦ ଶ୍ଵେତକାରାତ୍ମାଦେଶଃ । ଦ୍ୱାତ ଦୀପୋ ଇତାନ୍ତାଛଳମୌ ବର୍ତ୍ତମାନେ ଲିଟ୍ । ‘ଶ୍ଵାଭିଷ୍ଟାପୋଃ ମଞ୍ଚନାରଣ୍ୟ’ ଇତି ଅକ୍ଷ୍ୟାଶବ୍ଦ ମଞ୍ଚନାରଣ୍ୟ । ତଥା ପାକୋଃ । ପାଦମୋରପରଭାଗୀ ପାର୍କ୍ଷୀ । ପୁରୋଭାଗୀ ଅପଦୋ । ଉତ୍ତରବିଶ୍ୟୋଗ୍ରାନ୍ତ ସହ ରୋଗଜୀବିତ ଆଶ୍ରିତ ବର୍ତ୍ତତେ ତତ୍ ମର୍ମଃ ଆଶଃ ଦେବତାକପାଃ ନିକରନ ବିଶ୍ଵର୍ଷତ ନିର୍ଗତଃ କୁର୍ବିତ । କରୋତେଶ୍ଵାମ୍ବୋ ଲୁହ । ‘କୁମୃତହିତ୍ୟଃ’ ଇତି ଚେତ୍ ଅହ ଆଦେଶଃ । ବୌଦ୍ଧଙ୍କାରୀ । ଭିବଜ୍ଞାନ ବ୍ୟାଧିନିବର୍ତ୍ତକାରୀ ମଧ୍ୟେ ଶୁଭିଷତ୍ତ୍ୟାଃ ଅଭିଶରେନ ଚିକିତ୍ସାକୁଶଳାଃ । (୬୩-୩୩—୨୪—୨୫) ॥

• • •
ସଂଖ୍ୟା ।

ଶିଶୁଗନ୍ତୀଃ ଶିଶୁରାଜୀଃ ମର୍ମଃ ବା ନନ୍ଦଃ ସ୍ତନ ।

ନନ୍ଦ ନନ୍ଦଃ ଭେଷଜଃ ତେନା ସେ ଭୁନ୍ମାମହେ ॥ ୩ ॥

ଗମ ଗଠଃ ।

ଶିଶୁହପନ୍ତୀଃ । ଶିଶୁରାଜୀଃ । ମର୍ମଃ । ଯଃ । ନନ୍ଦଃ । ସ୍ତନ ।

ନନ୍ଦ । ନଃ । ନନ୍ଦ । ଭେଷଜ । ତେନ । ସେ । ଭୁନ୍ମାମହେ ॥ ୩ ॥

ଶିଶୁଗନ୍ତୀଃ ଶିଶୁଃ ମୁଦ୍ରଃ ପତିର୍ଦ୍ୟାମାଂ ତାନ୍ତ୍ରଗୋତ୍ତମାଃ । ‘ନିଭାବା ସପୂର୍ବିଷ୍ଟ’ ଇତି ଶୈଶକାରୋ । ଶିଶୁରାଜୀଃ ଶିଶୁଃ ମୁଦ୍ରରାଜଶ ଦାରାଃ । ଉତ୍ତରତ୍ର ‘ଏ ଛନ୍ଦନି’ ଇତି ଅଣି ପୂର୍ବ-ମର୍ମରୀର୍ଦ୍ଧଃ । ଏହୁତୋ ମର୍ମ ସା ଯୁବା ନନ୍ଦଃ ତନ ନନ୍ଦିକପା ତଥତ । ଅପେକ୍ଷେଣାଟି ‘ଭସନପ୍ରଣାଥ-ନାଚ’ ଇତି ତନ୍ତ୍ର ତମାଦେଶଃ । ଶୈଶୁଶ୍ରୀ ସେ ଯେତି ଅନ୍ତରକ ତନ୍ତ୍ର ରୋଗଶ ଭେଷଜ ନିବର୍ତ୍ତକ । ଉତ୍ସଥି ନନ୍ଦ ଯୁବାକନ୍ତ ନନ୍ଦର୍କନୋ ସେ ସେ ଭୁନ୍ମାମହେ । ନିବୃତ୍ତରୋଗଃ ନନ୍ଦଃ ଅନ୍ତରକରଂ ସନ୍ତ ଉପରୋଧାମ । ଭୁତ ପାଲନାଟାନ୍ତରମୋଃ । ‘ଭୁତୋହନବନେ’ ଇତି ଶ୍ଵାମୀନେମ୍ବନ୍ । (୬୩-୩୩—୨୪—୩୫) ।

ଇତି ଭୁତୋହନବନେ ଦିତୀୟ ସ୍ତର୍ମ ॥

• • •

‘ପକ୍ଷ ଚ ସାଃ’ ଇତି ତୃତେନ ଗନ୍ଧାରାନିହୃତାର୍ଥ ପକ୍ଷାଧିକପକ୍ଷାର୍ଥସଂଖ୍ୟାଟିକଃ ସ୍ତରୋତ୍ତକାର୍ତ୍ତଃ ଅଜାମନ୍ତ ଇତୋଧ୍ୟାକୌନି କର୍ମାଣି କୁର୍ଯ୍ୟାଃ । ସୁତ୍ରତଃ ହି । ‘ଧର୍ମ ଚ ସା’ ଇତି ପକ୍ଷପକ୍ଷାଶତଃ ପକ୍ଷଶ୍ରୀର୍ଣ୍ଣାମ କାର୍ତ୍ତରାକୀପରତି କପାଳେ ଶ୍ରୀତଃ କାର୍ତ୍ତେନାଲିପରତି’ ଇତାଦି (କୋ ୪୧) । ‘ଶମ ମା ପାନ୍ଦୁମ’ ଇତି (ତୃତେନ) ମର୍ମରୋଗଭେଦକ୍ୟକର୍ମାଣି ସୁତ୍ରୋତ୍ତକାରେଣ ତତ୍ତ୍ଵଃ କୁର୍ଯ୍ୟା ଅପରେ ଅଧିକବେଦ—୩୮ ଧର୍ମ—୧ (୨)

କ୍ରି

ଛ୍ଵାଙ୍ଗଜୀନ ପୁରୋଡାଶମ୍ବର୍ତ୍ତାଂଶ୍ଚତୁଷ୍ପଥେ ଅବତରେ । ଶ୍ରୀତଃ ହି । 'ଅଥ ମା ପାଗ୍ମୁନ୍ନିତି
ତିତଟିନି ପୁଲାତ୍ତ୍ସମିତା ଅପରିଧ୍ୟାପରେହାତ୍ମିନୀ ପୁରୋଡାଶମ୍ବର୍ତ୍ତାଂଶ୍ଚତୁଷ୍ପଥୋବଚ୍ଚତି' ଇତି
(ଫୋଂ ୪୧) । ସହଶାସ୍ତ୍ୱାଦୋ କିମ୍ବାଗେ ନୈର୍ବତକର୍ମଣି ଏତଃ ତୁଚ୍ଚ ଅପନ ମଦୌତୀରଙ୍ଗ ଗଛେ ।
‘ଅଥ ମା ପାଗ୍ମୁନ୍ନିତି ଅପନୁମବଃ ଅଭିଗଛେ’ ଇତି ହି ନନ୍ଦାକଳା । (ମୋ କୋ ୧୫) ॥

• • •
୬୩ ପ୍ରାଚୀ ।

ପଞ୍ଚ । ଚ । ଯା । ପଞ୍ଚାଶଚ । ସଂସ୍କରିତ । ମନ୍ତ୍ର । ଅତି ।

ଇତନ୍ତଃ । ଗର୍ବ । ନଶ୍ୟନ୍ତ । ବାକା । ଅପରିଚିତାର୍ଥି ॥ ୧ ॥

ପର-ଗାଠଃ ।

ପଞ୍ଚ । ଚ । ଯା । ପଞ୍ଚାଶ । ଚ । ସଂସ୍କରିତ । ମନ୍ତ୍ରଃ । ଅତି ।

ଇତଃ । ତା । ଗର୍ବ । ନଶ୍ୟନ୍ତ । ବାକଃ । ଅପରିଚିତାର୍ଥ ॥ ୨ ॥

ପଞ୍ଚ ଚ ପଞ୍ଚାଶଚ ପଞ୍ଚାଶିକପଞ୍ଚାଶମ୍ବାକା ଯା ଗଣ୍ମାଳା । ଅନ୍ତଃ ଗଣ୍ମାର୍ଜିତାଗେ ହିତା
ଥମନୀର୍ଜାଶବ୍ଦବାଚ୍ୟ । ଅତି ସଂସ୍କରିତ ଲକ୍ଷତେ ବ୍ୟାପୁର୍ବି ଇତଃ ଅକ୍ଷାଂ ପ୍ରବୋଧାଂ ତାଃ
ତମ୍ବାକାଃ ଲକ୍ଷ । ଗଣ୍ମାଳା । ନଶ୍ୟନ୍ତ ଶିଳଟା ତମ୍ବାକା । ବାକାଃ ବଚମୀରା ଦୋଷଃ । ଅପରିଚିତାର୍ଥି
ପୂର୍ବିତାଃ ପରିତାଃ । ତ୍ରିଯଂ ଆପ୍ୟ ସଥା ଗରାହତା ନଶ୍ୟନ୍ତ ତଥେତ୍ୟର୍ଥ ॥ ୨ ॥

• • •
ହିତିଯା ।

ସଞ୍ଚ । ଚ । ଯା । ସଞ୍ଚତିଶଚ । ସଂସ୍କରିତ । ଶୈଖ୍ୟ । ଅତି ।

ଇତନ୍ତଃ । ଗର୍ବ । ନଶ୍ୟନ୍ତ । ବାକା । ଅପରିଚିତାର୍ଥ ॥ ୩ ॥

ପର-ଗାଠଃ ।

ସଞ୍ଚ । ଚ । ଯା । ସଞ୍ଚତି । ଚ । ସଂସ୍କରିତ । ଶୈଖ୍ୟଃ । ଅତି ।

ଇତଃ । ତା । ଗର୍ବ । ନଶ୍ୟନ୍ତ । ବାକଃ । ଅପରିଚିତାର୍ଥ ॥ ୩ ॥

ନଥାଦିକମଣ୍ଡିଲଧ୍ୟାକାରୀ ଯା ଗଣ୍ଡାଳାଃ ଶୈରାହୁ ତଥା ମାଡ଼ିଃ ଅତି ମୟଷ୍ଟି
ଅତିତୋ ଯାପୁ ସତ୍ତି । ଅଶ୍ଵ ବାଧ୍ୟାର୍ଥ । (୬କା—୩୩—୨୫୩—୨୩) ।

• • •
ତୃତୀୟ ।

ନୟ ଚ ଥା ନବତିଷ୍ଠ ମୟଷ୍ଟି କ୍ଷକ୍ଷା ଅତି ।

ଇତନ୍ତାଃ ସର୍ବା ନଶ୍ୱର୍ତ୍ତ ବାକା ଅପଚିତାମିବ ॥ ୩ ॥

ପର-ପାଠୀ ।

ନୟ । ଚ । ଯଃ । ମବତିଃ । ଚ । ମମ୍ବସତି । କ୍ଷକ୍ଷାଃ । ଅତି-

ଇତଃ । ତାଃ । ସର୍ବାଃ । ନଶ୍ୱର୍ତ୍ତ । ବାକଃ । ଅପଚିତାଂହିବ । ୩ ।

ନୟୋତ୍ତରନୟତିଲଧ୍ୟାକାରୀ ଯା ଗଣ୍ଡାଳାଃ କ୍ଷକ୍ଷାଃ । ଶୈରାହୁ ଅନ୍ତରେ
ତଥା ଧମନୀଃ ଅତି ମୟଷ୍ଟି ଅତିତୋ ଯାପୁ ସତ୍ତି । ଶେଷ ଉତ୍କାର୍ଥ । (୬କା—୩୩—୨୫—୩୩) ।

• • •
ଚତୁର୍ଥୀ ।

ଅସ ମା ପାପୁନ୍ତ୍ରଗ ବଶୀ ମନ୍ତ୍ର ମୃଜ୍ୟାମି ନଃ ।

ଅ । ମା । ଭଜନ୍ତ ଲୋକେ ପାପୁନ୍ତ୍ର ମେହିକୁତ୍ୟ ॥ ୧ ॥

ପର-ପାଠୀ ।

ଅସ । ମା । ପାପୁନ୍ତ୍ର । କ୍ଷକ୍ଷ । ବଶୀ । ମନ୍ତ୍ର । ମୃଜ୍ୟାମି । ନଃ ।

ଅ । ମା । ଭଜନ୍ତ । ଲୋକେ । ପାପୁନ୍ତ୍ର । ମେହି । ଅବିହୁତ୍ୟ । ୧ ॥

হে পাপ্যুন পাগাডিমানিদেব (মা) মাঃ অন সূর পংশকাশাঃ বিমোচয় । হনী মর্কত
সপ্তয়তা স্থং নঃ অসান সঃ মৃলয়াণি সমাঞ্চ সৃষ্টয় স্মৰয় । সৃষ্ট স্মৰনে । অস্মাখ কোটি
অৱাগ্নিঃ । হে পাপ্যুন অশিত্তুঃ অপীডিতঃ মা মাঃ ক্ষেত্র তন্মীয়ত সৃষ্টতত্ত্ব ফগভূতে
লোকে কর্মাণো আ খেধি স্মাপয় । অশিত্তুঃ ইতি । অৰু কৌটিল্যে । ‘ত্রুত্বশেছদনি’
ইতি নিষ্ঠায়ঃ ত্রুত্বাঃ । (৬কা-৩লা-২৬২-১ম) ।

• • •
পঞ্চমী ।

যো নঃ পাপ্যুন ন জহানি তমু স্বা জহিমো বয়ঃ ।

পথামনু ব্যাধর্ত্তনেগ্যঃ পাপ্যুনু পদ্মতামু ॥ ২ ॥

পদ-পাঠঃ ।

বঃ । নঃ । পাপ্যুন । ন । জহানি । তমু । উঃ ইতি । স্বাঃ । অহিমঃ । বয়ঃ ।

পথামু । অমু । বিহার্ত্তনে । অস্তঃ । পাপ্যুন । অমু । পদ্মতামু ॥ ২ ॥

হে পাপ্যুন যত্তৎ নঃ অসান ন জহানি ন পরিতাজনি । ওহাকৃ তাগে ইতি ধাতুঃ ।
তমু তয়েব স্বাঃ স্বাঃ পথাম চতুর্ভুজে । দিগ্ভ্য আগতানাম মার্গাণাম অঙ্গুযাগর্তনে যশিন
প্রদেশে চতুর্ভুজক্ষণে অঙ্গুযাগ্নাঃ পরম্পরঃ স্যামর্তস্তে তত্ত্ব দেশে বয়ঃ অহিমঃ । অনেক
অঙ্গুষ্ঠিতে কর্মণ । বলাখ পরিত্যাজিঃ । ‘জহাতেশ্চ’ ঈতি ইবঃ । ‘পথাম’ ইতি । ‘তত্ত্ব
গুটেলোপঃ’ ইতি টিলোপে উদাসনিযুক্তিপূরণে বিষ্টতে অগ্নাতস্তত্ত্বঃ । অঙ্গুযাগর্তনে হরিজিত
অঙ্গুযাগর্তনে দেশঃ । অধিকরণে লুট । তত্ত্ব তাত্ত্বঃ পাপ্যুন অস্তঃ অগ্নদুষ্যঃ অমু পদ্মতাম
অঙ্গুপরিষতু । (৬কা-৩লা-২৬৩-২ম) ॥

• • •
ষষ্ঠী ।

অগ্নত্রায়ম্বৃত্যতু সহস্রাঙ্গো অহর্ত্যঃ ।

ষঃ দ্রেষাম তমুচ্ছতু যমু দ্বিষ্টত্ত্বিজ্জ্বরি ॥ ৩ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ଅନ୍ତର । ଅସ୍ତ । ନି । ଉଚାତୁ । ସହାତ୍ମକ । ଅମର୍ତ୍ତଃ ।

ସେ । ସେଥା । ତେ । ଖଚ୍ଛୁ । ଯେ । ଉଠିଇତି । ବିଦ୍ରଃ । ତେ । ଇହ । ଅହ । ୩

ଅସ୍ତ । ଅନ୍ତର । ଅନ୍ତର ସହାତ୍ମକ । ଇନ୍ଦ୍ରୀ ପ୍ରସହନାରୀ । ଅମର୍ତ୍ତଃ । ଅମରଣଥରୀ । ଦେବତାକୁଳଃ । ପାପଃ ।
ଶ୍ରୀଚାତୁ ନିତରାଏ ଗଛତୁ । ଉଚ ଲମଦାରୋ । ଏତଦେବ ପତ୍ରିଯତେ । ଯେ ଶକ୍ତି ସୟଂ ସେଥାମେ ବିଦ୍ରଃ
ତେ ଖଚ୍ଛୁ ପାପଃ ଗଛତୁ । ଖ ଗତୋ । ଶପି 'ପାପା' । ଇତିଜିନି ଗଛାଦେଶ । ପୁନରଗି ଯମେଷ
ସୟଂ ବିଦ୍ରଃ । ତମିର ତମେବ ଅହି ନାଶର । ସେମାତେ । ସିଦ୍ଧେଲୋଟି 'ଆତ୍ମଭୁବନ ଗିଚ' ଇତି
ଆତ୍ମାଗମ । ପିତ୍ରତବେମ ଶିଷ୍ଟାତ୍ମାତ୍ମି ଲମ୍ବାଧଗୁଣ । (୬୨୧-୩୮-୨୬୮-୩୮) ।

ଇତି ତୃତୀୟେଜୁଯାକେ ତୃତୀୟଃ ଶକ୍ତି ।

• • •

ଗୃହାଦୟ କପୋତୋଳ୍କପ୍ରବେଶଶାସ୍ତ୍ରାର୍ଥ । ଶାସ୍ତ୍ରଦକ୍ଷାତ୍ମିଯକୁଣ୍ଡଳିପଣେ ଶିନିୟୁତମହାଶାନ୍ତିଗଣେ 'ଦେବାତ
କପୋତ' (୬୨୭) । 'ଖଚା କପୋତ' (୬୨୮) । 'ଅମୃତ ହେତିଃ' (୬୨୯) । ଇତି
ଅଯୁତ୍ତଚା ଆୟୁପନୀୟଃ । ଅତ୍ୟ ଉତ୍ସଃ କୌଣସିକେନ । 'ଗତତିକ୍ଷେ' । ଦେବାତ କପୋତଃ ଖଚା
କପୋତ ଅମୃତ ହେତିରିତ ମହାଶାନ୍ତି ଆଶତ୍ତେ' ଇତି (କୋ ୫୧୦) । 'ଖଚା କପୋତ' ।
ଇତି ତୃତୀୟ ପୂର୍ବିତଚେମ ଲହ ଉତ୍ସେ ବିନିଯୋଗଃ । ଅତ୍ୟ 'ଗରୀୟ ଅଶ୍ଵି' (୨) । ଇତ୍ତାମରା
ଖଚା କପୋତୋଳ୍କପ୍ରବେଶଶାସ୍ତ୍ରାର୍ଥେବ ଗାଁ ଅଶ୍ଵି ଆନ୍ତର ଶାଲାର କପୋତପ୍ରବେଶକୁଳଃ
ଥା ତ୍ରି: ପାରତ୍ରାମରେ । କୁଞ୍ଜିତଃ ହି । 'ପରୀମେ ଅଶ୍ଵି ଇତ୍ୟାଶ୍ଵି ଗାଁ ଆଦାର ନିବି
କାର୍ଯ୍ୟମାଗନ୍ଧି: ଶାଲାର ପରିଣମି' ଇତି (କୋ ୫୧୦) ।

• • •

ତୃତୀୟା ।

ଦେବାତ କପୋତ ଇମିତୋ ସଦିଚ୍ଛନ୍ତ ଦୂତୋ ନିଧାର୍ତ୍ତ୍ୟା ଇମରାଜମାତ ।

ତୃତୀୟା ଅର୍ଚାର କୃଣ୍ୟାମ ନିକ୍ଷତିଃ ଶଃ ନେ ।

ଅନ୍ତ ବିପଦେ ଶଃ ଚତୁର୍ପଦେ ॥ ୧ ॥

• • •

ଶ୍ରୀ-ପାଠୀ ।

ଦେଖାଃ । କପୋତଃ । ଇଷିତଃ । ଯଃ । ଇଚ୍ଛନ୍ । ଦୂତଃ । ନିଃଇଷିତଃ । ଇଦମ୍ । ଆହୁଗାନ୍ ।
 - - - - -
 ତୌରେ । ଅର୍ଜୀଯ । କୃତ୍ସମ । ନିଃଇଷିତିମ୍ । ଶମ୍ । ନଃ । ଅତ୍ୟ ।
 - - - - -
 ତିର୍ହପକେ । ଶମ୍ । ଚତୁଃଇଥରେ ॥ ୧ ॥

ହେ ଦେଖାଃ ନିଃଇଷିତଃ ପାପଦେଵତାରୀ ଦୂତଃ କର୍ମକରଃ ଇଷିତଃ ପ୍ରେସିତଃ (କପୋତଃ) କପୋତ-
 ଆଧ୍ୟାତ୍ମି ପଞ୍ଚ ବାଧନ୍ ଇଚ୍ଛନ୍ ଇଦମ୍ ଅନ୍ତରୀମ୍ ଶୃଂଖ ଆଜ୍ଞାପାତ୍ମ ଆଗତବାନ୍ ତୌରେ ଉତ୍ସିଦ୍ଧାର୍ଥ
 ଅର୍ଜୀଯ ଶୁଦ୍ଧାନ ହବିବା ପୂର୍ବକାମ । ନିଃଇଷିତି ତନ୍ଦୋବଧାର୍ତ୍ତିଂ କୃତ୍ସମ କରବାମ । ନଃ ଅର୍ଜୀତଃ
 କିମ୍ବାଦ ପାଦବରୋପେତାର ପୁତ୍ରଭୂତ୍ୟାମରେ (ଶଃ) ଚତୁର୍ବ୍ରଦେ ପାଦଚତୁର୍ବ୍ରହ୍ମପେତାର ଗ୍ରାଣ୍ଡାମରେ ଚ ଶଃ
 ରୋଗାଦୀମାଂ ଶମନଃ କପୋତପ୍ରେସିତିମିତଦୋଷାର୍ଥିକ୍ ଅନ୍ତ ତ୍ୱର୍ତ୍ତୁ ॥ ୧ ॥

ଦ୍ଵିତୀୟା ।

ଶିଵଃ କପୋତ ଇଷିତୋ ନୋ ଅର୍ଜୀଗା ଦେଖାଃ ଶକୁନୋ ଶୃଂଖ ନଃ ।
 - - - - -
 ଅଗ୍ନିହି ବିଶ୍ଵୋ ଜୁଷତାଂ ହବିନ୍ । ପରି ହେତିଃ ପକ୍ଷିଗୀ ନୋ ବୃଣତ୍ତୁ ॥ ୨ ॥

ଶ୍ରୀ-ପାଠୀ ।

ଶିଵା । କପୋତଃ । ଇଷିତଃ । ନଃ । ଅତ୍ୟ । ଅମାଗାଃ । ଦେଖାଃ । ଶକୁନଃ । ଶୃଂଖ । ନଃ ।
 - - - - -
 ଅଶ୍ଵଃ । ହି । ବିଶ୍ଵୋ । ଜୁଷତାଂ । ହବିଃ । ନଃ । ପରି । ହେତିଃ ।
 - - - - -
 ପକ୍ଷିଗୀ । ନଃ । ବୃଣତ୍ତୁ ॥ ୨ ॥

ହେ ଦେଖାଃ ଇଷିତଃ ନିଃଇଷିତେବତରୀ ପ୍ରେସିତଃ କପୋତଃ (ନଃ) ଶିଵା ମୁଖକରଃ ଅନ୍ତ ତ୍ୱର୍ତ୍ତୁ ।
 ଅମାଗାଃ ଅମପରାଧକଃ ଶକୁନଃ ପଞ୍ଚ ନଃ ଅନ୍ତାକଃ ଶୃଂଖ ନ ଶୀଘ୍ରତଃ । ହି ସମ୍ବାଦ ଏବ ତମାତ୍
 ବିଶ୍ଵୋ ଦେଖାବୀ ଅଶ୍ଵଃ ନଃ ଅମାଦୀମଃ ହବିଜୁଷତାଂ ଲେପତାଂ । ତତ୍ପରାଦାଂ ପକ୍ଷିଗୀ ପକ୍ଷାଗେତ୍ରୀ
 କପୋତାଦାଃ । ହେତିଃ ହମମାଧନ୍ ଶାର୍ଯ୍ୟଃ ନଃ ଅନ୍ତମ୍ ଗରି ବୃଣତ୍ତୁ ପରିଦର୍ଶନତ୍ତୁ ॥ ୨ ॥

* * *

ତୃତୀୟ ।

ହେତିଃ ପକ୍ଷିନୀ ନ ଦତ୍ତାତ୍ର୍ୟସାମାନ୍ତ୍ରୀ ପଦ୍ମ କୁଞ୍ଜେ ଅଗ୍ରିଧାମେ ।

ଶିଥୋ ଗୋଟ୍ୟ ଉତ୍ତ ପୁରୁଷେତୋ ନୋ ଅନ୍ତ ମା

ନୋ ଦେବା ଇହ ହିଂଲୀଏ କପୋତଃ ॥ ୩ ।

ପଦ-ଶାଠଃ ।

ହେତି । ପକ୍ଷିନୀ । ନ । ଦତ୍ତାତ୍ର୍ୟ । ଅମାନ । ଆଞ୍ଜୀ ଇତି । ପଦ୍ମ । କୁଞ୍ଜେ । ଅଗ୍ରିଧାମେ ।

ଶିଥଃ । ଗୋଟ୍ୟଃ । ଉତ୍ତ । ପୁରୁଷେତ୍ୟଃ । ନଃ । ଅନ୍ତ । ମା । ମଃ ।

ଦେବା । ଇହ । ହିଂଲୀ । କପୋତଃ ॥ ୩ ।

ପକ୍ଷିନୀ ଶକ୍ତାତ୍ମାଂ ଯୁଦ୍ଧା ହେତିଃ ଦନ୍ତନାଥନଂ ଅମାନ ନ ଦତ୍ତାତ୍ର୍ୟ ନ ହିମସ । ମାତ୍ର ଆଞ୍ଜୀ ଆଞ୍ଜୀାଂ ବାହ୍ମାଯାଂ ଅରଣ୍ୟାଙ୍ଗାଂ ଅଗ୍ରିଧାମେ ଦାଵାପ୍ରିଲକୁରାନ୍ତାନେ ପଦ୍ମ କୁଞ୍ଜେ ପାଦପ୍ରସାରଂ କରୋତୁ । ଅସତୋ ବିନର୍ଗଛହିତାର୍ଥଃ । ସଦା ଅଗ୍ରିଷ୍ଟ ଅନ୍ତାଂ ଜନାଇତି ଆଞ୍ଜୀ ପଚନଶାଳା ତତାଂ ଅର୍ପିଧାମେ ଅଗ୍ରିଧିନାନ୍ତାନେ ଇତି ଯୋଜାଏ । ତଥା ଗୋଟ୍ୟ ପୁରୁଷେତ୍ୟାଚ ନଃ ଅମାକଂ ଲୟକ୍ଷିତାଃ ଶିଥଃ ଶୁଖକରଃ ଅନ୍ତ ଭୟତୁ । ହେ ଦେବାଃ ଇହ ଅବିନ ଶୁହେ ଯୁଦ୍ଧନହରାହ ଅରଂ କପୋତଃ ଗନ୍ଧୀ ମଃ ଅମାନ ମା ହିଂଲୀ ମା ବାଧିଷି । (୬୯—୦୩—୨୭—୩୩) ।

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ଖଚା କପୋତଃ ଶୁମତ ପ୍ରଶୋଦଗମମ୍ ମଦ୍ରତଃ ପରି ଗାଂ ନୟାମଃ ।

ନାମୋଭ୍ୟାଙ୍କ୍ଷେ ଛୁରିତା ପଦାନି ହିହା ନ ଉର୍ଜ୍ଜଂ ପ୍ର ପଦାଂ ଶର୍ଷିଷଃ ॥ ୧ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ଶ୍ରୀ । କପୋତମ । ହୁନ୍ତ । ପ୍ରଥମାଦମ । ଇସନ୍ । ମନ୍ତ୍ରଃ । ପରି । ଗାୟ । ନୟାମଃ ।
ଲୁହଲୋତ୍ସନ୍ତଃ । ହୁହିତୀ । ପଦାନି । ହିରା । ନଃ । ଉର୍ଜଃ । ଏ । ପଦାଃ । ପର୍ବିତଃ ॥ ୧ ॥

ହେ ଦେବାଃ ଶ୍ରୀ ଅନେମ ମନ୍ତ୍ରେଣ (କପୋତଃ) କପୋତାଖ୍ୟଃ ପଞ୍ଜିଙ୍ଗ ପ୍ରଥମାଦମ ପ୍ରକର୍ଷେଣ
ଲୋଦନୀୟଃ ପ୍ରେରନୀୟଃ ହୁନ୍ତ ଅସ୍ଵଦ୍ସ୍ଵାନ୍ ପ୍ରେରଯତ । ସମ୍ବନ୍ଧ ଚ ଇସନ୍ ଅସଂ ପ୍ରାପା ମନ୍ତ୍ରଃ ତୁଷ୍ଟଃ
ଲୁହଃ ଗାୟ ପରି ନୟାମଃ ପରିତଃ ଲକ୍ଷାରଯାମଃ । ଗୋଲକ୍ଷାରଶେଳ ଶାଷିଃ କୁର୍ମ ଇତାର୍ଥଃ । କିଂ
କୁର୍ବନ୍ତଃ । ହରିତା ଦୁରିତାନି ତୁର୍ଗତିନିମିତ୍ତାନି ପଦାନି କପୋତତ ପାଦନିଧାନଶ୍ଵାନାନି
ଲୁହଲୋତ୍ସନ୍ତଃ ଲମାକୁ ପ୍ରମାର୍ଜନ୍ତଃ । ମ ଚ ନଃ ଅନ୍ନାକଃ ଉର୍ଜଃ ସଙ୍କରଃ ପଚନଶାଳାହୁ । ଅସଂ ହିରା
ଭାସ୍ତ୍ରଃ ପର୍ବିତଃ ପତାଃ ପଞ୍ଜିଙ୍ଗଃ ଶ୍ରେଷ୍ଠଃ ମନ୍ତ୍ର ଏ ପତାଃ ପ୍ରପତ୍ତେ ପ୍ରଗଚ୍ଛତୁ । ଗତଃୟ ଗତୋ ।
ଅନ୍ନାଃ ଶୋଟ ଆଡାଗମଃ । ପର୍ବିତ ଇତି । ଅନ୍ନାଦେଶ ତୁଲେଷାଦୁ ଆତିଶାୟନିକ ଇତ୍ତନ୍ ।
'ତୁରିତେମେସୁ' ଇତି ତୁଲୋଗଃ । (୬୯—୩୯—୨୮୯—୧୨) ॥

ପକ୍ଷଗୀ ।

ପାନୀମେତ୍ତିରମିତ ପାନୀମେ ଗାମନେସତ ।

ଦେବେସକ୍ରତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କ ଇମା । ଆ ମଧ୍ୟର୍ତ୍ତି ॥ ୧ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ପରି । ଇମେ । ଅଶ୍ରମ । ଅର୍ଥତ । ପରି । ଇମେ । ଗାୟ । ଅନେସତ ।

ଦେବେସୁ । ଅକ୍ରତ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ । କଃ । ଇମାନ । ଆ । ମଧ୍ୟର୍ତ୍ତି ॥ ୨ ॥

ଈମେ ଶ୍ରିରଃ କପୋତଶ୍ରେଷ୍ଠାକ୍ରତ ଅଶ୍ରେ ପର୍ଯ୍ୟାର୍ଥ । ପରିତୋ ହୋରାର୍ଥ ଶ୍ରେ ପାପରା
ମିତାର୍ଥଃ । ତଥା ଇମେ ଗାୟ ଗର୍ଭାନେସତ ପରିତୋ ଶ୍ରେ ଅଗମରାନ । ତଥା ଦେବେସୁ ଅଶ୍ରମିଷୁ
ଶ୍ରେ ଦ୍ୱିଲକ୍ଷଣଃ ଅଶ୍ରେ ଅକ୍ରତ ଅକ୍ରସତ । ଏବଃ ଶାସ୍ତ୍ରୋ କୃତାଯାଃ ଇମାନ ଅଶ୍ରମାନ ପୁରୁଷାନ
କୋ ନାମ ହିମେକ । ଆ ମଧ୍ୟର୍ତ୍ତି ଆଶ୍ରମାନ ଶାଶ୍ଵତାନ କରେତି । (୬୯—୩୯—୨୮୯—୨୨) ॥

• • •

ଶତୀ ।

ସଃ । ଅଥଃ । ପ୍ରଥମାମଗାନ । ବହୁତ୍ୟଃ । ପଞ୍ଚାମୁପଞ୍ଚାନଃ ।
 ଯୋ । ଶେଷେ । ବିଗଦୋ । ଧର୍ମଚତୁର୍ପଦକ୍ଷେତ୍ରୀୟ । ଯମାୟ । ନମୋ । ଅଷ୍ଟ । ମୃତ୍ୟୁବେ ॥ ୩ ॥
 — — — — —
 ପଦ-ପାଠଃ ।
 ସଃ । ଅଥଃ । ଅର୍ଥତ୍ୟ । ଆହମଗାନ । ବହୁତ୍ୟଃ । ପଞ୍ଚାମୁ । ଅନୁଧିପଞ୍ଚାନଃ ।
 — — — — —
 ସଃ । ଅଷ୍ଟ । ଉଦ୍‌ଦେ । ବିଧଗଃ । ସଃ । ଚତୁର୍ପଦଃ । ତତ୍ତ୍ଵୈ । ଯମାୟ ।
 — — — — —
 ନମଃ । ଅଷ୍ଟ । ମୃତ୍ୟୁବେ ॥ ୩ ॥

ଯୋ ଯମୋ ବହୁତ୍ୟଃ ଅଶେଷୋ । ଦେଖେତ୍ତାଃ ଅଥଃ ଅଥଭାବୀ ମୁଖଃ ମନ୍ ଅବ୍ୟତଃ ଅବ୍ୟବତ୍ସଂ ପଞ୍ଚାମୁ ମାର୍ଗଃ ଆସନାମ ପ୍ରାପ । କିଂ କୁର୍ବିନ୍ । ଅହପଞ୍ଚାନଃ ଅହୁକ୍ରମେ ଗର୍ଭାନ୍ ଆଣିଗଃ ସ୍ତ୍ରୀନ୍ ପ୍ରିୟଗନ୍ୟନ୍ । ଅଯଃ ଅଷ୍ଟ ମାର୍ଯ୍ୟାତ୍ୟଃ ଅଯଃ ସଃ ଅଯଃ ପରଥଃ ଇତ୍ୟେଃ ଆକଳ-ଯନ୍ତ୍ରିତାର୍ଥଃ । ଯୋ ସଃ ଅଷ୍ଟ ବିଧଗଃ ପାଦଦ୍ୱାରାପେତତ୍ତ ମନ୍ୟାଦେଃ ଆନିଷାତତ୍ତ ଉଦ୍‌ଦେ ଉଦ୍‌ଦେ ଯଶ୍ଚାତ୍ ଚତୁର୍ପଦଃ ଗନ୍ଧାଦେଵୀଷ୍ଟ ତତ୍ତ୍ଵୈ ସମାୟ ମୃତ୍ୟୁବେ ମୃତ୍ତିକାରିଣେ ଦେଖାର ନମୋ ଅଷ୍ଟ ନମକାରୋ ଶ୍ଵେତ୍ ॥ (୬୩—୩୫—୨୮୯—୩୫) ॥

ଇତି ହତୀଯେହୁବାକେ ଚତୁର୍ବିଂ ସୂଚନା ॥

• • •

‘ଅୟମ ହେତଃ’ ଇତି ଚତୁର୍ବ ପୂର୍ବିହତେନ ସହ ଉଡ଼େ । ଯିନିଯୋଗଃ । ଶ୍ଵତ୍ର ଚ ଉଦ୍‌ଦେ-ଗୋଦାନ୍ୟଃ । ‘ଦେବା ଇମ୍’ ଇତ୍ତାଚା ଗୋନଲିପବେ ମଧ୍ୟମହାତ୍ମମର୍ମନାଦୀନି କର୍ମାଣି କୁର୍ଯ୍ୟାଏ । ଶ୍ଵତ୍ରାତଃ ହି । ‘ଦେବା ଇମ୍ ମଧ୍ୟନା ଲଙ୍ଘିତଃ ଯନ୍ତ୍ରେ ଇତି ଗୋନଲିପି ମଧ୍ୟମହା ଲହିରଗ୍ୟଃ ଲମ୍ପାତବସ୍ତଃ’ ଇତି (କୌଠ ୮୨) । ‘ଯତେ ଯଦଃ’ ଇତି ବାତ୍ୟାଏ ଶକ୍ତ୍ୟାଏ ଶୟୋଦମପାପ-ଲକ୍ଷଣାତ୍ମାର୍ଥ ଶମୀକ୍ଷାଲିଖେ ଶିରମହାପଥ୍ୟେ । ଶ୍ଵତ୍ରିତଃ ହି । ‘ଯତେ ଧର ଇତି ଶମୀକ୍ଷାଲିମପାପ-ଲକ୍ଷଣରୋଃ ଶମୀକ୍ଷାକେ ନାଭ୍ୟାସ ବାପରତାଦିଶିରଃ’ ଇତି (କୌଠ ୮୨) । ‘ଆୟଃ ଗୋଃ’ ଇତି ତୃତୀୟ ପୂର୍ବିହତେ ଗୋର୍ବିତମର୍ମବନମ୍ପାତାଦୀନି କର୍ମାଣି କୁର୍ଯ୍ୟାଏ । ‘ଆୟଃ ଗୋଃ ପୃଣିଃ (୬୩) ଅଯଃ ନଦ୍ୟଃ (୬୨୭) ଇତି ପୃଣିଃ ଗାଁ’ ଇତି (କୌଠ ୮୨) କୌଶିକନ୍ତାର୍ । ତଥା ଆଧାନେ ଆହିତତ୍ତ ଆହିଗନୀୟାଗେ ଅନେନ ତୃତୀୟ ଉପଞ୍ଚାମୁ କୁର୍ଯ୍ୟାଏ । ‘ଆହିତଃ ଆହିନୀୟ ଆୟଃ ଗୋରିତ୍ୟାପତିଷ୍ଠତେ’ ଇତି ହି ବୈତାମୁ ଶ୍ଵତ୍ର (ବୈଠ ୩୨) । ବାଦଶାହେ ଅବିଦ୍ୟାକୋହନି ମାନନ୍ଦତୋତ୍ତଃ ଅନେନ ତୃତୀୟ ଅନୁମସ୍ତ୍ରୟେତ । ‘ଆୟଃ ଗୋରିତି ଚାହୁମର୍ମସତେ’ ଇତି ବୈତାମୁ ଶ୍ଵତ୍ରଃ (ବୈଠ ୬୩) ॥

• • •

অথর্ববেদ-মহিতো ।

[৬৩—৩৮]

তত্ত্ব প্রথমা ।

অযুন হেতিঃ পত্তির্ণী স্যেতু যদুলুকে। বদতি মোঘমেষৎ ।
 যদু শা কপোতঃ পদমগো কৃণোতি ॥ ১ ॥

পদ-পাঠঃ ।

অযুন। হেতিঃ। পত্তির্ণী। নি। এতু। যৎ। উলুকঃ। বদতি। মোঘঃ। এতৎ।
 যৎ। শা। কপোতঃ। পদম। অঘো। কৃণোতি ॥ ১ ॥

অযুন দূরে দৃশ্যমানান অস্মীয়ান পত্তির্ণী পক্ষাঞ্চিকা হেতিঃ নি এতু মিত্রাং
গচ্ছতু । উলুকঃ ষুড়ো যৎ অশোভনং বদতি এতদু মোঘঃ নির্বার্যাং শবতু । বাশকঃ
(লপ্যর্থে । কপোতঃ) কপোতাখাঃ পক্ষী অঙ্গভূচনায় যৎ পদং পঘো পচনায়িশমীপে
কৃণোতি করোতি । তদপি নির্বার্যাং শবত্তির্থঃ । (৬৩—৩৮—২৯—১ম) ।

দ্বিতীয়া ।

যৌ তে দুর্তো নিধীত ইমমেতোথিহৈ প্রাহিতো বা গৃহং নঃ ।
 কপোতোলুকাভ্যামপদং তদস্ত ॥ ২ ॥

পদ-পাঠঃ ।

যৌ। তে। দুর্তো। নিধীতে। ইমমু। আহিতঃ। অপ্রাহিতে ।

অধিতো। বা। গৃহং। নঃ।

কপোতহলুকাভ্যাঃ। পদমং। তৎ। অস্ত ॥ ২ ॥

ହେ ନିର୍ବିତ ପାଗଦେଶତେ ତେ ସବୀଯୋ କପୋଡ଼ୋଲୁକାଙ୍କାକେ ଯୌଦୁତୋ ଅପ୍ରଗିତୋ କହା-
ଅପ୍ରେସିତୋ ଅଧିତୋ ବା ପ୍ରେସିତୋ ବା ନଃ ଅପାକଃ ଇଦଃ ଶୁଦ୍ଧ ଏତୋ ଆଗତୋ ତତ୍ ଶୁଦ୍ଧ
କାତ୍ୟାଃ କପୋଡ଼ୋଲୁକାଙ୍କାଙ୍କାଃ ଅଗମଃ ଅମାଶ୍ରୟକୃତଃ ଅଷ୍ଟ ତତ୍ । (୬୩—୩୮—୨୯୪—୨୫) ।

• • •

ତୃଷ୍ଣୀୟ ।

ଅଦୈରହତାଯେନମ । ପଗତ୍ୟାଃ ଶୁଦ୍ଧୀରତାଯା । ଇଦମ । ମନ୍ତ୍ରାଃ ।
— — — — —
ପରାଞ୍ଜେ । ପରା । ସମ । ପରାଚୀମନ୍ତ୍ର । ମନ୍ତ୍ରମ୍ ।
— — — — —
ସଥ । ସମସ୍ତ । ସା । ଶୁଦ୍ଧେନମଃ । ଅତିଚାକ୍ଷାନାତ୍ମକଃ । ଅତିଚାକ୍ଷାନ ॥ ୧ ॥

ପଦ ପାଠୀ ।

ଅଦୈରହତାଯ । ଇଦଃ । ଆ । ପଗତ୍ୟା । ଶୁଦ୍ଧୀରତାଯୈ । ଇଦଃ । ଆ । ମନ୍ତ୍ରାଃ ।
— — — — —
ପରାଞ୍ଜ । ଏଥ । ପରା । ସମ । ପରାଚୀ । ଅନ୍ତ । ମନ୍ତ୍ରମ୍ ।
— — — — —
ସଥ । ସମସ୍ତ । ସା । ଶୁଦ୍ଧେ । ଅରମଃ । ଅତିହତାକ୍ଷାନ । ଆତ୍ମକ । ଅତିହତାକ୍ଷାନ ॥ ୨ ॥

ଇଦଃ କପୋଡ଼ୋଲୁକରନିତଃ ଦୁର୍ନିମିତଃ ଅବୀରହତାଯୈ ଅବୀରହନମାତ୍ର ଅକ୍ଷମୀଯନାଃ ସୀରାଳଃ
ଅହିସନାମ ଆ ପମ୍ପାଃ ଆପମ୍ପାଃ । ଅମକରାଃ ଇତ୍ୟର୍ଥ । ତଥା ଅପାକଃ ଶୁଦ୍ଧୀରତାଯୈ
ଶୋଭନବୀରାଗତ୍ୟାର ଇଦଃ ଦୁର୍ନିମିତଃ ପରାଯେନ ପରାମତଃ । ପରାମତ ଇତି ଦୂରନମ । ଅତାତ୍ମଦୂରଦେଶଃ
ପରାଚୀ । ପରାମୁଖ । ଅପରାମୁଖ । ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଅନ୍ତଃକ୍ଷମଃ । ଅନ୍ତଃକ୍ଷମଃ ।
ହେ କପୋଡ଼ୋଲୁକ ମୂଳ ସମସ୍ତ ସାମିଲୋ ଶୁଦ୍ଧ ସା । ସା । ସଥ । ସେମ ଅକାରେଣ ଅରମଃ ନିଃଗୋରଃ
ଅତିଚାକ୍ଷାନ ଅତିଗଞ୍ଜ୍ୟଃ । ତତ୍ତ୍ଵା । ତତ୍ତ୍ଵା ଆତ୍ମକ । ଆଗତ୍ୟମେଯ କେବଳ । ସା । ଅତି-
ଚାକ୍ଷାନ ଅତିଗଞ୍ଜ୍ୟ । (୬୩—୩୮—୨୯୪—୩୫) ।

• • •

চতুর্থী।

দেবা ইমঃ মধুনা মংযুতঃ যবঃ সরস্বত্যাগমি মণ্ডচক্রমুঃ ।

ইর্জ আনীৰ সীরপতিঃ শতক্রতুঃ কৌনশা।

আসন মরুতঃ সুদানবঃ ॥ ১ ॥

গম-পাঠঃ।

দেবাঃ। ইমঃ। মধুনা। মংযুতঃ। যবঃ। সরস্বত্যাঃ। অধি। মণী। অচক্রমুঃ।

ইর্জঃ। আনীৰ। সীরপতিঃ। শতক্রতুঃ। কৌনশাঃ।

আসন। মরুতঃ। সুদানবঃ ॥ ১ ॥

মধুনা মধুরমেন শ্রোতৃেণ বা মংযুতঃ সম্প্রাপ্তঃ যবঃ দীর্ঘশূক্রঃ ইমঃ ধাত্রবিশেষঃ সরস্বত্যাঃ অধি সরস্বত্যাখ্যায়া নন্দাঃ সমীপে মণী মহুয়াজাতো দেবাঃ অচক্রমুঃ কৃতব্যতঃ। তদানীঃ কর্ষণেন ভূমো তদ্ব ধাত্রঃ উৎগামায়তুঃ শতক্রতুঃ ইর্জঃ সীরপতিঃ হস্তাধিষ্ঠাতা আমী আনীৰ। সুদানবঃ শোভনদামা মরুতঃ কৌনশাঃ কর্ষকা আসনঃ। (৬৩—৩৪—৩০সু—১ম) ।

পঞ্চমী।

বস্তে মদোবকেশো বিকেশো যেনাভিহস্তঃ পুরুষঃ কৃণোধি।

আরাঃ অস্ত্রা বনানি বৃক্ষ দ্বঃ শমি শতবলশা। বি রোহ ॥ ২ ॥

গম-পাঠঃ।

বঃ। তে। মদঃ। অবকেশঃ। বিকেশঃ। যেন। অভিহস্তঃ। পুরুষঃ। কৃণোধি।

আরাঃ। দ্বঃ। অস্ত্র। বনানি। বৃক্ষ। দ্বঃ। শমি। শতবলশা। বি। রোহ। ২॥

ହେ ଶମି ତେ ତ୍ୟ ମସକୀ (ଯୋ) ମଦଃ ହର୍ଷଃ ଅବକେଶଃ ଅବମତକେଶୋଽପାନକଃ ବିକେଶଃ
କେଶବିଗମହେତୁଚ ତ୍ୱରି । ସେମ ମଦେନ ଅଭିହତେ ଅଭିତୋ ହଲନୌହି ପୁରୁଷ କୁଣ୍ଡଳ
କରୋବି । ଅହମପି ହର୍ଷଃ ଅଞ୍ଚା ଅଞ୍ଚାନି ସହାତିରିଜ୍ଞଦନି ଆରାହ ଦୂରବର୍ତ୍ତାନି ସମାନି ଶୁକ୍ଳ
ବୁଶାମ । ହେ ଶମି ସ୍ଵର୍ଗଶୁଶ୍ରା ଶତଶାଖା ମତୀ ବି ରୋହ ବିବିଧ ପ୍ରକଟା ତ୍ୟ ॥ ୨ ॥

• • •
ସତ୍ତୀ ।

ବନ୍ଦପଳାଶେ ସୁଭଗେ ବର୍ଷବୁଦ୍ଧ ଥାତାବରି ।

ମାତେବ ପୁରୋଭ୍ୟା ମୃଦ କେଶେଭ୍ୟଃ ଶମି ॥ ୦ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ବନ୍ଦପଳାଶେ । ସୁଭଗେ । ବର୍ଷବୁଦ୍ଧେ । ଥାତାବରି ।

ମାତ୍ରାଇସ । ପୁରୋଭ୍ୟଃ । ମୃଦ । କେଶେଭ୍ୟଃ । ଶମି ॥ ୦ ॥

ହେ ବୁନ୍ଦପଳାଶେ । ବୁନ୍ଦି ମହାତ୍ମ ମଧ୍ୟକାନି ପଳାଶାନି ପର୍ଯ୍ୟାମ ଯତ୍ତାଃ ମା ବୁନ୍ଦପଳାଶେ ।
ହେ ଶୁଭଗେ ଶୌଭାଗ୍ୟକାରିଣି ହେ ବର୍ଷବୁଦ୍ଧେ ବର୍ଷବୈଷ୍ଣବ ବୁଦ୍ଧେ । ଅପୁରୁଷପ୍ରଥମଙ୍କିଙ୍କ ଇତ୍ୟର୍ଥଃ । ହେ
ଥାତାବରି । ଅତିଂ ଉଦ୍ବକ୍ତ ମନ୍ତ୍ରଃ ଯଜୋ ବା ତ୍ୱରି । ଅତଶଦାଃ ‘ଛନ୍ଦାବମିଶୋ’ ଇତି ମହାର୍ଷୀରୋ
ବନିଷ୍ଠ । ‘ବନୋ ର୍ତ୍ତ’ ଇତି ଭୌତ୍ରକୋ । ଏମନ୍ତତେ ହେ ଶମି ପୁରୋଭ୍ୟା ମାତେବ କେଶେଭ୍ୟଃ
ମୃଦ ମୃଦଃ । ଯଥା ମାତା ପୁରୀନ ଅଭିରଞ୍ଜନିତ ତ୍ୟାତା କେଶାନ୍ତ ବର୍ଦ୍ଧଯେତ୍ୟର୍ଥଃ ॥ ୦ ॥

• • •
ମନୁମୀ ।

ଆୟଃ ଗୋଃ ପୃଥିଵୀରଜମୀଦଶାମାତରଃ ପୁରଃ ।

ପିତ୍ରଃ ଚ ଅସ୍ତ୍ରୟଃ ॥ ୧ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ଆ । ଆୟ । ଗୋ । ପୃଥିଵୀ । ଅକ୍ରମୀ । ଅସ୍ତ୍ର । ମାତର । ପୁର ।

ପିତ୍ରଃ । ଚ । ଅସ୍ତ୍ରୟ । ॥ ୧ ॥

ଗୋଃ ପଦନଶୀଳଃ ପୁଣିଃ ଆଷ୍ଟେବରୀ ବାପୁତେଜୋ ଅଯଃ ହର୍ଯ୍ୟଃ ଆ ଅକ୍ରମୀଃ ଆକ୍ରମୀନଃ ।
ଉଦ୍‌ଦ୍‌ଵାଜ୍‌ଜିଶ୍‌ବରଃ ଇତି ଶେଷଃ । ଆକ୍ରମ୍ୟ ଚ ପୁରଃ ପୁରସ୍ତାତ ପୁର୍ବିଶ୍ଵାଃ ଦିଲିପି ପରିଦ୍ଵାଶାମାନଃ ମାତରଃ
ମର୍ମତ ହୃଦାତତ୍ତ୍ଵ ଅନନ୍ତ ଭୂଷିତ ଅମ୍ବଦ ସର୍ବଶିଖିର୍ମାଧ୍ୟୋଃ । ସମ୍ଭୂତ ବିଶ୍ରମଗତ୍ୟବଳାଦମୟେ ।
ଅମାଃ ଶୁଣ୍ଡ ଶୂଦ୍ରବାନ୍ ଚେତଃ ଅଙ୍ଗ ଆଦେଶଃ । ତତଃ ଗିତରେ ବୃଷ୍ଟିଲକ୍ଷଣତ ରେତଶେ ନିଷେଖେ
ମର୍ମତ ଅଗତ ଉତ୍‌ପାଦନଃ ଥଃ ଅଶୋକକ ଚକାରାଦ ଅନ୍ତରିକ୍ଷଃ ଚ ଅଯନ୍ ଅଗଛନ୍ । ପଞ୍ଚଦ
ବ୍ୟାପ୍ତେତୀତାର୍ଥଃ । ଏ ଏବ ହୃଦ୍‌ବାକମର୍ମତ ଅମ୍ବତ ଦୋହନାଦ ଗୋରିତୁଚାତେ ॥ ୧ ॥

* * *

ଅଷ୍ଟମୀ ।

ଅନ୍ତରିକ୍ଷତି ରୋଚନା ଅଷ୍ଟ ପ୍ରାଣପାନତଃ ।

ସ୍ଵ ଥିଅହିମଃ ସଃ ॥ ୨ ॥

ପର-ପାଠଃ ।

ଅଷ୍ଟା । ଚରତି । ରୋଚନା । ଅଷ୍ଟ । ପ୍ରାଣା । ଅଗାନତଃ ।

ବି । ଅଧ୍ୟ । ମହିମଃ । ସ୍ଵ ॥ ୨ ॥

ପ୍ରାଣା ପ୍ରାଣନ୍ୟାଗାରାଦ ଅନ୍ତରଃ ଅପାନତଃ ଅପାନନ୍ୟାଗାରଃ କୁର୍ବିତଃ ଅତ ଆଶ୍ରିତମ୍
ଶରୀରମଧ୍ୟେ ମୁଖ୍ୟପ୍ରାଣାଞ୍ଚାନା ରୋଚନା ରୋଚନା ହର୍ଯ୍ୟପତ୍ରା । ଅଷ୍ଟଃ ମଧ୍ୟେ ଚରତି ଏର୍ତ୍ତତେ । ମହିମଃ ।
ମହାରାତ୍ୟେତଃ । ବହମ୍ ଅନ୍ତରିକ୍ଷଃ ବର୍ତ୍ତମାନଃ ସଃ ସର୍ବୋପଳକିତଃ ଉଗରିତନଃ ମର୍ମତଃ ଲୋକଃ
ବ୍ୟାଧ୍ୟଃ ବିଚଟେ ଅକାଶଯତି । ଚଟିଃ ପଞ୍ଚତିକର୍ମା । ଛାନ୍ଦୋଲୋ ଶୁଣ୍ଡ । ‘ଅନ୍ୟାତିଦ୍ୟାତି’ ଇତି
ଚେତଃ ଅଙ୍ଗ ଆଦେଶଃ । (୬୯—୩୩—୧୨—୨୫)

ନୟମୀ ।

ତ୍ରିଃଶନ୍ ଧାରା ବି ରାଜତି ବାକ୍ ପତଙ୍ଗୋ ଅଶ୍ରିଯାର୍ ।

ପ୍ରତି ସତୋରହର୍ତ୍ତିଭିଃ ॥ ୩ ॥

= = =

ପ୍ରମ-ପାଠୀ ॥

ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବାଣରମ୍ଭ ଅହୋରାତ୍ରାଙ୍ଗ ଅସ୍ୟବନ୍ଦୁତାନି ତିଥିଶୁଭୁର୍ତ୍ତାଞ୍ଚକାନି ଧାର ଧାରାନି ହାନାନି ।
ଅହୁବୁଦ୍ଧି ଅବ୍ୟାପନେ । ତମୈୟ ସୂର୍ଯ୍ୟାଙ୍ଗ ହାତିଃ ଲୌଷିଭିଃ ପ୍ରତି ବି ରାଜତି ଦିବାଜତ୍ତେ
ଆତିଶ୍ୟବ୍ଦି ବିଶେଖେ ଦୀପ୍ୟାତ୍ମେ । ସ୍ୟାତ୍ମଯେନ ଏକବଚନୀ । ତଥା ବାକ୍ ଜୀବିରପା ପତମଃ ।
ବିଶ୍ଵିକ୍ରିଯାତ୍ୟରଃ । ପତମଃ ପତମଶୀଳ ପକ୍ଷିବନ୍ଦୀଭ୍ରାମିନଃ ସୂର୍ଯ୍ୟାଙ୍ଗ ଅଭିଶ୍ରୟତି ଆଶ୍ରିତ୍ୟ ବର୍ତ୍ତତେ ।
‘ମିଶ୍ରିଦ୍ରଶ୍ୟାଃ’ ଇତି ଚେତ୍ରଚତୁର୍ବ୍ରାମନଃ । ‘ଧାର୍ମିଃ ପୂର୍ବାହୁ ଦିବି ଦେବ ଦୈତ୍ୟତେ । ସୃକ୍ରିଦେ
ତିର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଲାଗମେନାକ୍ଷମ୍ୟମେ ମୟୀଯତେ’ ଇତି ତୈତ୍ତିରୀଯକଂ (ତୈତ୍ତିରୀଯକଂ ୩୧୨୧) ।

ଇତି-ଶାୟଣାର୍ଥ୍ୟବ୍ରାଚତେ ଅଧିକମେଦୋର୍ଥପ୍ରକାଶେ ସତ୍ତକାଣ୍ଡେ ତୁତିବ୍ରାନ୍ତବାକ୍ସ ।

ଚତୁର୍ବେଶୁବାକେ ପଞ୍ଚ ହଜାନି । ତଥା ‘ଅଷ୍ଟଦୀବେ’ ଇତି ଶ୍ରୀମଂ ସୃଜନ । ତଥା ଆଶ୍ରେନ ତୁଚେନ ପିଶାଚରଙ୍ଗୋଜିନିତ୍ସମିନ୍ଦ୍ରିୟରେ ସାଂକ୍ଷେପିକାରେ ଅଧିଃ ଯିଃ ପ୍ରାଣକଣଂ କୃଷ୍ଣ ପୁରୋଡ଼ାଶ୍ରଂ ଜୁହ୍ୟାଃ । ପ୍ରତ୍ୟଃ ହି । ‘ଅଷ୍ଟଦୀବେ ହାତ ମନ୍ତ୍ରଃ ଅଶ୍ଵେଷ୍ଵରଂ ତ୍ରୈ । ପରିକ୍ରମ ପୁରୋଡ଼ାଶ୍ରଂ ଜୁହ୍ୟାତି’ ଇତି (କୋ ୪୭) । ‘ସତ୍ୟମା ରଜଃ’ ଇତି ତୁଚେନ କୃତିକର୍ମାଳ ଫେରି ଗଥି ସୁଗାନ୍ଧାଦିଲଂ ସ୍ଵାତି । ଅନେମୈନେ ତୁଚେନ ଦକ୍ଷିଣଂ ଅନନ୍ତଃରୁ ସୁଗେ ଯୁନାତି । ତତଃ କର୍ତ୍ତା ଇମ୍ବ ତୁଚେନ ଉତ୍ସମ୍ପନ୍ନ ପାତୀନଂ କୃଷ୍ଣ ତୁଚେନମାତ୍ରାନ୍ତରଃ ହାମିକାଯି ହଥୀ ପ୍ରସରେ । ତେବେ ତିକ୍ଷ୍ଵ ଲୋତାକୁ କୁଠାକୁ ଉତ୍ସର୍ପିତାମ୍ବେ ଅଧିଃ ଉତ୍ସମଧାରି ପୁରୋଡ଼ାଶେନ ଇଶ୍ଵରେ ସ୍ଵାତ୍ମାକେନ ଅର୍ଥିନେ ଚ ଅନେମ ତୁଚେନ ଯଥନ ଶତାମେବ ଶୌଭାଗ୍ୟାନ୍ତି ମଞ୍ଚାଭାନ୍ତି ଆନନ୍ଦେ । ସ୍ଵାତ୍ରତଃ ହି । ‘ସତ୍ୟମା ରଜ ଇତ୍ତାଯୋଗେନାମି ଅପ୍ୟାଯଃ’ ଇତି (କୋ ୩୬) । ତଥା ଶବ୍ଦକଳକାମଃ ଅନେମ ତୁଚେନ ଇଶ୍ଵରୀ ଧରିତେ ଉପଗିତ୍ତତେ ସା । ‘ସତ୍ୟମା ରଜଃ’ (୬,୩୩) ଅଧିକାଣ୍ଠ (୭୨) ଅଧିତର୍ଦ୍ଦେହିର-ଦତ୍ତଃ’ (୭୬) ଇତ୍ତାଯି ସ୍ଵର୍ତ୍ତଃ (କୋ ୨୧୦) । ତଥା ଭୂମିକର୍ମଣେ ଲାଜଗନ୍ଧାଶ୍ଵେଲକ୍ଷଣେ୨୦ ପାଇଁ ତତ୍ତ୍ଵାତ୍ସ୍ଵର୍ଗରେ କ୍ରିୟମାଣେ ଶାସ୍ତ୍ରାଦକେ ଏତଃ ତୁଚେ ଧାରଣେ । ‘ଅଖ ସୈତୈଓଜାନ୍ମଶେ ନିର୍ମତଃ’ ଇତି ଅକ୍ରମ୍ୟ ‘ଶତ ଶୁନାଗୀରାଗାଯୁଷ୍ୟେଦ’ ଇତି ସ୍ଵାତ୍ରତଃ (କୋ ୧୩୧୪) ।

ଶତ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକା ।

ଅନୁର୍ଦ୍ଧାବେ । ଜୃତୀ । ସ୍ଵେଚ୍ଛାଦ୍ୱୟାମାନଙ୍କୁ ଯାତନେ ।

ଶାରୀରି ସଂକଳନୀ ଅତି ଦହ ସମ୍ମଗେ ନ ନୋ ମୃହାଗାମୁଖ ତୌତପାଣି । ।

ମନ୍ଦିର-ପାଠୀ ।

ଅନ୍ତଃଇବାବେ । ଜୁହତ । ସ୍ଵ । ଏତି । ସାତୁଧାନିକର୍ଣ୍ଣଗ୍ରହଣ । ସୁତେନ ।

ଆମାର । ରଙ୍ଗାଳି । ଅତି । ମହ । ସ୍ଵ । ଅମେ । ନ । ମଃ ।

ଶୁଣାଗାଂ । ଉପ । ତୌତପାଲି । ୧ ।

ହେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାଃ ସାତୁଧାନିକର୍ଣ୍ଣଗ୍ରହଣ ରଙ୍ଗୋମିବର୍ଷଣଂ ଏତିହବଃ ସୁତେନ ମହ ମାବେ ମାବାଶ୍ରୀ ଅନ୍ତଃ
ମଧ୍ୟ (ସ୍ଵ) ରତ୍ନ ଜୁହତ । ହେ ଅମେ ଆହତାଧାରସ୍ତୁତର୍ଭବ ରଙ୍ଗାଳି ଅନ୍ତଃପ୍ରଦକାରିଣେ
ଯାକଳାମ ଆମାର ଦୂରେ ଅତି ମହ ଶତାବ୍ଦୀ କୁର । ନଃ ଅମ୍ବାକୁ ଶୁଣାଗାଂ ମୋଗ ତୌତପାଲି
ଉଗଭାଗକରୋ ମା ସ୍ତୁଃ ॥ (୬୯—୪୫—୩୨—୧୨) ॥

* * *

ଦ୍ଵିତୀୟା ।

କୁର୍ଜ୍ଞୋ ସୋ ଗ୍ରୀବା ଅଶ୍ରୈରେ ପିଶାଚାଃ ପୃଷ୍ଠୀର୍କୋଣି ଶୃଗାତୁ ସାତୁଧାନାଃ ।

ଶୀର୍ମଦ୍ ସୋ ବିଶତୋନୀର୍ଯ୍ୟା । ସମେନ ସମଜୀଗମ୍ ॥ ୨ ॥

ମନ୍ଦିର-ପାଠୀ ।

କୁର୍ଜ୍ଞଃ । ସଃ । ଗ୍ରୀବାଃ । ଅଶ୍ରୈରେ । ପିଶାଚାଃ । ପୃଷ୍ଠିଃ । ସଃ । ଅଣି । ଶୃଗାତୁ । ସାତୁଧାନାଃ

ଶୀର୍ମଦ୍ । ସଃ । ବିଶତୋନୀର୍ଯ୍ୟା । ସମେନ । ମଃ । ଅଜୀଗମ୍ ॥ ୨ ॥

ହେ ପିଶାଚାଃ ପିଶିତାଶମାଃ ସଃ ଯୁଦ୍ଧାକୁ ଗ୍ରୀବାଃ ଗଲାଦସନାମ କୁର୍ଜ୍ଞ ଶଂହର୍ତ୍ତା ଦେବଃ (ଅଶ୍ରୈରେ)
ଛିମନ୍ତୁ । ହେ ସାତୁଧାନାଃ ସଃ ଯୁଦ୍ଧାକୁ ପୃଷ୍ଠିଃ ପାର୍ବାହୀନି ଲ ଏବ କୁର୍ଜ୍ଞ ଅଣି ଶୃଗାତୁ ହନ୍ତୁ ।
ବିଶତୋନୀର୍ଯ୍ୟା ଲକ୍ଷିତଃ ପ୍ରାପ୍ତିନୀର୍ଯ୍ୟା । ଶୀର୍ମଦ୍ ଓସଦିଶଚ ସଃ ଯୁଦ୍ଧାନାମ ସମେନ ମୃତ୍ୟୁନା ମଃ
ଅଜୀଗମ୍ ଲଙ୍ଘଯନ୍ତୁ ॥ (୬୯—୪୫—୩୨—୨୨) ॥

* * *

ଇତୀଥା ।

ଅଭୟଃ ଯତ୍ରାବକ୍ଷଣାଵିହାସ୍ତ ନୋର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଠାଜ୍ଞିଣେ । ମୁଦ୍ରତଃ ପ୍ରତୀଚଃ ।

ମା ଜ୍ଞାତାରଙ୍ଗଃ ମା ପ୍ରତିଷ୍ଠାତଃ ବିଦ୍ସତ୍ତ ମିଥୋ ବିଜ୍ଞାନା ।

ଉପ ସଂକ୍ଷତ ମୁଦ୍ରାମ୍ ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ଅଭୟଃ ଯତ୍ରାବକ୍ଷଣେ । ଈହ ଅଭୟ ଅଭୟ ନଃ । ଅର୍ଚିଷା । ଅଭିଗଃ । ମୁଦ୍ରତଃ । ପ୍ରତୀଚଃ ।

ମା । ଜ୍ଞାତାରଙ୍ଗ । ମା । ପ୍ରତିଷ୍ଠାତଃ । ବିଦ୍ସତ୍ତ । ମିଥୋ ।

ବିଜ୍ଞାନା । ଉପ । ସଂକ୍ଷତ । ମୁଦ୍ରା । ୩ ॥

ହେ ଯତ୍ରାବକ୍ଷଣେ ନଃ ଅସ୍ମାକଙ୍କ ଈହ ଅଭୟ ଦେଶେ ଅଭୟ ଭବାହିତାଃ ଅଭୟ । ଅର୍ଚିଷା କେବଳା ଅଭିଗଃ ଅଦୟଶୀଳାନ ବାକ୍ଷଣାନ ପ୍ରତୀଚଃ । ପ୍ରତାଙ୍ଗମୁଖାନ୍ ଅଭୟଃ ପରାଙ୍ଗମୁଖାନ୍ ମୁଦ୍ରତଃ ନିରନ୍ତରଃ । ତେ ଚ ନିରନ୍ତରଃ ଜ୍ଞାତାରଙ୍ଗ ଅଭିଷ୍ଠାନ ଆମନଃ ମା ବିଦ୍ସତ୍ତ ଲଭତ୍ତାଃ । ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତଃ ଆବାସଭୂତିଃ ମା ଲଭତ୍ତାଃ । ନିରାଶ୍ୟା ଭବିଷ୍ୟତଃ । ତେ ଚ ମିଥୋ ପରମ୍ପରାଂ ଯିଜ୍ଞାନା । ବିହନ୍ତାଃ ମାନା । ମୁଦ୍ରାଃ ମରଣଃ ଉପ ସଂକ୍ଷତ ଉତ୍ତମାହିତଃ । (୬୩ - ୪୫ - ୩୨୩ - ୩୩) ॥

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ସମ୍ମଦମା ରଙ୍ଗେ ଯୁଜନ୍ତରେ ଜନା ବନଃ ପ୍ରକାଶଃ ।

ଇତ୍ୱସ ରଙ୍ଗାଃ ବୃଦ୍ଧଃ ॥ ୧ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ସତ । ଈମ । ଆ । ରଙ୍ଗ । ଯୁଜନ । ତୁଳେ । ଅନଃ । ବନ । ପ୍ରକାଶ ।

ଇତ୍ୱସ । ରଙ୍ଗା । ବୃଦ୍ଧ । ୧ ॥

‘ଯତେଜତ ଇହି ବସନ୍ତ ରଙ୍ଗକଂ ଖୋତିଃ ତୁଲେ ତୋଥନାମ ଶକ୍ତିଗାଏ ହିଂଦୀର ଆ ଯୁଦ୍ଧ ଆହୋନ୍ତି ଆପୁତ୍ରଙ୍କ ଦନ୍ତମଙ୍କ କରୋତି ତତ ଇତ୍ତାତ ରଙ୍ଗକଂ ରମଣୀଯ ସୁହି ପରିପୁଢ଼ି ବନ୍ଦ ବନନୀରାନ୍ ଥିଲୁ ଶୁଷ୍ଟି ଆପଣାର ନିରାତିଶର୍ଵତ୍ରାଦନନ୍ ବା ତେବେ ହେ ଅମୋହି । ଯୁଗଂ ଭଜନବା ଉତ୍ତି ଶେଷଃ । ରଙ୍ଗ ଇତି । ରଙ୍ଗ ରାଗେ ଇତାଚାନ୍ ଅଳ୍ପନି ‘ରଙ୍ଗକରମରଳ୍ଳଃହୃପଳଃଦ୍ୱାନନ୍’ ଇତି ଉଗଧାଲୋଗଃ । ଯୁଦ୍ଧ ଇତି । ଯୁଦ୍ଧିରୁ ଘୋଗେ । ଅବାହାନ୍ତମେ ବୁଝି ଚିନ୍ତିଃ ଅନ୍ତ ଆଦେଶଃ । ତୁଲେ ଇତି । ତୁଲେ ହିଂଦୀରାଏ । ଅକ୍ଷାଂ ସମ୍ପର୍ମାଦିଲଙ୍କଶ୍ରେଣୀ ଭାବେ କିମ୍ପ । ଥରିତି । ଶୁପୁର୍ବାଦ୍ମ ଅର୍ଦ୍ଦର୍କିଞ୍ଚ । ରଙ୍ଗକଂ ଇତି । ଏହୁ କ୍ରୀଡ଼ାଗାଏ । ଅକ୍ଷାଂ ‘କ୍ରିଚକ୍ରେ’ ଚ ନାଜାରାଏ । ଇତି କ୍ରିଚ । ‘ନ ଜିଜିକ୍ରିର୍ବିଶ’ ଇତି ଅହମାନିକଲୋଗର୍ବିଶୋରକାହିଁ । ଅତ ଏହ ଅନ୍ତରାରାତଂ । ‘ରଞ୍ଜିନ୍ରମାନି ଦିନେନ୍ ପରମର୍ମ’ ଇତି (ତୈତି ଆଂ ୪। ୧। ୧୫) । ତତ୍ତ୍ଵବଂ ଖୋତିଃ ରଙ୍ଗକଂ । (୬୩—୮୯—୩୩—୧୩) ॥

* * *

ପଞ୍ଚମୀ ।

ନାଥୁମ ଆ ନଧମତେ ଶୁମାଗୋ ଶୁଭିତଃ ଶବଃ ।

ପୁରା ସଥା ସ୍ୱାଧିଃ ଶ୍ରେ ଇତ୍ତା ନାଥୁମେ ଶବଃ ॥ ୨ ॥

ପର-ପାଠଃ ।

ମ । ଆହୁରେ । ଆ । ନଧୁରତେ । ଶୁମାଗଃ । ଶୁଭିତଃ । ଶବଃ ।

ପୁରା । ସଥା । ସ୍ୱାଧି । ଶ୍ରେ । ଇତ୍ତା । ମ । ଆହୁରେ । ଶବଃ ॥ ୨ ॥

ଶ ଚ ଇତଃ ନାଥୁରେ ନାଥୁରତେ ଅଶ୍ରେମର୍ମାଭିତ୍ୱତେ । ଶ ଚ ଶୁମାଗଃ ଶୁଟିଃ ଶମ (ଶୁଭିତଃ) । ଶୁଭିତ ଇତି କର୍ତ୍ତରି ନିର୍ତ୍ତା ଲିଙ୍ଗରାତ୍ମାଗଃ । ଶର୍ଦ୍ଦର୍ମ (ଶବଃ) ବନ୍ଦ ଆ ନଧୁରତେ ଆର୍ଦ୍ଦର୍ବିତି ଅଭିତବତି । ପୁରା ସୁଅନ୍ତରବନ୍ଧକାଳେ ସାଧି ସାଧାକାରି ଶ୍ରେବଃ ଶ୍ରେମାଗଃ ଇତ୍ତାଶ ଶବଃ ସଥା ନାଥୁରେ ଅଶ୍ରେମର୍ମାଭିତ୍ୱତେ । ତଥେଦାନୌମପୀତି ଶବକଃ । (୬୩—୮୯—୩୩—୨୫) ॥

* * *

ସତ୍ତୀ ।

ଶ ମୋ ନନ୍ଦାତୁ ତାଃ ରାଯିଶୁରମ୍ ପିଶଙ୍କଗଂଦୃଶ୍ୟ ।

ଇତଃ ପରିଜ୍ଞାପିତ୍ତମୋ ଜନେଷା ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ମ । ମ । ମନ୍ଦାତୁ । ତା । ରହି । ଉକ୍ତ । ପିଶଚହଳାମୁଖ ।

ଇତ୍ତଃ । ପତିଃ । ଭୁବିତମଃ । ଅମୟୁ । ଆ । ୩ ।

ମ ଇତ୍ତଃ ମ ଅଷତ୍ । ତ ରହି ଧମ ମନ୍ଦାତୁ ପ୍ରୟକ୍ଷତୁ । କୌତୁମ୍ । ଉକ୍ତ ଅଭୂତ । ପିଶଚ-
ମୁଖ । ପୀତବର୍ଣ୍ଣଭବ ଦର୍ଶକର୍ତ୍ତ୍ୟୁତ । ଉକ୍ତକୁଟି କାନ୍ଦନ ଇତାର୍ଥ । କଞ୍ଚାତ୍ ଏବ । ଉଚାତ୍ ଇତି-
ଭାବ ଇତ୍ତଃ ପତିରିତ । ମ ଇତ୍ରୋ ଅନେଷା । ଆକାରଃ ମୁଚ୍ଚଯେ । ଲର୍ବେଶୁ ଚ ଅମୟୁ ଦେବ-
ମୂର୍ଖାଦୟ ପତିଃ ଧିପତିଃ ଇତ୍ପାଦ୍ମାମିତିପରିହାରଯୋଃ କର୍ତ୍ତ । ଭୁବିତମଃ ବହୁତମଃ ଅଭୂତତମଃ ।
ଦର୍ଶକାରୋତ୍କର୍ତ୍ତବାନ୍ । ଇତାର୍ଥ । (୬୩—୪୫—୦୩—୦୩) ।

ଇତି ସତ୍ତକାଣ୍ଡ ଚତୁର୍ଦ୍ବୀଂଶୁକାଳେ ଅଧ୍ୟେ ମୃତ୍ୟୁ ।

• • •

'ଆଗ୍ରୟେ ବାଚ' ଇତି ପଞ୍ଚକେନ ରଙ୍ଗକୋଣର୍ଜମିତିଶୀଳମିଶ୍ରମେ ଲମ୍ବାରାଜମି ଅହୋଦର୍ଶ-
ଜ୍ଞାପି ଭୁବନ୍ତି । ନେତିତ । 'ଆଗ୍ରୟେ (୬୩) ପ୍ରେତ (୧୧୧୧୨) ଇତ୍ତାପଦଶୀତ'
ଇତି (କୌ ୪୭) । 'ବୈଶାନରୋ ମ ଉତ୍ତରେ' (୬୩୫) 'ରତ୍ନାବାସ ବୈଶାନରେ' (୬୩୬) ।
ଇତି ତୃତୀୟାଂ ଲକ୍ଷ୍ମିତ୍ୱରଜ୍ୟକର୍ମଣି ଉତ୍ତରକରିତ୍ରାଲପର୍ଵାନିକପାତ୍ରନିଜବାପି ଅଭିଭାବ ପାରେଦ ।
'ବୈଶାନରୀତାଃ ପାଇନ' ଇତି ହି ହର୍ଦ (କୌ ୪୭) । ଅଗିତମେ 'ବୈଶାନରୋ ମ ଉତ୍ତର ଇତି (ଚିତିଂଚିତିଂକୁ
ଶ୍ରୀରାଜନାନ୍ । ପୁରୀରାଜନାନ୍ । ପୁରୀରାଜନାନ୍ । ୧୭୦ ୪୨) ।

• • •

ତତ୍ତ୍ଵ ଅଧ୍ୟା ।

ପାଇଯେ ବାଚମୌରୟ ବୃତ୍ତାୟ କିତ୍ତିରାମ ।

— — — — —

ମ ଲଃ ପରମତି ବିଦ୍ୟ ॥ ୧ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ଅ । ଅଗିତ । ବାଚ । ଐରାଯ । ବୃତ୍ତାୟ । କିତ୍ତିରାମ ।

— — — — —

ମଃ । ମଃ । ପର୍ବ୍ର । ଅତି । ବିଦ୍ୟ ॥ ୨ ॥

— — — — —

ହେ ଜ୍ଞାତ ! ଅଥରେ ରଙ୍ଗନାଂ ହଜୁ ଦେବାର ଅତିଲକ୍ଷ୍ମୀଣାଂ ବାଚି ପ୍ରେରଯ ଏକର୍ଷେ ଉଚ୍ଚାରସ ।
ଶୌଦୃଶ୍ୟାମ । କିତ୍ତିମାଂ ମହୁଶ୍ୟାମାଂ ବୁଦ୍ଧାର କାମାଭିମର୍ମକାମ । ମଃ ଅର୍ପିଃ ନଃ ଅର୍ପାନ ଦିଷଃ
ଶକ୍ରମ । ରଙ୍ଗଃପିଶାଚାନୀନ । ଅତି ପର୍ବତ ଅତିପାରଯତ । ଶ୍ରୀ ପାଳନପୂରଗଯୋଃ ଅମାଂ ଶେଷି
ଅଡାଗମଃ । ‘ଶିରହଳୀ’ ଇତି ନିମିଁ । (୬କା—୪୩—୩୪୩—୧୫) ॥

ଶ୍ରୀଭୂତୀ ।

ଶ୍ରୀ ରଙ୍ଗାଂମି ନିଜୁର୍ବତ୍ୟଗ୍ରିସ୍ତିଗେନ ଶୋଚିଷା ।

ମ ନଃ ପର୍ବଦତି ଦିଷଃ ॥ ୨ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ସଃ । ରଙ୍ଗାଂମି । ନିଜୁର୍ବତ୍ୟ । ଅର୍ପିଃ । ତିଗେନ । ଶୋଚିଷା ।

ମଃ । ନଃ । ପର୍ବତ । ଅତି । ଦିଷଃ ॥ ୨ ॥

ଯୋଗିଃ ତିଗେନ ତୀଙ୍କେନ ଶୋଚିଷା ତେଜେନ ରଙ୍ଗାଂମି ନିଜୁର୍ବତି ନିହିନାନ୍ତି । ମଜ
ଇତ୍ୟାଦି ଗତଃ । (୬କା—୪୩—୩୪୩—୨୫) ।

ତୃତୀୟା ।

ସଃ ପରାନ୍ତାଃ ପରାବିତତ୍ତ୍ଵନୋ ଧ୍ୟାତିରୋଚନେ ।

ମ ନଃ ପର୍ବଦତି ଦିଷଃ ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ସଃ । ପରାନ୍ତା । ପରାବିତ । ତିରଃ । ଧ୍ୟ । ଅତିରୋଚନେ ।

ମଃ । ନଃ । ପର୍ବତ । ଅତି । ଦିଷଃ ॥ ୩ ॥

୪୫୯ ୪୫୯ ।]

ଚତୁର୍ଦ୍ରିଂଶୁ-ମୃତ୍ୟୁ ।

୫୫

ବୋଲି । ପରତା । ପରାବତ । ଅତ୍ୟାନ୍ତରଦେଶାତ୍ ଧ୍ୟ ଭକ୍ତମିଃ ଜଗତର୍ଜିତଃ ଦେଶଃ ତିର୍ଯ୍ୟକ୍ଷର୍ମାନ ଅଭିରୋଚତେ ଅଭିଶୟେନ ଦୀପାତେ । ମନ ଇତ୍ୟାଦି (ଗତଃ) । ୩ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ରି ।

ଯୋ ବିଦ୍ଵାତି ବିପଞ୍ଚତି ତୁମନା ସଂ ଚ ପଞ୍ଚତି ।

ମ ନଃ ପର୍ବତି ଦ୍ଵିମଃ ॥ ୪ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ସଃ । ବିଦ୍ଵା । ଅଭି । ବିପଞ୍ଚତି । ତୁମନା । ସଂ । ଚ । ପଞ୍ଚତି ।

ମଃ । ନଃ । ପର୍ବତ । ଅଭି । ଦ୍ଵିମଃ ॥ ୪ ॥

ଯୋଗଃ ବିଦ୍ଵା ତୁମନା ଦିଖାନି ତୁମନାନି ଅଭି ବିପଞ୍ଚତି ଅଭିତଃ ଶର୍ଵତୋ ଆଠରଙ୍ଗପେଣ
ଅର୍ପିପାଦିକରଣେ ସା ବିବିଧଃ ଗଞ୍ଚତି ସଂ ଗଞ୍ଚତି ଚ କ୍ରିକଳ୍ପ୍ୟୋଗ ସ୍ଵର୍ଗାଦିନା ଏକାଶରତି । ମନ ଇତ୍ୟାଦି ଗତଃ । (୬୨—୪୩—୩୪୯—୪୫) ।

ପକ୍ଷମୌ ।

ଯୋ ଅମ୍ବ ପାରେ ରଜମଃ ଶୁକ୍ରୋ ଅଗିନାମ୍ୟତ ।

ମ ନଃ ପର୍ବତି ଦ୍ଵିମଃ ॥ ୫ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ସଃ । ଅମ୍ବ । ପାରେ । ରଜମଃ । ଶୁକ୍ରଃ । ଅଗିଃ । ଅମ୍ୟ ।

ସଃ । ମଃ । ପର୍ବତ । ଅଭି । ବିଦଃ ॥ ୫ ॥

॥ ୫ ॥

ଅଛ ରାଜନ ପାର୍ବିତ ଲୋକଙ୍କ ପାରେ ଅବଳାମେ ପର୍ବାନାମହୁମୌ ଅଭିରିକେ ଯା ଶୁଣି
ବିରଳଃ ହର୍ଯ୍ୟାକ୍ଷରଃ ଅଗ୍ରିମାର୍ଯ୍ୟ ଉପଗତଃ । ନ ମ ଇତାଦି ଗତଃ । ୫ ॥

ସଂଖ୍ୟା ।

ବୈଶାନରୋ । ନ ଉତ୍ତଯ ଆ ଏ ଯାତୁ ପରାହତଃ ।
— — — — —
ଅଗିନଃ । ସୁଷ୍ଠୁତୀରପ । ୧ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ବୈଶାନରଃ । ନ । ଉତ୍ତଯ । ଆ । ଏ । ଯାତୁ । ପରାହତଃ ।
— — — — —
ଅଗିଃ । ନ । ସୁଷ୍ଠୁତୀଃ । ଉପ । ୧ ।

ବୈଶାନରଃ ବିରମରହିତଃ ଅଗିଃ ନ ଅନ୍ତାକ ଉତ୍ତରେ ରଙ୍ଗନାଥ ପରାହତଃ ମୁଦ୍ରଦେଶାଦୁ ଆ ଏ
ଯାତୁ ଅଭିମୁଦ୍ରି ଅଗଚ୍ଛତୁ । ଗର୍ବା ଚ ମୋଦିଃ ନ ଅନ୍ତାକ ସୁଷ୍ଠୁତୀଃ ଶୋଭନାସତୀଃ ଉପ ଯାତୁ
ଉପଗତତୁ । (୬୩—୪୮—୩୫୨—୧୨) ।

ମଞ୍ଚମୀ ।

ବୈଶାନରୋ । ନ ଆଗମଦିମଃ ଯଜ୍ଞଃ ମଜୁରପ ।
— — — — —
ଅଗିରକୁଥେଷେଷହୁ । ୨ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ବୈଶାନରଃ । ନ । ଆ । ଆଗମ । ଇମ । ଯଜ୍ଞ । ମଜୁର । ଉପ ।
— — — — —
ଅଗିଃ । ଉକ୍ତଥେଷୁ । ଅହହୁ । ୨ ॥

ବୈଶାନରୋଗିଃ ନ ଅନ୍ତାମ ଆଗମ । ଆଗତ୍ୟ ଚ ଆହହୁ ଅଭିଗତବୋ
ଉକ୍ତଥେଷୁ ଅନ୍ତାତିଃ କ୍ରିସମାଣେୟ ଉତ୍ତମତ୍ରେସୁ ମଜୁଃ ମୟାମତ୍ରୀତିଃ ନନ୍ ଅନ୍ତାନିଃ ଇମ ଯଜ୍ଞ ଉପ
ମଜୁ । (୬୩—୪୮—୩୫୨—୨୨) ।

• • •

ଅଷ୍ଟମୀ ।

ବୈଶାନରୋତ୍ତିରମାଂ | ତୋମୁକୁଥଃ । ଚ । ଚକ୍ରପଦ ।

ଏସୁ ହୁଅଃ ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟାମନ୍ ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ବୈଶାନରଃ । ଅତିରମାଂ । ତୋଯେ । ଉକୁଥଃ । ଚ । ଚକ୍ରପଦ ।

ଆ । ଏସୁ ହୁଅଃ । ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟାମନ୍ ॥ ୩ ॥

ବୈଶାନରୋତ୍ତି ମହର୍ଷୀଣାଂ ତୃତ୍ତକୁଳେ ତୋଯେ ତୋତ୍ରେ ଉକୁଥେ ଶବ୍ଦଙ୍କ ଚ ଚକ୍ରପଦ
ଏ ମୁଦ୍ରଃ ଅକାରୀର୍ଥ । ଏସୁ ଅତିରମାଂ ହୁଅ ତୋତମାନଂ ଯଶ୍ଚ ଅନ୍ତଃ ବା ଦୃଶ୍ୟ ଅବିନୀତଃ
ପ୍ରୟାଃ ଆ ଯଥେ ଆଗମୟ । ଯଥା ହୁଅ ତୋତମାନଂ ବା କର୍ମକଳତଃ ସର୍ବମୁଦ୍ରଃ
ପ୍ରୟାଃ ଇତ୍ୟାର୍ଥ ॥ (୧୨—୪୩—୩୫୩—୩୫) ।

ଇତି ଦିତୀୟ ମୁଦ୍ରଃ ।

• • •

‘ବୈଶାନର ବୈଶାନର’ ଇତି ତୃତ୍ତ ଲର୍ମରୋଗଟୈତ୍ସପ୍ରାକର୍ତ୍ତଣି ପୁରୁତ୍ତମେ ଶହ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ
ମହୋଗଃ । ଶ୍ଵର୍ବନ୍ ଚ ଭାତୈବୋଦାକୁତଃ । ‘ଉପ ଆଗାମ ଲହାକଃ’ ଇତି ତୃତ୍ତମ ଅତି-
ବିମିତବୋସନିଯୁକ୍ତରେ ‘ଅତିମର୍ଜିତାତ୍ମାଃ ଖେତମୃତିକାରୀଃ ଶୁନେ ଅଦାମଂ ସମ୍ପାଦିତାଭିଗ୍ରୁହ-
ାଶ୍ୟପିଅଦାମଂ ଇତିତହୋମଂ ଲମ୍ବିତାମଂ ବା କୁର୍ଯ୍ୟାଂ । (କୌଠ ୬୨) । ‘ଦୋ ମଃ ଶପାଦ’
ମହା ଅତିଚାରକର୍ତ୍ତଣି ବିଦ୍ୱାନ୍ତବୁଦ୍ଧଜୀ ଏକାଦଶ ଲମ୍ବିତ ଆଦଧ୍ୟାଂ । (କୌଠ ୬୨) ॥

• • •

୩୪ ଅଗମ ।

ଆଜାବାନଂ ବୈଶାନରମୃତପ୍ରୟ ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମପ୍ରତିମ ।

ଅନ୍ତର୍ମାନ ମୁଦ୍ରାମୀଶହେ ॥ ୧ ॥

ଗ୍ରନ୍-ପାଠଃ ।

ଅତିବାନଂ । ବୈଶାନରଂ । ଧତ୍ତ । ବୋତିଯଃ । ପତିଃ ।
ଅଭସ୍ତଃ । ସର୍ଵ । ଦୈମହେ ॥ ୧ ॥

(ଖତାବାନଂ) । ଅତଃ ଇତି ସତାଙ୍ଗ ଉନ୍ନକଷ ସଜ୍ଜଙ୍ଗ ବା ମାମଧେରଂ । ତୁବନ୍ତଃ । ‘ଛନ୍ଦନୀବନିଶୋ’ ଇତି ମହର୍ଷୀଯା ବାନିଶ୍ । ତଥା ଧତ୍ତ ସଜ୍ଜାକଷ ବୋତିଯଃ ତେଜମଃ ପତିଃ ସାଧିନଂ ଅଭସ୍ତଃ ଅମୁଗରତଃ ମନ୍ତ୍ରତଃ ସର୍ଵ ଦୌଲ୍ୟାନଂ ଏକ୍ଷୁତଃ ବୈଶାନରଂ ଅର୍ଥିଂ ଦୈମହେ ଦୈମାହେ ଉପଶ୍ରୀଦାମଃ । ଉପାନ୍ତ ଇତାର୍ଥ । ଦୈତ୍ୟ ଗତୋ । *ଦୈରାଦିତଃ । ବାତାଯେନ ଶ୍ରମୋ ଶୁକ୍ର । ସଦା । ଦୈମହେ ଇତି ଯାଙ୍କାକର୍ମସ୍ତ ପଠିତଃ । ଅଭିମର୍ତ୍ତଃ ଫଳଃ ଯାଚାମହ ଇତାର୍ଥ । (୬୩—୪୫—୧୬୨—୧୨) ।

ଦ୍ଵିତୀୟା ।

ମ ବିଶ୍ଵା ପ୍ରତି ଚାକ୍ରଃ ଶାତୁରଃ ସୃଜତେ ବଶୀ ।
ସଜ୍ଜଙ୍ଗ ସର୍ବ ଉତ୍ତିରନ ॥ ୨ ॥

ଗ୍ରନ୍-ପାଠଃ ।

ଶଃ । ବିଶ୍ଵା । ପ୍ରତି । ଚାକ୍ରଃ । ଶାତୁର । ଉତ୍ତଃ । ସୃଜତେ । ବଶୀ ।
ସଜ୍ଜଙ୍ଗ । ସର୍ବ । ଉତ୍ତିରନ ॥ ୨ ॥

ଶଃ । ବୈଶାନରୋଗିଃ । ବିଶ୍ଵା । ଶର୍ଵା । ପ୍ରତି । ଚକ୍ରପେ ତତ୍ତଃ କରଂ ଆପଣିତୁଂ ମଧ୍ୟେ କ୍ଷେତ୍ରି । କୃପୁ ମାର୍ଯ୍ୟେ । ଅରାଜାନିମୋ ଲିଟି । ମ ଚ ବଶୀ ବଶ୍ୟିତା ସତସ୍ତଃ ଦୂର୍ଯ୍ୟାଜନା ଧତ୍ତ ସମସ୍ତଦୋନ କାଶାଶସନାନ ଉତ୍ସ ସୃଜତେ ଉତ୍ତାନ ମିର୍ମିତେ । କିଂ କୁର୍ମ । ସଜ୍ଜ ମଦ୍ଧିନ ସର୍ବ ହବିଲର୍ଜନଃ ଉତ୍ତିରନ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵ ଦେଶନ ଆପନନ । (୬୩—୪୫—୧୬୨—୨୮) ।

ତୃତୀୟା ।

ଅଗିଃ । ପରେମୁ ଶାମସ୍ତ କାରୋ ଭୃତ୍ୟ ଭୃତ୍ୟ ।
ମତ୍ରାଦେଶୋ ପି ରାଜ୍ଞି ॥ ୩ ॥

প্ৰ-পাঠঃ।

অধিৎ। গৱেষু। ধামহন্ত। কামঃ। তৃতৃত। তথ্যত।

সংহয়ট। একঃ। বি। রাজতি। ৩।

গৱেষু উৎকৃষ্টেষু ধামন্ত স্থানেষু অধিৎ এক এব লজ্জাট লম্বণ রাজমানঃ সৃতত্ত
উৎপন্নত তথ্যত উৎপন্নমানত্ত চ কামঃ কাময়তা কামপ্রদো বা সূৰ্বা বি রাজতি
বিশেষেণ দীপ্তিতে। (৬৩—৪৮—৩৬৪—৩৫)।

চতুর্থী।

উপ আগাৎ সহস্রাক্ষো যুক্ত। শপথে রথম।

শপ্তামরমিত্তচন্ত মম বৃক ইবাবিমত্তে। গৃহম। ১।

প্ৰ-পাঠঃ।

উপ। প। আগাৎ। সহস্রাক্ষঃ। যুক্ত। শপথ। রথঃ।

শপ্তারঃ। অগ্নইচন্ত। মম। বৃকঃইপ। অবিহ্যতঃ। গৃহঃ। ১।

সহস্রাক্ষঃ ইজ্জঃ শপথ শাপক্রিয়াঃ কর্তা লন রথঃ যুক্ত। অবাভ্যাং সংযোগ্য উপ
অব্যুলম্বীপঃ প্রাগাৎ। আগতা চ যথ মৌর্যঃ শপ্তারঃ শাপকারিণঃ শক্তঃ শিবাঃসৃত।
তত্ত্ব দৃষ্টাঙ্গঃ। অবিহ্যতঃ অগীনাং প্রায়িনঃ পুরুষত গৃহঃ বৃক ইব। বধা বৃকঃ আগত্য
তদীয়ান্ত অবীন হত্তি তদ্ব ইত্যার্থ। (৬৩—৪৮—৩১৪—১৫)।

পঞ্চমী।

পৱি গো বৃজ্জি শপথ ত্রুমগ্নিরিষা দহন।

শপ্তামত্ত নো অহি নিষ্ঠো বৃক্ষমিশ্যাশনিঃ। ২।

অধূর্ববেদ-গান্ধিতা।

[৬৫—৭৮]

শন পাঠঃ ।

গানঃ । নঃ । বজ্যঃ । শপথঃ । ক্রমঃ । অয়িঃহইবঃ । দহনঃ ।

শপ্তারঃ । অতঃ । নঃ । অহঃ । রিষঃ । বৃক্ষঃহইবঃ । অশনিঃ ॥ ২ ॥

হে শপথ নঃ অস্মানু গরি বৃজ্য গরিহর যা বাধিষ্ঠাতঃ। ইদং শক্রকুলং অয়িরিব দহন।
ক্রমদাত কুশিঙ্গিতার্থঃ। এবং চ অত প্রিয় দেশে নঃ অস্মাকং শপ্তারং শাপকারিণং শক্রমেব
অহি মাশয়। দিগঃ সকাশাং গতিতোশনিঃ যথা বৃক্ষং মিহষ্টি তথৎ ইত্যর্থঃ ॥ ২ ॥

ষষ্ঠী ।

যো নঃ শপাদশপতঃঃ শপতো যশচ নঃ শপাদঃ ।

শুনে পেষ্ট্রামবাদক্ষামঃ তঃং অত্যুজ্যামি মৃত্যনে ॥ ৩ ॥

প্রম-পাঠঃ ।

যঃ । নঃ । শপাদঃ অশপতঃঃ শপতঃঃ । যঃ । চঃ । নঃ । শপাদঃ ।

শুনে। পেষ্ট্রামবাদক্ষামঃ তঃং। প্রতি। প্রস্তামি। মৃত্যনে। ৩ ।

যঃ শক্রঃ অশপতঃ অশাপকারিণো নঃ অস্মানু শপাদ গুরুবত্তাবশেম শপেৎ। শশচ (শপতঃ)
শাপকারিণো নঃ অস্মানু শপাদ শপেৎ। তৎ উত্তরাগ্নং শক্রং শুনে ক্ষোলেয়কার শেষঃ
পিষ্টময়ং খাস্ত্রময় অশক্ষামং অগুরুং কৃত্বা মৃত্যবে যমায় প্রত্যাশামি প্রতিক্ষিপামি। অবগুর্বাদ
ক্ষায়তে: 'ক্ষায়ো মঃ' ইতি নিষ্ঠাতকব্রিষ গুরুরামঃ ॥ (৬৫। ৪৪—৩৭—৩৮) ॥

ইতি তৃতীয়ং স্তুতঃ ।

• • •

‘নিংহে ব্যাপ্তে (৩।১৮) যশো হবিঃ (৩।০৯)’ ইতি তৃতীয়ং বর্তমামঃ স্নাতকলিঙ্গব্যাপ্তা-
দীনাং মুদ্রোজ্ঞানাং শপ্তারাং অস্ততমস। নাভিলোমর্মণঃ লাক্ষাহিরণ্যাভ্যাং বেষ্টোরুক্তা সম্পাদ্য
অভিমন্ত্রা বপ্তীয়া । তথা আভ্যামের তৃতীয়ং পালাশাদিমশশপ্তিকুকশকলনির্বিজ্ঞানঃ
লাক্ষাহিরণ্যবেষ্টিতং সম্পাদ্য অভিমন্ত্রা বর্তমামো বপ্তীয়া । স্মাততঃ হি। ‘গোমানি অতুমা
মংসহ আতক্রপেণাপিদ্যাপ্য নিংহে ব্যাপ্তে যশো হণ্ডিবিতি স্নাতকসংহয়। প্রমত্তবৃষ্টিবৃষ্টুরাজাৎ ।

ନାହିଁଲୋଭାନି ଦଶନାଃ ଶାସ୍ତ୍ରକାଣଃ ଶକଳାନ । ଏତଯୋଃ^୪ ଇତି (କୌ ୨୫) । ତଥା
ଉତ୍ସର୍ଜନାଥେ କର୍ମାଣ ଆଶାଃ ତୃତୀଯାଃ ଆଶାଃ ହରା ରମେଷୁ ମନ୍ଦାତାମ ଆନନ୍ଦେ ।
ଦୁରିତଃ ହି । ‘ଫଳନୀୟ ବସନ୍ତ ରମାନ ଉପନାଦରତ’ ଇତି ଅକ୍ରମ୍ୟ ‘ନିଃହେ ବ୍ୟାପ୍ରେ (୬୧୮)
ସମେ ହ୍ୱିଦଃ (୬୩୨) ସମେ ଯେତ୍ରଃ (୬୫୮)’ ଇତ୍ୟାଜିନ ‘ଅଯୋ ହରା ରମେଷୁ ମନ୍ଦାତାମ
ଆଗୋଧ’ ଇତ୍ୟାଜି (କୌ ୧୫.୩) ॥

ତତ୍ତ ଅର୍ଥମା ।

ନିଃହେ ବାତ୍ର ଉତ୍ତ ଯା ପୂନାକୋ ହିତିରହେ ତ୍ରାକ୍ଷଣେ ମୁର୍ଦ୍ଦେ ବା ।
ଇତ୍ୱୁ ଯା ଦେବୀ ଶୁଭଗା ଜଜାନ ମା ନ ଏହୁ ବର୍ଚନା ସଂବିଦାନା ॥ ୧ ॥
ପଦ-ଗାଠଃ ।
ନିଃହେ ବ୍ୟାପ୍ରେ ଉତ୍ତ ଯା ପୂନାକୋ ହିତିରହେ ଅଯୋ ତ୍ରାକ୍ଷଣେ ମୁର୍ଦ୍ଦେ ବା ।
ଇତ୍ୱେ ଯା ଦେବୀ ଶୁଭଗା ଜଜାନ ମା ନ ।
ଆ । ଏହୁ । ବର୍ଚନା । ସଂବିଦାନା ॥ ୧ ॥

ନିଃହେ ସହମଣୀଲେ ମୁଗେତେ ବ୍ୟାପ୍ରେ ଶାର୍ଦ୍ଦିଲେ ଚ ଯା ହିତିରହି ଉତ୍ତ ଅପି ଚ ପୂନାକୋ
ମର୍ମେ ଅଯୋ ତ୍ରାକ୍ଷଣେ ମୁର୍ଦ୍ଦେ ଚ ଯା ହିତିରହି । ହିତାଞ୍ଚକ ଶୁଭଗା ମୌତାଗାୟୁତା ଯା ଦେବୀ
ତ୍ରେ ଅଜାନ ଅନୟାମାଳ । ଗତ ନିଃହାଦିୟ ତ୍ରୟ ଆକ୍ରମଣହିନ୍ଦୁରତ୍ନ ହିତିରିବିନ୍ଦତା ଅଧ୍ୟାଦିୟ
ଅୟୁ ଦାହଶାଗତାଗାୟ୍ତକା । ମା ହିତାଞ୍ଚକ ଦେବୀ ବର୍ଚନା ଅର୍ଦଦର୍ଶିପିତେମ ତେଜନା ସଂବିଦାନା
ସଂବିଦାନା ଏକମତୀ ଗତା ନା ଅଜାନ ଏହୁ ଆଗଛତ୍ତ । (୬କା—୪ମ—୬୮—୧ମ) ॥

ହିତୌରୀ ।

ସା ହଣ୍ଡିନି ଦୈପିନି ସା ହିତିରେ ହିତିରହୁ ଗୋଷୁ ସା ପୁରୁଷେଷୁ ।

ଇତ୍ୱୁ ଯା ଦେବୀ ଶୁଭଗା ଜଜାନ ମା ନ ଏହୁ ବର୍ଚନା ସଂବିଦାନା ॥ ୨ ॥

ପର-ପାଠଃ ।

ଯା । ହିତିମ । ଦୌପିନି । ଯା । ହିରଣ୍ୟେ । ଦ୍ଵିଦିଃ । ଅପିହୁ । ଗୋସୁ । ଯା । ପୁରସ୍କେ ।
 ଇଶ୍ଵର । ଯା । ଦେବୀ । ଶୁଭଗା । ଅଜାନ । ଶା । ନଃ ।
 ଆ । ଏତୁ । ସର୍ଚ୍ଚନା । ମଂଦିରାନା ॥ ୨ ॥

ଯା ଦ୍ଵିଦିଃ ହିତିମ ଗରେତେ ଦୌପିନି ତରଙ୍ଗେ ହିରଣ୍ୟେ ଚ ଯା ବିଦିରାତି । ଗରେତେ ଭାବନ
ଅଲୋକର୍କର୍ମଗା ଦ୍ଵିଦିଃ ଦୌପିନି ହିଂଲନକପା ଦିରଣ୍ୟେ ଆହାଦବିଧରତା ବର୍ଣୋଳକର୍ମଃ । ଅପ୍ରୁ
ଉଦକେସୁ ଗୋସୁ ପୁରସ୍କେ ଚ ଯା ତତନପାଥାରଗକପା ବିଧିରାତି । ଯା ଚ ଦେବୀ (ଶୁଭଗା) ଶୋଭାଗ୍ୟାୟଜ୍ଞା
ବିଜ୍ଞାନ୍ତିକ । ଦେବୀ ଇଶ୍ଵର ଅଜାନେତ୍ୟାଦି ପୂର୍ବିନ୍ଦ ଯୋଧନା । ଅପିଶିତ । 'ଉଡ଼ିଦିଃ' ଇତି
ବିଭକ୍ତୁଦ୍ୟାତରଃ । ଗୋସ୍ତିତ । 'ଶାବେକାଚଃ' ଇତି ପ୍ରାଣିଶ ବିଭକ୍ତୁଦ୍ୟାତରଃ 'ନ ଗୋଚନ-
ଶାବ୍ୟରଃ' ଇତି ଅତିଥେଃ । (୬୯ - ୪୩ - ୩୬୯ - ୨୩) ॥

• • •
ତୃତୀୟା ।

ରଥେ ଅକ୍ଷେଷ୍ମଭକ୍ତ ବାକେ ବାତେ ପର୍ଜନ୍ୟେ ବରଗମ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧେ ।
 ଇଶ୍ଵର ସା ଦେବୀ ଶୁଭଗା ଅଜାନ ଶା ନ ଏତୁ ସର୍ଚ୍ଚନା ମଂଦିରାନା ॥ ୩ ॥

ପର-ପାଠଃ ।

ରଥେ । ଅକ୍ଷେଷ୍ମ । ଅଭକ୍ତ । ବାକେ । ବାତେ । ପର୍ଜନ୍ୟେ । ବରଗମ୍ୟ । ଶୁଦ୍ଧେ ।
 ଇଶ୍ଵର । ଯା । ଦେବୀ । ଶୁଭଗା । ଅଜାନ । ଶା । ନଃ ।
 ଆ । ଏତୁ । ସର୍ଚ୍ଚନା । ମଂଦିରାନା ॥ ୩ ॥

ମୟନାଥମେ ରଥେ ଅକ୍ଷେଷ୍ମ ଚ ତତୀଶ୍ୟେ ବୃଦ୍ଧତତ ଶେଚନମର୍ତ୍ତ ପୁଣ୍ୟତ ବାରେ ବେଗମୟନେ
ବାତେ ବାରୋ ପର୍ଜନ୍ୟେ ବୃତ୍ତଶବ୍ଦେ ଯେବେ ବରଗମ୍ୟ ତତଧିର୍ତ୍ତାତୁଦୈତ୍ୟତ ଶୁଦ୍ଧେ ଶୋଷକେ ଯଳେ ଚ ଯା
ଅତିନିଯନ୍ତ୍ୟତାବା ବିଦିରାତି । ଅନ୍ତଃ ପୂର୍ବିନ୍ଦ । (୬୯ - ୪୩ - ୩୬୯ - ୩୫) ॥

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ରାଜଶେ । ହଲ୍ମୁଖୀବାସତୀଯାମସ୍ତ୍ରୀଯ । ବାଜେ ପୁରୁଷଙ୍ଗ ମାହୋ ।
ଇଶ୍ୱରୀୟ ଦେବୀ ଶୁଭଗା ଅମାନ ମା ନ ଈତୁ ସର୍ଜଗା ସଂବିଦାନା ॥ ୪ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ରାଜଶେ । ହଲ୍ମୁଖୀ । ଆହ୍ୟାତୋମାଂ । ଅଖତ । ବାଜେ । ପୁରୁଷଙ୍ଗ । ମାହୋ ।
ଇଶ୍ୱରୀୟ । ଦେବୀ । ଶୁଭଗା । ଅମାନ । ମା । ନ ।
ଆ । ଏତୁ । ସର୍ଜମା । ସଂବିଦାନା ॥ ୪ ॥

ରାଜଶେ ରାଜେହିତିଷ୍ଠିତକୁ ପୁତ୍ରୋ ରାଜତଃ । ‘ରାଜଶୁଣାମ୍ ଯେ’ । ‘ଯେ ଚାନ୍ଦିକର୍ମଣୋ’
ଇତି ପ୍ରକତିଭାଗଃ । ‘ତିଥ ସ୍ଵରିତ’ ଇତି ସ୍ଵରିତବ୍ । ତଥିନ ରାଜକୁମାରେ ଆଗତାଗାଂ ଆଶ୍ୟ-
ମାନାଗାଂ ଆଶାତ୍ୟାମାନାଗାଂ ହଲ୍ମୁଖୀ ଚ୍ୟା ବିଦିରଣ୍ଟି । ଅଖତ ବାଜେ ଶୀଘ୍ରଗମନେ ପୁରୁଷତ ମାହୋ
ଶକେ ଉତ୍ତେଷ୍ଠେର୍ଯ୍ୟଲକ୍ଷଣେ ଯା ବିଦିରଣ୍ଟି । ଯା ଚ ଦିଶ୍ୟାଶକା ଦେବୀ ଶୁଭଗା ମୌଭାଗ୍ୟାନ୍ତା ଇଶ୍ୱର
ଦେବେ ଅମାନ ଅନ୍ୟାନ୍ୟାମ ମା ନଃ ଅମାନ (ସର୍ଜମା) ତେଜମା (ସଂବିଦାନା) ସଂଜାମାନା ଈତୁ ଆଗଛୁ ।
ସଂବିଦାନେତି । ‘ମଧ୍ୟେ ଗୟାଛିବ’ ଇତି ଆଶମେପଦଃ । (୬୩—୪୩—୩୨—୪୩) ॥

ପଞ୍ଚମୀ ।

ଯଶୋ । ହବିବର୍ଦ୍ଧିତାମିନ୍ଦ୍ରଜୁତ୍ତେ । ମହାର୍ମିର୍ଯ୍ୟଃ । ଶୁଭତ୍ତେ । ମହଙ୍କଳତ୍ୟ ।
ପ୍ରାଣ୍ୟଗମନୁ । ଦୀର୍ଘାସ । ଚକ୍ରମେ । ହବିଶ୍ଵର୍ତ୍ତେ । ମା ବର୍ଦ୍ଧମା । ଜୋର୍ତ୍ତାତୟେ ॥ ୧ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ସମଃ । ହବିଃ । ବର୍ଦ୍ଧତାଃ । ଇଶ୍ୱର୍ପୁତ୍ର । ମହାର୍ମିର୍ଯ୍ୟ । ଶୁଭତ୍ତ୍ଵ । ମହଙ୍କଳତ୍ୟ ।
ଅଶ୍ଵର୍ଣ୍ଣ । ଅମ୍ବ । ଦୀର୍ଘାସ । ଚକ୍ରମେ । ହବିଶ୍ଵର୍ତ୍ତେ । ମା । ବର୍ଦ୍ଧମା । ଜୋର୍ତ୍ତାତୟେ ॥ ୧ ॥

ଯଥେ ଶାଖକୁ । ଅଶ୍ଵ ଗ୍ୟାନୋ ଇତ୍ତାମାତ୍ର ଅଶ୍ରେଷ୍ଟିଚ (୭୦ ୩୧୯୦) ଇତି ଅହନି ଯୁଜାଗମଃ । ସଥା ଫଳକୁତ୍ତ ସଥଳେ ହେତୁହୀନ ତ୍ରୈକାର୍ଣ୍ଣ ହବିରିପି ଯଥଃ । ତତ୍ତ୍ଵ ବର୍ଦ୍ଧତାଂ ଲମ୍ବାଗତାଂ । କପଞ୍ଜତ୍ତ । ଇତ୍ରୁତ୍ତ ଟେଙ୍କୁ ଉଦ୍‌ଦିଶ୍ଚ ଅଭାବିଃ ପ୍ରେରିତଂ ମତ୍ତଂ ଲହରୀର୍ବ୍ୟଂ ଅପରିମିତଳାମର୍ବାୟୁତ୍ତଂ ସ୍ଵରୂପଂ ଯୁତ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନଃ ପାରାମର୍ତ୍ତମାନଃ ଲହରୀର୍ବ୍ୟଂ ବଳଶ କାରକଂ ଅମର୍ତ୍ତଂ ଅମରଶିଳେଣ । ସୁ ଗତୋ ଇତ୍ତାମାତ୍ର ସଙ୍କୁଳଗନ୍ଧାଂ ତାଙ୍ଗୀଲିକଶାଶ୍ଵତ୍ତ ଉଦ୍‌ଦିଶ୍ଚାମାମା ଦେବତା ଯାତ୍ରୁକପରିମାଣୟୁତ୍ତଂ ର୍ତ୍ତଃ କାମଯତେ ତାବେଶାସ୍ତ୍ର ମର୍ତ୍ତମାମର୍ତ୍ତର୍ଦୋନ ଅଭିବର୍ଜିମାନଃ ଟେଙ୍କାର୍ଥଃ । ତଥା ଚ ଟେଙ୍କାର୍ଥିମହିତ୍ । 'ଶାନ୍ତି ଅଦି । ଧିଜୁହି ଦେବନ । ଇତ୍ୟାହ । ଏତତ ଯଜ୍ଞୋ ବୀର୍ଯ୍ୟଂ ଯାବନ ଏକା ଦେବତା କାମଯତେ ଶାନ୍ତି ଏକା ତାବେ ଆହତିଃ ଅଥତେ' ଇତି (ତୈତୀ ତ୍ରୀଂ ୩୨୨୬୪) । ଅଶ୍ଵ ଟେଙ୍କାର୍ଥ ହାବମୋ ବର୍କିନାନନ୍ତରେ ହବିଅସ୍ତଂ ତେମ ହବିମୀ ଯୁଜନଃ ଯା ମାତ୍ର ଯଜ୍ଞମାନଃ ଦୌର୍ଧ୍ୱାମ ଚକ୍ରମେ ଚିରକାଳଭାବିନେ ମର୍ତ୍ତମାନ ଜ୍ଞୋଟାତରେ ଲର୍ଣ୍ଣଶୈର୍ଷାୟନ ତ ହେ ଇତ୍ର ସର୍କା ମୟୁରଃ କୁରୁ । 'ଇତ୍ରଭୋର୍ତ୍ତାଭ୍ୟାଂ ତିନ୍ଦ୍ରାତିଶୋ ଚ ଛନ୍ଦମି' ଇତି ତାତିଲ୍ଲ ଅତ୍ୟାୟଃ । ଦୌର୍ଧ୍ୱାମ ଚକ୍ରମେ ଅମର୍ତ୍ତଂ ଇତି ବା ମୟୁରଃ ॥ (୬୫—୪୯—୩୯୯—୧୨) ।

• • •
ସଂଖ୍ୟା ।

ଅଞ୍ଚଳ ନ ଇତ୍ରଃ ଯଥନ୍ତ ଯଶୋଭିର୍ଯ୍ୟଶିଵିନଃ ନମମାନା ବିଧେମ ।

ମ ନୋ ରାଶି ରାଷ୍ଟ୍ରମିନ୍ଦ୍ରଜୁତ୍ତଂ ତ୍ୟା ତେ ରାତୋ ଯଥମଃ ଶ୍ରାମ ॥ ୨ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ଅଞ୍ଚଳ ନଃ ଇତ୍ରଃ ଯଥନ୍ତ ଯଥନ୍ତିଃ ଯଥିନ୍ତିଃ ନମମାନଃ ବିଧେମ ।

ନଃ ରାଶି ରାଷ୍ଟ୍ରମିନ୍ଦ୍ରଜୁତ୍ତଂ ତ୍ୟା ତେ ରାତୋ ଯଥମଃ ଶ୍ରାମ ॥ ୨ ॥

ନଃ ଅଶ୍ରାକଂ ଅଞ୍ଚଳ ଆଭିଯୁଧେମ ବର୍ତ୍ତମାନଃ ଇତ୍ରଂ ଯଥମଃ ଯଥୋକ୍ତପଂ ଯଥମଃ ଅନାତାରଂ । ଯଥମର୍ଦ୍ଦାଂ କ୍ରାତ୍ରାଂ କିମି ଅତୋଲୋପଯାଲୋପୋ । 'ଚିତ୍ତः' ଇତି ଅଷ୍ଟୋଦାତର୍ବଂ । ଯଥୋଭିଃ ବୀର୍ତ୍ତିଭିଃ ଯଥିନ୍ତିଃ ଅଭୂତ୍ୟଶବ୍ଦଂ ଏବତ୍ତଂ ଇତ୍ରଂ ନମମାନଃ ନମଶ୍ରଦ୍ଧଃ ନମଶ୍ରାମିତିଃ ପୁଞ୍ଜଯାତୋ ଯୟଂ ବିଧେମ ପରିଚାରେମ । ହେ ଇତ୍ର ନ ହ ନଃ ଅଶ୍ରାକଂ ଇତ୍ରଜୁତ୍ତଂ ଇତ୍ରେଣ ସମା ପ୍ରେରିତଂ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଃ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ । ତ୍ୟା ତେ ତ୍ୟା ରାତୋ ମାନେ ଯଥମଃ ଯଥିମୋ ବୟଂ ଶ୍ରାମ କ୍ରମେ । (୬୫—୪୯—୩୯୯—୧୨) ।

• • •

ମସ୍ତକୀ ।

ସଖା । ଇତ୍ତୋ । ସଖା । ଅଗ୍ନିର୍ଯ୍ୟଶାଃ । ମୋମୋ । ଅଜ୍ଞାଯତ ।

ସଖା । ବିଶ୍ଵମ୍ୟ । ଭୂତ୍ୟାହମୟି । ସମ୍ପ୍ରତମଃ ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ସଖା । ଇତ୍ତୋ । ସଖାଃ । ଅଗ୍ନିଃ । ସଖାଃ । ମୋମୋ । ଅଜ୍ଞାଯତ ।

ସଖା । ବିଶ୍ଵମ୍ୟ । ଭୂତ୍ୟ । ଅହ । ଅଗ୍ନି । ସମ୍ପ୍ରତମଃ ॥ ୩ ॥

ଇତ୍ତୋ ଦେବୋ ସଖାଃ ସଖ ଆତ୍ମନ ଇଚ୍ଛନ ସର୍ତ୍ତତେ । ପୁର୍ବିଂଶ ସମ୍ପଦତେ କିପି କ୍ରମଃ । ତଥା
ଅଗ୍ନିର୍ଯ୍ୟ ସଖାଃ ସମ୍ପଦାମୋ ଭ୍ରତ । ତଥା ମୋମଚ ସଖାଃ ସଖ ଇଚ୍ଛନ୍ ଅଜ୍ଞାଯତ । ସମ୍ପ୍ରତ୍ୟେ
ଇତ୍ତୋନ୍ତେ ସମ୍ପଦିନୋ ଆତ୍ମାଃ ଏବଂ ସଖାଃ ସମ୍ପଦାମ୍ ଅଗ୍ନିର୍ଯ୍ୟ ବିଶ୍ଵମ୍ୟ ଭୂତ୍ୟ ଲକ୍ଷଣାତମ୍ଯ
ଦେଶମହୁୟାଦେଃ ଲକ୍ଷଣାଦ୍ୱ ସମ୍ପ୍ରତମ ସମ୍ପଦ ଅଗ୍ନି ଭ୍ରମ୍ୟ ॥ ୩ ॥

ଇତି ଚତୁର୍ବିଂଶ ସମ୍ପଦ ।

* * *

‘ଅଭ୍ୟଃ ତ୍ରାଣପୃଥିବୀ’ ଇତି ତୁଚେନ ଗ୍ରାୟାତ୍ୟକାମଃ ତତ୍ତ୍ଵେଷ ଏତିଦିଶିଂ ମନ୍ତ୍ରୀନ୍ ସର୍ବତେ
ଉପତ୍ତିତିତେ ଥ । ତୁତିତଃ ହ । ‘ଅଭ୍ୟଃ ତ୍ରାଣପୃଥିବୀ’ (୬୪୦) ଶ୍ରୋନ୍ତି (୬୪୮) ଇତି
ଏତିଦିଶିଂ ମନ୍ତ୍ରୀନ୍ ଅଭ୍ୟକାମଃ’ ଇତି (କୋ ୨୧୦) । ତଥା ଶେନାତ୍ୟନିବୃତ୍ତାର୍ଥଃ ଭନ୍ତଃ
ଏତିଦିଶିଂ ମନ୍ତ୍ରୀନ୍ ଯାଗର ଉପହାନ୍ ବା କୁର୍ଯ୍ୟାତ । ‘ଅଭ୍ୟାନାଃ ଅଗ୍ନିଃ’ (କୋ ୨୭) ଇତି
ତ୍ରାଣ । ତଥା ଅମେଷ ତୁଚେନ ଉପାକର୍ଣ୍ଣି ଆଜ୍ଞାଃ ଜୁହ୍ୟାତ । ‘ଅଭିଜତି ଶ୍ରୁତିମ୍ ଉପନୌର୍’
ଇତି ଅଗ୍ରମ୍ ତୁତିତଃ । ‘ଅଭ୍ୟେରପରାଜିତେରାଜ୍ୟ । ଜୁହ୍ୟାତ’ ଇତି (କୋ ୧୪୧) । ‘ସମ୍ମେ
ଚତମେ ଧିଯେ’ ଇତି ତୁଚେନ ଗୋଦାନାଥୋ ଶାକାରକର୍ମିଣ ମହାତ୍ମାହିମୟଃ ହ୍ରାଣୀପାକଃ ଶାକାରକେମ
ବ୍ରତ୍ୟାକ୍ଷା ଆଭ୍ୟତଃ ଆଭ୍ୟକାମଃ ମାତ୍ରବକ୍ରଃ ପ୍ରାପ୍ୟରେ । ତୁତିତଃ ହ । ‘ସଖା ତୋଃ’ (୨୧୫)
ନମେ ଚେତମେ ଧିଯେ (୬୪୧) ଇତି ମହାତ୍ମାହିମାଃ ହ୍ରାଣୀପାକଃ ଶାକାରକେମ
ପରିଚ୍ୟାଭିମଜ୍ଜଃ ପାଶପାତ’ ଇତି (କୋ ୨୫) ।

* * *

ତତ୍ତ୍ଵ ଅର୍ଥମା ।

ଅଭ୍ୟଃ ତ୍ରାଣପୃଥିବୀ ଇତ୍ତୁତ୍ୟ ନୋଭ୍ୟଃ ମୋମଃ ମନ୍ତିତା ନଃ କୁଣ୍ଡୋତୁ ।

ଅଭ୍ୟଃ ନୋତ୍ସୁର୍ବୁତ୍ୟରକ୍ରଃ ମନ୍ତ୍ରଧାରୀଗାଃ ଚ ହ୍ୟମାଭ୍ୟଃ ନୋ ଅତ୍ ॥ ୧ ॥

ପର-ପାଠୀ ।

ଅଭୟଃ । ଆଶାପୃଥିବୀ ଇତି । ଈହ । ଅଷ୍ଟ । ନଃ । ଅଭୟଃ ।

ଶେଷଃ । ମନ୍ଦିତା । ନଃ । କୁଣୋତୁ ।

ଅଭୟଃ । ନଃ । ଅଷ୍ଟ । ଉତ୍ତର । ଅନ୍ତରିକ୍ଷ । ମନ୍ତ୍ରପ୍ରୀଣଃ ।

ଚ । ହବିଷା । ଅଭୟଃ । ନଃ । ଅଷ୍ଟ ॥ ୧ ॥

ହେ ଆଶାପୃଥିବୀ ଆଶାପୃଥିବୋ ଯୁଗଯୋଃ ପ୍ରମାଦଃ ଈହ ଅନ୍ତିମ ଦେଶେ ନଃ ଅକ୍ଷାକ୍ର
ଅଭୟଃ ଭୟରାହିତ୍ୟଃ ଅଷ୍ଟ । ଚୋରବାଜ୍ରାଦିର୍ବିନିତତ୍ତ୍ଵ ଭୟଶ ନିବୃତ୍ତିଯାଃ ଇତାର୍ଥଃ । ତଥା
ଶେଷଚଞ୍ଜଳି ଲବିତା ପୂର୍ବାଚ ନଃ ଅକ୍ଷାକ୍ର ଅଭୟଃ କୁଣୋତୁ କରୋତୁ । ତଥା ଆଶାପୃଥିବୋର୍ମଧ୍ୟେ
ବର୍ତ୍ତମାନଃ ଉତ୍ତର ବିଷ୍ଟୌର୍ଧଃ ଅନ୍ତରିକ୍ଷ । ନଃ ଅକ୍ଷାକ୍ର ଅଭୟଃ ଅଷ୍ଟ । ତତ୍ତ୍ୱାତ୍ ନିମିତ୍ତାତ୍ ଭୟଃ
ମା ତୁହ ଇତାର୍ଥଃ । (ମନ୍ତ୍ରପ୍ରୀଣଃ)

ବିଶ୍ଵାମିତ୍ରୋ ଅମଦିଗ୍ଭରଦ୍ଵାରୋଥ ଗୌତମଃ ।

ଆତ୍ମରାଜିତଃ କଞ୍ଚଗଃ (ଆଖ । ପ ୦ ୧)

ଇତ୍ୟେତଃ ଅନିକା ଯେ ମନ୍ତ୍ର ଅସମଃ ମନ୍ତ୍ରି ତେଷାଂ ମନ୍ତ୍ରକିମା ହବିଷା ଅକ୍ଷାକ୍ରିଦ୍ଵିମାନେନ ନଃ
ଅକ୍ଷାକ୍ର ଅଭୟଃ ଅଷ୍ଟ । ମନ୍ତ୍ରମୌଳୀଣଃ ଇତି । ମନ୍ତ୍ର ଚ ତେ ଶ୍ଵେତ ଇତି ବିଶ୍ଵା 'ଦିକ୍ମଂଖେ
ମୁଙ୍ଗାହାର' ଇତି ସମାପନ: ॥ (୬୩—୪୮—୪୦୯—୧୨) ॥

ଦ୍ଵିତୀୟ ।

ଅଦୈଶ୍ଵର ଆମାୟ ପ୍ରଦିଶଚତ୍ର ଉତ୍ତର । ଶୁଭ୍ରତ୍ତ ସନ୍ତି ମନ୍ଦିତା ନଃ କୁଣୋତୁ ।

ଅଶ୍ରୁକ୍ଷେତ୍ରୋ ଅଭୟଃ ନଃ କୁଣୋତ୍ତମ୍ଯତ୍ର ଗାଜାମଭି ସାତୁ ମନ୍ତ୍ରଃ ॥ ୨ ॥

ପର-ପାଠୀ ।

ଅଦୈଶ୍ଵର ଆମାୟ ଅହରିଶଃ । ଚତ୍ରଃ । ଉତ୍ତର । ଶୁଭ୍ରତ୍ତ । ସନ୍ତି । ମନ୍ଦିତା । ନଃ । କୁଣୋତୁ ।

ଅଶ୍ରୁ । ଇତଃ । ଅଭୟଃ । ନଃ । କୁଣୋତୁ । ଅଶ୍ରୁ । ଗାଜା । ଅଭି । ସାତୁ । ମନ୍ତ୍ରଃ । ୨୨ ॥

ଅଛେ ଗ୍ରାମର । ସତ୍ତାରେ ଚତୁରୀ । ଅତ ଗ୍ରାମର ଅନ୍ୟାୟାମହୃତର ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତର ଅକୁହାଃ
ଆଚାର୍ଯ୍ୟାଚତତ୍ତ୍ଵୋ ଦିଶଃ । ‘ଅତାଙ୍ଗମଂଯୋଗେ’ ବିଭିନ୍ନା । ଆଗାମିନରଦିକୁ ଉତ୍ତରଃ ଅନ୍ୟା
ମହୃତଃ ପୂର୍ବ ଉତ୍ତର ସମ୍ମିଳନ । ଅବିନାଶିମାତ୍ୟେତଃ । ଅବିନାଶୋପଲକିତଃ କ୍ଷେତ୍ରଃ ଏତଃ ଦର୍ଶନ
ମଃ ଅସାକ୍ଷର ଲବିତା ମର୍କତ ପ୍ରେରକୋ ଦେବୀ ଶୂର୍ଯ୍ୟଃ କୃତ୍ରୋତ୍ତୁ କରୋତ୍ତୁ । ତଥା ଅଶ୍ରୁଃ ଅନୁପଜ୍ଞାତ-
ଦିରୋଧୀ ଇହୋ । ଦେବଃ ମଃ ଅସାକ୍ଷର ଅନ୍ୟାମ ଶକ୍ତମିରିଷ୍ଟତରାହିତ୍ୟଃ କୃତ୍ରୋତ୍ତୁ କରୋତ୍ତୁ । ତ୍ରୈ-
ଅନ୍ୟାମ ରାଜ୍ୟଃ ମହୁଃ କ୍ରୋଧଃ ଅଯତ୍ତ ପଶୁତ୍ର ଅତି ଯାତ୍ର ଅଭିଗଞ୍ଜନ୍ତୁ ॥ ୨ ॥

• • •
ତୃତୀୟା ।

| | | |
ଅନ୍ୟିତ୍ରଃ ନୋ ଅଧାଦମନ୍ୟିତ୍ରଃ ନ ଉତ୍ତରାମ ।
— — — —
| | | |
ଇନ୍ଦ୍ରାନଗିତ୍ରଃ ନଃ ପଶ୍ଚାଦମନ୍ୟିତ୍ରଃ ପୁରକ୍ଷୁଦ୍ଵି ॥ ୩ ॥

ପ୍ରଥ-ପାଠୀ :

| | | |
ଅନ୍ୟିତ୍ରଃ ନଃ ଅଧରାମ । ଅନ୍ୟିତ୍ରଃ ନଃ ଉତ୍ତରାମ ।
— — — —
| | | |
ଇତ୍ୱ । ଅନ୍ୟିତ୍ରଃ ନଃ ପଶ୍ଚାମ । ଅନ୍ୟିତ୍ରଃ ପୁରଃ । କୁଦି ॥ ୩ ॥

ହେ ଇତ୍ୱ ନଃ ଅସାକ୍ଷର ଅଧରକୋ ଦକ୍ଷିଣାଧିଗୀତୀ । ଦକ୍ଷିଣାଧ ଦିଶଃ ଅନ୍ୟିତ୍ରଃ
ଅମିତ୍ରଃ ଶକ୍ତରଃ ତତ୍ତ୍ଵାହିତ୍ୟଃ କୁକୁ । ତଥା ଉତ୍ତରାମ ଉତ୍ତରରତ୍ନା ଦିଶଃ ମକାମାମ ମଃ ଅସାକ୍ଷର
ଅନ୍ୟିତ୍ରଃ ଶକ୍ତରାହିତ୍ୟଃ କୁକୁ । ‘ଉତ୍ତରାଧରଦିଗିଗାମ୍ବାତିଃ’ ଇତି ଆତିଥୀତାମଃ । ହେ
ଇତ୍ୱ ନଃ ଅସାକ୍ଷର ପଶ୍ଚାମ ପଶ୍ଚାଦିଗିତ୍ତାଗାମ ଅନ୍ୟିତ୍ରଃ ଅଭିତରାହିତ୍ୟଃ କୁକୁ । ପୁରଃ
ପୁରତ୍ତାମ ପୂର୍ବମଃ । ଦିଶଃ ଅନ୍ୟିତ୍ରଃ ଅଭିତରାହିତ୍ୟଃ କୁଦି କୁକୁ । ‘ଶ୍ରୀଶୁପ୍ତକୁତୁତ୍ୟଃ’ ଇତି
ହୋର୍କରାଦେଶଃ ॥ (୬୨—୪୩—୪୦ୟ—୩୦) ॥

• • •
ଚତୁରୀ ।

| | | |
ମନମେ ଚେତମେ ଧିଯ ଆକୁତ୍ୟା ଉତ୍ତ ଚିତ୍ତମେ ।
— — — —
| | | |
ମୈତ୍ୟ ଶ୍ରଦ୍ଧାରୀ ଚକ୍ରମେ ବିଧେମ ଦବିଷା ଦୟମ ॥ ୧ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ମନମେ । ଚେତମେ । ଦିନେ । ଆକୁତ୍ୟେ । ଉତ । ଚିନ୍ତ୍ୟେ ।

ଶତ୍ୟ । ଶ୍ରୀମତୀ । ଚକ୍ରମେ । ବିଦେଶ । ହବିଷା । ସୟଥି ॥ ୧ ॥

ମନମେ ଯମନାମାଯ ଜ୍ଞାନାଗତୋକ୍ଷାନିଖିତାଯ ଇତ୍ତିଯାଏ । ଚେତମେ । ଚେତମ-ଇତ୍ତାଦିତ୍ତିଷ୍ଠ-
ତୈତ୍ତିଶ୍ୱାସିଶ୍ଵେଷେ ଉଚାଳେ । ଚେତମେ ଲୟାଙ୍ଗଜ୍ଞାନସାଧନାୟ । ଚିତ୍ତୀ ଶଂଖାନେ ଇତ୍ତାଥାଏ କରଣେ
ଅମ୍ବନ୍ । ଧିନେ ଧାରମାଧନାୟ । ଆକୁତ୍ୟେ ଲକ୍ଷମ୍ୟ । ଉତ ଅପି ଚ ଚିନ୍ତ୍ୟେ ସଂକଷକ୍ଷାଣ
ପୁରୁଷଶେଷତମ ଉଚାଳେ ସା ବି'ତ୍ତଃ ଅତୀତାଦିତ୍ତିଷ୍ଠାନ୍ତିହେତୁ । ମତୋଃ ଆଗାମୀଶିଥିତ୍ତାନାମନ୍ତେ ।
ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତିନିତିଜ୍ଞାନାର ଚକ୍ରମେ ଦର୍ଶନାୟ ଚାକ୍ଷୁମଜ୍ଞାନାୟ । ଶରୀର ତାଦର୍ଶେ ଚତୁର୍ବୀ । ମନଭାଣି-
ଶିକ୍ଷ୍ୟାର୍ଥ ସର୍ବ ହବିଷା ଆଜ୍ଞାଦିନା ବିଦେଶ ପରିଚରେମ । (୬୩—୪୫—୪୧୯—୧୨) ।

ପକ୍ଷମୀ ।

ଅପାନାୟ ସ୍ଵାନାୟ ଆଗାମ ଭୂରିଧ୍ୟାୟମେ ।

ମରସତ୍ୟ ଉକ୍ରହ୍ୟଚେ ବିଦେଶ ହବିଷା ସୟଥି ॥ ୨ ॥

ପଦ ପାଠଃ ।

ଅଗାନାୟ । ଶିହାନାୟ । ପାଗାୟ । ଭୂରିଧ୍ୟାୟମେ ।

ମରସତ୍ୟତେ । ଉକ୍ରହ୍ୟଚେ । ବିଦେଶ । ହବିଷା । ସୟଥି ॥ ୨ ॥

ଅପାନାୟ ଅଗାନାୟବେ । ମୁଖନାଗିକାତ୍ୟାଏ ବହିରିନିର୍ଭିତ୍ତ ମମୀରଣ୍ଟ ପୁରୁଷତ୍ତଃପ୍ରସେଷ
ଅଗାନନ୍ୟାପାରଃ । ବାନାୟ ବିବିଧ ଅନନ୍ତ ଉର୍ବାଦୋବ୍ରତ୍ତପରିତ୍ୟାଗେମ ତତ୍ତ ମମୀରଣ୍ଟ ଅମ୍ବାମ
ବ୍ୟାନଃ । ‘ଅଥ ସ ଆଗାନନ୍ୟାଃ ମନ୍ଦିଃ ଶ ବ୍ୟାନ’ ଇତି ହି ଶ୍ରିତଃ (ଛାଠେ ଉଠେ ୧୩୩) ।
ଆଗାମ । ଶରୀରହୃଦ ଆଗାନନ୍ୟାର୍ଥୁ ଥନାଲିକାତ୍ୟା । ବହିରିନିର୍ଗମନେ ଆଗାନନ୍ୟାପାରଃ ଶ୍ରାଙ୍ଗଃ ।
ଶତ୍ୟତେ । ଏହି ଆଗାନନ୍ୟାନବ୍ରତିଭେଦେନ ତୈଥିଏ ଅମ୍ବାମାର ମୁଖ୍ୟାପାରା ଭୂରିଧ୍ୟାୟମେ ଭୂରି
ବହୁଳ ଧାରିଗିରେ । ବହିଧାମାଗ୍ରତ୍ୟାଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରି (ଉଠେ ୧୨୨୦) ଇତି ଅମ୍ବନ୍ । ତତ୍ତ ଶିଷ୍ଟାବଦ
‘ଆତେ ଯୁକ୍ତ ଚିନ୍ତକୁତ୍ତାଃ’ ଇତି ଯୁଗାଗମଃ । ତଥା ଉକ୍ରହ୍ୟଚେ । ସାଚତିର୍ବ୍ୟାନ୍ତିକର୍ମୀ । ଅମାର
କର୍ତ୍ତରି ବିଚ୍ । ସହମଂ ସାପ୍ତ ଶତ୍ୟତେ ମରସତ୍ୟତେ ସାଗ୍ରେଷତ୍ତାରେ । ‘କିମ୍ବାଗହଣଃ କର୍ତ୍ତାବ୍ୟ’ ଇତି

କର୍ମଃ ଲକ୍ଷନାନ୍ତିଚତୁର୍ଥୀ । ଉଦ୍‌ବିତଳକର୍ଣ୍ଣ ଆଗଃ ପରବ୍ରତୀଃ ଚ ଦେଖିବା ଆଜ୍ୟାଦିଗା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଧେଯ ଗର୍ବଚରେମ । (୬କା—୪୩—୪୧୨—୨୩) ।

ସ୍ତୋତ୍ର ।

ଯା ମୋ ହାସିଷୁରମ୍ଭୋ ଦୈଯା ସେ ତନୁପା ସେ ନିଷ୍ଠିତନୁଜ୍ଞାଃ ।
 ଅର୍ତ୍ତା ମର୍ତ୍ତ୍ୟା ଅଭି ନଃ ପଚଖ୍ୟମୁଦ୍ରିତ ପ୍ରତରଃ ଜୀବମେ ନଃ ॥ ୩ ॥
 ଯତ ଗାତ୍ର ।
 ଯା । ମଃ । ହାସିଷୁଃ । ଖୟଃ । ଦୈଯାଃ । ସେ । ତନୁପାଃ । ସେ । ନଃ । ତତ୍ୱଃ । ବନ୍ଧୁଭାଃ ।
 ଅର୍ତ୍ତାଃ । ମର୍ତ୍ତ୍ୟାନ । ଅଭି । ନଃ । ପଚଖ୍ୟ । ଆସୁଃ ।
 ଧତ୍ । ପ୍ରତରଃ । ଜୀବମେ । ନଃ । ୩ । ୦

ଦୈଯାଃ ଦେଯେ ଭ୍ୟା ଖୟଃ ଅଭିଶ୍ରୀଵାର୍ଦ୍ଦଶିନଃ ପ୍ରାଣାଧିଦେବତାଃ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଖୟଃ ନଃ ଅଜ୍ଞାନ ଯା ହାଲିଷୁଃ ଯା ଗରିତାଜଞ୍ଜଳି । ସେ ଖୟରତନୁପାଃ ଭ୍ୟା ଶରୀରରୁ ପାତାରଃ ସେ ଚ ନଃ ଅଭାକ୍ରି ତତ୍ୱ ଶରୀରାତ ତନୁଜ୍ଞାଃ ଶରୀରମହିନ୍ଦିତରୈମ ଇତ୍ତିଯାନା ଉତ୍ତପନ୍ନାଃ । ତେ ଖୟରଃ ଯା ହାଲିଷୁରିତି ମହିନ୍ଦିତ ହେ ଅର୍ତ୍ତାଃ ଅମରଣତ୍ୟାଗୋ ଦେବା । ମର୍ତ୍ତ୍ୟାନ ମରଣତ୍ୟାଗକାନ୍ତନଃ ଅଜ୍ଞାନ୍ ଅଭି ମରଣଃ ଅଭିତଃ ଆପ୍ନତ । ନଃ ଅଭାକ୍ରି ଜୀବମେ ଜୀବନାମ ପ୍ରତରଃ ପ୍ରକଟିତରଃ ଆସୁଃ ଜୀବନଃ ଧତ୍ ଅଯତ୍ତ । ଡ୍ୱାଙ୍ଗ୍ରାନ୍ତିନଥରଗରୋଃ । (୬କା—୪୩—୪୧୨—୩୫) ।

ଇତି ଲାଗ୍ନାର୍ଥାନିରଚିତେ ଅଧିକରିତେ ଅଧିକରିତେ ଅଧିକରିତେ ବର୍ଣ୍ଣକାଣ୍ଡେ ତତ୍ତ୍ଵରୌହନ୍ତଃ ।

ପକ୍ଷମେହୁରାକେ ପକ୍ଷ ଶୁଭାନି । ତତ୍ତ୍ଵ 'ଅସ ଜ୍ୟାମିବ' ଇତି ଆପ୍ତଃ ଶୁଭ । ତତ୍ତ୍ଵ ଆପ୍ତେନ ତୁଚେନ ଜୀପୁରୁଷୋଃ ଜୀବିଷ୍ୟେ ପୁରୁଷତ ମହାବିନାଶାର୍ଥ କୁଣିତଃ ପୁରୁଷଃ ଗଞ୍ଜନ ଅଜ୍ଞାନ୍ ଅଭିମର୍ତ୍ତା ହସ୍ତେନ ଗୃହୀତା 'ମହାବିଦିବ' ଇତି ବିଭିନ୍ନାଂ ଧର୍ଚଃ ଅପନ ଅଜ୍ଞାନ୍ ଶୁଭେ ପ୍ରକିଳ୍ପ । 'ଅଭି ତିକ୍ତାତି' ଇତି ତତ୍ତ୍ଵାର୍ଥ ଧର୍ଚ ଅଗନ୍ ତତ୍ତ୍ଵାନ ଟେପରି ନିଷ୍ଠାବେ । ତତ୍ତ୍ଵ ତତ୍ତ୍ଵରେ କର୍ମନି କୁଣିତଃ ପୁରୁଷତ ଛାଯାଗାଂ ଅନେନ ତୁଚେନ ଧର୍ମରତିଷ୍ଠାନ ଶତାଂ କୁର୍ମାଂ । ଏବ ପୁରୁଷବିଷୟେ ଜ୍ଞାନ ମହାବିନାଶାର୍ଥ ଉତ୍ତରଃ କର୍ମ କୁର୍ମାଂ । ଶୁଭିତଃ ହ । 'ଅସ ଜ୍ୟାମିବେତି ପୃଷ୍ଠାଶାମଃ ଆପଣେ । ବିଭିନ୍ନମହିନ୍ଦିତି । ତୃତୀୟମାତିନିଶୀଳିତ । ଛାଯାଗାଂ ଲଜ୍ଜାକରାତି' ଇତି (କୋ-୪୧୨) । ଶୁଭା ଦୀପାମାର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୋଣେ ଆପ୍ତଃ ଏତଃ ଶୁଭଃ ଲଗେ । 'ଅସ ଜ୍ୟାମିବ' ଇତି ଦୈତ୍ୟମନ୍ତଃ

ସ୍ଵର୍ଗ (୨୨୦ ତାହ) । ଶର୍ମୀଦ୍ୟମନ୍ଦ୍ୟବିନାଶାର୍ଥ ‘ଅଯଃ ମର୍ତ୍ତ୍ଵ ।’ ଇତି ତୁଚେମ ମର୍ତ୍ତ୍ଵଲୋକ ଉତ୍ସଦିତିତ ଖାତା ଦ୍ୱାରା [ଅଭିମନ୍ତ୍ରା ଦ୍ୱାରା । ‘ଅଯଃ ମର୍ତ୍ତ୍ଵ ଇତ୍ତେ] ବ୍ୟଧିତ । ଇତି (କୋ- ୪୧୨) ସ୍ଵାର୍ଥ ।

ତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରଥମ ।

ଅବ ଜ୍ଞାନିବ ଧସନୋ ମହ୍ୟାଂ ତନୋମି ତେ ହସଃ ।

ସ୍ଵଦା ମଧ୍ୟନର୍ତ୍ତ୍ଵା ଭୂଷା ସଥାଯାବିବ ମଚାବହେ ॥ ୧ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ଅବ ଜ୍ଞାନିବିଦିତ । ଧସନଃ । ମହ୍ୟାଂ ତନୋମି । ତେ । ହସଃ ।

ସ୍ଵଦା । ମଧ୍ୟନଲୋ । ଭୂଷା । ସଥାହୋବିଦିତ । ମଚାବହେ ॥ ୧ ॥

ଧସନଃ ଧର୍ମଦିଶ୍ୱାସ ଜ୍ଞାନିବ ସ୍ଵଦା ଆରୋପିତାଂ ଜ୍ଞାନଂ ଧାରୁକୋହନ୍ତରୋପଯତି ତଥା ହେ ପୁରୁଷ ତେ ତେ ହସଃ ହସଯାଦ୍ଵାରା ମହ୍ୟାଂ କୋଣିଧି ଅବ ତନୋମି ଅବରୋପଯାମି । ଅପନଯାମୀତ୍ୟାର୍ଥଃ । ସ୍ଵଦା ଯେନ ଏକାରେଣ ଆଗାଂ ମଧ୍ୟନଲୋ ମଧ୍ୟନମଙ୍କୋ ପରମ୍ପରାଧୂରାଗ୍ୟଭୂତୀ ଭୂଷା । ସଥାଯାବିବ ମଧ୍ୟନଧ୍ୟାତ୍ମା ମୁହଁମାଦିବି ମଚାବହେ ମୁହଁମେତୋ ଲଙ୍ଘନେ ଏକକାର୍ଯ୍ୟାକାରିଗୋ ତଥାବ । ତଥା ଅନ୍ତୀମଃ କୋଣିଧି ଅପନଯାମୀତ୍ୟାର୍ଥଃ । ସଚ ମୁହଁମାଦେ ଇତି ଧାତୁଃ । (୬୩—୫୯—୪୨୨—୧ମ) ।

ଦ୍ୱିତୀୟା ।

ସଥାଯାବିବ ମଚାବହୀ ଅବ ମହ୍ୟାଂ ତନୋମି ତେ ।

ଅଧିଷ୍ଟେ ଅଶ୍ଵନୋ ମହ୍ୟମୁପାତ୍ମାମଣି ସୌ ଗୁରୁଃ ॥ ୨ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ସଥାହୋବିଦିତ । ମଚାବହେ । ଅବ । ମହ୍ୟାଂ । ତନୋମି । ତେ ।

ଅଧଃ । ତେ । ଅଶ୍ଵନଃ । ମହ୍ୟାଂ । ଉପ । ଅତାମଣି । ସୌ । ଗୁରୁଃ ॥ ୨ ॥

ମୁଖ୍ୟାବିଷେତାବି ଉକ୍ତାର୍ଥ । ହେ କୁନ୍ଦ ପ୍ରକ୍ରିୟ ତେ ସମୀରଃ ମହୁଃ କୋଥିଃ ହୋତୁରି
ଗୌରବୋପେତଶାଶ୍ଵତୁଃ ଅଶକ୍ତଃ ଅଞ୍ଚାତି ତୁତ ଅଶମଃ ଅଧିତାଦୁ ଉପାତ୍ମାମଳି ଉପକିଳାମଃ ।
‘ଇମ୍ବେ ମନୀ’ । (୬କା ୫୩ ୪୨୨-୨୩) ।

• • •

ତୃତୀୟ ।

| |
ଅତି ତିର୍ତ୍ତାମି ତେ ମହୁଃ ପାଞ୍ଚା । ଅପଦେନ ଚ ।

| | | |
ସଥାବଶୋ ନ ବାଦିଧୋ ମମ ଚିତ୍ତମୁପାଯାମି ॥ ୩ ॥

ପଦ ପାଠଃ ।

| |
ଅତି । ତିର୍ତ୍ତାମି । ତେ । ମହୁ । ପାଞ୍ଚା । ଅପଦେନ । ଚ ।

| | | |
ସଥା । ଅଶମ । ନ । ବାଦିଧଃ । ମମ । ଚିତ୍ତ । ଉପାୟମି ॥ ୩ ॥

ହେ କୁନ୍ଦ ପ୍ରକ୍ରିୟ ତେ ତୁ ମହୁଃ କୋଥିଃ ପାଞ୍ଚା ପାଦାଗରଭାଗେମ ଅପଦେନ ପାଦାଶ୍ରେଣ ଚ
ଅତି ତିର୍ତ୍ତାମି ଉପରି ତିର୍ତ୍ତାମି । ପାଦଶ ପୂର୍ବାଗରଭାଗ୍ୟାଃ ନିଷ୍ଠୀତ୍ୱମାତ୍ରାର୍ଥ । ସଥା ଯେବ
ଅକାରେ ଅଶମ ପରବଶଃ ଲନ ମ ବାଦିଧଃ ଲ ଜ୍ଞାନଃ ପ୍ରତ୍ୟଚଳନମର୍ତ୍ତେ ମ ତଥ୍ୟ । ଯେବ ଚ
ଅକାରେ ମମ ଚିତ୍ତ ମନୀର୍ବ ମନଃ ଉପାୟମି ଉପଗଛି । ତଥା ଅତିତିର୍ତ୍ତାମୀତି ଲବ୍ଦଃ ।
ବାଦିଧ ଇତି । ବଦେଲେଟି ଅଭାଗମଃ । ‘ଶିରହଙ୍ଗ’ ଇତି ଲିଖୁ ‘ମ ଚ ଶିରହଙ୍ଗ’ ଇତି
ଅବଗାନ୍ତ ଉପଧାବୁଦ୍ଧିଃ । (୬କା—୫୩ ୪୨୨-୩) ॥

• • •

ଚତୁର୍ଥୀ ।

| |
ଅଯଃ ଦର୍ତ୍ତୋ ବିମନ୍ୟକଃ ସାମ ଚାରିଗୀମ ଚ ।

| | | |
ଅଶ୍ରୋରିମନ୍ୟକନ୍ତାଯଃ ମନ୍ୟଶମନ ଉଚ୍ୟତେ ॥ ୧୫ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

| | | |
ଅଯଃ । ଦର୍ତ୍ତୋ । ବିମନ୍ୟକଃ । ସାମ । ଚ । ଅବଗାନ୍ତ । ଚ ।

| | | |
ଅଶ୍ରୋ । ବିମନ୍ୟକନ୍ତ । ଅଯ । ମନ୍ୟଶମଃ । ଉଚ୍ୟତେ ॥ ୧୫ ॥

— — — —

ଅପାଂ ପୁରୋବନ୍ଧିତୋ ଦର୍ଶି ସାଥ ଜାତଯେ ଆଶ୍ଚର୍ମକିମେ ଅରଣ୍ୟ ଅରାତ୍ୟେ ଚ ବିମହୀକ;
ଅହ୍ୟାବିଗମନଲା କ୍ରୋଧାପନମଳ୍ୟ ହେତୁଃ । ଇଷ୍ଟପରିବିଷ୍ଟରେ ଅନିଷ୍ଟନିଷ୍ଟଯେଇ ତ୍ୱରିତ୍ତରେ ବା କୌଣ୍ଡି
ଶମ୍ଭବତେ ତୀର୍ଥଃ । ସାଥ ଚାରଖାର ଚେତି ପରମପଞ୍ଚମୀତାର୍ଥେ କରାରେ । 'ସଂ ଅଜାତିଧନାଧ୍ୟାତ୍ମା'
ଇତି ଗମ୍ଭେତ୍ରେ ଜ୍ଞାତିଧାତିମଃ ଅଶ୍ଵରୁତ ସର୍ବନାମସଙ୍ଗୋଧା । ପର୍ମଦାମାତି ତ୍ୱରିତ୍ତାତ୍ମାଃ । 'ଯେ
ଅଃ ସ୍ମୋ ଅରଣ୍ୟ ସଂଚ ଲିଷ୍ଟେ ଜିଦ୍ଧାତ୍ମି' (୫୦ ୬୨୫୦୧୯) ଇତି ହିନ୍ଦମଃ । ଉତ୍ସ
ଏବାର୍ଥେ ବିଭ୍ରାତତ ମଞ୍ଜୋରିତି । ଶୁଦ୍ଧମିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟୋତ୍ର ମହର୍ଷିତାତ୍ମୋ ଉତ୍ସିଃ । ମଞ୍ଜୋତ ମହୁମତଃ
ପୁରୁଷ ଶତ୍ରୋଃ ବିମହୀକ ଶତ୍ରୁ ପରମାର୍ଥତେ । ମଞ୍ଜୋରିତି ଆପାତତଃ କ୍ରୋଧାବିଷ୍ଟ ଆଶ୍ରୀମନ୍ତଃ
ଚ ଅପାଂ ପ୍ରଥୋଗୋ ମହୁଶମନଃ କ୍ରୋଧମିନାରଣୋପାଧ ଉଚାତେ ବିଧାମଜୈରାତିଥୀଯତେ ॥ ୧ ॥

* * *

ପକ୍ଷମୀ ।

ଅପାଃ ଯୋ ଭୂଗମୁଳଃ ସମୁଦ୍ରମତିଷ୍ଠିତି ।
ଦର୍ଶିଃ ପୃଥିବ୍ୟା ଉତ୍ଥିତୋ ମହୁଶମନ ଉଚ୍ୟତେ ॥ ୨ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ଅପମ । ସଃ । ହରିହମଃ । ମମୁମମ । ଅବିଭିଷ୍ଠିତି ।
ଦର୍ଶି । ପୃଥିବ୍ୟା । ଉତ୍ଥିତଃ । ମହୁଶମନ । ଉଚ୍ୟତେ ॥ ୨ ॥

ଯୋରଂ ପୁରୋବନ୍ତୀ ଭୂରିମୁଳଃ ସହଭିର୍ଦ୍ଦୂପୈକୁଣ୍ଠଗ୍ରହଃ (ଦର୍ଶି) ଲୟୁଦଃ । ଲୟୁଦୁ ପ୍ରାଣାଦୁ ଆପ
ଇତି ଉତ୍ସକତ୍ତୁଯିତୋ ଦେଖଃ ଲୟୁଦଃ । ତୁ ଅଗଭିଷ୍ଠିତ ଅସକ୍ରମ୍ୟ ହେତୁଃ ଅବିତି । ସହା ଲୟୁଦଃ ଇତି
ଅସ୍ତରିକ୍ଷନାମ । ଦୈବ ବୁଦ୍ଧମତଃ । ଅସ୍ତରିକ୍ଷନ ଆକ୍ରମ୍ୟ ଅବନ୍ତି ଇତ୍ୱାର୍ଥ । ପୃଥିବ୍ୟା
ଲକ୍ଷାଶାଦୁ ଉତ୍ଥିତଃ ଉତ୍ସପନଃ ନ ଦର୍ଶି କାଶକୁଶାଶ୍ଵାସଃ ମହୁଶମନ ଉଚାତେ । କ୍ରୋଧବିନାଶନଶ
ହେତୁରାତ୍ମଧୀରତେ ଇତ୍ୱାର୍ଥ । (୬୩—୬୪—୪୦୨—୫୬) ॥

* * *

ଶତୀ ।

ବି ତେ ଅନ୍ୟାଃ ଶନ୍ତିଃ ବି ତେ ମୁଖ୍ୟଃ ନ ରାମମି ।
ସଥାନଶୋ ନ ବାଦିଷୋ ମମ ଚିତ୍ତମୁଗ୍ରାମମି ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ବି । ତେ । ହମ୍ବାୟ । ଶରଣିଥ । ବି । ତେ । ମୁଖ୍ୟାମ । ମୟାମଲି ।
 — | — | — | — | — | — |
 ସଥା । ଅନ୍ଧଃ । ନ । ବାଦିଷଃ । ମମ । ଚିତ୍ତମ୍ । ଉପହଳାମଲି । ୩ ।
 — | — | — | — | — |

ହେ କୋଥାବିଟି ପୁରୁଷ ତେ ତଥ ତନ୍ୟାଏ ହମ୍ବାବଳୀଏ ଶରଣିଥ ହିଂଲାହେତୁତ୍ତତ୍ତାଏ କୋଥାବି-
ଦାଙ୍ଗିକାଏ ଧରିବିଲି ବିମଯାମ । ତଥା ତେ ତଥ ମୁଖ୍ୟାମ ମୁଖେ ତଥାଏ କୋଥିବଶୋଦିପର୍ଯ୍ୟାଏ
ଅନ୍ଧାଏ ଅପି ଧରନିଏ ବିମଯାମ କୋଥିବଶମେନ ଅପଗମଯାମ । ଉତ୍ତରୋର୍କିର୍ତ୍ତୋ ବ୍ୟାଖ୍ୟାତଃ । ହମ-
ସଥାଏ ହତି । ହମ୍ବଦାନ 'ଶରୀରବନ୍ଦାଳ' ହିତ ଯଥ । ଓହଣେ 'ଗାନ୍ଧୋ ଗ ପ୍ରତ୍ୟାମେ' ହିତ ଅବ-
ଆନ୍ଦେଶଃ । ମୁଖ୍ୟାମ ହତି । 'ପୂର୍ବିଗନ୍ତ ଯଥ । (୬୯—୫୪ ୪୩୩—୩୪) ।

ହିତ ପକ୍ଷଯେତୁଥାକେ ଅନ୍ଧମଂ ମୁଦ୍ରଣ ।

'ଅହ୍ମାଦ ତୋଃ' ହିତ ତୁଚେନ ଅପବାଦଟିକ୍ଷେମଜ୍ଞାକର୍ମଣ ଅର୍ଥ ପତିତଃ ଗୋଶୃଦ୍ଧ ଲମ୍ପାତ୍ୟ ତତ୍ତ୍ଵ
ଉଦକେ ନିଧାର ଅଭ୍ୟକ୍ଷଣ । ତତ୍ତ୍ଵ ଉଦକଃ ଆଚାମରେ ପୋକେଚ । ସ୍ଵତ୍ତିତଃ ହ । 'ଅହ୍ମାଦ ତୋରି-
ତ୍ୟଗବାତୀର୍ଥଃ ଅର୍ଥ ଅତେନ ଗୋଶୃଦ୍ଧ ଲମ୍ପାତ୍ୟ ଅନ୍ତଃ' ହିତ (କୌ ୪.୨) । 'ଗରୋପେହି'
ହାତ ତୁଚେନ ହୁଃସପର୍ଯ୍ୟନ୍ତିମାଯତ୍ତଦୋଷନିହେତୁଗାର୍ଥ ଉତ୍ଥାଯ ମୁଖେ ଅକ୍ଷାଳରେ । ତଥା ଆତିଥୋରା-
ର୍ଥଃସପଦୋଷନିହେତୁଗର୍ମଣ ତ୍ରୀହତିଗୋବ୍ରାନ୍ତିମାଯଃ ପୁରୋଡାଶବ୍ୟଃ କୃତା ଏବଂ ଅର୍ଥ
ତୁଚେନ ଅର୍ଥୀ ଜ୍ଞାନାବ୍ଦ । ଅଗରଃ ପକ୍ଷକେତେ ବିମଯାମ । ତତ୍ତ୍ଵ ଉତ୍ତର କୌଶକେନ ।
'ଗରୋପେହି' (୬.୪୫) ଯୋ ନ ଜୀବଃ (୬.୪୬) ହିତ ସମ୍ପର୍କ ହୁଣ୍ଡା ମୁଖେ ମିଥାର୍ତ୍ତ ।
ଅତିଥୋରଃ ଦୂଷିତ ମୈଶ୍ର୍ୟାଶ୍ଚ ପୁରୋଡାଶ୍ଚ ଅନ୍ତାଶ୍ଚାହାଏ ବା ନିଦାତି' (କୌ ୫.୧୦) । ହିତ ॥

ତତ୍ତ୍ଵ ଅନ୍ଧମା ।

ଅହ୍ମାଦ ତୋଃମାନ ପୂର୍ବିଗନ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହିତଃ ଜଗନ୍ତ ।
 — | — | — | — |
 ଅନ୍ଧୁର୍ମୁଦ୍ରା । ଉତ୍ତର ଅନ୍ଧମାନ ଦ୍ୱାରା ରୋଗୋ ଅର୍ଥ ତତ୍ତ୍ଵ ॥ ୧ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ଅହ୍ମାଦ । ତୋଃ । ଅହ୍ମାଦ । ପୂର୍ବିଗନ୍ତ । ଅହ୍ମାଦ । ବିମଯ । ଇନ୍ଦ୍ର । ଅଗନ୍ତ ।
 — | — | — | — |
 ଅନ୍ଧ । ମୁଖ । ଉତ୍କର୍ଷଥାଃ । ତିର୍ତ୍ତାଃ । ରୋଗଃ । ଅଯମ୍ । ତତ୍ତ୍ଵ ॥ ୨ ॥

ଚୋଇ ହାଲୋକୋ ଗ୍ରହଣକ୍ରମଶଳୋପେତଃ ସବୁ ଅହ୍ୟ ତିର୍ତ୍ତି ନାହିଁ ପଢ଼ି । ତିର୍ତ୍ତେ ଶ୍ଵାସଲୋକୁ । ‘ଗାତିହାଁ’ ଇତି ନିଚୋ ଜୁକ । ସଥାଚ ପୂର୍ବି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦର୍ଶାଯାଇଥାରୁତା ତିର୍ତ୍ତି । ସଥା ଚ ତାତୀଶିତ୍ତଃ ନିର୍ବିନ୍ଦ ଲକ୍ଷଣ ଇମ୍ବି ପରିଚ୍ଛାୟାନଃ ଅଗ୍ରଃ ଅଜ୍ଞମପ୍ରାଣିଜାତଃ ଅହ୍ୟ ତିର୍ତ୍ତି । ସଥା ଚ ବୁଦ୍ଧଃ ପାଦପାଃ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵପାଃ । ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵ ଅବହିତା ଏବ ସାପଃ ଅହୁତ୍ସାପନ ମ ତୁ ଶହାନା ଇତି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵପାଃ । ଏବଜ୍ଞାତଃ ଲକ୍ଷଃ (ଅଙ୍ଗଃ) ତିର୍ତ୍ତି । ହେ ବ୍ୟାଧିତ ତବ ସମୀରଃ ଅର୍ଥ ଯୋଗଃ କ୍ରମିତାବାଜ୍ଞାକର୍ତ୍ତବ୍ୟା ତିର୍ତ୍ତାର ତିର୍ତ୍ତତ୍ତ୍ଵ ମ ଅବତ୍ତ । ନିରକ୍ଷିତାଃ ଇତ୍ୟାର୍ଥ ॥ ୧ ॥

• • •

ଦ୍ଵିତୀୟ ।

ଶତଃ ସା ତେଷାନି ତେ ଶହ୍ୱର ମନ୍ତ୍ରାନି ଚ ।
— — —

ଶ୍ରେଷ୍ଠମାତ୍ରାବତେଷାନି ସମିତଃ ରୋଗନାଶନମ୍ ॥ ୨ ॥

ମନ ପାଠଃ ।

ଶତମ୍ । ସା । ତେଷାନି । ତେ । ଶହ୍ୱର । ମନ୍ତ୍ରଗତାନି । ଚ ।
— — —

ଶ୍ରେଷ୍ଠମ୍ । ଆଆୟତେଷାନମ୍ । ସମିତଃ । ରୋଗନାଶନମ୍ ॥ ୨ ॥

ହେ ବ୍ୟାଧିତ ତେ ତଥ ସା ଶାନି ଶତଃ ଶତମଂଧ୍ୟାକାନି ତେଷାନି ରୋଗଶମନହେତୁତ୍ତାଜ୍ଞୋଧ-
ଧାନି ମଞ୍ଚି ତଥା ମନ୍ତ୍ରାନି ଶତମ୍ । ଶତମ୍ପଂଧ୍ୟାକାନି ଚ ତେଷାନି ମଞ୍ଚି ତେଷାଂ ମଧ୍ୟ
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରମତ୍ତତମ୍ୟ ଆଆୟତେଷାନମ୍ ରତ୍ନାଶକ ସିବର୍ତ୍ତକଃ ଏତଃ କିମ୍ବୟାଗଃ କର୍ମ ଅତ ଏବ ସମିତଃ
ବାଶ୍ୟତ୍ତତ୍ତ୍ଵ ରୋଗନାଶନମ୍ । ରୋଗୋ ନଶତାମେନୋତ କରଣେ ଶ୍ରୀଟ ॥ ୨ ॥

• • •

ତୃତୀୟ ।

କ୍ରତ୍ତୁ ମୁଦ୍ରମନ୍ୟମୃତମ୍ । ନାତିଃ ।
— — —

ବିମାଗକା ନାମ ସା ଅଗି ପିତୃଗାଁ ମୁଲାଦୁଥିତା ବାତୀକ୍ରତନାଶନୀ ॥ ୩ ॥
— — —

ପଦ-ପାଠୀ ।

କୁର୍ରା । ମୁଖୀ । ଅଲି । ଅସୁଳା । ନାଭି ।

ପିହମାନକ୍ଷା । ନାମ । ଦୈ । ଅଲି । ପିତ୍ତୁଣୀ । ମୁଳା । ଉଥିତା । ଆଶୀର୍ବାଦନାଶନୀ । ୩ ।

କୁର୍ରା । ରୋଗଯତି ଲକ୍ଷ୍ମି ଅଷ୍ଟକାଳେ ଇତି ରୁଦ୍ରଃ ଅଗ୍ନଃର୍ତ୍ତା ଈର୍ଧିରଃ । ହେ ଗୋଖ୍ରଦୋଦର୍କ
ତତ ମହାରୂପୀଥରତ୍ତ ମୁଖୀ ତଦୀଘାଜାମାତ୍ର ବିନିର୍ଗତଃ ଅଳ୍ପ ଅଲି । ଅତୋ ରୋଗୀ ମଂହରେ
ତାର୍ଥଃ । ତଥା ଅସୁଲ୍ଲତ ଅମରଣତ୍ତ ଚିରକାଳକ୍ରମନକ୍ଷା ନାଭି । ବନ୍ଦରଃ ହୃଦୟରେ ଅଲି । ମହୋ ଶତ
(ଉଠ ୪୧୨୯) ଇତି ଇଣ୍ଡ଼ ପ୍ରତ୍ୟାଃ । ରମଶାଖୋତ୍ତରକାରେଣ ଈଶବଦୀର୍ଧୀଣ୍ୟ ରସନ୍ୟ ଆଲେଯମେନ
ହି ଲିଙ୍କା ଅଜରାଯରହଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଇତି ତତଭି ପ୍ରାୟେଣୋଜ୍ଞଃ ରୁଦ୍ରମ୍ଭ ମୁଖୀ ଅଲୀତି । ହେ ଗୋଖ୍ର ଏହ
ବିଷାଗକା (ନାମ ଦୈ) ବିଶେଷେ ରୋଗନିର୍ବତ୍ତମନ୍ତ୍ର ପଞ୍ଚକ୍ରମୀ ଏତ୍ତମଙ୍ଗା ଧନ୍ତୁ ଅଲି ତବନି । ପୁନଃ
ତା ବିଶେଷ୍ୟେ । ପିତ୍ତୁଣୀ ପିତ୍ତଦେଶତାନାଂ ମୁଳାଂ ଉପାଦାନକାରମାତ୍ର ଉଥିତା ଉତ୍ପନ୍ନା ସାତୀ
ଆଶ୍ରମ୍ୟ ରୋଗମ୍ୟ ଶୋଯିଛି କୃତନାଶନୀ । କୁର୍ରା ରୋଗମ୍ୟ ନିରାନନ୍ଦତଃ ହୃଦୟ । ତମ୍ଭ
ନାଶ୍ୟାତ୍ମୀ । ଭବେତାର୍ଥ ॥ (୬୩—୫୩—୫୪୯—୩୩) ॥

* * *

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ପାରୋପେହି ମନସ୍ପାଦ କିମଶସ୍ତାନି ଶଂଗମି ।

ପାରୋହି ନ ଆ କାମୟେ ବୁକ୍ଷାଂ ବନାନି ମଂ ଚର ଗୁହେୟ
ଗୋଷୁ ମେ ମନଃ ॥ ୧ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ପରଃ । ଅଶ । ଇହି । ମନଃହପାପ । କିମ । ଅଶସ୍ତାନି । ଶଂଗମି ।

ପରଃ । ଇହି । ନ । ଆ । କାମୟେ । ବୁକ୍ଷାମ । ବନାନି । ମନ ।

ଚର । ଗୁହେୟ । ଗୋଷୁ । ମେ । ମନ ॥ ୧ ॥

ହେ ପାପ ପାପାକ୍ଷମ ହେ ମନଃ ଅପଲିଗିଷ୍ଠଭୂତ ପରଃ ପରମାତ୍ମା ଅପଦେଶେ ଅପେହି
ଅପଗର୍ହ । ହୃଦୟମ୍ୟ ନ ଦର୍ଶନେତାର୍ଥ । ତମମର୍ମନେମ କିଂ କାରଣ । ଅଶସ୍ତାନି ଅଶୋଭମାତ୍ର

ଶଂଖତି ପ୍ରକାଶରତି । ଅତେ ହେତୋ ପରେହି ପରାଗତ । ଆ ଜ୍ଞାନ ଅହି ନ କାହାରେ ଅଭିଧି-
କ୍ଷାଣ । କରେଣିତ । ପରାଗତ ଚ (ବୃକ୍ଷଗମାନି) ବୃକ୍ଷକୁରିଷ୍ଟାନି ସମୀକ୍ଷା ପ୍ରବିଶ୍ଵ ଭାଇତଥ ଦେ
ତର ସର୍ବତ୍ର । ଆଶାନ । ମା ବାଦିତା ଇତ୍ତାର୍ଥ । ଏବେ ହୃଦୟପରିନିରମିତଳ ପାପସ୍ତ ବମଦୋପଗମୟ
ଆରିତ । ଶୋଭନା ମଦମୋଦ୍ଧାନେ ଆଶାନେ । ହେ ମନୀରଙ୍ଗଶୋଭନେ ସମଃ ଗୁହେରୁ ଜୀପୁର୍ବାଦୟୁ
ଶୁଦ୍ଧାବହିତେମୁ ଅଶ୍ଵକଳକ୍ଷେତ୍ର ଗୋଟିଏ ଚ । ଅଭିତତାର ଇତ୍ତାର୍ଥ । ଗୋଧିତି । ‘ମାସେକାଟିଃ’
ଇତି ଆଶାନା ବିଭକ୍ତିହାତଳ ‘ନ ଗୋଚର୍ଷନ୍ମାବୀତଃ’ ଇତି ଅଭିଧେଶ । । ।

ପଞ୍ଚମୀ ।

ଅବଶଳା ନିଃଶ୍ଵାସ ସତ ପରାଶମୋଦ୍ଧାରିତ ଜାଗରତୋ ସତ ସ୍ଵପ୍ନଃ ।

ଅଶ୍ଵରିଧିଶ୍ଵାସ ଦୁଷ୍ଟତାଶ୍ଵଜୁଟାଶ୍ଵାରେ ଅଶ୍ଵାଦ ଦୁଷ୍ଟାତୁ । ୨ ।

ପଦ-ପାଠଃ ।

ଅବଶଳା । ନିଃଶ୍ଵାସ । ସତ । ପରାଶମା । ଉପଥଶ୍ଵରିମ । ଜାଗରତ । ସତ । ସ୍ଵପ୍ନଃ ।

ଅରିଃ । ବିଶ୍ଵାନି । ଅମ । ହୃଦୟତାନି । ଅଶୁଟୋନି । ଆରେ । ଅମ୍ବ । ଦୁଷ୍ଟାତୁ । ୨ ।

(ଅବଶଳା) । ଅବଶଳମୟାତ ଶଶ୍ଵ ହିଂଶୁରାଏ ଇତାମ୍ବାର କିମ୍ । ଅବଶଳା ଅବଶଳମେ ଅବଶଳା
ହିଂଶୁମେ ମିଶଳା ନିଃଶ୍ଵେଷ ନିତରାଏ ବା ହିଂଶୁମେ ପରାଶମା ପରାଶମନେ ପରାଶମିହିଂଶୁମେ
ଚ ଜାଗରତ ଜାଗରନ୍ତାପରା ସତେ ସତ ଦୁଃଖପ୍ରେମ ଉପାରିମ ଉପାର୍ତ୍ତା ପୀଡତା ଭବେମ ।
ଅର୍ତ୍ତଶ୍ଵାଦମୋ ପିଇ । ଆଗୁ ନିଜାକ୍ଷରେ ଇତାମ୍ବାର ଲଟଃ ପରାଦେଶ । ‘ଅକିତ୍ୟାଦରଃ ସଟ’ ଇତି
ଅଭିତ୍ୟାନ୍ତାନିଧାମାତ୍ ‘ନାଭାତାଶୁତୁ’ ଇତି ଶୁଦ୍ଧାବିଧେଶ । ତ୍ଥଥ ସ୍ଵପ୍ନଃ ନିଜାବହାର ଆଶା
ସମେ ସତ ହୃଦୟପରିନିରମେନ ହେତୁନା ଅବଶଳମିଶିଃ ପୀଡିତାଃ ତାନ ବିଶ୍ଵାନି ମର୍ମାଣି ଅଶୁଟୋନି
ଅଶୋତମାନି ଦୁଷ୍ଟତାନି ହୃଦୟପରିନିରମାନ ପାପାନି ଆଯର୍ଦ୍ଦେଶଃ ସତେ ସ୍ଵପ୍ନଃ ଆରେ ଶୁଦ୍ଧ
ଦୁଷ୍ଟାତୁ ଅଶ୍ଵନିରଧାତୁ ଅପରୁଷ ଶ୍ଵାପରତୁ । (୬୩—୫୩ · ୪୫୨—୨୩) ।

ସତୀ ।

ସମ୍ମା ଅକ୍ଷମ୍ପାତ୍ମପ ଶୁଶ୍ରା ଚାମମି ।

ଅଚେତା ନ ଶାନ୍ତିମୋ ଦୁର୍ବିତାର ପାହିତ୍ୟଃ । ୧ ।

ପଦ-ଗୀତଃ ।

। । ।
 ସତ । ଶ୍ରୀ । ଅକ୍ଷଗଃ । ପତେ । ' ଅଲି । ଶୁଣ । ଚରାମଳି ।
 - - - - -
 | | |
 ଅହଚେତା: । ନ: । ଆଜିରମ: । ହାହଇତା: । ପାତ୍ର । ଅହମ: ॥ ୩ ॥
 - - - - -

ହେ ଅକ୍ଷଗଙ୍କତେ ଶର୍ମାଦିଗତେ ହେ ଇଞ୍ଜ ଯ ଥେ ହୁଅପରିଵିଷେନ ପାଶେନ ଅପି ଶୁଣି
ଚରାମଳି । ଅପିରକଃ କଞ୍ଚିତ୍ତପରମାର୍ଥେ ଗର୍ହିଯାଏ ବା ବର୍ତ୍ତତେ । 'ଅଲି: ପଦାର୍ଥଲଙ୍ଘାଦିବିଲଙ୍ଘା-
ଗର୍ହିଦୟଚର୍ଯ୍ୟ' ଇତି କର୍ମପରମାର୍ଥଙ୍କତା । ଅପି ବହୁଃ ଗର୍ହିତଃ ବା ସପେ ଯିଥି । ଚରାମଳି ।
'ଇନ୍ଦ୍ରାଜା ମଲି' । ଡକାଦ ଡରିତାଦ ଦୁଃଖକାଳୁ ଅହମ: ପାପାତ୍ମ ଆଜିରମ: ଆଜିରମାତ୍ର
ଯଜାଗାଏ ପଦଙ୍କୌ ପଚେତା: ଶ୍ରୀହୈଜାନୋପେତ: ଏତେବେଳେ ସକଳ: ନ: ଅଜ୍ଞାନ ପାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତ । ୩ ।

ଇତି ପକ୍ଷମେନ୍ଦ୍ରବକେ ବିଭୌଯିଃ ଶୁଣ ।

* * *

'ଯୋ ନ ଜୀବ' ଇତି ତୃତେମ ହୁଅପରିଵିଷେନୋଯମିବୁତ୍ତିକାଃ 'ପରୋପେତି' (୪୫) ଇତି ତୃତୋ-
ତୃତାନି କର୍ମାଲି କୁର୍ଯ୍ୟାଏ । ଶୁଣି ଚ ତୌରୋବାହତଃ । 'ବିଜ୍ଞ ତେ ବପ୍ର' ଇତି ଭାଷିତଃ ଖଗ ତାତ୍-
ଦୋଷଃ ବପରମମେ ଯୁଦ୍ଧିମାର୍ଜନ ଦୈଶ୍ୟାନ୍ତପୁରୋତ୍ତମା ହୋଯଃ ଶକ୍ତକ୍ଷେତ୍ରେ ଅକ୍ଷେପଗଃ ପାର୍ବତୀରୋ
ପର୍ଯ୍ୟାନ୍ତମଃ ଅଯତକମପରମରମେ ଅନୁମିତୀକଣଃ ଚ କୁର୍ଯ୍ୟାଏ । 'ବିଜ୍ଞ' ତେ ବପ୍ରେତି ଲକ୍ଷ୍ମେବାଃ
'ଅପାଯା' ଇତି ହ ଶୁଣି (କେ । ୧୧୦) । 'ଅଧିଃ ପ୍ରାତଃଗନେ' ଇତି ତିନ୍ତିତର୍ବନ୍ଦିଶାଖାକ୍ରମଃ
ପ୍ରାତଃଗନ୍ଧିତ୍ୱ ଲବ୍ୟେଷୁ ଲବମନ୍ୟାପ୍ତିବେଶୀମ ଜୁହ୍ଵାଏ । ଉତ୍ତର ଦୈତ୍ୟାନେ । 'ଅଧିଃ ପ୍ରାତଃ-
ଗନେ (୬୪୧) ଶ୍ରେମୋଲି (୬୪୮) ଯତୀ ମୋମଃ ପ୍ରାତଃଗନେ (୧୧୧୧) ଇତି ସଧାନ୍ୟମଃ
ଆଦଃ ଜୁହ୍ଵାନି ନାହିଁତହୋମାନ' ଇତି (୫୧୦ ୩୧୧) ।

* * *

୬୪ ପ୍ରାତଃ ।

|
 ଥୋ ନ ଜୌବୋମି ନ ଶୁଣୋ ଦେବନାମମୁତ୍ତଗଭୋଗି ଶପ୍ତ ।
 - + - - - - -

| | |
 ସକ୍ରଗାନ୍ତି ତେ ମାତା ସମଃ ପିତାରକୁନ୍ତମାଲି ॥ ୧ ॥
 --- - - ' - - -

ପଦ-ଗୀତଃ ।

| | |
 କ । ନ । ଜୀବ । ଅଲି । ନ । ଶୁଣ । ଦେବମାଂ । ଅନ୍ତଃଗର୍ତ୍ତ । ଅଲି । ସମ୍ମ
 - - - - - - - - - - -

| | |
 ବିକ୍ରଗାନ୍ତି । ତେ । ମାତା । ସମଃ । ପିତା । ଅରଙ୍ଗଃ । ନାୟ । ଅଲି । ୧ ।
 --- - - - - - - -

ହେ ସପ୍ତ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଜୀବା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟକୋ ନାଲି ନ ଭୟନି । କିଂ ତର୍ହି ମୃତ୍ତଃ ମେତାହ । ମୃତ୍ତଃ
ଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରାଣୋପି ମ ଭୟନି । ମଧ୍ୟାପରିକଳ୍ପିତସତ୍ତାବସାଦ ସପ୍ତ ଜୀବନମରଣଯୋଃ ଆପିଦର୍ଶିରୋର-
ଲଙ୍ଘବ ଇତ୍ୟାର୍ଥଃ । କିମ୍ଭେମ୍ଭର୍ତ୍ତିର୍ହ ସପ୍ତ ଇତି ତତ୍ତ୍ଵାହ । ଦେବାନାଂ ଅଶ୍ଵାନୀମାଂ ଇତ୍ରିମାଦିଷ୍ଟାତୃତ୍ୟାଂ
(ଅୟତଗର୍ଭଃ) ଅୟତଗର୍ଭଗର୍ଭତ୍ସଂ ଅଲି । ସପ୍ତମା ଆଶ୍ରମକୁଞ୍ଜନିତଶାଳମାଯରାହାଂ ରାଶମାଯାଶ
ପ୍ରାୟିକାଦ୍ଵାରା ଇତି ଭାବଃ । ଦେବଗର୍ଭତ୍ସଂ ଏବ ପ୍ରତିପାଦଯତି । ହେ ସପ୍ତ ତେ ତଥ ବର୍କଣାନୀ ବର୍କଣାନୀ
ପତ୍ରୀ ମାତା । ‘ଇତ୍ରିବକ୍ରମୀ’ ଇତି ଭାବାନ୍ତକେ । (ସମଃ) ଯଜ୍ଞତି ନିଯଜ୍ଞତି ପ୍ରାଣିନୋ ହଙ୍ଗତିମୋ
ମିର୍ଗ୍ରୂହିତି ଯମୋ ସନ୍ଧଗଃ । ଲ ପିତା ଅନୟତା ଉତ୍ସପାଦ୍ୟତା । ହେ ସପ୍ତ ସଂ ଅବର୍କର୍ମାମ
(ଅବରଃ) ଆର୍ତ୍ତିକରୋତ୍ସରଃ । ସ ଏବାଲି ଭୟନି । ନାମଶବ୍ଦଃ ଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରାଣୋପିଦିଷ୍ଟଃ ତୋତମତି ।
ଶୀଘ୍ରତେ ହି ତୈତ୍ତିରୀଯକେ । ‘ଅରଙ୍ଗରୈ ନାମାନ୍ତର ଆଶୀର୍ବାଦ’ ଇତି (ତୈତ୍ତିରୀଯକେ ୩୨. ୩୨. ୩୨୩୪) ॥ ୧ ॥

ଦ୍ଵାତ୍ରୀଯା ।

ବିଦ୍ୟ ତେ ସପ୍ତ ଅନିତ୍ରେ ଦେବଜାଗିନାଂ ପୁତ୍ରୋଲି ସମ୍ମ କରଣଃ ।

ଅନ୍ତକୋଣୀ ମୃତ୍ତୁରମି ।

ତୁ ତ ସପ୍ତ ତଥା ମଂ ଶିଦ୍ୱ ମ ନଃ ସପ୍ତ ଦୁଷ୍ମପ୍ରାଦ ପାହି ॥ ୨ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ବିଦ୍ୟ । ତେ । ସପ୍ତ । ଅନିତ୍ରେ । ଦେବଜାଗିନାଂ । ପୁତ୍ରଃ । ଅଲି ।

ସମ୍ମତ । କରଣଃ । ଅମ୍ବକଃ । ଅଲି । ମୃତ୍ତଃ । ଅଲି ।

ତୁ । ତ୍ରୀ । ସପ୍ତ । ତଥା । ମଂ । ଶିଦ୍ୱ । ମଃ । ନଃ । ସପ୍ତ । ଦୁଷ୍ମପ୍ରାଦ । ପାହି ॥ ୨ ॥

ହେ (ସପ୍ତ) ସପ୍ତାତ୍ମିମାନିନ୍ ଦେବ ତେ ତେ ଅନିତ୍ରେ ଅମ୍ବ ବିଦ୍ୟ ଜାଗୀମଃ । ଅମେଃ ଔଣାଦିକଃ
ଇତ୍ରିପତ୍ୟରଃ । ଉତ୍ସ ଏବାର୍ଥୀ ଧିତ୍ରିଯତେ । ଦେବଜାଗିନାଂ ଦେବଜୀପାଦ ସକ୍ରଣାନୀଶାସ୍ତ୍ରତୀନାଂ
ପୁତ୍ରଃ ତନରଃ ଅଲି । ତାତିକୁଣ୍ଡଗାସମାନରାହାଂ । ଦେବଜୀପାଦ ହି ଯାହାକୁଣ୍ଡାଃ ପୁକ୍ରବଳା ଶୁତୀ-
ଶୁତାଶୁତଃ ତାବି କଲାଃ ଦୁଷ୍ମପ୍ରାଦ ସପ୍ତ ଉତ୍ସପାଦଯନ୍ତି ଅଲିଦିଷ୍ଟଃ । ସପ୍ତମ୍ୟ ଶୁତାଶୁତକର୍ତ୍ତକର୍ତ୍ତଃ
ଆତିଦର୍ଶଯତି । ‘ଧରା ଦୁଷ୍ମପ୍ରାଦ ବାହୋଦୁ ଦ୍ରିଯା ସମ୍ମେୟୁ ଶୁତି । ଶୁତଃ ତତ ଜାଗୀମାହ’ ଇତି ।
ଶ୍ରୀଶ ସପ୍ତଃ । ପୁକ୍ରବଳ ଶୁତଃ ଶୁତାଶୁତଃ ଦୁଷ୍ମପ୍ରାଦ ଶ ଏମନ୍ ହର୍ଷି । (ଶ୍ରୀଶ ୩୨. ୩୨୩୪) ଇତ୍ୟାବି

ଚ । ଅତେ ଯଥା କରଣ । ସମ୍ପଦ : ଆଗାମହରଣଙ୍କୁ ତଥାପାରେ ଲଜ୍ଜାପତି । ତମ କର୍ତ୍ତା କର୍ତ୍ତା । ଅତ ଏବ ଅନ୍ତର : ଅନ୍ତର : କୌଣସିଲାନୟ କର୍ତ୍ତା ଅଳି କର୍ତ୍ତା । ମୃତ୍ୟୁରଳି ଆଶ-ତାଗନ୍ୟ କାରାରିତା କରନ୍ତି । ହେ ସପ୍ତ ତଃ ତାତ୍ତ୍ଵର୍ଥ (୩) ହାଁ ତଥା ଆନୁଷ୍ଠାନିକାରେ ମଂ ବିଜ୍ଞାନ୍ୟଗ । ଆନ୍ୟିମିତି । ହେ ସପ୍ତ (୩ ଷ୍ଟୀ) ମଃ ଅନ୍ତର ଦୁଃସପ୍ତାର୍ଥ ଦୁଃସପ୍ତମିତାର୍ଥ ଭୟାଦ ପାଇ ରକ୍ଷ ॥ ୨ ॥

ତୃତୀୟା ।

ସଥା କଳାଃ ସଥା ଶକଃ ସଥର୍ଣ୍ଣ ମଂନ୍ୟାନ୍ତି ।

ଏହି ଦୁଃସପ୍ତାର୍ଥ ମର୍ବିଂ ବିଷତେ ମଂ ନୟାଯିମି ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ସଥା । କଳା । ସଥା । ଶକ । ସଥା । ଶର୍ଣ୍ଣ । ମଂନ୍ୟାନ୍ତି ।

ଏହି ଦୁଃସପ୍ତାର୍ଥ । ମର୍ବିଂ । ବିଷତେ । ମଂ । ନୟାଯିମି ॥ ୩ ॥

ଗୋରମୟନୈକଦେଶ : କଳା । ଶକ : ଖୁଣ । ଦୋଷଦୂରମତଃ କଳାଦିକଃ ଅଙ୍ଗ : ସଥା ଛେଦନାଦିନଃ ଅପଗମ୍ୟାନ୍ତି । ସଥା ବା ଶର୍ଣ୍ଣ ଅନ୍ତରମାଃ ପୁରୁଷାଃ ମଂନ୍ୟାନ୍ତି ମଞ୍ଚପାଦାନେ ଗମ୍ୟାନ୍ତି । ଏବ ଏହି ଶର୍ଣ୍ଣ ଦୁଃସପ୍ତାର୍ଥ ଦୁଃସପ୍ତମିତି ଭୟରେ ବିଷତେ ଦେହେ ଅନ୍ତର ମଂ ନୟାଯାପ ମଧ୍ୟାର୍ଥ ଆପନ୍ୟାଧଃ ॥ ୩ ॥

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ଆଶିଃ ଆତଃମନେ ପାହ୍ୟାନ୍ ତୈଷାନରୋ ବିଶକ୍ରଦ୍ଧ ବିଶଳଙ୍କୁଃ ।

ମନ୍ତଃ ପାହକୋ ଦ୍ରୋଧିଣେ ମଧ୍ୟାଯୁମ୍ଭୁଷଃ ମହିତକଃ । ସ୍ତାମ ॥ ୧ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ଆଶି । ଆତଃମନେ । ପାହ୍ୟାନ୍ । ତୈଷାନରୋ । ବିଶକ୍ରଦ୍ଧ । ବିଶଳଙ୍କୁଃ ।

ମନ୍ତଃ । ମନ୍ତଃ । ପାହକଃ । ଦ୍ରୋଧିଣେ । ମଧ୍ୟା । ଆଯୁମ୍ଭୁଷ । ମହିତକଃ । ସ୍ତାମ ॥ ୧ ॥

(ଅଧିଃ) । ସବୁଜାପ୍ରକୋହ ହି ଶୋଭାପଥଃ । ତାମ ତ ମନାନି ପାଯତିଥ ଦୈତ୍ୟ ତୁ ଆଗଞ୍ଜି
ଇତି ଜ୍ଞାନ ନିଷ୍ଠିତଜ୍ଞନାନି । ‘ଅର୍ଦ୍ଧଗାତାତ୍ୟତ ଲୟୁଧ’ (ପୁ. ୧୦ ୧୦୩୪) ଇତି ଅତେ
ଅଧିର୍ମାରଜା । ଅଧିଦେଶତେତ ତ ରକ୍ଷଣାତ ଆତଃଲୟମାଧାତ କର୍ମଗଃ ମ ଏମାଧିଦେଶତା । (ଆତଃ-
ଲୟମେ) ଆତଃଲୟମାଧାତ କର୍ମଗଃ ଅଧିର୍ମାରଜାନ ପାତ୍ର ମନ୍ତ୍ରବୈକଳାପରିହାରେ ଲୟମ-
ଅନ୍ତର୍ଜାତ୍ମା ରକ୍ତ । କୌମୁଦି ଲୋହିଃ । ବୈଖାଗରଃ ନିଷ୍ଠନରାଜୁକୋ ବିରାଜ୍ଞାଃ ଲକ୍ଷ୍ମୀପାଣିହିତକରୋ
ସା । ଅତିଥ ବିଶ୍ଵତ୍ୱ ବିଶ୍ଵତ୍ୱ କୃତ୍ସମ ଅଗତ୍ୟ କର୍ତ୍ତା । ବିଶ୍ଵତ୍ୱ ବିଶ୍ଵତ୍ୱ ନରବିଶ୍ଵ ଅଗତ୍ୟ
ଛୁଟ୍ସମମେମ - ଜ୍ଞାନକୁ ଭାବିରତା । ମ ତାତ୍ତ୍ଵଗ୍ରହିତିଷ୍ଠିଃ ପାଦକ ଶୋଧକୋରିଃ ମ ଅଧିନ
ଅଧିଶେ ସାଗକାଳକେ ସମେ ମଧ୍ୟ ହାପଯତ୍ । ସମ୍ପିଳ ତତ୍ତ୍ଵାନାଦ ଆୟୁତ୍ସଃ ଦୀର୍ଘବ୍ୟାହ ସୁତ୍ତାଃ
ଅହତକାଃ ଲୟମାଧାତିପାମାଃ ପୁତ୍ରପୋତାଦିତିଃ ସହଭୋଜନା ବା ନାମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ୧ ।

* * *

ପକ୍ଷମୀ ।

ବିଶେ ମେଧ ମରୁତ ଇମ୍ରୋ ଅସ୍ତ୍ରାନଶ୍ୟାନ ବିତୌରେ ଲୟମେ ନ ଅଛାଃ ।

ଆୟୁତ୍ସଃ ପିରମେଦାଃ ବନ୍ଦେତ୍ତୋ ବସଃ ଦେବନାଃ ସୁମର୍ତ୍ତୋ ସ୍ଯାମ । ୨ ॥

ମନ୍ତ୍ର ପାଠଃ ।

ବିଶେ ମେଧ ମରୁତ ଇମ୍ରୋ ଅସ୍ତ୍ରାନ ଅଧିନ ବିତୌରେ ଲୟମେ ନ ଅଛାଃ ।

ଆୟୁତ୍ସଃ ପିରମେଦାଃ ଏସାଃ ବନ୍ଦେତ୍ତୋ ବସଃ ଦେବନାଃ ସୁମର୍ତ୍ତୋ ତାମ । ୩ ॥

ବିଶେ ମେଧ ମରୁତ ବାନାରିଶ୍ଵୟୁତା ମରୁତଃ ଏତଃଜ୍ଞକା ଏକାଗନକାଶ୍ଵଳ୍ୟାକଃ
ଶଶଗନାକା ଦେବଃ ଇତ୍ସଚ ତେବଃ ଅଧିପତିଃ । ଏତେ ହି ମାଧାନିମଳକମା ଅଧିପତରଃ ।
‘ଇମୋ ମରୁତାତ୍ୟନୋଦମଃ ପିରୁତ । ମରୁତାତ୍ୟନୋ ମରୁତାପଗଃ’ (ମିବି୦୨) ଇତୋବିମାରିମିନ୍ଦିଶୈରେ
ଅତିପାଞ୍ଚଃ । ଏତେ ଅଧିନ ପରିମଧାପ୍ୟାନେ ବିତୌରେ ଲୟମେ ଅଧିର୍ମାରଜାନ ମ
ଅଛାଃ ମ ଅହୁ ମ ପରିତାପତ । ଅଧାତିକିରଣ ହରିହ ଦୀର୍ଘତା ଅଧିନୀତା ଉତ୍ସେ ଅତିମତକଳ ଅଧାମେ
ବରଣୀତା ଇତୋବେ ଅତିଶ୍ୱରକା ସୁତ୍ତା ତତ୍ତ୍ଵିତାର୍ଥ । ଏସା ଦେବନାଃ ମରୁତଃ ଇମ୍ରୋ
ତ ପିରମେଦା ଶ୍ରୀତିକରଣ ଅତିଶ୍ୱରକା ବାକ୍ୟଃ ବନ୍ଦେତ୍ତୋ ବସଃ ତତ୍ତ୍ଵାନାଦ
ଆୟୁତ୍ସଃ ପତମବ୍ୟଲରପରିବିତେ ଆୟୁତ ସୁତ୍ତା ଲକ୍ଷଃ ତେବଃ ଦେବନାଃ ସୁମର୍ତ୍ତୋ ଶୋଭମାନଃ
ଅତ୍ସୁରାଣ୍ତିକାଃ ବୁଝେ ନାମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ୬୩—୫୩—୪୭—୨୩ ।

* * *

ସଂଖ୍ୟା ।

ଇହି ତୃତୀୟାଂ ମଧ୍ୟରେ କବୀନାୟତେନ ସେ ଚମସୈରଯନ୍ତ ।

ତେ ଶୋଦନାଃ ଶ୍ଵରାନଶାନାଃ ଶ୍ଵରିଣ୍ଟିଃ ନୋ ଅଭି ସମ୍ପୋ ନିର୍ବନ୍ଧ । ୩ ।

ପଦ-ପାଠ ।

ଇହି ତୃତୀୟାଂ ମଧ୍ୟରେ କବୀନାଃ ଅଭେନ । ସେ ଚମଳୀ ଏଇରନ୍ତ ।

ତେ ଶୋଦନାଃ ଶ୍ଵରିଣ୍ଟିଃ ଆମଶାନାଃ ଶ୍ଵରିଣ୍ଟିଃ ମଃ । ଅଭି । ସତ୍ୱ । ମନ୍ତ୍ର । ୩ ।

ଇହି ପରିମାଣିଯାନାଂ ତୃତୀୟାଂ ତ୍ରିଷଂଖ୍ୟାପ୍ରସଂଗମନାଂ ଲୋମାଚିଷଦୋପଳକିତଃ ତୃତୀୟାନବମାଧ୍ୟାଂ କର୍ମ କବୀନାଃ କ୍ରାନ୍ତମର୍ମନାନାଂ ପ୍ରତ୍ୟାଂ ସତ୍ତ୍ଵଃ । ତ ଏହି ଇତ୍ରାର୍ଥାତ୍ମଃ ନାହତାତ୍ତ୍ଵ ମନ୍ତ୍ରର ଅଧିଦେଶତତ୍ତ୍ଵଃ । ତ୍ର୍ୟା ଚ ଉତ୍ୱୟା ମନ୍ତ୍ରଃ । ‘ଇତ୍ରେ ଯତ୍ତ୍ଵାର୍ଥାଜାଗନ୍ତିଃ ମନ୍ତ୍ରିକତଃ’ (ଆପ୍ନ ୩୬୦.୮) ‘ମୃଦୁଲିଃ ପିତ୍ସର ରଜ୍ଞଦେଶିଃ’ (ଆ ୪୦୧୧୭) ‘ବ୍ୟତ୍ୱୋ ଦେବାଃ ଲୋମତ ମ୍ତ୍ସମ୍ଭ’ ଇତି (ମନ୍ଦିର ୧) ଚ । ସେ ଅଭେନ ଦେବାଃ ଅଭେନ ମନ୍ତ୍ରର ଅନ୍ତରେ ଆଜ୍ଞାବେଳେ ଶିଳ୍ପକର୍ମଣୀ ଚମଳୀ ଲୋମତକର୍ମଣୀ ଏବଂ ଏକଂ କ୍ରିୟାରନ୍ତ ପ୍ରୈତ୍ରେନ୍ତ । ଚତୁର୍ଦ୍ରୀ ବିଭାଗେନ ଚତୁରକ୍ଷମାମ ଅନୁରମନ । ‘ପ୍ରୈତ୍ରେ ହୋତୁରକ୍ଷମଃ ଶ୍ରୀ ବ୍ରକ୍ଷମାତ୍ରଃ ପ୍ର ବ୍ସମାନାଃ’ (ଆପ୍ନ ୧୨୨୦.୧୦) ଇତ୍ୱୋ ଯଃ ମିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟା ମଧ୍ୟାତଃକାରିଷ୍ଟାଂ ଯେ ପ୍ରଥମିନ୍ତତ୍ତ୍ଵାଚମମାତ୍ରମିନ୍ତପାଇଁ ଏତଃ । ନମ୍ବ ମୈଆନକ୍ରମାନୀନାମପି ସର୍ବାଂ ହୋତ୍ରାକାଗାଃ ପୃଷ୍ଠକୁଣ୍ଡକ ଚମଳାଃ ନାନ୍ତ । ଅତ ଏବ ‘ହୋତ୍ରଚମମୟୋନ ସମ୍ବ ଚମଳାମ ଉନ୍ନରତ’ ଇତି ଶ୍ରୀକାରା ଆହଃ (ଆପ୍ନ ୧୨୨୧.୧୪) । ମୈୟେ । ମୈଆନକ୍ରମାନୀ ସହିକର୍ତ୍ତ୍ଵରେ ହୋତ୍ରାକାର୍ଯ୍ୟାନାମଃ ‘ବସ୍ତ୍ରକ୍ରତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରଗମନଃ’ ଇତି ସହିକର୍ମାନିମନ୍ତତ୍ତ୍ଵକର୍ମଣାଧମଚମମପାଇଁ ଏକଂ ଏହୋତ ନ ଚତୁର୍ଦ୍ରିଣଃ । ତୁମା ଚ ମଧ୍ୟାତଃ ଆର୍ଦ୍ରାତ୍ମେଷ୍ୱ ଦେବାପ୍ରାପ୍ତସେ ତ୍ୟଗତତୁଷ୍ଟ୍ୟମର୍ମାଣଃ । ‘ଏକଂ ଚମଳୀ ଚତୁର୍ଦ୍ରୀ କୁଣ୍ଡାତମ’ (ଆ ୧୧୬୧.୧୨) ‘ବ୍ସକୁଣ୍ଡାତ ଚମଳୀ ଚତୁର୍ଦ୍ରୀ’ (ଆ ୪୦୧୦୧୦) ‘ଯଦ୍ଵାରାଧାଚମଳାଂ ଚତୁର୍ଦ୍ରୀ କୁଣ୍ଡାମ’ (ଆ ୧୧୬୧.୧୪) ଇତ୍ୱାଦି । ତେ ମଧ୍ୟାତଃକାରିଷ୍ଟାଂ ଶୋଦନାଃ ପ୍ରଥୟନ ଆମରନତ ପୁଣ୍ୟ । ତତ୍ତ୍ଵ ଉତ୍ୱୀକରଣ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ତଃ ପୁଣ୍ୟ ସତ୍ୱରୁଃ । ଅନୁରମନ୍ତ୍ରଃ ବାଜ ଇତି । ପ୍ରଥମୋତ୍ସମାତ୍ରଃ । ପ୍ରଥମାତ୍ରଃ ସମ୍ବନ୍ଧରୁଃ । ଅନୁରମନ୍ତ୍ରଃ ମ ମଧ୍ୟାମେମେତି (ମନ୍ଦ ୧୧୧୬) । ତେ ଚ ଶରୁଣ୍ଟା ଏବ ମନ୍ତ୍ରୋ ରଥମର୍ମାଣାରିଶଙ୍କରମଣେନ ଦେବାତୋରିଷ୍ଟା ତ୍ୱରିଯାଦେମ ଦେବ୍ସଂ ଆଶ୍ରମ । ଶରୀରରୁଃ ପ୍ରଥମାତ୍ରଃ । ଅନୁରମନ୍ତ୍ରଃ ଅନୁରମନ୍ତ୍ରଃ । ଅନୁରମନ୍ତ୍ରଃ ଅନୁରମନ୍ତ୍ରଃ ।

ଟ୍ରେଲ ଆଦିଶର୍ମୋଦିଷ୍ଟାନ୍ତଃ । ନମୀର ଇତୋବ ତୈତିରିଗକା ଅଧୀଯତେ । ବୌଦ୍ଧ ବନ୍ଧୁମତ୍ସ୍ୟଃ
ବାନ୍ଧିତ୍ତଃ ସା ପ୍ରେସ୍ତଃ ଫଳଃ ଅଭିଲଙ୍ଘ୍ୟ ନଃ ଅସାନ ସିଦ୍ଧିମୁଖ୍ୟଃ ଶୋଭନାଃ ଇଟିଂ ସର୍ବସଂ ମହାତ୍ମ
ଅବିକଳଃ ପ୍ରାପ୍ୟତ୍ତ । (୬୯—୫୪—୪୭୯—୩୪) ।

ଇତି ତୃତୀୟ ମୁକ୍ତଃ ।

‘ଶ୍ରେମୋଳି’ ଇତି ତୃତେମ ଉପନୀତକ ମାଣ୍ୟକ ଆଚାର୍ୟୋ ମହୁତ ଅଭିମଦ୍ଧା ଦଙ୍ଗାଃ । ଲୋପି
ମାଣ୍ୟକଃ ଏତଃ ତୃତେ ଅପନ ପ୍ରତିଗୁରୁମାତ୍ର । ‘ଉପନୟନ୍’ (କୋ ୭୧୮) ଅକ୍ରମୀଂ ହୃଦିତଃ ।
‘ପାଞ୍ଚମଦଶ୍ୱଃ ପ୍ରତିକ୍ରିତି’ ଇତି (କୋ ୭୧୮) ‘ଅବକ୍ରୋଧିଧୂରୋ ଭୂମାଳଃ ଇତି ପ୍ରତିଗୁରୁତି ଶ୍ରେମୋ-
ଲୋତି ଚ’ ଇତି (କୋ ୭୧୭) । ତଥା ଅଭ୍ୟକଳାଃ ଅମେନ ତୃତେମ ଲକ୍ଷ୍ମୀନ ସର୍ବତେ ଉଗାତିଷ୍ଠିତ ଥା ।
‘ଶ୍ରେମୋଲୀତି ପ୍ରତିବିଶ୍ୱଃ ମନ୍ଦରୀନ ଅଭ୍ୟକଳାଃ’ ଇତି ହି ମୁହଁ (କୋ ୭୧୦) । ‘ଶ୍ରେମୋଳି’
‘ବ୍ୟୋଲି’ ‘ଶ୍ରେମୋଲି’ ଇତି ତତ୍ତ୍ଵ ପଚଃ ସମନ୍ତରେ କ୍ରମମାତ୍ରେସୁ ସହିଷ୍ପନମାନମାତ୍ର ନିମାର୍ଥିଷପନମାମେସୁ
ପ୍ରତ୍ୟେକୁ ସର୍ବମାନଃ ବ୍ରଦ୍ଧ ଗ୍ରାହକର୍ମ ପାଠ୍ୟେ । ଉତ୍ତର ଦୈତ୍ୟାନେ । ‘ପ୍ରତ୍ୟେ ସହିଷ୍ପନମାନେ ସାତରତି
ଶ୍ରେମୋଲୀତି ବ୍ରଦ୍ଧିମାନିମେ ବ୍ରଦ୍ଧିମାନିତାର୍ଥୀ’ ଇତି (ଦୈ ୩୧) । ତଥା ‘ଶ୍ରେମୋଲି’
‘ଇତ୍ତାଙ୍ଗାଭିର୍ଦ୍ଦିଗ୍ଭାତଃ’ ମଧ୍ୟକ୍ରମୀ ମନୁଷ୍ୟମାନ୍ଦିତାନ୍ତରେ ଜୁହ୍ୟାଃ । ଉତ୍ତର ଦୈତ୍ୟାନେ । ‘ଶ୍ରେମୋଲି’
(୬୪୮) ସଥା ଲୋମଃ ପ୍ରାତଃମନେ (୧୧୧୧) ଇତି ଯଥାମନ୍ଦନ୍ ଆର୍ଦ୍ରାଂ ଜୁହ୍ୟୋତ ମଂହିତ-
ହୋମାନ୍ ଇତି (ଦୈ ୩୧୧) । ‘ନହି ତେ ଅଶେ’ ଇତି ତୃତେମ ସୃତାଚାର୍ୟାନହନାମେ ଶ୍ରେମୋଲୀ
ବ୍ରଦ୍ଧାରୀ ହତ୍ତୋତ୍ତରକାରେଣ ପୁରୋଡାଶ୍ୱ ଜୁହ୍ୟାଃ । ହୃଦିର୍ବିହି । ‘ନହି ତେ ଅଶେ’ (୬.୧୯)
ଇତି ବ୍ରଦ୍ଧାଚାର୍ୟାନହନ ଉଗଳମାଧ୍ୟ ତିଃ ପରିକ୍ରମ ପୁରୋଡାଶ୍ୱ ଜୁହ୍ୟୋତ’ ଇତି
(କୋ ୫୧୦) ।

• • •
ପତ୍ର ପ୍ରଥମା ।

ଶ୍ରେମୋଲି ଗାୟତ୍ରିଛନ୍ଦା ଅନୁ ଦ୍ଵା ରତ୍ନେ ।

ସ୍ଵର୍ଗ ମା ମଂ ବହୁମ୍ୟ ସଜ୍ଜମ୍ୟାନ୍ତୁଚି ସାହା ॥ ୧ ॥

ପଦ ପାଠଃ ।

ଶ୍ରେମଃ । ଅଣି । ଗାୟତ୍ରିଛନ୍ଦାଃ । ଅନୁ । ଦ୍ଵା । ଅନ୍ତିଃ । ରତ୍ନେ ।

ସର୍ଵତ । ମା । ମୟ । ସହ । ଅନ୍ତ । ସର୍ଵତ । ଉତ୍ୟନ୍ତି । ସାହା ॥ ୧ ॥

ହେ ପ୍ରାତିଶୟନାଥକ ଯତ୍ତ ସଂ ଶ୍ରେଣୀ ଶଂଖନାଗତିଃ ପଞ୍ଜିବିଶେଷଃ ତତ୍ତ୍ଵ ଶାସ୍ତ୍ରଗମନଃ ଅଦ୍ଵି ।
କୌତୁଳ୍ୟଃ ଗାୟତ୍ରୋଗ ଗାୟତ୍ରୀ । 'ଛନ୍ଦଃ ପ୍ରାତିଶୟବିଦାନେ ନମ୍ବିନିକେ ଦ୍ଵାର୍ତ୍ତ
ଉତ୍ସମଂଖୋନଃ' ଇତି ସାରିକଃ ଏଣ୍ ପ୍ରାତାସଃ । ଉତ୍ସନ୍ତ୍ରାଦିଦ୍ୱୟ ଗାୟତ୍ରୀ ଏଣ୍ ଛନ୍ଦୋ ସମ୍ବଲିନୀନେ ଲ
ତଥୋତ୍ତଃ । ॥ ଅଙ୍ଗାକରାରୀ ଅଣି ଗାୟତ୍ରୀଃ ଏଥିଥିଂ ସଜ୍ଜନ୍ତର୍କଳିନିର୍ମିତିକଃ । ତଥା ଚ
ତୈତିତ୍ରୀଯକ୍ରତଃ । 'ବ୍ରଜାପିନୋ ପର୍ମଣ୍ତ୍ରୀ କର୍ତ୍ତାରୀ କନିଷ୍ଠା ଛନ୍ଦାଃ ସନ୍ତି
ପରୀଯାଯେତି । ଯଦେଶୋଦଃ ଲୋମଃ ଆତିଥେ ତଥାର ସଜ୍ଜନ୍ତର୍କ ପରୈରୋଽ' ଇତି (ତୈତି ୩୧୦ ଲୁହା ୧୬୪) ।
ଯଦ୍ଵା ଶ୍ରେଣୀକାରେଖ ଚୌରଥାନୋପଃ ଶ୍ରେଣୀ । ଶ୍ରୀତେ ହି । 'ଶ୍ରୀନିତିତ୍ତ ଚିହ୍ନିତ ପ୍ରବର୍ଣ୍ଣକାମଃ । ଶ୍ରେଣୀ
ଦୈ ସଯଳାଃ ପରିତ୍ତଃ' ଇତି (ତୈତି ୩୧୦ ଲୁହା ୫୪୧ ୧୦) । ଲ ଚାରିଃ ଗାୟତ୍ରୀଚହୁମାଃ । ଗାୟତ୍ରୀଚହୁମା
ତଥାପିତ୍ୟନ୍ତର ଲହୋତିପତେ । ଈତ୍ତର ତା କାଂ ଅଧା ରତେ ଦଶନ୍ତ ଆଧାରହେନ ପରିଗୁଡ଼ୁମି ।
ଅତଃ ଅହ ଅନୁଭୀତିରମନତ (ସଜ୍ଜଃ) ଉତ୍ସୁଚ । ଉତ୍ସମା ଅନ୍ତମାନଗତିନୀ ଅନ୍ତ ଉତ୍ସୁକ । ଅଧାଚିତ୍ତି
ଅମେନ ଶକ୍ତମ ଗାୟମାର୍ତ୍ତିଲଙ୍କାତେ । ଲମାପ୍ରୋ ସଂପତ୍ତି କେମେହ ମା ମାଃ ଲୁହ ବହ ଲମାକ୍ତ ପ୍ରାପନଃ ।
ସାହା ଇତ୍ତର ହର୍ଷଃ ସାହତଃ ଅର୍ପ । ସାହା ଦୈବ ବାକ ଏବଂ ଆହେତି ସାହାଶକ୍ତାର୍ଥଃ । ତଥା ଚ
ଯାକ୍ତଃ । ସା ବାଗ୍ ଆହେତି ନା ସା ପାହେତି ଦେଖ (ନିମ୍ନ ୮୨୦) । ତଥା ଲହୁତା ଶ୍ରାନ୍ତିରେବ
ଆମାଯତେ । 'ଦୈବ ତେ ବାଗ୍ ଇତ୍ତାରଗୀର । ଶୋଜୁହୋ ସାହେତି' ଇତି (ତୈତି ଭାବ ୧୨୩୧୦) ୧୫ ।

ଦ୍ଵିତୀୟା ।

ପାତୁରଣ୍ଗି ଅଗଚ୍ଛନ୍ଦା ଅନୁ ବା ରତେ ।

ପ୍ରିସ୍ତ ମା ଲଃ ବଠାମ୍ୟ ସଜ୍ଜମୋତ୍ସୁଚ ଆହା ॥ ୨ ॥

ଶମ-ପାଠଃ ।

ଅତୁଃ । ଅଣି । ଅଗଚ୍ଛନ୍ଦା । ଅନୁ । ବା । ଆ । ରତେ ।

ସଂପତ୍ତି । ମା । ଲମା । ବହ । ଅର୍ପ । ସଜ୍ଜଃ । ଉତ୍ସନ୍ତିଚ । ଆହା । ୨ ।

ତେ ତୃତୀୟମବନାଥକ ଯତ୍ତ ଅଗଚ୍ଛନ୍ଦାଃ । ଅଗଚ୍ଛନ୍ଦା ଅଗତୀପର୍ଯ୍ୟାପଃ । 'ଅଗତଂ ତୃତୀୟମନ୍ତମ'
ଇତି (ତୈତି ଭାବ ୧୮୧୨୧୨) ଶ୍ରାନ୍ତଃ । ତୃତୀୟମନଗତନ୍ତୁ ଉତ୍ସନ୍ତିଚିନ୍ଦନକା ଏବ
ସନ୍ତଃ ପ୍ରାୟେ ଭସନ୍ତଃ । ଅତୋ ଅଗଚ୍ଛନ୍ଦର୍ଥ । ଅତୁରଣ୍ଗି । ଅତୁରନାମ ଶୌଦିନ ଆଜିଯନଃ
କ୍ରମିବିଶେଷମ ଲକ୍ଷଦେଶଭାଗ ଇତ୍ତାକ୍ରମ । ତଥାତ୍ରୀତିକରନ୍ତାର ତନ୍ମାତ୍ରକୋଣିତାର୍ଥଃ । ଅନୁ ବା ରତେ
ଇତ୍ୟାଦି ପୂର୍ବର୍ଥ । (୬କା—୫ୟ—୧୯୯—୨୫) ।

ଚତୁରୀ ।

ବସାଗି ତିଷ୍ଠିପୁଛଦା ଅନ୍ତି ଥା ରତେ ।

ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ମା ମଃ ସହାଯ ସଜମୋଦୁଚି ସାହା ॥ ୦ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ବସା ଅଲି ତିଷ୍ଠିପୁଛଦାଃ ଅନ୍ତି ଥା ଆ ରତେ ।

ସତି ମା ନମ୍ବ ସହ ଅନ୍ତ ସଜନ୍ତ ଉତ୍ସର୍ଗି ସାହା ॥ ୩ ॥

ହେ ମାଧ୍ୟଦିନମନ୍ତମ ସଂ ବସା ମେଚମନ୍ତର ଇତ୍ତାଃ ଲ ଏଥାଲି ତଥାଲି ତ୍ରୈଶ୍ରୀତିକରଣାତ । ଲ ଖରୁ
ମାଧ୍ୟଦିନମନ୍ତର ଦିଗଭିତିଃ । ଆମତେ ହି । 'ଆତଃ ଅନ୍ତଃ ଅଗିବୋ ହର୍ଯ୍ୟାଖ ମାଧ୍ୟଦିନମ ଲବନ୍ତ
କେବଳ ତେ' (୬୦ - ୪୩୫୭) ଇତି । ଲ ସଂ ତିଷ୍ଠିପୁଛଦାଃ ତିଷ୍ଠିପୁଛଦକ୍ଷମଜ୍ଞନାଧାତ୍ମଶଙ୍କୋ-
ଗେତବା । 'ତିଷ୍ଠିପୁଛ ମାଧ୍ୟଦିନମ ଲବନ୍ତ' ଇତି ହି ତ୍ରାକଣଃ (ତେଣୁ ଆତ୍ ୩୮୧୨୨୧) । ଅନ୍ତଃ
ଶ୍ୟାମ୍ୟାତଃ । (୬୩ - ୫୩ - ୪୮୨ - ୩୩) ।

ଚତୁରୀ ।

ନହି ତେ ଅଗ୍ରେ ତଥଃ କ୍ରୁରାନଂପ ମର୍ତ୍ତଃ ।

କପିରୀଭନ୍ତି ତେଜମଃ ସଂ ଜାମ୍ବୁ ଗୌରିବ ॥ ୧ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ମଦି ତେ ଅଗ୍ରେ ତଥଃ କ୍ରୁରମ୍ ଆନନ୍ଦଃ ମର୍ତ୍ତଃ ।

କପିଃ ସତିନ୍ତି ତେଜମଃ ସମ୍ ଜାମ୍ବୁ ଗୌରିବ ॥ ୨ ॥

ହେ ଅଗ୍ରେ ତେ ତଥ ଶରୀରକ ଆଲାକାଶ ତରୁଃ ତୈକ୍ଷଣ୍ଯ ସରଣ୍ୟା ପୁରୁଷ ମଦି
ଆମଂଖ ମ ଖରୁ ଆଥଃ ଶକ୍ରାତ । ଅଗ୍ରୋତ୍ତରୀତାହେମ ପରିବେଶଃ । ଅଗିଃ ତ କପି କଃ ଉତ୍ତରକ
ଶରୀରଗମଃ ନମ୍ବ ନିମଜ୍ଜିତି କପି । ସବା କପିଶଃ ଇତିଲକ୍ଷତ୍ର କମଣ୍ଗଲିଗର୍ବୀଯୋ ଆମ୍ବନମ୍ବଃ

ତଥମୁଖ ଅନୁନିଃଶ୍ଵରର ବୈଶୁମିଳ ହିତିଲାରେ ବିଭତ୍ତି ଦୀପରାତି ଉଚ୍ଚୀକରେତି । ତଥ ଉତ୍ତରନ୍ଦିରାଶ୍ରୋତ୍ସାହିତ୍ୟର ପଥ : ଶୁଣ । ସବା । ବିଭତ୍ତିରାତିକର୍ମୀ ଇତି ସାହଃ (ନିଃ ୫୧୨) । ତଥର ତୀତାର୍ଥଃ । ତଥ ମୃଦୁତଃ ସଂ ଇତ୍ୟାବି । ପୌରିଷ ସଥା ଅର୍ଥତା ପାଗେ : ସଂ ସତୀରେ କୁମାର ଗର୍ଭବଦେଶେ ଅଶ୍ଵାମର୍ତ୍ତର କୁମୋ ପାତିତଃ ତଥର ତଥ ପୂର୍ବଶ୍ଵରରେ ତଥରାତିର୍ଯ୍ୟଃ । ୪ ।

* * *

ପଞ୍ଚମୀ ।

ମେଦ ଇଥ ବୈ ମୁହ ଚ ବି ଚୋର୍ବିଚ୍ୟମେ ସହତିଜାବୁଗରଶ୍ଚ ଧାରତଃ ।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣା ଶିରୋପ୍ରମାଣେ ଅର୍ଦ୍ଧମନ୍ଦିରନ୍ଦିରାମାତିଃ ॥ ୨ ॥

ମଦ-ପାଠଃ ।

ମେଦାଇନେ ଦୈ । ମୁହ । ଚ । ବି । ଚ । ଉକ୍ତ । ଅଚାଳେ ।

ସଂ । ଉତ୍ତରହତ୍ତେ । ଉପରଃ । ଚ । ଧାରତଃ ।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣା । ଶିରଃ । ଅର୍ଦ୍ଧମା । ଅର୍ଦ୍ଧମା । ଅର୍ଦ୍ଧମନ୍ଦିରନ୍ଦିରାମାତି ।

ବିଭତ୍ତି । ହରିତେତିଃ । ଆମହତିଃ ॥ ୨ ॥

ହେ ଅଥେ ସଂ ପୂର୍ବଶ୍ଵରରେ ଦାହଃ ଆପା ଉକ୍ତ ମହାମଂ ନଂ ଉଚ୍ୟମେ । ଅଥମୁଖ ତାରେ ତତ୍ତ୍ଵବସଥେନ ଲମ୍ବିବି ମନ୍ତ୍ରଜାଲେ । ଉଚ୍ଚ ମନ୍ତ୍ରମେ ଇତି ଶାତ୍ରଃ । ଗମତାର ବୁଢାଳେ ଚ କୃତ୍ତମରେ ବିବିଧ ସାଂପ୍ରେଦାବି । ମନ୍ତ୍ରଃ ଅନ୍ତଃ ମନ୍ତ୍ରଃ ଅନ୍ତଃ ଗର୍ଭାନ୍ତଃ । ତଥ ମୃଦୁତଃ ମେଦ ଇଥ ସା ଇତି । ମେଦୋ ସଥା ତଥଗାର୍ଥଃ ତୃଣହୃଦ୍ରିଷ୍ଟିଂ ମେଦଃ ଆପା ତଙ୍କେଣ ତୃଣବିନା ଅଥମୁଖବାତେ (ତତ୍ତେ) ତଙ୍କେଣ ତତ୍ତ୍ଵତଃ ତୃଣାତଃ ମର୍ମିବାପ୍ରେତିତଃ । ସଂ ସବା ଉତ୍ତରହତ୍ତେ ଉପରୀବିହିତ-କାର୍ତ୍ତ୍ତୁକେ ମାହଶ୍ଵରୀରେ ଅପରଃ । ଚକାରାର ପୁର୍ବିଚ । ଉତ୍ତାନ୍ତୀ ଧାରତଃ ତଥରତଃ । ସଂ ଉତ୍ତରହତ୍ତେ ଉତ୍ତରହତ୍ତେମ ମହାମଂ ତୃଣହୃଦ୍ରିଷ୍ଟି ଗମେ ମନ୍ତ୍ରମ ଅପରଃ ଶାମିଃ ଶାମିନ୍ତ ଉତ୍ତେ ଧାରତଃ ତଥରତଃ । ଦାହଃ ମହତ ଇତ୍ୟର୍ଥଃ । ତଥା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣା ଶିରଃ ଆମାପ୍ରେତତତ୍ତ୍ଵତଃ ଶରୀରମା ବୃକ୍ଷାଦେଶୀ ଶିରଃ ଅର୍ଦ୍ଧମନ୍ଦିରନ୍ଦିରାମାତି ହିଂଲନ ଅର୍ଦ୍ଧମନ୍ଦିରନ୍ଦିରାମାତି ହିଂଲନ ଅର୍ଦ୍ଧମନ୍ଦିରନ୍ଦିରାମାତି ହିଂଲନ ଅର୍ଦ୍ଧମନ୍ଦିରନ୍ଦିରାମାତି ହିଂଲନ ଅର୍ଦ୍ଧମନ୍ଦିରନ୍ଦିରାମାତି ।

* * *

ଶତୀ ।

ଲୁଗଣୀ ସାଚ୍ୟତକତୋପ ଅବ୍ୟାଖ୍ୟରେ କୃଷ୍ଣ ଇମିରା ଅନନ୍ତିଷ୍ଠିତ ।

ନି ସମୟଜ୍ଞପରତ ନିକ୍ଷଳ ପୁର ରେତୋ ଦମିରେ ସୁର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରିତ ॥ ୩ ॥

ପଦ ପାଠ ।

ଲୁଗଣୀ । ସାଚ୍ୟତ । ଅକ୍ରତ । ଉଗ । ତ୍ରଦି । ଆହ୍ୟରେ । କୃଷ୍ଣଃ । ଇମିରା । ଅନନ୍ତିଷ୍ଠିତ ।

ମୀ । ସହ । ନିରଜି । ଉପରତ । ନିଃକ୍ଷଳତମ । ପୁର । ରେତୋ । ଦମିରେ । ସୁର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରିତ । ୩ ॥

ହେ ଅପେ ଲୁଗଣୀ ଶୋଭନପତନାଃ ଶ୍ରେଣ୍ୟ ଶୀର୍ବନୀ ପରମାଣୁଲୀଙ୍ଗୀଆ ଜ୍ଞାଲାଃ ବାଚ୍ ଅକ୍ରତ ମାହ-
ଅନ୍ତଃ ଧ୍ୱନିବିଶେଷ ଅକ୍ରୂତ । କରୋତେତ୍ରି ମନ୍ତ୍ରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ଇତି ଚେତ୍ରକ । ଆଥରେ । (ଆଗରଃ)
ଅବାନ୍ତାନାଂ । 'ଡରୋ ନଜନାଃ' ଇତି ଲାଙ୍ଗୁଲୀର ଧାରନ୍ତର ପତାକାଃ । ଆପରେ ଆନନ୍ଦାନେ
କୃଷ୍ଣଃ । ଲୁଗଣୀ ଏତି । କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଇତି ବିଲି ଆକାଶେ ଇମିରା । ପରମାଣୁଲୀଙ୍ଗ ଦୌଷ୍ଟଃ ଉପେତୋ
ଅନନ୍ତିଷ୍ଠିତ ନୃତ୍ୟ । ନୃତ୍ୟ ଗାତ୍ରିନାମେ । ତାର୍ଚ ଜ୍ଞାଲା ବହଳସୁଗୋପାଦନେନ ଉପରେ
ଯେଥା । ଉପର ଉପଲୋ ଯେବେ ଭବତିତି ନିରକ୍ତଃ (ନି ୨୨୧) । ନିକ୍ଷଳ ନିର୍ବାନ ନିତ୍ୟାଂ
ସହ ଯତ୍ତାଂ ନିରଜି ନିରଜିତି ତତ୍ତ୍ଵାଂ ହେ ଅପେ ଜୀବୀଆ ଏବ ଦୌଷ୍ଟଃ ନୃତ୍ୟାଶ୍ରିତ । ଆନିତାମନ୍ତରଃ ପ୍ରାଣଃ
ନୃତ୍ୟ । ପୁର ରେତୋ ରେତୋ ସର୍ବପ୍ରାଣୀପାତ୍ରାନ୍ତଃତ୍ତ୍ଵଃ ସୁଈ ଦୁଃଖ ଦର୍ଶନେ ଅଗନ୍ତୁପାଦନାର୍ଥ ଧାର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରିତ ॥ ୩ ॥

(ଇତି) ଚତୁର୍ଥ ପତ୍ର ।

'ହତ ତର୍ଜ' ଇତି ତୁଚେନ ମୁଦ୍ରକ ତତ୍ତ୍ଵଲକ୍ଷ୍ଟିତିଃ କିଟିହରିପଶାକଦୋପାନୀଂ ସମ୍ମାନକାଣାଂ
ଶିତ୍ରଜ୍ଞେ ଲୋହମନ୍ଦ ଗୋଟିଏ ସର୍ବମ ଏତି ତୁତ ଅନ୍ତ ମୁସକାନମୁତ୍ତଃ ପେତି ଅଭିଜ୍ଞାନେ ।
ତଥ ଅନେନ ତୁଚେନ ଶର୍କରା ଆଶ୍ଵତ୍ତ୍ୟ ମୁସକାନମୁତ୍ତଃ ପରିକରେ । ଅଥା ମୁସକାନମୁତ୍ତଃ କେବେନ
ଅଛା ଅନେନ ତୁଚେନ କେତେମଣ୍ୟ ନିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର । ତ୍ରୟ ମନୁଷ୍ୟବଳୀରୀ ପୋର୍ଜିଷ୍ଟ ଶୃତଃ ଚକଃ ଅନେନ
ତୁଚେନ ଅଶ୍ଵତ୍ତ୍ୟଃ । 'ତ୍ରୟ ଉତ୍ତା ଲାଭିତାବ୍ୟନୋ । 'ହତ ତର୍ଜ ଇତାଯାମୀଂ ସର୍ବ
ଶ୍ରୀରାଜାଂ ପରିଜ୍ଞାନିତ ତରିଜ୍ଞାନିକରଣି' ଇତାମି (କୋ ୨୨) । 'ବାହୋ ପୁତ୍ର' ଇତି ତୁଚେନ
କୃଷ୍ଣଙ୍କେ ପାତ୍ରାଂ ଶାକ୍ତାତିକାବେ ପରିନିଷ୍ଠାପୋତୁଗରେ । ତଥା ସର୍ବବୋଗଟେବେଳେ ଅନେନ ତୁଚେନ
ଶାକ୍ତାତିକାବେ ଗାନ୍ଧାରୀଜ୍ଞବ୍ୟନମନ୍ତରାନାଂ ଚ (କୁର୍ଯ୍ୟାଂ) । ତଥା ଶୋଭବନ୍ଦମନ୍ତରାନାଂ ନିରଜିତାବ୍ୟନୀ-
ଧିଶବ୍ଦନାର୍ଥ ଶୋଭବନ୍ଦମନ୍ତରାନାଂ ପଲାଶାରିମହିଳା ଆଦମ୍ୟାଂ । ସୁତ୍ରତଃ ହି । 'ଅପ୍ରାଣୀ
ଶ୍ରୀରାଜାପରିଜ୍ଞାନମନ୍ତରାନାଂ ଅନେନ ତୁଚେନ 'ପୁତ୍ରସା' (ଧୀର) ଇତ୍ୟବୋକ୍ତାନି ଶ୍ରୀରୂପଗନ୍ଧାରୀଜ୍ଞବ୍ୟନୀ-

শান্তি কুর্যাদঃ। 'অর্থঃ উথাসান' ইতি অক্ষয় 'পুনৰ্ভ যা (৬.১) গুৰুত্বে (৬.৩) হিমতের
অব্যক্তি (৬.২৪) বায়োঃ পৃষ্ঠাঃ পরিবেগ' (৭.১) ইত্যাদি 'অভিন্নবিশিষ্টত্বাদাঃ'
ইতোত্তমত্ব হুতঃ (কৌৰ ৫.৫) এত জটিল্যঃ। তথা অসা তচসা অপার হস্তেন্তু পাঠাই
আপ্তাবনাদো বিনিরোগঃ। 'অবস্থায় ব্রহ্মাণ্ড সৃষ্টেরপুত্র' ইতি (কৌৰ ৮.১) সূত্ৰিতঃ।
লোমাতিপৃতকৃত্যাবাঃ লোতামণাঃ 'বায়োঃ পৃষ্ঠাঃ' ইতি তচেন দশাপণিত্রেণ পায়মাণাঃ
সুরাঃ অশুমত্রযেত। 'অবাচিত লোমাতিপৃতঃ মোগবাগী সৌতামণ্যাভিষিদ্যতে' ইতি অক্ষয়
'যা বজ্রঃ (৮.৭) ইতোবৰ্ধভিঃ স্বরাঃ স্বৰূপাদ্যানাং বায়োঃ পৃষ্ঠাঃ (৬.১) ইতি লোমাতিপৃত্যা
পায়মাণাঃ' ইতি হি বৈতানসূত্ৰঃ (বৈৰ ৫.৩)।

তত্ত্ব অথবা।

হতঃ তদ্বিঃ গুৰুক্ষমাখুমাশ্বনা ছিষ্টঃ শিরো অগ্নি পৃষ্ঠীঃ শূণীত্যঃ।

যথামেদনানপি নহতঃ মুখগথাভয়ঃ ক্রমুতৎ ধাতুঃ। ১॥

পদ-গার্ত্তঃ।

হতয়। তদ্বিঃ। গুৰুক্ষমাখুমাশ্বন। আবুধ। অধিনা। ছিষ্টয়।

শিরঃ। অগ্নি। পৃষ্ঠীঃ। শূণীত্যঃ।

যথান। ন। ইৰ। অগ্নান। আগ। নহতম। মুখম। অধৰ।

অভ্যাস। ক্রমুতৎ। ধাতুঃ। ১॥

হে অধিনা অধিনো এতৎসংজ্ঞে দেবো তদ্বি হিংসকঃ। তদ্বি দিঃসাম্বাদ টতাক্ষাৎ
পঞ্চাংশচ। পথকঃ সমঘনঃ দিঃসংজ্ঞা গচ্ছন্তঃ। সম্পুর্ণাদু অঞ্চলে: 'পুঁলি সংজ্ঞায় ১০'
ইতি সঃ। 'চেৱোঃ কু যিষ্ঠাতোঃ' ইতি কুৰুৎ। এগভূতৎ আবুঃ হতঃ নাশয়তৎ। হস্তে
গোঁটি অদানিদ্বাদ শশে জুরি 'অহুমাত্তোপদেশৰ' ইত্যাদিনা অঙ্গনালিকসোপঃ। আ ময়ত্বাৎ
থমত্বাত আবুঃ। ধূর অগ্নদীরণে। আহপুর্বাদ অস্মাদ 'বাঙ্গণয়োঃ ধূনশূভ্যাদ ডেক্ট'
(উ. ১.৩০) ইতি উ প্রত্যয়ঃ টিলোপশচ। হননপ্রকারঃ প্রত্যাপ্ততে ছিষ্টঃ ইত্যাদিন।।
তত্ত্বাদোঃ শিরশিষ্টঃ বিধা কুৰুতৎ। ছিষ্টবু দৈধীকরণে। লোগমামপুরুষবিচচনে
'বেণোগঞ্জোগঃ' ইতি অক্ষয়োপঃ। পৃষ্ঠীঃ পার্শ্বস্থৈর্গণি তৎপুরুষোন্মুৰীতৎ খেতঃ চুর্ণঃ।

କୁଳତଃ । ଶ୍ରୀ ହିଂସାରୀ ପ୍ରାଦିଵାର କୁଳଃ । ଏ ଚ ଆଖୁ ଲେଖ ଅମାର ମୈବ ଅକ୍ଷୟରେ
ଅପଦୋରା ତ୍ରୀହାଦକଃ ଇତାଭିପ୍ରେତା ହେ ନରିନୌ ଯୁଗଃ ତନୀରଃ ମୁଖୁ ପାଞ୍ଚି ଅପି ମହତଃ
ଅନିମତ୍ତଃ ପିହିତଃ କୁଳତଃ । ଏବଂ କୁଳ ଏଥ ଅନନ୍ତର ଅପଦୋରା ଧାରା ତ୍ରୀହିବ୍ୟାଦିଜ୍ଞପାତ୍ର
ଅତର ତ୍ରୁଟତତ୍ତ୍ଵରାହିତାଃ କୁଳତଃ କୁଳତଃ । (ଶକ ୫୩—୧୦୨—୧୪) ।

• • •
ବିତୌରୀ ।

| |
ତର୍ଦ୍ଦ । ଦେ । ପତଙ୍ଗ । ହେ । ଅତ୍ୟ । ଏ । ଉପକ୍ରମ ।

| | | |
ଆମୋଦୀମଂଶୁତଃ । ହବିରନନ୍ଦତ୍ସୁ । ଇଥାନୁ । ସମାନହିଂମନ୍ତ୍ରୋ । ଅପୋଦିତ । ୨ ॥

— — — — —
ମନ ପାଠୀ ।

| | | |
ତର୍ଦ୍ଦ । ଦେ । ପତଙ୍ଗ । ହେ । ଅତ୍ୟ । ଦେ । ଉପକ୍ରମ ।

| | | |
କରାଇଦେ । ଅମ୍ବହିତମ । ହବି । ଅନନ୍ତଃ । ଇମାନୁ । ସବାନୁ ।

| |
ଅହିମନ୍ତ୍ରଃ । ଅଗହଟିଦିତ । ୨ ।

ଦୈଶ୍ୱରଃ ହେଷକଃ ଆଭିମୁଦ୍ରାକରଣେ । ହେ ତର୍ଦ୍ଦ ହିଂଲକ ଆଖୋ ହେ ପତଙ୍ଗ ଶନତ୍ର ହେ ଅତ୍ୟ
ଉପକ୍ରମାର୍ଥାର ଅଧାରିତିହିନ୍ଦୀ ଯୁଗାକଃ ହମାର ଇମଃ ଅପଦୋରା ଅବିଭାବିତବ୍ୟାଦିହୋତ୍ସାଂ ହବିଃ ତ୍ରୀହେନ
ଆମଂହିତଃ 'ଅହ ଭରଃ ଶଙ୍କଃ ଉପତଃ' (କଂ ମ୦ ୬୨) ଇତାକ୍ତାଗନିଯବପ୍ରିଣିନ୍ଦଃ ଅଗହକାରଗଂ ତ୍ରୀହ
ଅପରିଦର୍ଶାପ୍ରତି ତ୍ରୁଟି ଏବଂ ହେବିରିର୍ବର୍ତ୍ତତ ଇଷ୍ଟର୍ଯ୍ୟଃ । ଅତଃ ଅମା ହବିବେ ହୋମାଦ
ଅବେଳ୍ୟ ଅପକ୍ରମଃ ଅଦରାଃ ମନ୍ତ୍ରଃ ଇମାମୁ ଅପଦୋରାମୁ ସମାନଃ ଅପେରାନ୍ତଃ
ଅହିମନ୍ତ୍ରଃ ଅଦିନାଶରତ୍ତୋ ମୁଖୁ ଅପୋଦିତ ଅମାର ହାନାଂ ଅପଗତା ତ୍ରେ । ୨ ।

• • •
ତୃତୌରୀ ।

| | | |
ତର୍ଦ୍ଦାପତେ । ସଦାପତେ । ତୃତ୍ତମନ୍ତ୍ରା । ଏ । ଶୁଣୋତ । ସେ ।

| | | |
ଏ ଆରଣ୍ୟା ସ୍ୟାବନା । ସେ କେ ଚ ଏ ସ୍ୟାବନାତ୍ମାତ୍ମାନୁ । ଅନ୍ତରାମଣି । ୩ ॥

ଛେଷ- ପଥ ।]

ଅକମଙ୍ଗଳ- ମୁଖ୍ୟ ।

ଶତ

ପଦ-ଗାଠ ।

ତର୍କପତେ । ସନ୍ଧାନପତେ । ତୃତୀଯତା । ଆ । ଶୂନ୍ୟ । ସେ ।

ସେ । ଆରଣ୍ୟ । ବିହରରା । ସେ । କେ । ତ । ହ । ବିହରରା ।

ତାନ । ମର୍ମାନ । ଉତ୍ସାମଳ । ୩ ।

ହେ ତର୍କପତେ ତର୍କାମାଂ ହିଂଲକାମାଂ ଆଖୁମାଂ ଯାମିନ ହେ ସନ୍ଧାନପତେ । ଅଯହାତ୍ମି ଅଯହାତ୍ମି
ଇତି ବସା । ପଦଜୀବିନ୍ଦୁ । ଅଯପୂର୍ବାଂ ହକ୍କେ । 'ଡୋକ୍ଟରାପ ମୁଖ୍ୟ' ଇତି ଡଥକାରୀ । 'ଶତ
ଆକୁରିଯାଜୋପ' ଇତି ଅବଶକ୍ଷୟ ଆବିଲୋପ । ପୂର୍ବୋଦ୍ଧାଦିତ୍ତାଂ ସମ୍ମ । ସନ୍ଧାନ-
ମୀଳାଂ ଅଧିପତେ ତୃତୀଯତା । ତୌଙ୍କରାଟ୍ଟୁ । ଯୁଗ ଯେ ଯମୀଯି । ଈମ । ବଚନ । ଆ । ଶୂନ୍ୟ । ଆଭିହୁଦୋଷ
ଶୁଣ୍ଟ । 'କଞ୍ଚମଞ୍ଚମଥମାଟ' ଇତି କଞ୍ଚମଳୀ ତଥାଦେଶ । ସେ ସୁମ୍ମ ଆରଣ୍ୟ । ଅଗ୍ରଣୀ
ବାରାମା । ବିଦିତ ଅଦନମୀଳା । ହୁ ଭୟ । ଅନ୍ତେଣି ଯେ କେ ତ ଗ୍ରାମ୍ସତିମୋ ସୁମ୍ମ ଦାରା । ବିଦିତ
ଅଦନମୀଳା । ଭୟ ତାମ ମର୍ମାନ ଯୁଗାନ ଉତ୍ସାମଳ ଉତ୍ସାମଳ । ଅନେମ କର୍ମଗୀ ମାତ୍ରାମା । ଅଭି
ନାଶମେ ଇତି ଧାତୁ । (୬୯—୫୪—୫୦୨—୩୩) ।

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ସାହୋ । ପୁତ୍ର । ପଦିତ୍ରେଣ ଅଧାର । ମୋମୋ ଅତି କ୍ରତ ।

ଇନ୍ଦ୍ରାଜ ମୁକ୍ତ । ଶଥ । ୧ ।

ପଦ-ଗାଠ ।

ସାହୋ । ପୁତ୍ର । ପଦିତ୍ରେଣ । ଅଧାର । ମୋମୋ । ଅତି । କ୍ରତ ।

ଇନ୍ଦ୍ରାଜ । ମୁକ୍ତ । ଶଥ । ୧ ।

ସାହୋ । ପଦିତ୍ରେଣ । ପଦମଳାଧମେ ସନ୍ଧାନବିତ୍ରେଣ ପୁତ୍ର । ଶୋଦିତ । ସବା ସାହୋ ।
ପୁତ୍ର । ଶୋଦମେ ରମ୍ଭନ୍ତା । ଅନିତ । ମୋଦରଂ ପ୍ରକ୍ରିୟାକେ ଲମ୍ବାତ୍ତି ।
୪୧ ଏତୋ । ସାମୁରେମାନମର୍ଦ୍ଦ । ତୁମାଂ ସବ ପୁତ୍ରି ତୁମ ଅନାତେ ବିଦିତ । ସାମୁରି ତୁ
ପଦିତ୍ରେଣ 'ବଦରିତା' ଇତି (ଟେଲ୍ ନଂ ୧୦ ୬.୪.୭୧୨) । ଲେଖନ । ଲୋକ । ଅତାହ ଅଭିନ୍ୟାନ ଅକ୍ଷୟ

ଅତିକ୍ରମ: ନାଚିଦେଖିଏ ଅତିକ୍ରମୀ ଗତଃ । ତଥାତିକ୍ରମଃ ତି ଲମ୍ବାଗ୍ରାଜରଣଗର୍ଭୀତୁ: ଅନଭିମତଃ ।
କ୍ଷର୍ମା ଚ ଗନ୍ଧାର୍ମଃ । 'ଶିଳୋ ଯେ ଲକ୍ଷ୍ମୀବୀନ ଉପତିଷ୍ଠିତ ମା ମେଶାନ୍ତିକିଂ ଅଭି ଗା' ଇତି (ତୈତି ୩୦
ଲଙ୍କା ୩୨୫ ୩) । ମତ ଇତ୍ସମ୍ପର୍କ ମୁଖ୍ୟ: ମୋଗଃ ମଧ୍ୟ: ମିତାକୁତଃ: ॥ (୬କା—୫୩—୧୨—୧୨) ।

ପାଞ୍ଚମୀ ।

ଆପୋ ଆସାନ ମାତରଃ ମୂରତ୍ତ ସୁତେନ ନୋ ସୁତପ୍ରତି ପୁନତ୍ତ ।

ଶିଥଃ ଦି ରିଥଃ ପ୍ରଥର୍ତ୍ତ ଦେବୀରମ୍ଭାତ୍ୟଃ ଶୁଚିରା ପୁତ ଏତି ॥ ୧ ॥

ପର-ପାଠଃ ।

ଆଗଃ । ଆସାନ । ମାତରଃ । ମୂରତ୍ତ । ସୁତନ । ନଃ । ସୁତପ୍ରତି ପୁନତ୍ତ ।

ଶିଥମ୍ । ହି । ରିଥଃ । ପ୍ରଥର୍ତ୍ତ । ଦେବୀଃ । ଉତ୍ । ଇତି । ଆତାଃ ।

ଶୁଚିଃ । ଆ । ପୁତଃ । ଏତି ॥ ୧ ॥

ମାତରଃ ଶିଥା ଅଗାତୋ ଅନନ୍ତ ଆପଃ ଅକ୍ଷେତା ଅକ୍ଷାନ ପୁନତ୍ତ କାଳତ୍ତ ପାଥରତିତାନ୍
ଶୁଦ୍ଧାନ କୁର୍ମିତ । କ୍ଷର୍ମା କ୍ଷର୍ମଣେ । ତଥା ବୃତ୍ତଃ କରଣସ୍ଵଭାବ ଆୟୋରୋ ରମୋ ସୁତଃ ତେବେ କ୍ରୁଦ୍ଧଃ
ଅଗଃ ପୁନତ୍ତାତି ସ୍ତତପ୍ତଃ । ତାଦୁଶ୍ର ଆପଃ ସୁତେନ କରଣ୍ମୌଳେନ ମାରେଣ ନଃ ଆସାନ ପୁନତ୍ତ
ଶୁଦ୍ଧାନ କୁର୍ମିତ । ପୁଏଁ ପବନେ । 'ପୁଦ୍ମାନଃ ହସଃ' ଇତି ହସ୍ସଃ । କମାଦ ଏବଃ ପ୍ରାପ୍ୟାତ ଇତି
ତାତାହ ଶିଥିଂ ହୈତି । ହି ଯଥାଏ ଦେବୀଃ ଦେବ୍ୟଃ ଦେବତାକମା ଆଗଃ ଶିଥିଂ ଲର୍ଦିଂ ରିଥଃ ।
ପାପମାତ୍ରେତ୍ । ରମୋ ରିଥଃ ଟାତ ପାପନାମନୀ ଶ୍ରଦ୍ଧଃ ହାତ ଯାତ୍ରାଚନାନ୍ (ନିମ୍ ୪୨୧) ।
ଅନାମାଚନନପ୍ରୋକ୍ଷଣାବିକାରିଗାଂ ଅନାନାନ୍ କ୍ରୁଦ୍ଧଃ ପାପଃ ପ୍ରଥର୍ତ୍ତ ପ୍ରକାଶର୍ତ୍ତ । ଅକର୍ଷେ
ଅପଗୟଶ୍ରୀଶାର୍ଥଃ । ଜୀବନୀୟ ଅପ୍ରାପ୍ତ ଆତୋହଃ ଶୁଚି: ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭୂଷା ଆଶ୍ର୍ୟ ଅନ୍ତଃ: ଶକାଶାନ୍ ।
ପୂତଃ କର୍ମଶୋଗଃ: ମନ ଉତ୍ତେରି ଉଦ୍ବାଗଜ୍ଞାନଃ । ଇତି ଅନଧାରଣେ । ୨ ॥

* * *

ଶଷ୍ଠୀ ।

। । । । । ।
ଯେ କିଃ ଚେଷଂ ବକ୍ରଣ ଦୈତ୍ୟ କନେତ୍ରିତ୍ରୋହଃ ମୁଷ୍ଟାଶ୍ଚରଣ୍ତି ।

। । । । । ।
ଶୁଚିତ୍ୟା ଚେତ ତୁ ଧର୍ମା ଯୁଧୋପିଯ ମା ନୃତ୍ୟାମେନ୍ଦ୍ରୀ ଦେବ ବୀରିଯଃ ॥ ୨ ॥

ଶବ୍ଦ-ପାଠୀ।

୧। କିମ୍। ଚ। ଇମ୍। ସକଳ। ଦୈତ୍ୟ। ଅମେ।

ଅଭିହିତୋହମ୍। ମହୁଷ୍ୟ। ଚରଣ୍।

ପଚିଶ। ଚ। ଇତ୍। ତସ। ଧର୍ମ। ଯୁଗୋପିମ। ମା। ମଃ।

ତ୍ୱାର। ଏମଃ। ଦେବ। ବୀରିଯ। ୩।

ହେ ସକଳ ସ୍ଵଭବାନାଂ ଅପାଂ ଅଧିପତେ ଦୈତ୍ୟେ ଦେବମଦକ୍ଷିମି ଅମେ ପ୍ରାଣିଜୀବେ ବିଷରେ
ସ୍ଵତକମିଲ ଇମ୍ ଅଭିଜ୍ଞାହଂ ଅଗରାଧିଜନିତଃ ଏନଃ ମହୁଷ୍ୟାଶ୍ଚରାତ୍ମି ଅଭୁତିଷ୍ଠିତି। ତ୍ୱାର ଏମଳ
ହୃଦ୍ୟାତ୍ମରତ୍ନ ସମ୍ବନ୍ଧ। ବୟମପି ମହୁଷ୍ୟାଜ୍ଞାତ୍ମଃପାତିହିତ୍ ଅଚିନ୍ତ୍ୟ। ଅଜ୍ଞାନେନ ଚେତ ହେ ସକଳ ତସ ଧର୍ମ
ବ୍ୟମପକ୍ଷକୌନି ଧର୍ମାଲି କର୍ମାଲି ଯୁଗୋପିମ ବାଯୋହିମାର୍ଯ୍ୟ। ନିର୍ମାଣାନି କୁର୍ମଇତାର୍ଥଃ ଯୁଗ ବିମୋହନେ।
ତ୍ୱାର ଅଜ୍ଞାନଜନିତାର ଏମଃ ପାପାର ହେତୋଃ ହେ ଦେବ ସାମିନ ସକଳ ମଃ ଅଭାନ୍ ମା ବୀରିଯଃ
ମା ହିଂସୀଃ। ରିଷ କ୍ରମ ହିଂସାରାଂ। ଅଭାର ଗ୍ୟାନାର ମାତି ଲୁଙ୍କ ଚକ୍ରପଂ ॥ ୩ ॥

ଇତି ଲାଗୁଣାର୍ଥୀବିବିଚିତ୍ରେ ଅଥର୍ଵିଦେଵାର୍ଥପାକାଶେ ସତ୍କାଣେ ପଞ୍ଚମୋହୁବାକଃ ।

* * *

ସଂଖେତୁମାକେ ପଞ୍ଚ ଶୂନ୍ୟାନି । ତତ୍ତ୍ଵ 'ଉତ୍ସର୍ଥ' ଇତି ପ୍ରଥମ ଶୂନ୍ୟ । ତତ୍ତ୍ଵ ଆଶ୍ରେମ ତୁଚେନ
ରକ୍ଷେତ୍ରାଗ୍ରହିତେଷ୍ୟାର୍ଥଃ ଚିତ୍ତ୍ୟାଦ୍ୟୋବନିଷିତଃ ପୂର୍ବଟେ ଅଭିଷ୍ଟଃ ବ୍ୟାଧିତଃ ଅବଲିକ୍ଷେ । ତଥା
ଶ୍ରୀମହିତୋଦିକେନ ବା ଶ୍ରୀମହିତୋଦିକେମ ବା ଶ୍ରୀମହିତୋଦିକେନ ବା ଅମେ ତୁଚେନ
ଅଭିଷନ୍ଧିତେନ ବ୍ୟାଧିତଃ ଅବଲିକ୍ଷେ । ଶୁଭ୍ରିତଃ ହି । 'ଉତ୍ସର୍ଥ' ଇତି ଶ୍ରୀମହିତୋଦିକ୍ଷାନ୍ତି
ଇତି (କୋ ୧୧) । 'ଶୋଚ ମେ' ଇତି ତୁଚେନ ତୁଷ୍ଟଗତ୍ତ୍ଵଗ୍ରହିତେଷ୍ୟାର୍ଥଃ ତୈତିଃ ଅଭିଷନ୍ଧ
ଷ୍ଟଃ ଅବସ୍ଥାର୍ଥ । ତଥା ଏତଃ ତୁଚେନ ଅଗନ୍ତମେଶ୍ଵର ହେତେନ ଅଧିଷ୍ଟ୍ୟାର । ତଥା ଅମେନ
ତୁଚେନ ଶୁଣ୍ୟାର ବ୍ୟମଶେଖ ଦ୍ୱର୍ଯ୍ୟେ । ଶୁଭ୍ରିତଃ ହି । 'ଶୋଚ ମ ଇତ୍ୟତ୍ୟାଜ୍ୟ ଅବମାଟି ।
ଶୁଣ୍ୟାର ନିକଷଣ' ଟତି (କୋ ୧୧) । ତଥା ଜ୍ଵାରିବିମାଶେ ଆପେ ତନ୍ତ୍ରବ୍ୟାପ୍ତି ଅମେନ
ତୁଚେନ ଚାଗାପୃଥିବୋ ସଜତ ଉପତିଷ୍ଠିତ ବା । ଶୁଭ୍ରିତଃ ହି । 'ଶୋଚ ମ ଇତି ଚାଗାପୃଥିବୋ
ବ୍ୟମନ୍' ଇତି (କୋ ୧୧) । ତଥା ଲବଧେୟ 'ଶୋଚ ମେ' ଇତି ତୁଚେନ ସଂଭ୍ରାନ୍ତାମି
ଇତ୍ୱିଶାଶ୍ଵରମଜ୍ଜୟେ । ଶୁଭ୍ରିତଃ ହି । 'ବୃଦ୍ଧତା ଶୋଚ (୬୫୦) ପୁନଟୈବିଶ୍ଵିର୍ବଳ (୭୬୯)
ଇତି ଅଭିମଜ୍ଜତେ' ଇତି (କୋ ୮୧) । ତଥା ମେଧାଜମନକର୍ମଣି 'ଶୋଚ ମେ' ଇତାମର୍ଯ୍ୟ
ଥାର କୌରୋଦମ୍ ପୁରୋଡାଶ୍ ରଶାମ ବା ସମ୍ପାଦ୍ୟ ଅଭିମଜ୍ଜ ଅଦ୍ୟାର୍ଥ । ତଥା ଅମୈରକ
ଥା ଯେଥାକାମ ଆଦିତଃ ଉପତିଷ୍ଠିତ । ଶୁଭ୍ରିତଃ ହି । 'ପୂର୍ବତ ମେଧାଜନାନି' ଇତି
ଅକ୍ରମ୍ୟ 'ସଂ ମୋ ମେଧେ (୬୧୦୮) ଶୋଚ ମେ (୬୧୦) ଇତି ଭଙ୍ଗପ୍ରତି । ଆଦିତାର
ଉପତିଷ୍ଠିତ (କୋ ୨୧) (ଇତି) । ଗୋଦାନକର୍ମଣି 'ଶୁନ୍ ଆଗ' ଇତାମର୍ଯ୍ୟ ଶୁର୍ବ
ମାର୍ଜନିଯା ମାନିତାର ଅଗଛେ । 'ଶୁନ୍ ଆଗ' (୬୧୩୯) ପୁନଟୈବିଶ୍ଵିର୍ବଳ (୧୯)

ଇତି 'ତିନିର୍ବଳା' ଶ୍ଵର ମହିଳାମି ଇତି କୌଣସିଷ୍ଠାଏ (କୋ ୨୫) । ଉପମହିଳାର୍ଥି 'ଶ୍ରୀ ସର୍ଜନ' ଇତାନନ୍ଦା ଉପଗାତଃ ଅଭିମଦ୍ରା ବ୍ରଜଚାରିଙ୍ଗ ଅବେଳାରେ । ଅଭିଭବିତ ହି । 'ଉପଗାତଃ ମନ୍ୟକର୍ମେ ମନ୍ଦିର ଇତ୍ତାନୀ ୨୫ (୧୯୨୨) ଶ୍ରୀ ସର୍ଜନ' (୬୫୦୩) ଇତି ଶାଖାଏ' ଇତି (କୋ ୨୬) ।

* * *

ଶତ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ ।

ଶ୍ରୀ ଶୁର୍ଯ୍ୟା । ଦିନ ଏତି ପୁରୋ ରଜାଂଶି ନିଜୁର୍କଲ୍ମ ।

ଆଦିତ୍ୟଃ ପର୍ବତେତ୍ୟୋ ବିଶ୍ଵଦୂଷ୍ଟୋ ଅଦୃଷ୍ଟହ ॥ ୧ ॥

ଶତ-ଶାଖା ।

ଶ୍ରୀ । ଶ୍ରୀଃ । ଦିନଃ । ଏତି । ପୁରଃ । ରଜାଂଶି । ନିଜୁର୍କଲ୍ମ ।

ଶାରିତ୍ୟଃ । ପର୍ବତେତ୍ୟଃ । ବିଶ୍ଵଦୂଷ୍ଟଃ । ଅଦୃଷ୍ଟହ ॥ ୨ ॥

ଶ୍ରୀଃ ସର୍ବତ ପ୍ରେରଣ ଆଦିତ୍ୟଃ ପୁରଃ ପୁରାତଃ ପୂର୍ବିଷାଂ ଦିଶି ରଜାଂଶି । ରଜୋ ରଜିତଯାଃ ଅନ୍ତାଃ ଇତି ଯାକଃ (ମି ୪ ୧୮) । ଅରହପ୍ରସବକାରିଣେ ରଜଃପିଶାଚାଦୀନ ନିଜୁର୍କଲ୍ମ ନିତରାଃ ହିଂସନ । ଜୁର୍ବୀ ହିଂସାଃ । ହେତେ ଶତପତ୍ୟାଃ । ହିଂଲିତୁଃ ଇତ୍ୟର୍ଥ । ଦିନଃ ଅନ୍ତରିକ୍-ଆଦେଶାଃ ଉଦେତି ଉଦ୍‌ଗତି । ରାତ୍ରେ ହି ରଜନଃ ସଂକାରଃ ଇନ୍ଦ୍ରାନୀଃ ତୁ ଉତ୍ସନ୍ନେ ଶ୍ରୀକୁମାରଃ ବିମାଲୟତୀତି ତାବଃ । ମତ ଆଦିତ୍ୟଃ ବିଶ୍ଵଦୂଷ୍ଟଃ ପର୍ବତାନିଷିଃ ଶାକାତ୍ମିକୁମାରଃ ଅଦୃଷ୍ଟହ ଅଦୃଷ୍ଟାନାଃ ଅଭିରମୁକ୍ତମାନାମମି ରଜଃପିଶାଚାଦୀନାଃ ହତ୍ତା ପର୍ବତେତ୍ୟଃ ଉଦୟାଚଲପଦେଶେତ୍ୟଃ । ଉଦେତୀତି ମସନ୍ଦଃ । ଆଦିତାଃ ଅଦିତେ ଗୁର୍ବଃ । 'ଦିତ୍ୟାଦିତ୍ୟାଦିତ୍ୟ' ଇତି ଗ୍ୟାପତ୍ୟଃ ॥ ୨ ॥

ଶତ-ଶାଖା ।

ନି ଗାୟେ ଗୋଟେ ଅମନ୍ତ ନି ସୁଗାଣେ ଅଧିକତ ।

ନୂର୍ମିଯୋ ନଦୀନାଃ ଶ୍ରୀଦୂଷ୍ଟା ଅଲିପ୍ତ ॥ ୨ ॥

পদ গাঠঃ।

নি। গাযঃ। গোহে। অগদন। নি। মুগাম। অবিক্ষত।

নি। উর্ধ্বযঃ। নদীনাম। নি। অমৃষাঃ। অলিপত॥২॥

উজ্জুতা সুর্যোৎ রক্ষণাং হনমাং ইনামোঁ গাবো গোঁটে গোশালায়া শুমদন তয়োহিস্তেন
অস্মীয়া গাবো নিষৱা অভুবনঃ। যদু বিশ্বরংগতাবসাদনেনু। স্ত্ৰিক্ষাং চেঁ: অঙ্গ আদেশঃ।
তথা মুগামঃ মুগামঃ আরণ্যাঃ পশুযঃ শুবিক্ষত স্বব্রহ্মে নির্জুঁ নিষিটা অভুবন। 'নেরিবিশঃ'
ইতি আমুনেপদঃ। 'শল ইগুণধাং অবিটঃ অঁ' ইতি অঁ: প্রত্যাঃ। তখা নদীনাম-সুজুতাং
উর্ধ্বযঃ তরসঃ সুধেন নিষিটাঃ। অমৃষাঃ বাঁটো অশুপলকাঃ প্রজাঃ সুর্যাশ্রকাণেম ক্ষুলিক্ষত
নিতরাং লক্ষ্য অচ্ছম। লক্ষ্যে তনি 'ননি মৌয়াবুরতলত' ইতি অচঃ স্বামে ইস আদেশঃ।
মুগা অভুজ্ঞাতান গায়ীন শর্কে ধনাঃ সূর্যাশ্রকাণাং লক্ষণঃ। লক্ষণুঁ চেঁ: নিচ্ছ-
বৰ্ণব্যতায়ঃ। (৬২-৬৩-১০৭-২৩)।

তৃতীয়া।

আযুর্দিনঃ পিপাশিচতুঃ শ্রুতাং কথশ বীরুতম্।

আভারিষঃ বিশ্বভেমজৌমস্তাদৃষ্টান নি শময়ৎ ॥৩॥

পদ-গাঠঃ।

আযুর্দিনম্। পিপাশিচতম্। শ্রুতাম্। কথশ। বীরুতম্।

আ। অভারিষঃ। বিশ্বভেমজৌ। অস্ত। অমৃষাঃ। নি। শময়ৎ ॥৩॥

আযুর্দিনঃ আযুঃ। পতনবৎসরপ্রিমিতস্ত বীরুমস্ত দায়ীঁ। সদ সামে। 'কিন্ত' ইতি
কিপ। পিপাশিচত রোগশমনোপায়ঁ বিশ্বমোঁ শ্রুতাং বিশ্বতাং প্রসিদ্ধাং সন্ধ্যা যহর্ষে
লক্ষ্মীনীঁ পিশত্যেজীঁ সর্বত গোগুৰাত্মা শমনোঁ 'মুগামলতেবজাত' ইতি তোপ। জ্যুষীঁ
এং শুণ্যবিষিটাঁ বীরুৎ চিতিঃ। 'আযুর্চিত্তিরিত্যেবঁ কোশিকেমোক্তাঃ শাঙ্কোবধীঁ শয়ীঁ বা
অস্ত ব্যাধিতন্ত্য রোগনিবৃত্তয়ে আভাৰ্ত লাহাৰ্ত আহৰাম। 'হগ্রহোর্ত' ইতি তত্ত্বঁ। গা-
চ আহত্যা অবুজ্ঞাসামা অস্ত রোগিণঃ অমৃষাঃ অমৃষাঃ জ্যুৎ অশক্যান শরীরমধ্যায়িনো রোগান-
ক্তঃ। পিশাচাদিক্ষতান মিশ্রময়ৎ মিশ্রময়তু। শম উপশমনে। অস্ত গুজ্জাং গোত্র প্রতিপথচঁ
'ইতক লোগঃ' ইতি ইকারলোপঃ। (৬২-৬৩-১০৭-৩৩)।

• * •

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ତୋଳ ମ ଇମ୍ ପୁରୁଷୀ ଚ ଅଛେତମେ ଶୁଜୋ
ବୁଦ୍ଧନ ମକ୍ଷିଗ୍ନୀ ପିପଞ୍ଜୁ ।

ଅହୁ ସ୍ଵଧା ଚିକିତ୍ସା ମୋଦୋ ଅପିର୍ବିର୍ଯ୍ୟମଂ ପାତୁ ମନିତା ଭଗମ୍ଭଚ ॥ ୧ ॥
ପ୍ରସ-ପାଠୀ ।

ତୋଃ । ତ । ସେ । ଇମ୍ବ । ପୁରୁଷୀ । ଚ । ଅଛେତମେ । ଶୁଜୋ
ବୁଦ୍ଧନ । ମକ୍ଷିଗ୍ନୀ । ପିପଞ୍ଜୁ ।

ଅହୁ । ସ୍ଵଧା । ଚିକିତ୍ସା । ମୋଦୋ । ଅପିର୍ବି । ବ୍ୟାସ । ନଃ । ପାତୁ
ମନିତା । ଭଗଃ । ଚ । ୧ ।

ତୋଳ ପୁରୁଷୀ ଚ ଏତେ ଦେସତେ ସେ ମହା ଅପେତମେ ଏକଟୌଜାନେ ଅନୁଶ୍ରାବୁକ୍ଷ୍ୟକେ ଇମ୍ ଅଭିଭବିତକଣେ । (ପ୍ରସଙ୍ଗ) ତା ଇତି ଶେଷଃ । ତଥା ବୁଦ୍ଧ ମହାନ ଗୁରୁ ଶୋଚମାନେ ଦୀପ୍ୟ-
ମାନୀ ଦୂରୀଃ ମକ୍ଷିଗ୍ନୀ ରିଶା ପିପଞ୍ଜୁ ପାତୁର୍ଯ୍ୟମତ୍ । ସମାପିତ୍ତିତାମା ମକ୍ଷିଗ୍ନୀ ରିଶା ରକ୍ଷିତ୍ୟାର୍ଥ । ସଥା
ମନିତ ପୁରୁଷ ସର୍ବଭୌତିକ ବଳିକା । ମନ୍ଦ ବନ୍ଦୋ । ଜ୍ଞାନିକାଃ ଇମନ୍ (୭୦ ୨୫୦) ।
(ତଥା) ସାଲୋହିରଗ୍ୟମିତରଗ୍ୟା ମକ୍ଷିଗ୍ନୀ ପିପଞ୍ଜୁ ପୂର୍ବର୍ଯ୍ୟ । ଗୁପ୍ତ ପାତୁନପୂର୍ବଗ୍ୟାଃ । ଜୁହୋତ୍ୟାଦିକ୍ଷାର
ଶମଃ ଖୁଃ । ‘ଅଭିପର୍ତ୍ତୋଽଚ’ ଇତି ଅଭ୍ୟାସତ୍ ଇତଃ । ସଥା ପିତ୍ତଃାଃ ସବକ୍ଷିନୀ ସଥାକାରାଭିମା-
ନିନୀ ଦେସତା ଅହୁ ଚିକିତ୍ସା ଅନୁଭାବାତୁ । କିମ ଜାନେ । ଜୁହୋତ୍ୟାଦିକ୍ଷାର ଶମଃ ଖୁଃ । ସଥା
ଅଧେତ୍ୟାନ୍ତମାତ୍ର । ସଥା ଅଭ୍ୟାସ ଶମି ତଥା ମୋଦୋ ଅପିର୍ବି ଅହୁ ଚିକିତ୍ସା । ନଃ
ଅନ୍ତାମାନୀଃ ପାତୁ ରକ୍ଷତୁ । ନିଃଶମିକୁ ଅନ୍ତଃ । (୬.୩—୬୩—୫୩—୪୩) ।

ପକ୍ଷମୀ ।

ପୁନଃ ଆଗଃ ପୁନରାଜ୍ଞା ନ ଏତୁ ପୁନଶ୍ଚକୁଃ ପୁନରମୁନ୍ ଏତୁ ।

ଦୈତ୍ୟନାନ୍ତୋ ନୋ ଅନୁରୁଦ୍ଧନ୍ତୁପା ଅନୁର୍ତ୍ତିଷ୍ଠାତି ଦୁର୍ଲଭିତାନି ବିଶ୍ୱ ॥ ୨ ॥
= ୨ = = ୨ = = ୨ =

ପଦ-ଗାଠଃ ।

ପୁରଃ । ଆଶା । ପୁରଃ । ଆଶା । ନଃ । ଶା । ଏହୁ । ପୁରଃ । ଚନ୍ଦ୍ରଃ ।

ପୁରଃ । ଅଶ୍ଵଃ । ନଃ । ଶା । ଏହୁ ।

ଦୈର୍ଘ୍ୟମରଃ । ନଃ । ଅଦ୍ରକ୍ଷଃ । ତନ୍ତ୍ରଃ । ଅଞ୍ଚଳ । ତିର୍ଥାତି । ଦୁଃଖିତାନି । ବିଦ୍ଧା । କା ।

ଆଶଃ ମୁଖମାଲିକାତ୍ୟାଂ ସଙ୍କରନ, ଆଶବାଧଃ ଜୀବାବହିଭବେତୁ: ନଃ ଅଶାନ, ପୁରଃ ଐତୁ
ଅଗଛତୁ । ତଥା ଆଶା ଆଶଃ ପୁନରାଗଛତୁ । ଚନ୍ଦ୍ରଃ ଦର୍ଶନାଥମଂ ଇତ୍ତିଯଃ ପୁନରାଗଛତୁ । ଅଶ୍ଵଃ
ଆଶଃ ପୁନରୈତୁ । ଆଧାତ୍ମାଧ୍ୟାତ୍ମନାମ ପୁନରଭିଧାନଃ । ସବା ପୁରଃ ଆଶ ଇତି ପୂର୍ବଃ ଆଶାପାମା-
ମିଶ୍ରଭିମତୋହିତିଧାନଃ ଅଶ୍ଵରିତି ବୃତ୍ତବିଶେଷ ଇତି ଅପୋନିକ୍ରମ୍ୟ । ବ୍ରଗରୋଗେଣ ଗତପ୍ରାପ୍ତାଃ
ଆଗାମୀନଃ ପୁନରାଗମନଃ ଆର୍ଥ୍ୟତ ଇତି ବୋଷନଃ । ଅପି ତ ଦୈର୍ଘ୍ୟମରଃ ବିଦ୍ଧନରହିତଃ ଅଦ୍ରକ୍ଷ
ରୋଗାଦିତିଃ ଅହିଂସିତଃ ତନ୍ତ୍ରାଃ ଶରୀରକୁ ପାଲକଃ ମନ୍ଦ, ନଃ ଅଶାକଃ ଅଞ୍ଚଳ ଶରୀରମଧ୍ୟ ତିର୍ଥାତି,
ତିର୍ଥତୁ । ଲୋଟ ଆଡାଗମଃ । ବିଦ୍ଧା ବିଦ୍ଧାନି ଲକ୍ଷଣି ହରିତାନି ରୋଗମିଦାମକ୍ଷୁତାନି ପାଗାମି ।
ବିନାଶକନ୍ତୁ ଇତି ଶେଷଃ । (୬୯—୬୩—୫୫) ॥

ସତୀ ।

ସଃ ବର୍ଜନା । ପରମା । ସଃ ତନୁଭିରଗମହି । ମନ୍ଦା । ସଃ ଶିଖେନ ।
ସତୀ । ମୋ ଅଜ୍ଞ ବର୍ମିଯଃ । କୁଣ୍ଡଲେ ଦୟନ୍ତୁ । ମୋ ମାଟ୍ଟୁ

ଶଶ୍ରୋଽଯନ୍ତୁ । ବିଶିଷ୍ଟମ୍ ॥ ୩ ॥

ପଦ-ଗାଠଃ ।

ମୟ । ବର୍ଜନା । ପରମା । ମୟ । ତନୁଭିଃ । ଅଗମହି । ମନ୍ଦା । ମୟ । ଶିଖେନ
ସତୀ । ମଃ । ଅଜ୍ଞ । ବର୍ମିଯ । କୁଣ୍ଡଲ । ମାଟ୍ଟ । ମଃ । ମାଟ୍ଟ ।

ଅର୍ଥଃ । ସ୍ଵ । ବିଶିଷ୍ଟମ୍ ॥ ୩ ॥

ବର୍ଷଗା ଦୀପା ଶରୀରଗତରୀ ପରମା ଦେହାବନ୍ଧିତମିମିଳେନ ପଥୋର୍ବ ଶାରସ୍ତୁତେନ ରଲେନ ମୁଖ୍ୟାବି ଲଜ୍ଜା ଭୟେମ । ‘ମୋ ଗୁରୁଙ୍କୁ’ ଇତି ଆଜମେଗମଃ । ଛାନ୍ଦଲେ ଲୁଣି ‘ମୁଁ ସମ୍ମ ଇତି ଚେତୁର୍କ । ‘ଧୋନ୍ତ’ ଇତି ଯକାରମ୍ ନକାରଃ । ତମୁଭି� ଶରୀରାବନୈର୍ବତ୍ତପାଦାବିଭିନ୍ନତା ଭୟେମ । ତଥା ଶିଖେମ ଶେଷମେମ ମମଳା ଅନ୍ତକରଣେନ ଲଜ୍ଜା ଭୟେମ । ଏହା ଦେଖିମଃ ଅଭ୍ୟାକଂ ବର୍ମୀଯଃ ଉତ୍ତରମ୍ ଅତିପ୍ରଭୃତି ଅତ ଅନ୍ତିମ ଶରୀରେ କୁଣ୍ଡାତ୍ କରୋତ୍ । ଉତ୍ତରଶକ୍ତାଂ ଶିରମୁମି ‘ପ୍ରିସିରିର୍ବ’ ଇତାବିମା ସବ୍ ଆଦେଶଃ । କୁଣ୍ଡ ହିଂଲାକରଣରୋତ୍ । ‘ଧିଷିରଖୋର ଚ’ ଇତି ଉତ୍ତରାଯଃ । ମଃ ଅଭ୍ୟାକଂ ତଥଃ ଶରୀରଙ୍କ ସବ ଶିରିଟୁର ବୋଧାର୍ତ୍ତଃ ଅନ୍ତଃ ତଥ ଅନ୍ତ ମାଟ୍ ହତ୍ତେମ ଶୋଧନ୍ତୁ । ମୁଖ୍ୟ ଶକ୍ତୀ । ଅବାନ୍ଦିର୍ବାନ୍ ଶପୋ ଲୁକ୍ । ‘ମୁଖେର୍ବିଦ୍ଧି’ ଇତି ବୁଦ୍ଧଃ । ୬ ।

(ଇତି) ସର୍ତ୍ତମୁଦ୍ବାକେ ଅଧୟଂ ପତ୍ରଃ ।

• • •

‘ଇମ୍ ତଥ ଯୁଦ୍ଧ’ ଇତି ତୃତେମ ଅଭିଚାରକର୍ମଣି ମନ୍ଦାଶମଧ୍ୟମପର୍ବତେ ଫଳୀକରଣାନ ଜୁହ୍ସାନ୍ । (କୌଠ ୬.୨) । ‘ଅଟେ କର୍ତ୍ତା’ ଇତାନରୀ ପୌର୍ଣ୍ଣମାମୟାଗେ ଅଚୌବୋଧୀର୍ବ ତରୁଃ ଜୁହ୍ସାନ୍ । ଶୁଭିତଃ ହି । ‘ଅଟେ କର୍ତ୍ତା (୨) ଇତି ଅଗୋଦୋଷାବିଭି ଅଗୋଦୋଷାବିଭି’ ଇତି (କୌଠ ୧୪) । ‘ଯେ ପହାନ୍’ ଇତି ତୃତେମ ଦେଶାକ୍ଷରଃ ଗର୍ଭତଃ ପୁରୁଷଙ୍କ ଅନ୍ତାରମକାମଃ ପରିଦାଜାପୁରୋଡାଶାବି-ଅଗୋଦଶ ଅଗ୍ରାଧାବି ଜୁହ୍ସାନ୍ । ତଥା ଅମେମ ତୃତେମ ଅନ୍ତାରମାର୍ବ ମହୋରମେ ମଞ୍ଚାନ୍ । ଶୁଭିତଃ ହି । ‘ଯେ ପହାନ ଇତି ଗରୀତୋଗମନୀତ ଅଯଜନ୍ତି’ ଇତି (କୌଠ ୧୦) । ‘ଶ୍ରୀଯୋ ହେମତଃ’ ଇତ୍ୟମଯା ବ୍ରଜା ଅଯାତାନ୍ ଅନ୍ୟତ୍ରରେତ । ‘ଶ୍ରୀଯୋ ହେମତ ଇତି ଅଯାତାନ୍’ ଇତି ହି ବୈତାନୀ ଶୁଭଃ (ବୈଠ ୧୨) । ଆଭିଚାରିକେ କର୍ମଣି ଉତ୍ସିଦ୍ଧିଜନାର୍ଥ ଇଦାବ୍ୟଗରାନ୍’ ଇତ୍ୟମଯା ଅଯାଃ ଜୁହ୍ସାନ୍ ମୁଖ୍ୟମି ଆମଧାନ୍ ।

• • •
ଶୁଭ ଅଧିକାରୀ ।

ଇମ୍ ତଥ ଯୁଦ୍ଧ ଉତ୍ସରମିନ୍ଦିନ୍ ଶୁଭାଗାନ୍ତରେ ।

ଅଗ୍ନ କର୍ତ୍ତା ଶ୍ରିଯଂ ମହୀୟ ବୁଦ୍ଧିରିଷ ବର୍ଦ୍ଧମା ତୃଣମ୍ । ୧୫ ।

ପଦ-ପାଠଃ ।

ଇମ୍ । ତଥ । ଯୁଦ୍ଧ । ଉତ୍ସରମ । ଇନ୍ଦ୍ର । ଶୁଭାଗି । ଅଇଯେ ।

ଅତ । କର୍ତ୍ତା । ଶ୍ରିଯ । ମହୀୟ । ବୁଦ୍ଧିରିଷ । ବର୍ଦ୍ଧମ । ତୃଣମ୍ । ୧୬ ।

ସବ କର୍ମ ଅଭିଚାରମୋଦୋଷିରିଜନମଃ ତଥ ଇମ୍ ଉତ୍ସରଃ ଉତ୍ସରିତରଃ କର୍ମ ଯୁଦ୍ଧ ଯୋଜନାବି । କର୍ମ କିଃ ପୁନ୍ତ୍ରୁ ଇତ୍ୟାହ । ସବୁ ଉତ୍ସରଃ ଇତୋତ୍ସର୍ବ ଇତ୍ୟବିଶେଷଃ । ଉତ୍ସରଃ ଉତ୍ସରିତରଃ

ଲାର୍ଯ୍ୟ ଦେବେୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଇତ୍ର ଉତ୍ତାମ ଅଳିକରୋମି । ଅତ୍ୟାଦିତିଃ ଶ୍ରୀଗ୍ରାମୀତାର୍ଥ । ଶୁତ ଶୁତ
ଶୋଭାର୍ଥ । କିମର୍ଥ । ଅଟିରେ ଅଭିମତକଳାପାଦ୍ମରେ । ଅଶ୍ଵ ବାହେ ଇତାମାତ୍ ତାବେ ଜିନ ।
ପରୋକ୍ଷିତ । ଅତାକୃତ । ହେ ଇତ୍ର ଥି ଅତ ଅଭିଚର୍ଯ୍ୟମାଣିଷ ପୁରୁଷ କରି ସଲି ସହି ମହତୀ ।
ଶିରା ପ୍ରତିଗୋତ୍ରଧମାବିଲମ୍ବନ । ସର୍ଜନ ମୟକାଙ୍କ କୁକୁ । ତତ୍ର ଦୂରୋତ୍ସଃ ବୃତ୍ତିରିଦେତି ।
ସଥା ମହତୀ ବୃତ୍ତି କୃତଃ ମହାତଃ ବର୍ଜନାତି ତଥି ଇତ୍ୟର୍ଥ । ସର୍ଜନେତାତ୍ ‘ଅଛେଯାମଣି
କୁକୁତେ’ ଇତି ଲାଗିତିକେ ଦୀର୍ଘ । (୬୯—୬୮ ୫୫—୧୨) ।

• • •
ଦ୍ଵିତୀୟ ।

ଅନ୍ତେ କ୍ଷତ୍ରଗ୍ରୀଷୋମାଧାରୈୟ ଧାରଯତଃ ରମ୍ୟ ।
 — — — — —
 ଇମ୍ବ ରାଷ୍ଟ୍ରପ୍ରାତ୍ମୀୟଗେ କୃତଃ ଯୁଜ ଉତ୍ତରମ୍ ॥ ୨ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ଅନ୍ତେ । କରମ୍ । ଅଗ୍ରୀଯୋଦୌ । ଅନ୍ତେ । ଧାରଯତମ୍ । ରମ୍ୟ ।

ଇମ୍ବ । ରାଷ୍ଟ୍ରପ୍ରାତ୍ମୀୟଗେ । କୃତମ୍ । ଯୁଜେ । ଉତ୍ତରମ୍ ॥ ୨ ॥

ହେ ଅଗ୍ରୀଯୋଦୌ । ‘ଈନାମେ ଲୋମଦକୁଣ୍ଡା’ ଇତି ପୁରୁଷନନ୍ଦ ଦୀର୍ଘ । ଅନ୍ତେ ସଜମାକାର
କରି ସଲି ଧାରଯତଃ ହାପରତ । ଶ୍ରୀଯଜ୍ଞତଃ ଇତି ଯାଯି । ତଥା ରମ୍ୟ ଧମ୍ବ ଅନ୍ତେ ଶ୍ରୀଯଜ୍ଞତ ।
ତଥା ଇମ୍ବ ସଜମାମ୍ ରାଷ୍ଟ୍ର ଅମନନ୍ଦ ଅଭୀଗରେ ଆଭିମୁଖୋନାମର୍ଜିମେ କୃତଃ କୁକୁତ । ଅଭି-
ପୂର୍ବାଏ ବୁଦ୍ଧେରୀବେ ସନ୍ଧି । ‘ଉପରମନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରାଯନ୍ତେ ଶହନ୍’ ଇତି ଦୀର୍ଘ । କୃତଃ ଇତି ।
କୁବି ହିଂଲାକରଣଯୋଦ୍ଧ । ‘ଦିଷ୍ଟିକୁତୋର ଚ’ ଇତି ଉପତାରଃ ତ୍ରେସନ୍ନୀଯୋଗେମ ଅକାରାତ୍ମାଦେଶ ।
ଅନ୍ତଃ ‘ଅତୋ ଲୋପ’ ଇତି ଲୋପେ ହାମିଯଜାବାନ ଲୟୁପଥଣାତ୍ମାଦଃ । ଅହମଣି ଅନ୍ତ ସଜମାନନ୍ଦ
ଉତ୍ତରମିକରେ ଉତ୍ତରଃ ଉତ୍ତରତଃରଃ କର୍ମ ଯୁଜେ ମୋଜ୍ୟାମି । କରୋଗୀତାର୍ଥ । ୨ ।

• • •
ତୃତୀୟ ।

ପରମ୍ପରାମ୍ଭୁତ୍ୟ ଯେ ଅନ୍ତ୍ର ଅଭିମାନି ।
 — — — — —

ମର୍ବି ତଃ ରମ୍ଭାଗି ଯେ ସଜମାନାମ ରସତେ ॥ ୩ ॥

ପର-ପାଠୀ ।

ଶ୍ରୀହୃଦୀ । ଚ । ଶ୍ରୀହୃଦୀ । ଚ । ସ । ଅନ୍ତା । ଅଭିଧାନିତି ।

ଶ୍ରୀହୃଦୀ । ସ । ରକ୍ଷଣି । ଯେ । ସଜ୍ଜାନାର । ହସତେ ॥ ୩ ॥

ଶ୍ରୀହୃଦୀ । ଶ୍ରୀନାନ୍ଦାଗୋତ୍ତମ । ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୁଃଖ । ଅଭିଧାନିତି । ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୁଃଖ ।
ଶ୍ରୀନାନ୍ଦାଗୋତ୍ତମ । ଅଭିଧାନିତି । ଉତ୍ସର୍ବିଦ୍ଵେ । ଶଙ୍କା । ଅଭିଧାନିତି ଉପକଥାର୍ଥି । ସମ୍ମ
ଉପକରେ । ଅଭିଧାନିତି । ଶଙ୍କା । ଲଟି 'ଛନ୍ଦଶ୍ଵାଭରଣ' ଇତି ଶଙ୍କ ଆର୍ଦ୍ଧାତ୍ମକହାଏ 'ଶେନିଟ' ଇତି
ଇତି ଶିଳୋଗଃ । ଶଙ୍କା । ତେ । ଉତ୍ସର୍ବିଦ୍ଵେ ଶଙ୍କରେ ଶ୍ରୀହୃଦୀଭବନ୍ତ କୁର୍ମତେ ଯେ ମହା । ସଜ୍ଜାନାର
ହେ ଈତ୍ର ବିରକ୍ତମାନି ବରକ ସମୀକୁଳ । ରାଧାଭିରମଗମମେ ଇତି ହି ଶାଙ୍କଃ । (ନି ୬୦୨) ।
'ରାଧିଜତୋରାତି' ଇତି ଶୁଣ । ଲୋଟି ଆଡାଗମଃ । 'ଶୁରୁରହୁମଃ' ଇତି ଶୁଷ୍ଟରହୁମଃ
ବିଭିନ୍ନକାରୀ । (୬୩—୬୪—୫୫—୩୫) ।

• • •

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ଯେ ପଞ୍ଚାମୋ । ସହବୋ । ଦେୟମାନା । ଅନ୍ତରୀ । ତାବାପୃଥିବୀ । ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥି ।

ତେମାମଧ୍ୟାନିଂ । ସତମୋ । ସହାତି । ତମୈଁ । ଦେବାଃ । ପରି । ଧରେହ । ସର୍ବେ ॥ ୧ ॥

ପର-ପାଠୀ ।

ଯେ । ପଞ୍ଚାମଃ । ସହବଃ । ଦେୟମାନଃ । ଅନ୍ତରୀ । ତାବାପୃଥିବୀ ଇତି । ଶୁଷ୍ଟରହୁମଃ ।

ତେମାମ୍ବୁଦ୍ଧାନିମ୍ । ସତମଃ । ସହାତି । ତମୈଁ । ମା । ଦେବଃ ।

ପରି । ଧର୍ତ୍ତ । ଈତ । ପରେ ॥ ୧ ॥

ଦେୟମାନଃ । ଦେବଃ । ଏବ ବୈଃ ପଦିତିର୍ଗର୍ଭତି ତେ ତଥୋତାଃ । ଯାତେ । କରଣେ ଶୁଣି ।
କରୁଣାରାତ୍ମକତିରହୁମଃ । ଶ୍ରୀହୃଦୀ । ଯେ ପଞ୍ଚାମଃ । ମାର୍ଗୀ । ସହବଃ । କର୍ମଶାଖାର୍ଥିରାଙ୍କ ତତ୍ତ୍ଵାକ୍ରାନ୍ତି
ଶ୍ରୀପାରାତ୍ମକାନାମାବିଧାଃ । ଲଙ୍ଘଃ । ତାବାପୃଥିବୀ ଅନ୍ତରୀ । ତାବାପୃଥିବୀର୍ମଧ୍ୟେ ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥି ବର୍ତ୍ତନେ । ଶୁଷ୍ଟରହୁମଃ
ମାଧ୍ୟମହାଏ ତଥାପରେଶଃ । ତେମାମଧ୍ୟେ ସତମଃ ସଜ୍ଜାତୀର୍ଥଃ । ପଞ୍ଚାମଃ । ଅଭିଧାନିତି । ଅଭିଧାନିତି ।
ଅଭିଧାନିତି । ଅଭିଧାନିତି । ଅଭିଧାନିତି । ଅଭିଧାନିତି । ଅଭିଧାନିତି । ଅଭିଧାନିତି ।

হয় ইহ অবিন দেশে যা যাং পরি ষড়। রক্ষণার্থ হামং পরিষামং। রক্ষণার্থ
অবচতেভার্থঃ। (৬৩-৬৪-৪৮-৪৮)।

পঞ্চমী।

আঁধো হেমস্তঃ শিলিরো বস্তুঃ শুরদৃ বর্ধঃ স্বিতে নো ব্যাত।

আ নো গোৰু ভৱতা প্রজামাং নিযাত ইন্দ্ৰ যঃ শুভ্রে স্যামু॥৫॥

পঞ্চমাঠঃ।

আঁধঃ। হেমস্তঃ। শিলিরঃ। বস্তুঃ। শুরৎ। বৰ্ধঃ। শুভইতে। মঃ। ব্যাত।

আ। নঃ। গোৰু। ভৱত। আ। প্রজামাম। নিযাতে।

ই৬। যঃ। শুভে। স্যাম। ২।

আঁধাভাঃ বড় ত্বঃ প্রদিন্দ্বাঃ। ভূতিমানিনো দেবাঃ স্বিতে শুষ্ঠু প্রাণ্বযো ধনে সঃ অস্মান্
ব্যাত ব্যতু স্বাগমত। হে ব্যতঃ যুরং মঃ অস্মান্ গোৰু আ ভৱত আভক্তাম কুরুত।
অজায়াং পুত্রপৌত্রিকপ্রাপ্তিপি আ ভৱত। কিং দহমা। নিযাতে যাহুন্দপ্রেমাপি
যাহিতে। ইছকঃ অবধারণে। বাযুপদিকভদ্রমতহঃ বকারণগ্রহিতে এব যঃ যুজ্বাকং দৃশক্রিদি
শুভে গৃহে হানে তাম ভবেম। (৬৩-৬৪-৪৮-৪৮)।

ষষ্ঠী।

ইগ্নেগুরায় পরিষ্যেগুরায় সংব্যেগুরায় ক্রুশুতা শুহুমঃ।

তেষাঃ বয়ং শুমতো যজ্ঞিয়ানামপি ভজে সৌমনসে স্যামু॥৬॥

পঞ্চমাঠঃ।

ইগ্নেগুরায়। পরিষ্যেগুরায়। সংব্যেগুরায়। ক্রুশুত। শুহুৎ। স্যঃ।

তেষাম। বয়। শুমতো। যজ্ঞিয়ানাম। অপি। ভজে। সৌমনসে। স্যাম। ৩।

ଅନ୍ତରୀଳରୁ ଥକିଲେ ଥକିଲେ କ୍ରମେ ଏତାଃ ପାଞ୍ଚ କବିତା । ତତ୍ତ୍ଵ ଅନ୍ତରୀଳ ମରଣର ଇତି ଶର୍ମା । ବିଭିନ୍ନାବୀମାର ପରିବର୍ତ୍ତନର ଇନ୍ଦ୍ରାୟନର ଅନ୍ତରୀଳର ଇନ୍ଦ୍ରାୟନ ଇତି ସାହକରଣ ପାଞ୍ଚ କବିତା । ତୁ ଉତ୍ତର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ।

ଚାରୀଗାଁ ଅନ୍ତରୀଳମାର ଥକିଲେ ଥକିଲେ ଯୁଗେ ।

ମଂହିତାବ୍ୟବିଷ୍ଟକ୍ଷେତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣାନ୍ତ ସଂବନ୍ଧର ।

‘ଇତି । ଅନ୍ତରୀଳମରେଣ୍ଟ ତୈତ୍ତିରୀରେ ଲମ୍ବାତାଃ । ‘ଅଧିକାରୀ ସଂବନ୍ଧର । ଆଦିତ୍ତାପ ଶର୍ମିତ୍ୟର । ଚାରୀ ଇନ୍ଦ୍ରାୟନର । ବିଶ୍ୱାସନର ।’ ଇତି (ଟେଟୋ ଡ୍ରାମ ଗାନ୍ଧୀୟ ୧) । ହେ ଅଗାଃ ତଥା ଇନ୍ଦ୍ରାୟନର ପରିବର୍ତ୍ତନର ଲଭନରାର ଚ ସୁଦ୍ଦ ଅଞ୍ଜୁତ ନମଃ କୁରୁତ ମନ୍ଦାରେଣ ତାନ୍ ଶ୍ରୀଗର୍ବ । ‘ନମଃ ହଞ୍ଚିତ ।’ ଇତି ‘ତୁର୍କୀ । ତେବେ ଇନ୍ଦ୍ରାୟନାବୀମାର ସାହାରୀଗାଁ । ‘ଦର୍ଶିବିଗ୍ରହାଙ୍କ ସଥକୋ’ ଇତି ‘ତୁର୍କୀ । ତୁମକେ ଶୋଭମାରୀ ଅନୁଶ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ବୁଝେ ବ୍ୟାପ ଭବେ । ଅନ୍ତରୀଳ କରେ ଖୋଲେ ଲୋମଗଲେ ଲୋମଗଲେ ଶୋଭମର୍ଦ୍ଦିତକେ କଲେପ କ୍ୟାମ କରେ । ଅନ୍ତରୀଳ ମନ୍ତ୍ରାବନ୍ଧା । (୬କ୍ଷ - ୬ମ - ୫୫ୟ - ୬ମ) ।

(ଇତି) ସଠିକ୍ଷାଗାକେ ବିଭୋଗ ଶୁଣ୍ଡ ।

‘ଆ ମୋ ଦେବା ।’ ଇତି ହୃଦେମ ମର୍ଗସ୍ଥିକାରିଭୟମିବୁନ୍ଦେ ଶୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରାନ୍ତିକତା ଅଭିଷତ୍ତା ଅଭିଭବିତ ପରିବିକରେ । ତଥା ଅନେମ ହୃଦେମ ଗୋବର୍ହ ଅଭିଷତ୍ତା ଶୁଦ୍ଧ ବିଶ୍ୱାସନର ଇତି ନିଧମର ଅଗ୍ରୋହେମ ବା କୁର୍ଯ୍ୟାନ୍ । ତଥା ଅନେମ ଅଗାର୍ଯ୍ୟଭାଗୀ ଶୁଦ୍ଧଟିଏ ବା ଅଭିଷତ୍ତା ପୂର୍ବୀନ୍ ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତର ନିଧମାନିକନ୍ କୁର୍ଯ୍ୟାନ୍ । ଅଭିଭବିତ ହି । ‘ଶୁଦ୍ଧରୋ । (୩୨୭୨୭) ଆ ମୋ ଦେବା । (୭୫୬) ଯତେ ମର୍ପଃ । (୧୨୧୦୬)’ ଇତି ପରିବାଲୋର୍ମରାଃ ପରିକିରତି । ଇତ୍ୟାଦି (କୋ ୨୧) । ତଥା ଉପାକର୍ଣ୍ଣି ଅମେମ ହୃଦେମ ଆଜାଏ ହାତ ଦିଗନ୍ତରୁ ମଂଗାତାନ୍ ଆନନ୍ଦେ । ଅଭିଭବିତ ହି । ‘ଅଭିଭବିତ ଶିକ୍ଷାନ୍ ଉପମୀର ।’ ଇତି ଅନ୍ତରୀଳ ଶୁଦ୍ଧରାହତପାତ୍ରଗତ୍ୟବାର୍ତ୍ତନ ଗୋବୁଦ୍ଧେ ବ୍ୟାପ ସର୍ବରେ । ତଥା ଅନେମ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅଭିଷତ୍ତା ଅଲିଙ୍ଗେ । ତଥା ଅନେମ କେନେ ଅଭିଷତ୍ତା ଭାବେ । ଅଭିଭବିତ ହି । ‘ଇମନ୍ତି ବା ଉ ଉତ୍ତାଛିନ୍ ମୃତକେମେମୋଜ୍ଞତ ଅଲିଙ୍ଗତି ଅଲିଙ୍ଗତି ମରାଜନା ।’ ଇତି (କୋ ୪୧) । ‘ଏ ଏ ଲୋ ମରନ୍ ମଃ ।’ ଇତ୍ୟାଥା ଶୁଦ୍ଧନାମେ ପଣ୍ଡିତ ଶାନ୍ତାବକାରୀ ବିମୟକୁ । ତଥା ଶୁଦ୍ଧାଧାପନମିଶ୍ରମାର୍ବଦ ଅମ୍ବା । କୌରୋଦମହୋମାବୀମି ‘ଥାରୋ ପୂର୍ବଃ । (୬୧୧)’ ଇତ୍ୟାତ୍ମାକାମି କର୍ମାଣି କୁର୍ଯ୍ୟାନ୍ । ହୃଦେମ ତତ୍ତ୍ଵେ ପ୍ରାପ୍ୟ ।

ତତ୍ତ୍ଵ ଅନ୍ତରୀଳ ।

ଆ ମୋ ଦେବା ଅଧିକାରୀ ମନ୍ତ୍ରକାର୍ତ୍ତପୂର୍ବକାନ୍ ।

ମଂହିତା ନ ବି ଅନ୍ତରୀଳ ବାତିନ ନ ମଂ ସମମୋ ଦେବଜନେତ୍ୟ । ୧ ।

প্ৰ-গাঁথঃ।

ম। সঃ। দেৱাঃ। অহিঃ। বৌৰ। মহতোচাৰ। মহশুক্রগুৰু।

*।
মহবৃত্য। ম। দ। স্পৰ্শ। বিহুত্ব। ম। সদ।

য়ৰু। সমঃ। দেৱজনেত্যঃ। ১।

হে দেৱাঃ বিষ্ণুত্বীকৰণকুলা অহিঃ সৰ্পঃ মঃ অগ্নান্মা বৌৰ মা হিশীৰ। হস্তের্ক্ষণ-
কৃতি 'হৰ্মো বধ লিভ' 'কুতি চ' ইতি বধাদেশঃ। তত্ত্ব অনন্তবাহ আত্মা লোপে হুমি-
য়কাগার 'আত্মা হলাদেৱৰ্ষো' ইতি বৃক্ষাদ্বাদঃ। কৌশলগ। মহতোচাৰ। তোকৰঃ ইতি-
অপত্তামাদ। পুত্ৰৌজ্ঞাত্পত্তামহিতান্ম। 'বোপনৰ্জনগ' ইতি মহশুক্রগ্য মত্যাদঃ। মহশুক্রগ্য-
ভৃত্যাবিপুক্রবদ্বিত্তান্ম। অপি চ মহবৃত্য সংস্কৃতে অহেৱান্ম এ বিশ্বেৰু। মংশনাৰ্থে
বিক্ষিপ্তিঃ বিশ্বেষ্টঃ এ উত্তু। সূর্য মংজুরণে ইত্যাচাৰ বিপৰীত লোটি অডাগমঃ। তথা-
বাস্তুঃ বিশ্বেষ্ট তৎ অস্তুঃ ম নঃ বৰ্মু মংজুত্ব সংস্কৃতঃ এ উত্তু। মন্ত্ৰামৰ্ঘোম প্ৰতিগৃহঃ
মৃ পৰ্যতাঃ ইত্যার্থঃ। বাস্তুঃ ইতি। ব্যাঙ্গপুরুষ বাত্রো মিঠায়াঁ 'অচ উপনৰ্গাঁ তঃ' ইতি-
তত্ত্বার্থ। (বেৱজনেত্যঃ) বে গৰ্ভাদ্বিবিন্ধুৰপদ্মৰ্থৰ দেৱজনাপ্রেত্যো নয়েৰেু। ১।

বিভীষণঃ।

নামান্ত্রিমিতায় নমস্তিৰশিচৰাজয়ো।

বৰ্জায় বৰ্জবে নমো নমো দেৱজনেত্যঃ। ২।

প্ৰ-গাঁথঃ।

মঃ। অস্ত। অসিতার। সমঃ। তিৰশ্চিত্বাজহো।

বৰ্জায়। বৰ্জবে। সমঃ। সমঃ। দেৱজনেত্যঃ। ২।

অসিতার কৃকৃত্যার এতজ্ঞারে সৰ্পাদিপত্তয়ে মনোক্ত। তথা [তিৰশ্চিত্বাজহো তিৰশ্চি-
ত্বাত্ত্বাপ্ত অবহিতা বাজয়ঃ বলহো যত চ তিৰশ্চিত্বাজিঃ। এতৎসংজ্ঞার সৰ্পমুখ্যার মনোক্ত চ
বৰ্জবে বৰ্জণ্যার বৰ্জায় বৰ্জবে আৰাতে কাৰণাঞ্চন্দনৈৰপেক্ষেজ্যেণ উৎসজতে ইতি বৰঃ।
উদ্বৈ এতজ্ঞায়ে সুগীয় নমোক্ত। এতেবাৎ সৰ্পণাঁ মিষ্টুত্যো বেৱজনেত্যো মনোক্তেৱ

অদিতাপিশকামাং সর্গবিধেয়মায়তে তৈভ্রীয়েচ্ছুক্ষণীয় নামান্বি' (তৈতি-সন্তোষ-১৯১৯)।
ইভাবিশৰ্গাচতিক্রমে অনিঃ ইষ্টিঃ। (৬৩-৬৪-১৬-২৩)।

চতুর্থী।

সং তে হশ্চি সতা সতঃ সমু তে হথা হন্তা

সং তে জিহ্বা জিহ্বাঃ সম্বাদ আত্ম । ৩ ।

পদ-পাঠঃ।

সম। তে। হশ্চি। সতা। সতঃ। সম। উৎ। ইতি। তে। হথা। হন্তা।

সম। তে। জিহ্বা। জিহ্বাঃ। সম। উৎ। ইতি। আত্ম। অহ। আত্ম । ৩।

বে অহে সর্গ তে তব সতা উপরিপঙ্ক্তি বিভিন্নতেন সতঃ অথগেন্ত-জিহ্বান সতান সং
হশ্চি সংবত্তান লংজিলান করযোগি। সত্তা তে তব হথা হন্তা সং হশ্চি। হন্তব্যবগি
পরম্পরায়ে করযোগীতাৰ্থঃ। তে জিহ্বায় জিহ্বায় জিহ্বামণি সংবত্তাং করযোগি। সর্গত
হিতে জিহ্বে। তে অণি পরম্পরাপ্রতিয়কে করযোগীতাৰ্থঃ। সত্তা আত্ম আত্মে
আত্মঃ বচীয়ে মৃং সংহতং করযোগি। আত্মত উত্তরাধরতাগামণি সংজিলে করযোগীতাৰ্থঃ।
বথা সর্গবিধকামাং যত্নিয়েত্বান সত্তানি অতোক্তপ্রতিবক্তানি করযোগীতাৰ্থঃ।
উপকল্প ইভাবিনা সম্পূর্ণত সত্তানঃ। আত্মসম্পূর্ণ অসম্ভব আবেশঃ। উপকল্প
সূৰ্যঃ। (৬৩-৬৪-১৬-২৩)।

চতুর্থী।

ইবমিদৃ বা উ প্রেমজমিদং ক্রজ্ঞায তেমজমৃ ।

গেনেস্তুমেকক্ষেত্রনাঃ প্রত্যশ্লামপত্রবৎ । ১ ।

পদ-পাঠঃ।

ইন্দ্ৰ। ইক। বৈ। উৎ। ইতি। প্ৰেমজ। ইন্দ্ৰ। ক্রজ্ঞ। প্ৰেমজ।

জেন। ইন্দ্ৰ। একত্রেকমাত্ৰ। প্ৰত্যশ্লাম। অপত্রবৎ। ১১।

ଏହି ଇବେ ଇମବେର ଖଲୁ କରିଛିବାରେ ତେବେବି ଅଟ ଉଗରୋପିତ ମିଥିକର ଉପର । ଇମବେବ କରାନ୍ତି ତେବେବ । ହୋରାତି ଲକ୍ଷି ଅଟକାଳେ ଇତି-କର୍ତ୍ତା । ତତ୍ତ ଦେବତ ଲକ୍ଷି ଉପର । ଯୋଗେଣିଶୂନ୍ୟ (୨୦ ୨୨୬) ଇତି ବର୍ତ୍ତ ଅତ୍ୟାଃ । କିମ୍ ପୁନରିମନ୍ତରୀ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଇତି ତ୍ୱ ଆହ ଦେବେତି । ସେବ ତେବେବିମ ସହାଦେବଜ୍ଞପୁରଳଙ୍କରିତମରେ ଏକତେବନାର ଏକତେବନୀ ଦେବୁତୁରୀତେ ବଢାଇନା ତେବେତା । ଶତଶଳୀର ଶତଶଳୀକାରୀ ଶଳୀନି ଅଯୋମ୍ୟାମ ତୋଳାନି ପୋତାମି-ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବୀର ଇବୁ ଉପରେ । ସେବମୀପିନ ଶ୍ରୀଗ୍ରୀ ଆସୁତ୍ତ । ତ୍ୱ ଇବେ ଇତି ପୂର୍ବିଯ ଲକ୍ଷନ । (୬୩—୬୪—୧୬୨—୫୩) ॥

— * —

ପଞ୍ଚମୀ ।

ଜାଲାଧେଣୀତି ମିକତ ଜାଲାଧେଣୀପ ମିକତ

ଜାଲାଧୁରୀଙ୍କ ତେବେବି ତେବେ ନୋ ମୃଡ ଜୀବଲେ ॥ ୨ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ଜାଲାଧେଣ । ଅତ । ମିକତ । ଜାଲାଧେଣ । ଉପ । ମିକତ ।

ଜାଲାଧୁ । ଉତ୍ତର । ତେବେଲୁ । ତେବେ । ନଃ । ମୃଡ । ଜୀବଲେ ॥ ୨ ॥

ଜାଲାଧୁ ଇତି ଉତ୍ତରମଧୁ ଗଠିତ । ଅତି ଚ ବିମିଯୋପାହ୍ନାରେ ଶୋଭୁତକେମଳକରିତ ହେ ପରିଚାରକାଃ ତେବେ ଜାଲାଧେଣ ଅତି ବିକତ ବ୍ରଦ୍ଧ ଅଭିତଃ ଏକାଲାଗତ । ବିଚ କରାଣ । ତୁମାଧିତାଃ ଶୁଃ । ‘ଶେ ମୁହାନୀନା’ ଇତି ଶୁଃ । ‘ଉପଲର୍ମିର ଶୁମୋତି’ ଇତି ସହଃ । ତଥା ଉତ୍ତମେ ଜାଲାଧେଣ ଉପ ମିକତ ବ୍ରଦ୍ଧମୀପିନ ଅକାଲାଗତ । ତତ୍ତ ଜାଲାଧୁ ଉତ୍ତର ଭୋକ୍ତି ତେବେଲୁ ହୋଗିମିର୍ବନ୍ତକ । ହେ କର୍ତ୍ତା ତେବେ ଜାଲାଧେଣ ମଃ ଅନ୍ତାନ ମୃଡ-ସ୍ଵଦ ଜୀବଲେ ଜୀବନାର୍ଥ । ଅନ୍ତର୍ଭାବ, ଇତ୍ୟନ୍ତିତେବେବ ମାଧ୍ୟମାର୍ପିନ ଆସାନ୍ତ । ‘ଗାଥପାଠି ଦେଖଗିତି କର୍ତ୍ତା ଜାଲାଧେଣକାରୀ’ ଇତି (୨୦ ୧୪୮୮) ॥ (୬୩—୬୪—୧୬୨—୫୩) ॥

— * —
ସତୀ ।

ସତୀ ନୋ ମୃଷ୍ଟ ନୋ ନା ଚ ନଃ କି ଚନାମଧୁ ।

କମା ଗଲେ ବିଶ ନୋ ଅନ୍ତ ତେବେବ ମର୍ମି ନୋ ଅନ୍ତ ତେବେଲୁ ॥ ୩ ॥

ପରା-ଶାଠଃ ।

ଶ୍ରୀ ଚା ମଃ । ସରଃ । ଚା ମଃ । ଶା । ଚା ମଃ । କିମ୍ବ । ଚମ । ଆମୟ ।

କର୍ମ । ରଗଃ । ବିଦମ୍ । ମଃ । ଅଷ୍ଟ । କେଯକ୍ଷ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ମଃ । ଅଷ୍ଟ । ତେବମ୍ । ୬୫

ହେ ଦେବ ମଃ ଅନ୍ତାକଃ ୨୧ ଚ ବୋଗତ ଶମନୀ ଚ କର୍ମତୁ । ବୋଗକମିତି ହୁଏଥି ବିଶ୍ଵରୂପ ଈତାର୍ଥ । ମରଣ୍ଟ । ମର ଇତି ଶୁଦ୍ଧମାତ୍ର । ଶୁଦ୍ଧି ଚ ମଃ ଅନ୍ତାକଃ କର୍ମତୁ । ଅପି ଚ ମଃ ଅନ୍ତାକଃ ନର୍ଦାକ କି ୧ ଚନ କିମପି ଅଜାପଞ୍ଚାରିକଃ ଯ ଆମୟ ବୋଗଗ୍ରାନ୍ତି ଯା କୁଣ୍ଡ । ଅମ ବୋଗେ । ଅନ୍ତାକଃ ପ୍ରାଣାଂ କୁଣ୍ଡ ଚକ୍ର କ୍ରମ । ରଗ ଇତି ପାଗମାନମ୍ଭ କର୍ମତୁ । ରଗୋ ରିକ୍ଷିଂ ଇତି ପାଗମାନମ୍ଭ କର୍ମତୁ । ରିକ୍ଷିଂ ହୁଏଥି ପାଗମାନମ୍ଭ କର୍ମତୁ । ରିକ୍ଷିଂ କୁଣ୍ଡର କର୍ମତୁ ।

(ଇତି) ସର୍ତ୍ତରୁଗାକେ ତୃତୀୟ ଶୁଣ୍ଯ ।

‘ସମ୍ପର୍କ ମେତ୍ରଃ’ ଇତି ତୃତୀୟ ସମ୍ପର୍କ ହେଉଥିଲେ ଉପର୍ତ୍ତି ଦ୍ୱାରା । ‘ସମ୍ପର୍କ ମେତ୍ର ଇତି ସମ୍ପର୍କମା’ ଇତି ହି ହୁଏଥି (କୌ ୦ ୧୧୦) । ତଥା ଉତ୍ତରଜିନକର୍ମଣି ଅନେମ ତୃତୀୟ ହୁଏ । ରମେଶ୍ବର ମନ୍ଦିରାନ୍ତ ଆନନ୍ଦେ । ଉତ୍ତରଜିନ ଅକ୍ରମା ହୁଏଥିଲା । ‘ସମ୍ପର୍କ ମେତ୍ରଃ’ (୬୧୮) ପିରାଦରଗାଟେରୁ (୬୬୯) । ଇତାବି ‘ଅଶ୍ରୋ ହୁଏ ରମେଶ୍ବର ମନ୍ଦିରାନ୍ତ ଆନ୍ତର’ ଇତି (କୌ ୦ ୧୫୩) । ‘ଅମର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଅପରମ’ ଇତି ତୃତୀୟ ବୃହତଗାଣେ ପାଞ୍ଚିକ ଶାସ୍ତ୍ରାଦକାଳେ ବିମିରୋଗ । ତଥା ଅର୍ଦ୍ଧାର୍ଥାପମନିଷ୍ଠମନର୍ମଣି ‘ସମ୍ମାନ ପୂତଃ’ (୬୧୧) ଇତି ତୃତୀୟାବି ଶ୍ରୀରୋଧମହମାନୀମି କର୍ମଣି କୁର୍ମାର୍ଥ । ହୁଏଥିଲା । ‘୨୧ ଚ’ ମୋ ଯରଣ୍ଟ ମଃ (୬୧୧୭) ଅମର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଅପରମ (୬୧୯) ଯହି ଆଗଃ (୬୬୧) ଦୈର୍ଘ୍ୟାଗରୋ ରାଖିଛି (୬୧୬୨) ଇତାବି ‘ସର୍ବଗାସଲେଚମାରା’ ଇତି (କୌ ୦ ୧୯୯) । ତଥା ବର୍ତ୍ତାଯଶକର୍ମଣି ଅନେମ ତୃତୀୟ ଆଜାନିଦିନପୂରୋତ୍ତାଧୀନୀ ଶକ୍ତିନାମାନୀ ଏହୋମଶ ଜ୍ଵାନି କୁର୍ମାର୍ଥ । ହୁଏଥିଲା । ‘ପାତଃ ମଃ (୬୩) ଇତି ଏହ ଅମର୍ତ୍ତାଙ୍କ (୬୫୯) ସମେ ମୁହଁଃ (୬୯୭) ବିଶରି (୬୧୦୭) ଶଶ୍ରୂମଃ (୬୧୧୮) ଅଶ୍ରୋ (୧୧୨) ଇତ୍ୟାପଦମିତଃ’ ଇତି (କୌ ୦ ୧୧) ।

ତତ୍ତ ଅଥମା ।

ଶମନ୍ ମେତ୍ରୋ ଅପାନ୍ କୁଣ୍ଡୋତୁ ସମ୍ପର୍କ ଆଶାପୁର୍ବିନ୍ଦୀ ଉତ୍ତେ ଇମ୍ଫୋ ।

ସମ୍ପର୍କ ଆ ଦେବଃ ମନିଷା କୁଣ୍ଡୋତୁ ପ୍ରିୟୋ ରାତ୍ରଦକ୍ଷିଣାମା ଇଦ ମ୍ୟାମ୍ । ୧୫

ପଦ-ପାଠୀ ।

ସଖମନ୍ । ମା । ଇତ୍ୟଃ । ସଥିନାମ୍ । କୃଣୋତ୍ । ସଖମନ୍ ।

ଆସାପୃଥିନୀ ଇତି । ଉତେ ଇତି । ଇମେ ଇତି ।

ସଖମନ୍ । ମା । ଦେବତା । ପରିବାରୀ । କୃଣୋତ୍ । ପିତାମହ ।

ମାତୃଃ । ମକ୍ଷିଗାରାଃ । ଇହ । ଆମ୍ । ୧ ।

ଶଥମନ୍ । ସବଃ ଇତି ସମାପ୍ତ । ତଥାନ ଇତ୍ୟଃ ମା ମାତ୍ ସଖମନ୍ ସଖିନଂ କୌଣ୍ଡିଲୁକଂ କୃଣୋତ୍ କହୋତୁ । ସଖମନ୍ ମର୍ଦ୍ଦୀର୍ବଳ 'ଶୁଗକାରେକାରରେକାନ୍ ସତ୍ତବାଃ' ଇତି ଶ୍ରୀ । ତଙ୍କିତାଜ୍ଞଦେଵ ପ୍ରାତିପରିକଳାଜ୍ଞାନ୍ ଫିଦୋତ ଉତ୍ସାହ । (ଫି ୧୧) ଇତି ଅଜ୍ଞୋରାଜ୍ଞତଃ । ଇମେ ପରିବୃତ୍ତ-କୁଣ୍ଡଳାଃ । ଦେବଃ ଦାମାଦିଗୁଣ୍ୟକୁଣ୍ଡଳାଃ ପରିବାରକୋ ଦେବଃ ମା ମାତ୍ ସଖମନ୍ ସଖିନଂ ସମେ ଉତେ ଆସାପୃଥିନୀ ଆସାପୃଥିନୋ । (ମା) ମାତ୍ ସଖମନ୍ ସଖିନଂ କୁଣ୍ଡଳାଃ । ଦେବଃ ଦାମାଦି-ଗୁଣ୍ୟକୁଣ୍ଡଳାଃ ପରିବାରକୋ ଦେବଃ, ମା ମାତ୍ ସଖମନ୍ ସଖିନଂ କୃଣୋତ୍ କହୋତୁ । ଏବେ ଉତ୍ସିଷ୍ଟଗୀତା ସହୀ ଭୂତ ମକ୍ଷିଗାରାଃ ଯାମୋହିରଣ୍ୟାଦିକପାତ୍ରା ଇହ ଅନ୍ତିମ ଆସମଗରାମେ ଛୁଟି ମାତୃଃ ପିତାମହ । (୬୩ ପତ୍ର - ୧୯୯ - ୧୫) ।

ଦ୍ଵିତୀୟା ।

ସଥେକ୍ଷେ । ଆସାପୃଥିନ୍ୟୋର୍ଯ୍ୟଶଥାନ୍ । ସଥାପ ଶୁଦ୍ଧୀରୁ । ଯଶସ୍ଵତୀଃ ।

ଏହା ବିଶେଷୁ । ଦେବେଶୁ । ସାତ୍ ସର୍ବେଶୁ । ଯଶ୍ଗଃ । ସ୍ୟାମ । ୨ ।

ପଦ-ପାଠୀ ।

ସଥା । ଇତ୍ୟଃ । ଆସାପୃଥିନ୍ୟୋଃ । ସଥାନ୍ । ସଥା । ଆଗଃ । ଓଦୀରୁ । ସଥସ୍ତୀଃ ।

ଏହା ବିଶେଷୁ । ଦେବେଶୁ । ସର୍ବେଶୁ । ସର୍ବେଶୁ । ଆମ । ୨ ।

ଯଥା ଯେମ ଅକ୍ଷାରେ ଆସାପୃଥିନୋ । ତୋଳି ପୃଥିବୀ ଚ ଆସାପୃଥିନୋ । 'ଦିଦିଶେ ଆସା' ଇତି ଯା ଆଦେଶଃ । 'ଦେଖତାବୁବେ ଚ' ଇତି ଉତ୍ତରପଦପ୍ରକଟିତିଥରଃ । 'ଉଦ୍‌ବ୍ରାତଗୋ ହଲ-ପୁର୍ଣ୍ଣାତ୍' ତ ବିଭକ୍ତେନବାଜ୍ଞାହ । ଆସାପୃଥିନୋ । ଅମରୋଲୋକରୋତ୍ସାର୍ଥୋ ଇଜ୍ଞୋ । ସଥାନ ହଟିଆମା-କର୍ମତିଃ କୌଣ୍ଡିଲାଃ । ସଥା ଚ ଆଗଃ ଓଦୀରୁ ସଥସ୍ତୀଃ । ସଥସ୍ତୀଃ । 'ମା ଛନ୍ଦମି' ଇତି ପୂର୍ବିଦ୍ୟର୍

ଶ୍ରୀରାଜ : 'ଭାଗେ ସହବେ' ଇତି ଭାଗାଜ୍ଞାନୀ ପଦମଃଜ୍ଞାନୀ ନିରଜମାନ କ୍ଲାଶ/ଭାଗ : । ଶ୍ରୀଵିଦ୍ୟାବିଜ୍ଞାନୀ
ବର୍ଣ୍ଣିତେହୁତେମ ଲୋକେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମା ଇତାର୍ଥ : । ଏହ ଏହଂ ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟେତୁ ଭାଷପରିଚିତ
ଅର୍ଥେ ମହାତ୍ମେ ତ ସର୍ବଂ ସମ୍ପଦ : ସମ୍ପଦମଃ ଭାବ ଭାବେ । (୬୩-୬୩—୫୮—୨୩) ॥

• • •
ତୃତୀୟା ।

ସମ୍ପଦ ଇତ୍ତେ । ସମ୍ପଦ ଅଶ୍ଵର୍ଣ୍ଣାଃ ମୋହୋ ଅଜ୍ଞାନତ ।

ସମ୍ପଦ ବିଦେଶ ଭୂତତ୍ତ୍ଵାହମନ୍ତ୍ର ସମ୍ପଦମଃ ॥ ୦ ॥

ମନ-ପାଠଃ ।

ସମ୍ପଦ : ଇତ୍ତେ । ସମ୍ପଦ : ଅଶ୍ଵଃ । ସମ୍ପଦ : ଲୋହୋ । ଅଜ୍ଞାନତ ।

ସମ୍ପଦ : ବିଦେଶ । ଭୂତତ୍ତ୍ଵ । ଅହମ୍ । ଅତି । ସମ୍ପଦମଃ ॥ ୦ ॥

'ସମ୍ପଦଇତ୍ତେ' ଇତ୍ତେଯା ତୃତୀୟା ପୂର୍ବୀତଃ ପତ ସାଧେଯା (୬୩ ୩) । (୬୩-୬୩—୫୮—୨୩) ।

• • •
ଚତୁର୍ଥୀ ।

ଅଗ୍ନତୁଷ୍ଟ୍ୟକ୍ର୍ୟ । ଅଧେଶଃ ଦେମୁତ୍ୟକ୍ରମକ୍ରମତି ।

ଅଧେନବେ ସମ୍ପଦେ ଶର୍ମ ସର୍ଜ ଚତୁର୍ପଦେ ॥ ୧ ॥

ମନ ପାଠଃ ।

ଅଗ୍ନତୁଷ୍ଟ୍ୟକ୍ର୍ୟ । ସମ୍ପଦ : ଅଧେଶଃ ଦେମୁତ୍ୟକ୍ର୍ୟ । ସମ୍ପଦ : ଅକ୍ରମତି ।

ଅଧେନବେ । ସମ୍ପଦେ । ଶର୍ମ : ସର୍ଜ । ଚତୁର୍ପଦେ ॥ ୧ ॥

ଏ ଅକ୍ରମତି ଅମୋଧମନୀଲେ ଲହରେୟାବେଁୟଥେ ଶାକାଦକାହେଁ ଅୟୁଜାମାନୀ ସଂ ଅଧେଶଃ ପୂର୍ବ
ଅଶ୍ଵର୍ଣ୍ଣାଃ ଅନନ୍ତ : ଶକଟତ ବାହକେତୋ । ସମୀବର୍ଦ୍ଧତଃ । ଶର୍ମ ଶୁଣଂ ଅଶର୍ମ । 'ବ୍ୟାଜନ୍ତରାମସତ୍ତ୍ୱା
ତ୍ଵା' ଇତି ସମ୍ପଦ । ତଥା ଦେମୁତ୍ୟଃ ମୋହୋତ୍ୟା । ପୋତଃ । ଶର୍ମ ସର୍ଜ । ଅଧେନବେ । ଦେମୁତ୍ୟକ୍ରମକ୍ରମତି
ସମ୍ପଦେ ପକ୍ଷର୍ଥାନ୍ ଅର୍ଥାତୀମାର ଗ୍ରାହାଦିଆତୀମାର ଚତୁର୍ପଦେ ଚତୁର୍ପଦୀମାରାନ୍ ଶର୍ମ ଶୁଣଂ ଅଶର୍ମ
ଶର୍ମଶର୍ମକ ଉତ୍ସାର୍ପନତା କଗନତ । ଆପନ୍ତରେମ ମର୍ମତା । 'ଏକହାରମଅଛତ' । ପକ୍ଷାଧାରେମ

ଶ୍ଲୋ—୨-୩୮।

ଅକ୍ଷୋନ୍ୟଷ୍ଠୀ-ତମ୍ସୁତ୍ୱେ ।

୪୬୫

ଜାହନି' ଇତି । ତତ୍ତ୍ଵାଦ ଇତି । ଚରାଯଃ ପାଦା ଅଚ । 'ଗ୍ରେୟାତ୍ମପୂର୍ବ' ଇତି । ଇତି ପାଦଧରତ
ଜାହନାମଃ । ପାଦଃ ପଦ' ଇତି ପଢାଯଃ । ବହାବୋ ପୂର୍ବପଦପ୍ରକଳ୍ପିତର୍ବର୍ଣ୍ଣ । ୧ ।

ପଞ୍ଚମୀ ।

ଶର୍ଷ ସଜ୍ଜବୋମଧିଃ ମନ୍ଦ ଦେବୀରଙ୍ଗତୀ ।

କର୍ତ୍ତ ପରମତ୍ତମ୍ ଗୋଟିମଯକ୍ଷମ୍ ଉତ୍ତ ପୂର୍ବଯାନ୍ ॥ ୨ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ଶର୍ଷ ସଜ୍ଜତୁ ଓଦଧିଃ ମହ ଦେବୀଃ ଅକ୍ରମତୀ ।

କର୍ତ୍ତ ପରମତ୍ତମ୍ ଗୋଟିମ୍ ଅଯକ୍ଷାମ୍ ଉତ୍ତ ପୂର୍ବଯାନ୍ ॥ ୨ ॥

(ନହଦେଶୀ) ନହଦେଶୀଖା ଅକ୍ରମତୀ ଅଭିନିତଫଳତ୍ ଅଦାରହିତୀ ଓଦଧିଃ ଶର୍ଷ ଶୁଦ୍ଧ ସଜ୍ଜତୁ
ଅୟଜ୍ଜତୁ । ଅଯନୀଯଃ ଗୋଟିଏ ଗୋନିବାଲଦେଶଃ ପରମତ୍ତମଃ ଅଭ୍ୟତପରଳା ସୁତ୍ତଂ କର୍ତ୍ତ
କରୋତୁ । ଉତ୍ତ ଅପିଚ ପୂର୍ବଯାନ୍ ପୂର୍ବଯାନ୍ ପୁରୁତ୍ତତ୍ତ୍ୟାନୀନ୍ ଅଯନୀଯାମ୍ ଅଯନୀନ୍ ଅରୋଗ୍ୟାମ୍
କରୋତୁ । (୬କା ୬୩—୯୯—୨୩) ।

ସତୀ ।

ବିଶ୍ଵରପାଠ ସ୍ଵଭଗ୍ୟାନ୍ତାବାଦାମି ଜୀବନାମ୍ ।

ଶା ନୋ ରତ୍ନମୟାନ୍ତାଃ ହେତିଃ ଦୂରଃ ନୟତୁ ଗୋଟ୍ୟଃ । ୩ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ବିଶ୍ଵରପାଠ ଅଭଗ୍ୟାମ୍ ଅନ୍ତହାବାଦାମି ଜୀବନାମ୍ ।

ଶା ମଃ କ୍ରତ୍ତ ଅତୋମ୍ ହେତିଃ ଦୂରଃ ନୟତୁ ଗୋଟ୍ୟଃ । ୩ ।

ବିଶ୍ଵରପାଠ ମାନାକ୍ଷରାଣାଂ ବିଶ୍ଵର କୃତ୍ପତ୍ତ କରନ୍ତ ମିଶ୍ରପରିବୀଏ ଯା ସ୍ଵଭଗ୍ୟାନ୍ତାଃ
ଜୀବନାଂ ଜୀବନଃ ଆଗ୍ରାରଣ୍ୟ କରୁତୁଥେନ ତ୍ରତ୍ତିଏ । 'ନିଆଦିଭାନ୍ତ' ଇତି ମହର୍ଷୀରୋ ଜଃ ।
ଜଃ । ଜା ନାମେ । ଜୌବଃ ଜୀବନଃ ଜାତି ନନ୍ଦାତୀତି ଜୀବନା । 'ଆତୋହପର୍ବର୍ତ୍ତ ବଃ' ।
ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକା—୩୩—୪୩—୧୬ (୪)

କୁଣ୍ଡିଲ... ଦହିଯାଏଇ ଭାବି ଆଜ ଆକିଥୁଥୋର ବରାବି ହୈବଳା ଆର୍ଦ୍ଦେ ।
ଗୀ ଡାୟି ଶୁଣି କଳନ୍ତା ଚିଲକଳା ଦେବଳ ଅଟ୍ଟର ଅନ୍ତରିକ୍ଷରେ କିନ୍ତୁ ହେଉଥିଲା
ଏହି ଅନ୍ତରକାଂ ଲୟକ୍ଷିତୋ । ଗୋଟାଃ ମହାଶ୍ଵର ତୁମେ ତୁମେଥେ ମରନ୍ତ ଆପରାହ୍ନ । ବେଳାଃ
ଇତି । ଅହ କେଗମେ । ନିର୍ଭାରାଃ ‘ଶଲ୍ୟ ବିଭାବା’ ଇତି ଇତ୍ତିପରିବେଶଃ । ହେତି
ଇତି । ହେତେଃ କରଣେ ଜିମି ‘ଉତ୍ତିଶ୍ୱତିତ୍ତିତ୍ତିତ୍ତିକୌରାନ୍ତ’ ଇତି ମିପାତିତଃ । ଗୋଟା
ଇତି । ‘ଶାବେକାଟଙ୍କ’ ଇତି ପ୍ରାଣ୍ୟ ବିଭତ୍ତୁ ପ୍ରାଣ୍ୟବଳା ‘ମ ମୋହନ୍ତୀବରଣ’ ଇତି ଅଭିବେଶଃ । ୩ ।

(ଇତି) ସଠିକୁଳରୁକ୍ତି ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀ ।

• • •

‘ଅର୍ଯ୍ୟ ଆ ଯାତି’ ଇତି ତୃତେମ ପତିଶାତକର୍ଷଣି କାନ୍ଦିକାରୀଃ ପୁର୍ବଃ ଆଜିବା ଦୁଃଖାର୍ଥ ।
ଦୂରିତଃ ହି । ‘ଅର୍ଯ୍ୟ ଆ ଯାତିତି ପୁର୍ବ କାକମଞ୍ଚାତାର’ ଇତି (କୌ । ୧୦) ‘ଅର୍ଯ୍ୟ ଆପା’
ଇତି ତୃତେମ ଦୃଢ଼ାଗଣେ ପାଠୀଏ ଶାସ୍ତ୍ରଦକ୍ଷାଦୋ ବିମିରୋପୋତୁମହେନଃ । ତଥା ଅର୍ଦ୍ଦୋଧାପମବିଷ୍ଵରମ-
କର୍ମଣି କୌରୋଦିନହମାତ୍ରିଲି କର୍ମଣି କୁର୍ମାର୍ଥ । ଦୂରିତଃ ହି । ‘ଅର୍ଯ୍ୟ ଆ ପ୍ରଥମ (୬୯)
ଅର୍ଯ୍ୟ ଆପା (୬୧) ଦୈରାଗରୋ ରାତ୍ରିତିଃ (୬୨) ଇତ୍ଯାତିର୍ଥଗାବଲେଚମାର୍ଥ’ ଇତି
(କୌ । ୧୫) । ତଥା ଯାମୀକୁଳପତ୍ରିକାର୍ତ୍ତି ଅଳାଗ୍ୟମକାମଃ ଅହମ ତୃତେମ ଇତ୍ରୀ ସରତେ
ଉପର୍ତ୍ତିତେ ଯା । ଦୂରିତଃ ହି । ‘ଶର୍ମଃ ଯେତଃ (୬୧) ଇତି ସମାଧୀନେ ମହି ଆପା
(୬୧) ଇତି ନକ୍ଷତ୍ରାମଃ’ ଇତି (କୌ । ୧୦) ।

• • •
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରଥମ ।

ଅର୍ଯ୍ୟା ଯାତିର୍ଯ୍ୟା ପୁରୁଷାତ୍ ବିମିତତ୍ତ୍ଵପଃ ।

ଅର୍ଯ୍ୟା ଇତ୍ତିଶ୍ୱତ୍ରୈ ପତିଶ୍ୱତ ଜାଯାମଳାନିଯେ ॥ ୧ ॥

ପର-ପାଠୀ ।

ଅର୍ଯ୍ୟ । ଆ । ଯାତି । ଅର୍ଦ୍ଦା । ପୁରୁଷା । ବିମିତତ୍ତ୍ଵପଃ ।

ଅଟେ । ଇତ୍ତିଶ୍ୱ । ଅଟେଶ୍ୱରୀ । ପତିଶ୍ୱ । ଉତ୍ତ । ଆର୍ଯ୍ୟ । ଅଜାମରୀ । ୧ ।

ପୁରୁଷା ପୁରୁଷା ବିମି ଧିବିତତ୍ତ୍ଵପଃ ବିବେଶ ଦିତେ ବନ୍ଦଃ କଟେ କାନ୍ଦିକାରୀଃ ଶୁଷ୍ଟାରୋ ଧତ୍ତ
ଅଧୋକଃ । ଦେଖିଲେବାରେ ଅର୍ଯ୍ୟା ଆଦିତାଃ ଆ ଯାତି ଆପରାହ୍ନ । କିଂ କୁର୍ମନ୍ । ଅଟେ ଅଗ୍ନିର
କାରୀର ଧତିଃ ଇତ୍ତିଶ୍ୱ । ‘ଶଲ୍ୟବେଶତୋ ଜିମାରାଃ’ ଇତି ହେତେ ପତିଶ୍ୱତାରଃ । ପତାବେଶା
କେତୋରିତାର୍ଥ । ‘ଦେଖିଲେବାରେ ହି’ ଇତି ହେତୁ । ଉତ୍ତ ଅପି ଚ ଅଜାମରୀ ଆର୍ଯ୍ୟାରିତାର ଆର୍ଯ୍ୟ

ପ୍ରତ୍ୟେକ-ସଂଖ୍ୟା ।)

ଶତାବ୍ଦୀର ମୁହଁରେ ।

୧୯୫୫

ଅର୍ଥାତ୍ । କାହୁର ଈଷନ ଇତ୍ତାର୍ଥ । ଏ ବିଷକ୍ତ କାହ ବକ୍ତେକି ବିଷନ୍-‘ଆଶାରା ଶିଳ୍ପ’ଇତି ଗିର୍ଜା
ଲାବେଶ୍ଵର । ଆର୍ଥିକ୍ଷେତ୍ର ବିଶ୍ୱାସିତରୁଙ୍କାର୍ଯ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ କରେ କତା ଅତିର ଅବଳକଣ । (ଅର୍ଥାତ୍
ପ୍ରତ୍ୟେକ-ସଂଖ୍ୟା ୧୦୨—୧୩) ।

ହିତୀଯା ।

ଅର୍ଥାତ୍ ପରିମାଣରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସମନ୍ୟାନିତି । ୧ ॥

ଅବେ । ଅର୍ଥାତ୍ ପରିମାଣ । ଅର୍ଥାତ୍ ସମନ୍ୟାନିତି । ୨ ॥

ଅବେ-ପାଠୀ ।

ଅବେ । ଈଷନ । ଅର୍ଥାତ୍ । ଅର୍ଥାତ୍ । ଅର୍ଥାତ୍ । ଅର୍ଥାତ୍ ।

ଅବେ । ଈଷନ । ଅର୍ଥାତ୍ । ଅର୍ଥାତ୍ । ଅର୍ଥାତ୍ । ଅର୍ଥାତ୍ । ଅର୍ଥାତ୍ । ୩ ॥

ହେ ଅର୍ଥାତ୍ ବେବେ ଈଷନ ପତିକାତାରିତି କଣ୍ଠ ଅଶ୍ଵର ଆହା ଅତିରିକ୍ଷିତ ପତ୍ରରଳାକେଳ
ରାତ୍ରି । ଅର୍ଥ ତପନି ଧେବେ ଚା । କିଂ କୁରିତୋ । ଅର୍ଥାତ୍ ପତିକାତାନାଂ ଜୀବନ୍ ଶୟମଃ ପତ୍ରାରାଣ
ଅର୍ଥାତ୍ ପତିକାତାନାଂ ଶ୍ରିଜିଂ ସତୀ ଆପ୍ନୀବତୀ । ଅବ ଉ-ଅବେ । ଉତ୍ସବଃ ଚାରେ । ଅବେତାତିଥି
ପତିକାତାନାଂ । ଅବ ହେ ଅର୍ଥାତ୍ । ଅର୍ଥାତ୍ ପତିକାତାନାଂ ଅର୍ଥାତ୍ ପତିକାତାନାଂ
ଶ୍ରିଜିଂ ଶାନ୍ତି ଆରାତି ଆପ୍ନୀବତୀ । ସାତ୍ୟରେ ଏକବର୍ତ୍ତନ । (ଅବ-ସଂଖ୍ୟା ୧୦୨—୧୩—୨୩) ।

ତତୀଯା ।

ଅର୍ଥ ନାଥାର ପୂର୍ବିନୀର ଧାତା ଭାବୁତ ମୂର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମା ।

ଅର୍ଥାତ୍ । ଅଗ୍ରତେ ପତିକାତା କନ୍ଧାତୁ ଅତିକାମାନ । ୪ ॥

ଅବ-ପାଠୀ ।

ଅର୍ଥ । ନାଥାର । ପୂର୍ବିନୀ । ଧାତା । ଭାବ । ଉତ୍ସ । ମୂର୍ଯ୍ୟ ।

ଅର୍ଥ । ଅଗ୍ରତେ । ଅର୍ଥାତ୍ । ପତିକାତା । କନ୍ଧାତୁ । ଅତିକାମାନ । ୫ ॥

ଥାତା ମର୍ମତ ଅଗଟୋ ଧାରିତା ଦେଖି ଶୁଣିବାର କୁଞ୍ଚିତ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତରାମ । ସହାଯେ ଲ୍ଲାପିତାମ ଇତ୍ୟାର୍ଥ । ତୁଳାଦିନାତ୍ ଅଭିନବୀର୍ଣ୍ଣ । ତଥା ଏହି ଥାତା ଜ୍ଞାନ ହାଲୋକ । ଉତ୍ତରାମ ଚାରେ । କୁଞ୍ଚିତ ମର୍ମତେବକ ଆଦିତ୍ୟଃ ତ ସକ୍ଷିମେ ହାମେ ଧାରିତିଥିମ । ଏହି ମର୍ମତ ଅଗଟୋ ମିରଜ୍ଜାବ ସାତ୍ତବ ଅଗଟୋ ଅଗୁବେ ପଦିକାମାଟେ କରୁଣୀର ଅଭିକାମ୍ୟଃ ଆଭିମୁଖ୍ୟେମ କାମରିତମାନ ପଞ୍ଚିତ କର୍ତ୍ତାରେ ମଧ୍ୟାତ୍ ଧିନମାତ୍ର କରୋତୁ ଅସଜ୍ଜ ଥା । ତୁଥାଏଣ୍ ମାନନ୍ଦିତମହୋତ୍ । ୩ ॥

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ଅହମାପୋ ମଧୁମଦେଵମନ୍ତାଂ ମହଃ ସୁରୋ ଅଭିରଜ୍ଜୟାତିମେ କମ୍ ।
ଅହଃ ମେଦା ଉତ୍ତ ବିଶେ ତପୋଜା ଅହଃ କେବଃ ମବିତା ସ୍ଯଚୋ ଥାଏ । ୧ ॥

ପରା-ଗାଠଃ ।

ମହମ୍ । ଆପଃ । ମଧୁମ୍ଭେ । ଆ । ଦୈରମଞ୍ଜାମ୍ । ମହମ୍ । ମହମ୍ । ଅଭରମ୍ । ଜ୍ୟୋତିଷେ । କମ୍ ।

ମହମ୍ । ମେଦା । ଉତ୍ତ । ବିଶେ । ତପୋଜାଃ । ମହମ୍ ।

କେବଃ । ମବିତା । ସ୍ଯଚୋ । ଥାଏ । ୧ ॥

ଆପଃ ଉତ୍କାନି ତମଭିମନିଦେବତାଃ ମଧୁମ୍ ମାଧୁରୀପାପେତଃ ଆଜ୍ଞାରେ ଯତଃ ମହଃ ମହରେ
ଏମନ୍ତାଂ ଆଗମଯନ୍ତୁ । ତଥା ମହଃ ମର୍ମତ ପ୍ରେରକ ଆଦିତାଃ ମହଃ ମର୍ମର୍ମ କଂ ମୁଖକରଂ ଆଜ୍ଞାରେ
ତେବେ ଜ୍ୟୋତିଷେ ବିଷୟକାମଗାର ଅଭରମ୍ ଅଭରମ୍ । ଉତ୍ପାଦିତମାନ ଇତ୍ୟାର୍ଥ । ସବା ।
ଜିମାଗହମ୍ ବର୍ତ୍ତ୍ୟଃ । ଇତି କର୍ମଃ ମଞ୍ଚାନନ୍ଦାଏ ଜ୍ୟୋତି (ବେ ଇତି) କର୍ମଣି ଚତୁର୍ଥୀ । ଜ୍ୟୋତି
ଆଜ୍ଞାରେ ଏକାଶେ ଅଭରମ୍ । ଆଗମତୀତାର୍ଥ । ଅଗମ ଗଙ୍ଗେ କଂ ଇତି ଶିଶୁରଣଃ । ଏହି
ଉତ୍ତରେ ସାମେନ । ଶିଶୁରଣାତେ ରିତାକ୍ଷରେବଗର୍ଭକାଃ କର୍ମାଭିଷିତି (ମୋ ୧୯) । ଉତ୍ତ
ଅଗଟୋଜାଃ କ୍ରକ୍ଷଣତପଳୋ ଆତାଃ ବିଶେ ମର୍ମବେ ଦେଖାଃ ମହଃ । ଇଉକଣଂ ଅସଜ୍ଜ ଇତି ଶେବଃ ।
ଅଗଟୋ ଆରଣ୍ୟେ ଇତି ତପୋଜାଃ । ‘ଅମମଦନକ୍ରମଗ୍ରୋ ବିଟ୍’ । ‘ବିଭ୍ରମୋରହମାଲିକଶାନ୍’
ଇତି ଆଜ୍ଞା । ମବିତା ମର୍ମତ ପ୍ରେରକେ ଦେଖାଃ ଯାତ୍ରଃ କାମମ୍ ଇତିକଳପାପମ୍ ମହଃ ଥାଏ ମଧ୍ୟାତ୍
ଧିନମାତ୍ର କରୋତୁ ଅସଜ୍ଜ ଥା । ମଧ୍ୟାତ୍ମକମେ ଜୁଣି ‘ଗାତିହାର୍’ ଇତି ଶିତୋ ତୁଳା ॥୧୫॥

୧ ॥

ପଞ୍ଚମୀ ।

ଅହୁ ବିବେଚ ପୃଥିବୀରୁତ ଜ୍ଞାନହୟୁତ୍ତରଜମର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର ନାକମ୍ ।

ଅହୁ ମତ୍ୟମନ୍ତ୍ରଃ ସତ୍ୟ ବନ୍ଦମାତ୍ରଃ ଦୈଵୀଃ ପରି ବାଚଃ ବିଶ୍ଵଳ ॥ ୨ ॥

ମନ୍ତ୍ର ପାଠ ।

ଅହମ୍ । ବିବେଚ । ପୃଥିବୀରୁତ । ଉତ୍ତ । ଆସ । ଅହମ୍ । ଖର୍ଜ ।

ମର୍ଯ୍ୟମ୍ । ମନ୍ତ୍ର । ନାକମ୍ ।

ଅହମ୍ । ମତ୍ୟମ୍ । ଅନୁତମ୍ । ସତ୍ୟ । ବନ୍ଦମାତ୍ର । ଅହମ୍ । ଦୈଵୀରୁତ ।

ପରି । ବାଚ୍ୟ । ବିଶ୍ଵ । ୩ ॥ ୨ ॥

ମନ୍ତ୍ରଜ୍ଞାତି ସାମ୍ରାଜ୍ୟାତ୍ମକାରୀଙ୍କ ଅନୁମନଧାରୀ ମର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତରୁଙ୍କ ଆବିକରୋତି । ପୃଥିବୀରୁତ ଅହୁ ଚ ଅହୁ ବିବେଚ । ପରମପାଦବିଦିକେ ଅନନ୍ତରୀର୍ଥରୁ କୃତବ୍ୟାନ ଅର୍ଥ । ତଥା ଅନ୍ୟେ ମନ୍ତ୍ରମଧ୍ୟାକାନ୍ତ । ସମ୍ପର୍କାଶ୍ରାଦ୍ଧାଃ ସତ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରପରିହର୍ମତିମନ୍ତ୍ରଜାଧିମାତ୍ରାଗ୍ରୟଃ ମନ୍ତ୍ରମଧ୍ୟ । ଏକାନ୍ତ ମନ୍ତ୍ର-ପରିହର୍ମତାକାନ୍ତ ଖର୍ଜମ୍ ନାକମ୍ ମହ ପରମପରଳହତାନ୍ତ ମର୍ଯ୍ୟମଧ୍ୟ ଉତ୍ସାହିତନାମ ଅର୍ଥ । ମତ୍ୟମନ୍ତ୍ରଃ ସମ୍ପର୍କାଶ୍ରାଦ୍ଧାଃ ଅନୁତ୍ୱ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ । ମତ୍ୟମନ୍ତ୍ରରେ ସତ୍ୟ ଲୋକେ ଅନିଷ୍ଟ ବାକ୍ୟାଜୀବିତ ତଥ୍ ଅନ୍ୟେରେ ଦ୍ୱାରା ଉଚ୍ଚାରଯାଇଥିବା । ତଥା ଦୈଵୀରୁତ ଦେବସର୍ବଜ୍ଞନୀୟ ବାଚ୍ୟ ଅହମ୍ୟେ ପରି ବିଶ୍ଵ । ପରି ଆଦିଗମ-ପାତ୍ର । (୬୩—୬୪—୬୨୨—୨୩) ।

ସତ୍ୟ ।

ଅହୁ ଜ୍ଞାନ ପୃଥିବୀରୁତ ଜ୍ଞାନହୟୁତ୍ତରଜମର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର ଶିକ୍ଷନ ।

ଅହୁ ମତ୍ୟମନ୍ତ୍ରଃ ସତ୍ୟ ବନ୍ଦମାତ୍ରଃ ସୌ ଅଶ୍ଵିମୋଦାଯଜ୍ଞମେ ମଧ୍ୟା । ୩ ॥

ଶ୍ରୀ-ପାଠୀ ।

ଅହୟ । ଜାନ । ପୃଥିବୀମ୍ । ଉତ୍ । ପାଶ । ଅହୟ । ପୂର୍ବ ।

ଅକ୍ଷନନ୍ଦୟ । ଲକ୍ଷ । ଲିଙ୍ଗ୍ମ ।

ଅହୟ । ଲତ୍ୟଦ୍ । ଅନୁତମ୍ । ସଦ । ସହାୟ । ସା । ଅଶୀଖୋମୋ । ଅହ୍ୟେ । ପଥାରୀ । କୁ ।

ପୁରୁଷ ଯୋଜନା । ଇନ୍ଦ୍ରାତେ ଦିଶେବ । କରାମ ଉତ୍‌ପାଦିତମାନ ଅରି । ଲିଙ୍ଗ୍ମ-ଲିଙ୍ଗମ-
କୁଳମଣ୍ଡଳୀ ଗର୍ଭାଶାଖା ଲକ୍ଷ । ଲକ୍ଷ । ଲମ୍ବନ ବା । ଅଗଳି ଅହ ଉତ୍‌ପାଦିତମାନ ଅରି ।
ଆକ୍ଷମକ୍ଷାତ୍ରାମର୍ଯ୍ୟାପାଞ୍ଚିଂ ଉତ୍‌ପାଦରତି ସେ ଅଶୀଖୋମାରିଛି । ଅଶୀଖୋମାରିକିଂ ଦୈନିକ ଲକ୍ଷେ
କମ୍ପ । ଆରତେ ହି । 'ଅତାଏ ବା ଇନ୍ଦ୍ର ଅହ ଚୈତ୍ୟାନନ୍ଦ-ମୋହ ଏଥାରୁ ଅଶୀଖନାମ' ଇତି
(୩୦ ଆଂ ୧୨୧୦) । ଏବଂ ଡୋକ୍ଟରଗ୍ରାମ୍ଭାକ୍ଷତ ଅଧିକାରଗତଃ କାରଗଢ଼ତେ ଅଶୀଖୋମୋ
ବୋହଂ ଭାବାକ୍ଷତାବେମ ଲଥାରୀ ଲଥାରୀମୋ କଗର୍ବୀରୀମେ ଲକ୍ଷାତକ୍ଷେତ୍ରେ ଲଜ୍ଜାବେ ଦେବିତବାମ
ଅରି । ତାହୁମଣ୍ଡ ସମ ଜ୍ଞାନପୃଥିବୀବିଲିଙ୍ଗମେ ଉତ୍‌ପନ୍ନ ଇତାର୍ଥ । ଅହ୍ୟେ ଇତି । କୁହୀ
ଶ୍ରୀଭିଲେବମରୋଃ । ଅକ୍ଷମ ଶକ୍ତି ଉତ୍ସିକ୍ତବତମେ କ୍ରମ । ଲଥାରୀ । 'ପୁରୀ ପୁରୁଷ' ଇତି
ବିଜନ୍ଦନାକାରଃ । (୬୩—୬୪—୧୨—୩୮) ॥

ଇତି ଲାଭଗାର୍ଥୀଗିରାତିତେ ଅଧିକାରୀର୍ଥାକାଳେ ହର୍ଷକାଣ୍ଡ ସର୍ତ୍ତାକୁରୀକାର ।

* * *

ଲକ୍ଷ୍ମେଶ୍ୱରାକେ ଏକ ସ୍ତରାନ୍ତି । ତତ୍ 'ଦୈତ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ରଖିତି' ଇତି ଅଧିମ ଦୁର୍ଗଂ । ତତ୍
ଆକ୍ଷମ୍ ହୃଦୟରେ ପାଠୀର ପାଞ୍ଚାକାତିମୟରେ ବିନିରୋଧ । ତଥା ଅର୍ଦ୍ଧାର୍ଥପରିବିନ୍ଦୁମ-
କର୍ମମ ଅମେମ ହୃଦୟ କୌରୋଦମହବମାନୀନି କର୍ମାଣି ହୁର୍ମାନ୍ । ପ୍ରକଳ୍ପିତ । 'ମହାଂ ଆପଃ
(୬୧୧) ଦୈତ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ରଖିତି' (୬୧୨) ଇତିଭିନ୍ନର୍ଥାବଲେଚମାନାମ । ଇତି (କେମୋ-୧୮) ତଥା
ଅକ୍ଷମ୍ ହୃଦୟ ପଦିତାଗରେ ପାଠୀର ଲମ୍ବନକ୍ଷେତ୍ରେ ବିନିରୋଧ । 'ପବିତ୍ରୀ ଲମ୍ବନକ୍ଷେତ୍ର' ଇତି
(କେମୋ ୮୧୨) ଇତାର୍ଥ । ଅକ୍ଷମ୍ବିରିଆରମ୍ଭିତ୍ୱରେ କ୍ଷେତ୍ର ଭାବରେ ଭାବରେ ଭାବ କରେ କରୁଥିବା ସଦ
କେ ଦେବୀ । ଇତମେମ ହୃଦୟ କୌହିମ୍ ବସାନ ତିଳାନ ବା କୁହରାନ । ତଥା ଅମେମ ହୃଦୟ ଉତ୍‌ପାଦ-
କୁଳମଣ୍ଡ ଅର୍କିରିମ୍ ଲମ୍ବନକ୍ଷେତ୍ର ମର୍ମରିକ୍ଷେତ୍ର ବିନିରୋଧ । ଭାବରେ ଭାବ କୁଳିତି ।
'ସଦ କେ ଦେବୀଭ୍ୟାବଗକ୍ୟେମଂ ଲମ୍ବନକ୍ଷେତ୍ରକ୍ଷେତ୍ର ମର୍ମରିକ୍ଷେତ୍ର ଶାକୁନକ୍ଷେତ୍ର ଲମ୍ବନକ୍ଷେତ୍ର' ଇତି
(କେମୋ ୧୧୦) । ତଥା ଅରିତ୍ୟମେ 'ସଦ କେ ଦେବୀ' ଇତି ଦୈତ୍ୟର୍ତ୍ତେକମନ୍ଦଧାମମନ୍ତ୍ରରେ କୁଳମଣ୍ଡ-
ଲମ୍ବନକ୍ଷେତ୍ର । ଆପଃ ଆମନୀଏ ଅହୁମରାତେ । ତତ୍ ଉତ୍ସ ଦୈତ୍ୟ । 'ସଦ କେ ଦେବୀଭ୍ୟାବଗକ୍ୟେ
କୁଳମଣ୍ଡାଃ ତୈତ୍ୟର୍ତ୍ତୀଃ ଆକ୍ଷମ୍' ଇତି (୬୧୦ ୧୧) । ତଥା 'ମର୍ମରିକ୍ଷେତ୍ର' ଇତି ମର୍ମରିକ୍ଷେତ୍ରଭାବିତି
କୁଳମଣ୍ଡ ଉତ୍‌ପାଦର୍ଥମାନ ଅହୁମରାତେ । 'ମର୍ମରି କେ ମର୍ମରିକ୍ଷେତ୍ର' ଇତି ହି ଦୈତ୍ୟମଂ (୬୧୦ ୧୧) ।
କୁଳମଣ୍ଡ ଅରିତ୍ୟମେ 'ମା ପୁରୀ' ଇତ୍ୟମରୀ କାହାଟୁଭିତିକ୍ଷେତ୍ର ଉତ୍‌ପାଦର୍ଥମାନ ଅହୁମରାତେ ।

* * *

ତଥା ଅନ୍ୟା ।

ବୈଶାଖରୋ ରଞ୍ଜିତିର୍ଥ: ପୁନାତ୍ର ବାତଃ ଆପେନେଧିରୋ ନତୋତିଃ ।

ତାଥାପୁରୁଷିବୀ ପରମା ପରମତ୍ତମୀ ଧାତ୍ତାବଦୀ ସଜ୍ଜିଯୋ ନଃ ପୁନୀତାମ୍ବୁଦ୍ଧି ।

ପରମାତ୍ମା ।

ବୈଶାଖରୋ ରଞ୍ଜିତିଃ । ମହା ପୁନାତ୍ର । ବାତଃ । ଆପେନ । ଇଦିରଃ । ନତୋତିଃ ।

ତାଥାପୁରୁଷିବୀ ଇତି । ପରମା । ପରମତ୍ତମୀ ଇତି । ଧାତ୍ତାବଦୀ ଇତ୍ତାତ୍ତ୍ଵରୂପି ।

ସଜ୍ଜିଯେ ଇତି । ନଃ ପୁନୀତାମ୍ବୁଦ୍ଧି ।

ବୈଶାଖରୋ ବିଶ୍ଵନରୀଦ୍ଵୀ ଦର୍ଶକପ୍ରାଣୀ ବର୍ଣ୍ଣାମୋହିଃ ରଞ୍ଜିତିଃ ଧକୌରୀଃ କିରାତ୍ୟେ
ଗଃ ଅନ୍ତାନ ପୁନାତ୍ର ଶୋଧନ୍ତୁ । ଅଥ 'ବୈଶାଖରୋ ସତତେ ଇର୍ଯ୍ୟୋ' (୪୦ ୧୯୮୧) ଇତି ଲିଙ୍ଗାଦ
ଇର୍ଯ୍ୟାପି ବୈଶାଖର ଇତ୍ତାତ୍ତ୍ଵରୂପ । ଲୋପି ଧରିପ୍ରତିଃ ଅନ୍ତାନ ପୁନାବିଭ୍ୟାରିଃ । ଅଥା ବାତଃ ବାତୁ
ଦେହରୋ ମକ୍ରମ, ପ୍ରୋତେମ ଆପଳଦ୍ୟାପାତରିଶ ଖାଲୋକ୍ତୁଳାତିକପେଶ ଅନ୍ତାନ ପୁନାତ୍ର । ଅଥ
ଇଦିରଃ ଗର୍ବମୂଳଃ ଅଭ୍ୟାସକେ ମକ୍ରମ, ଏ ଏହ ମତୋତିଃ ନତ୍ତାତ୍ତ୍ଵରୂପରକରିତାତ୍ତ୍ଵରୂପ
ଅନ୍ତାନ ଶୋଧନ୍ତୁ । ଅଧିର ଇତି । ଇଯ ଗତେ ଇତ୍ତାତ୍ତ୍ଵ ଉତ୍ସାହିକଃ କିରାତ, ଅଭ୍ୟାସ ।
ତାଥାପୁରୁଷିବୀ ତୋଷତ ପୁରୁଷି ଚ ତାଥାପୁରୁଷିବୀ । 'ଦିଶେ ତାବା' ଇତି ତାବା ଆବେଶ ।
'ଯା ହଳନି' ଇତି ପୁରୁଷବର୍ଣ୍ଣିର୍ଥଃ । 'ଦେହତାବଦେ' ୮ ଇତି ଉତ୍ସାହପରମାତ୍ମକତିତ୍ସରଃ । 'ଅପୁରୁଷି-
ଫତ୍ତପୁରୁଷମହିସୁ' ଇତି ଗ୍ରୂହପତ୍ରାଦ, 'ମୋତ୍ତରଗମେହସାତାମୋ' ଇତି ମିଥ୍ୟାକାରଃ । କୌଣସୀ
ତାଥାପୁରୁଷିବୀ । ପରମା ନାମକୁତେନ ରମେଶ ପରମତ୍ତମୀ ନାରବତେନ । ଅନ୍ତାକରୀ ସତତ ଇତ୍ତାତ୍ତ୍ଵରୂପ
ଅତାତ ଯଜତ ବା ନାମଦେହଂ ତଥତୋ । 'ହଳନିମିଶ୍ର' ଇତି ମହିରୀରୋ ସମିଶ୍ର, 'ବ୍ୟାମୋ
ମିଶ୍ର' ଇତି ତୋଷକେ । ପୁର୍ବେ ପୁରୁଷବର୍ଣ୍ଣିର୍ଥଃ । ସଜ୍ଜିଯେ ସଜ୍ଜାହେ ସଜ୍ଜମିଶ୍ରବ୍ୟାମୋର୍ଥଃ ।
'ସଜ୍ଜିଗ୍ରାହ ସଦକ୍ରୋ' ଇତି ଧର୍ମାର୍ଥଃ । ଅନ୍ତର୍ମଧିବିଶିଷ୍ଟ ତାଥାପୁରୁଷିବୀ ସଃ ଅନ୍ତାନ
ପୁନୀତାନ ଶୋଧନ୍ତାନ । ପୁନ୍ତୁ ପରମେ । ଜାମଦିକାନ ପାରିବାର । 'କି ହଳନି'
ଇତି ଈସ । (୬୩-୨୫-୮୨୫-୧୮) ।

ବିଭିନ୍ନ ।

ଦୈଖାନଗୀଃ ସୁନ୍ତାମା ରତ୍ନଃ ସତ୍ତା ଆଶାନ୍ତରୋ ବୀତପୃତ୍ତାଃ ।

ତତ୍ତା ଶୃଙ୍ଗଃ ସଧମାଦେଶୁ ବସଃ ତାମ ପତମୋ ରଜୀଗାମ ॥ ୨ ॥

ପଥ-ପାଠଃ ।

ଦୈଖାନଗୀଃ ସୁନ୍ତାମା ଆ ରତ୍ନଃ ସତ୍ତା ଆଶା ତତ୍ତା ବୀତପୃତ୍ତାଃ ।

ତତ୍ତା ଶୃଙ୍ଗଃ ସଧମାଦେଶୁ ବସଃ ତାମ ପତମୋ ରଜୀଗାମ ॥ ୨ ॥

ବେଖାନଗୀଃ ଦୈଖାନରାଜିନ୍ଦ୍ରକ୍ଷିନୀଃ ସୁନ୍ତାମା ପ୍ରିୟଲତାକ୍ରିକାଃ ବାଚଃ ଉତ୍ତିକ୍ରମଃ ହେ ଅମାଃ
ଆ ରତ୍ନଃ ଉତ୍ତିକ୍ରମଃ । ବୀତପୃତ୍ତାଃ ବିଭିନ୍ନରୋପିରିକାମା ଆଶାଃ ଦିଶୋ ସମାଃ ଦୈଖାନରୀଃ
ବାଚଃ ତତ୍ତା ଶୌରତ୍ତାଃ । ତତ୍ତା ବାଚ ଶୃଙ୍ଗଃ ତେ ଦୈଖାନରୀ ଅର୍ଥି ବସନ୍ତୋ ବସଃ । ଗୁ ଶବ୍ଦେ ।
ଶୃଙ୍ଗରୀଃ ଶୃଙ୍ଗଃ । ଲଧମାଦେଶୁ । ଲହ ମାତ୍ରାନ୍ତି ଶୃଙ୍ଗି ଅବ୍ୟାହି ଲଧମାଦାଃ ଲାଙ୍ଗାମାଃ । ଅଧିକରଣେ
ଶୃଙ୍ଗଃ । 'ଲଧ ମାତ୍ରାନ୍ତରୋଶଳମି' ଇତି ଲହମା ଲଧମାଦେଶଃ । ତେବୁ ସଧମାଦେଶୁ ରଜୀଗାମ ଧମାନାଃ
ପତମୋ ତାମ ଦୈଖାନରପ୍ରମାଦାଃ 'ରାମିଗୋ ତନେମ । (୬୩—୧୯—୬୨୯—୨୩) ।

* * *

ତୃତୀୟ ।

ଦୈଖାନଗୀଃ ବର୍ଚନା ଆ ରତ୍ନଃ ଶୃଙ୍ଗା ଭସନ୍ତଃ ଶୁଚୟଃ ପାଦକାଃ ।

ଇହେଡୁଯା ସଧମାରଃ ମନ୍ତ୍ରଃ ଜୋକ୍ର ପଞ୍ଚେମ ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଚ୍ଚରଣମ ॥ ୩ ॥

ପଥ ପାଠଃ ।

ଦୈଖାନଗୀଃ ବର୍ଚନେ ଆ ରତ୍ନଃ ଶୃଙ୍ଗା ଭସନ୍ତଃ ଶୁଚୟଃ ପାଦକାଃ ।

ଇହ ଇଡୁଯା ଲଧମାଦମ୍ବ ମନ୍ତ୍ରଃ ଜୋକ୍ର ପଞ୍ଚେମ ଶୃଙ୍ଗଃ ଉୱେଦଃ । ୩

ଦୈଖାନଗୀଃ ଦୈଖାନରାଜିନ୍ଦ୍ରକ୍ଷିନୀଃ ଉତ୍ତିକ୍ରମଃ ବାଚଃ ହେ ଅମାଃ ଆ ରତ୍ନଃ । କିମର୍
ବର୍ଚନେ ତେବେନେ । ବ୍ରାହ୍ମଗର୍ଭନାନ୍ତରେ ପ୍ରାପ୍ତ ଇତାର୍ଥ । ତତୋ ଦୈଖାନରାଜିନ୍ଦ୍ରକ୍ଷିନୀଃ ବସଃ ତ
ଭସନ୍ତଃ ଶିକରାମାଃ ମନ୍ତ୍ରଃ ଶୁଚୟଃ ବସନ୍ତର ବସନ୍ତରମାନାଃ କର୍ମାହୀଃ ପାଦକାଃ ଅଭ୍ୟାପି ଉତ୍ତିକ୍ରମ

ইড়া। অরমায়েতৎ। অহেন সদ্যাদঃ মুক্তঃ পরম্পরাহিত্যে মুক্তঃ মুক্তঃ ইহ
অবিন তুলোকে অগ্নায় উচ্চরত্বঃ উপজ্ঞানঃ কৃত্যাঃ কোক্ত চিরকালঃ পঙ্ক্তি। দীর্ঘায়ো
ভগ্নেত্তোর্বৎ। অত্র সদ্যাদঃ ইতি শুলকঃ। তন্মোহ ধাতোরস্থপ্রযোগশ্চ। ৩।

চতুর্থী।

যৎ তে দেবৌ নিষ্ঠাত্তিরাশবক্ত দায় গ্রীগামবিমোক্যঃ যৎ।

তৎ তে পি জ্যানাযুমে বর্চমে বলাযাদেমদমৰমকি প্রসূতঃ॥ ১॥

পদ-পাঠঃ।

যৎ। তে। দেবৌ। নিঃ। পুরুষত্বঃ। আহ্বনক্ত। দায়। গ্রীগাম। অবিহ্যোক্ত। যৎ।

তৎ। তে। পি। জ্যান। আযুমে। বর্চমে। বলায়।

অদোমদম। অগ্নম। অক্ষি। প্রসূতঃ॥ ১॥

দেবৈ শ্রোতুরানা নিষ্ঠাত্তিঃ অগ্নিকারিণী দেৱতা হে পুরুষ তে তৎ যৎ স্নাম সর্বেষু
দেব্য আবক্ষ পাপক্রপং পাশঃ আবক্ষবত্তী তথা গ্রীগাম কঠিগতাস্তু ধৰণীবু অবিমোক্যঃ
যোক্তুঃ পিশ্চটুঃ অশক্তাঃ যৎ দায় আবক্ষ তে তৎ সর্বিক্ষাঃ পরীতাঃ তৎ তাত্পুরঃ দায়
পুরুষঃ নিষ্ঠাত্তিপাশঃ বি জ্যা'ব বিযুক্তিমি। শো অস্তকর্মণি। অত্র উপসর্গবিশাঃ বিমোচনঃ
ধঃ। উত্তিরশস্তো বিমোচনে ইতি হি ষাস্তঃ (মি. ১১৭)। ‘ওতঃ শুমি’ ইতি
কারণেগঃ। কিমৰ্থঃ। আযুমে চিরকালজীবনাত্ম বর্চমে তেজলে শলারচ। এবং
শ্রীতিপাশাঃ বিযুক্তঃ অস্ততঃ অস্তিত্বজ্ঞানাঃ স্ম অদঃ বিশুক্তিকালবানি যদঃ স্বরূপঃ
শুক্রঃ অবং অক্ষি ভুঁক্ষ। অব ভুঁক্ষে। ‘হস্তলভো’ হেরিঃ। ১।

পঞ্চমী।

বশেষ্ট তে নিষ্ঠেতে ভিষ্ঠেতেোঽন্যান্ বি চৃতা বক্ষপাশাম।

মা মহঃ পুনরিৎ ছাঁ মন্ত্রিত ভৈশ্বে বগায় নযো লক্ষ মৃত্যনে॥ ২॥

পদ-পাঠঃ।

নমঃ। অস্ত। তে। নিঃহৃতে। তিগ্রহতেজঃ। অয়োযাম। বি। চৃত। বক্ষপাশান।
যমঃ। মহম। পুম। ইৎ। ষাণ। দমাতি তদৈশ। যমার। যমঃ। অস্ত। যুত্তাদে। ১।

হে তিগ্রহতেজঃ তৌকৃবীপ্তে তে নির্বক্তে অনিষ্টিকারিণি দেশতে তে তৃত্যাং মযোগ্ন অস্তান্তি
কৃতে। ময়স্তারো তথত। তেন শ্রীতা সং অয়োযান অয়োযান অভিমৃচান বক্ষপাশান বক্ষন
বজ্জুবিশেবন বি চৃত নিয়ুক্ত। চৃতী তিঙ্গাগ্রহনয়োঃ। তুবাদিষাং শঃ। হে পাথক পুত্রা
স্বাঃ নির্বিতিপাশনিয়োকে লভি যত্ত্বাং যথঃ পুনরেব দমাতি। নির্বিতিগ্রামে পূর্ণঃ যুক্ত-
গ্রাহোভূঃ ঈদাচীৎ তদিগোকেন লক্ষণীয়মন্ত্বাং যম এব তাঃ পুর্মৰ্দিতনান ইতার্থঃ। তদৈ যমার
যুত্তাদে আগামহারিণে মযোগ্নঃ॥ (৬৯ - ৭০ - ৬৭ - ২৫) ।

মঠী।

আয়ম্বয়ো ক্রপদে বেধিষ ইহাতিহিতো যুত্তাত্ত্বিষ্যে সহস্রম।
যথেন সং পিতৃত্বিঃ সংবিদান উত্তমঃ নাকৰিষি গোহয়েম্। ৩।

পদ-পাঠঃ।

অয়স্তে। ক্রপদে। বেধিষে। ঈহ। অভিহিতঃ। যুত্তাত্তিঃ। বে। সহস্রম।
যথেম। সং। পিতৃত্বিঃ। সংবিদানঃ। উৎকৃষ্টম্।
নাকৰ্ম। অধি। গোহয়। ইয়ম॥ ৩।

অয়স্তে অয়োবিকারে শৃঙ্গলাদো ক্রপদে সাক্ষিত্বিতে পাদবক্তে হে নির্বক্তে সং বো-
বেধিষে পুরুষঃ যম। বপ্ত্বালি তদ। ঈহ অয়িন লোকে স পুরুষঃ যুত্তাত্তিঃ যুত্তাগালিঃ অভিহিত-
বজ্জো তথতি। অভিপূর্বো সদাতিক্রমনে বর্ণিতে। যুত্তাদে বিশেষজ্ঞে। যে প্রমিতা-
অবাদিরোগাঃ রক্ষঃপিণ্ডাতামুশ্চ (লহঘঃ) সত্ত্বনঃপ্যাকা সরণহেতুত্বাঃ নষ্টি। তৈর্ণ্যত্বা-
ভিরিতি স্বক্তঃ। হে মির্বক্তে সং যথেন বৃত্তিত্বাঃ। গৃত্বিঃ। পিতৃবেত্তাত্তিষ্ঠ সংবিদান
ঐক্যত্বাং গত। উত্তমঃ উৎকৃষ্টত্বাং সাক্ষ ক্রুদ্ধলংপ্রশৃতঃ সুখঃ ইয় পুরুষঃ অধি গোহয়-
আপয়। সংবিদান ইতি। সম্মুর্দ্বার বিদে: 'লহঘা গৃহীত্বা' ইতি আক্ষমেপমৰ্ব। ৩।

সংক্ষিপ্তে ।

মৎসযন্ত্রে যুবরাজ বৃষভপ্রে বিশ্বাসুর্য আ ।

ইড়োপদে সমিদ্যমে গ নো বসৃষ্টা ভর ॥ ৪ ॥

পদ পাঠঃ ।

নমহগ্রম । ২৬ । যুবদে । বৃষন । অঘে । বিশ্বাসি । অর্যাঃ । আ ।

ইড়া । পদে । সম । ইধামে । সঃ । মঃ । বহুনি । আ । ভর ॥ ৪ ॥

হে বৃষন কামানাং গর্ভিঃ অঘে অর্যাঃ আমী ২৬ আ মৰ্যাদাং বিশ্বাসি লর্বাণি ধমামি লংলকঃ-
যুবদে ন্যূপ এৱ লর্বাণি স্মাক প্রাপণানি । ‘প্রশ্নযুপোঃ পাতৃষ্টুরণে’ ইতি সমৈ
বিচমঃ । যুগ্মশ্রেণে ইতি পাতৃঃ । ‘অর্যাঃ স্বামিদেশ্যোঃ’ ইতি নিপাতিতঃ অর্যাশকঃ ।
যীশ স্বামাদ্যা চোৰে (ক্ষ. ১১৮) ইতি অজ্ঞানাত্মকঃ । লংল ইড়োপদে ইড়ায়া ভূম্যাঃ
ন স্থানে উত্তরবেদনগুপ্তে । ‘এতেৰ যা ইড়ায়াপদেৰ যৎ উত্তরবেদীমাতিঃ’ ইতি ঐতিহ্যেকঃ
যীশ (১২৮) । পতে সমিদ্যমে সমৌগামে । ‘আতো ধাতোঃ’ ইতাত্ত্ব আত ইতি
গুরিঙ্গামাং ইড়াশক্ত আজ্ঞাপঃ । ‘ইড়ায়া না’ ইতি বিশ্বজ্ঞমৌল্যত সহঃ । লংলাদৃশ্যঃ ।
পথজ্ঞ বহুন ধনানি আ ভর আহন প্রবচ্ছ । (৬০২-৭৩-৬৭২-৪৭) ।

ইতি সংক্ষিপ্তসূত্রাক্ষে অথবা স্মৃতিঃ ।

‘নং আনীতিঃ’ ইতি তৃচেন মাধ্যমস্কর্ষণি উদ্বৃক্তঃ সুরাকুসুং চ সম্পাদ্য অভিযন্তা
শাস্ত্রসকারীয়ে আমমধ্যে নিলয়ে । তখন তৃচেন কর্তৃণি ত্রিবৰ্দ্দিশীয়ায়া বৎসর্যা
লবিশ্বেব অনেন তৃচেন সম্পাদ্য অভিযন্তা আশয়ে । তথা ভূত্য অনেন সম্পাদ্য-
শম্ভু প্রাপয়ে । তথা স্বরাজ প্রসোবকং তা অনেন সম্পাদ্য অভিযন্তা পায়ে ।
তত্ত্ব হি । ‘নজ্ঞবয়ঃ (৩৩০) তদ্বু (১১৫) লং আমীগ্রবং (৬৬৪) এহ যাতু
১৩) লং যঃ পৃচ্ছাক্তাঃ’ (৬৭৪) ইতি অক্রম্য ‘উদ্বৃক্তিঃ লং গুত্যতঃ গ্রামঃ পরিহতঃ
। নিময়তি । এবং সুরাকুলজ্ঞঃ জিহারণ্যা বৎসর্যাঃ শুক্ত্যানি পিণ্ডিতানি আশয়তি
পি (কে০ ২১৩) । ‘অথ সমুদ্বাঃ’ ইতি তৃচেন মংগ্রামস্কর্ষণি কুর্যান । তানি চ
পাহোঁয়া সত্ত্বহোঁয়া ধূম্রবিশ্বেয়ো ধূম্রবিশ্বানান পরেয়েয়ো ধূম্রবিশ্বানান সম্পাদ্যতাতি-
তথঃ প্রবানঃ চ অতোত্বামি । এতেমু কর্মত্ব অসুষ্ঠিতেষু সংগ্রামে কৃষ্ণাদেশ প্রদৰ্শ
যাচে । তৃতৃ উদ্বৃক্তঃ লং গুত্যতাতি । ‘মামাগ্রবং (১২০) পৃচ্ছদঃ (১২১) পৃথ মংগ্রবঃ

(୬୬୫)' ଇତି ପ୍ରକ୍ରମ୍ୟ 'ଆଜାନତ୍ତ୍ଵ କୁଶେତ୍ର' ଇତ୍ତାଦି (କୌ ୨୬) । ତଥା ଅନ୍ତଚତ୍ର ଅଗରାରିତଗଣେ ପାଠୀ 'ଅଞ୍ଚଲେବପରାଜିତେରାତାର କୁଶ୍ମାର' ଇତ୍ତାଦିଯୁ (କୌ ୧୫୦) ପରାମ୍ରସ୍ତକୋ ବିନିଶୋଗ ଉତ୍ସେଷଃ ।

* * *

ପ୍ରତ୍ଯେ ପଥରୀ ।

ସଂ ଜାନୀଧରଃ ସଂ ପୃଚାରଃ ସଂ ଶୋ ମନାଂଶି ଜ'ନତାମା ।

ଦେବା ଭାଗୀ ସଥା ପୁର୍ବେ ଗଂଜାନାମା ଉପାଗତେ ॥ ୧ ॥

ମନ୍ତ୍ର ପାଠୀଙ୍କ ।

ଦୟା ଆନୀଧରମ୍ । ଦୟା ପୃଚାରମ୍ । ଦୟା ଦଃ ମନାଂଶି ଆନତାମା ।

ଦେବାଃ ଭାଗମ୍ । ସଥା ପୁର୍ବେ ଗଂଜାନାମାଃ ଉପହାମତେ ॥ ୨ ॥

ତେ ଲାମନଷ୍ଟକାରୀ ଅନା: ଯୁଗୀ ସଂ ଜାନୀଧର: ମନାଂଶାନୟୁତ୍ତା କ୍ଷେତ୍ର । କାନନ୍ତ ଲର୍ମଦ୍ୟାଗତ୍ତ-
କୁଶ୍ମାର ତବିଗାନାକାରଃ ପ୍ରସମ୍ପାରୀରୀତେ । ଆ ଅବବୋଧନେ : 'ମଞ୍ଜିତଭାଇ ଅନାଧାନେ'
ଇତି ଆସମେପଦେ । 'ଭାଗନୋର୍ଜ୍ଜ' ଇତି ଏ ଆଦେଶ । ଏହି ମନାଂଶାନାଃ ମନ୍ତ୍ରମତ୍ତଃ ସଂ
ପୃଚାରଃ ଲାମ୍ପ୍ରକ୍ତଃ କାନ୍ତୁକାର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର । ପୃତୀ ମଞ୍ଜିକେ : ମନାଂଶାନଙ୍କିନ୍ଦ୍ରିୟେ କ୍ଷେତ୍ର ରଣତାପି
ଏକବିସ୍ୟତାଃ ପ୍ରାର୍ଥ୍ୟତେ । ବଃ ଯୁଦ୍ଧାକୀ ମନାଂଶି ଜାନୋପଣ୍ଟି'ନମିତାନି ଅନ୍ତଃକରଣାନି ସଂ
ଜାନତାଃ ମନାନଃ ଏକବିଷ୍ଣୁ: ଅର୍ଥ: ଜାନନ୍ତ । ପରିପରାବିକରନ୍ତାମନନକାଳି ମା କୁର୍ମିତାର୍ଥ:;
ଶ୍ରୀକୃତୀ ଅର୍ଥ ଦୁଟୀଙ୍କେ ଭାବରେ ଦେବା ଭାଗ: ଇତି । ସଥା ଖଲୁ ପୁରା ଦେବା ଇତ୍ତାଦିଯୁ: ସଂଜାନାମା:
ଲାମନକାରୀଜାନାଃ ମନ୍ତ୍ର: ପୁର୍ବତିଲିମଃ କାଗ' ଯଜ୍ଞାନୈନଃ ପରିକଳ୍ପିତ: ହବି-
କ୍ଷୋଗୀ ଉପାଦତେ ଆଶ୍ରୁଗତି । ଅତୋ ଯୁଗମି ତୁର୍ବ ପରିପରାବିଦେବପରିହାରେ ସଂଜାନାମା ଇତ୍ତ-
କଳା ଭାବେତି ଭାବ: । ତଚ୍ ଦେବାନାଃ ସାଂଖ୍ୟମତ୍ତ ତୈତିରୀୟକେ 'ଦେବାକୁଶରଃ ସଂମତା ଆମନ ।
ତେ ଦେବା ମିଥୋ ବିପ୍ରିଯା ଆମନ' (୧୬୦ ଲ ୨୨ ୨୧) ଇତ୍ତାଦିପାରିତାଧ୍ୟାତ୍ମିକା
ଅନ୍ତର୍ଗତ୍ୟଃ । (୬୩—୨୩—୬୩—୧୩) ।

* * *

ଦ୍ଵାତ୍ରୀୟା ।

ଶାନ୍ତାନା ମନ୍ତ୍ରଃ ମନ୍ତ୍ରିତଃ ଗମାନୀ ଗମାନଃ ତ୍ରତ୍ର ମହ ଚିତ୍ତମେଷ୍ଟାମ ।

ଶାନ୍ତାନେ ଶୋ ଇଦିମା କୁଶେମି ଗମାନଃ ଚେତୋ ଅଭିମଂଦିଶକ୍ଷମ । ୨ ।

পদ-পাঠঃ ।

লমানঃ । মন্তঃ । সমুহিতঃ । লমানৌ । লমানসঃ । ব্রহ্ম । লহ । চিত্তম্ । এমাণ্ ।

লমানেন । বঃ । হরিষা । কুহোমি । লমানস । চেতঃ । অভিহসৎবিশ্বরূপ ॥ ২ ॥

মন্তঃ গুপ্তত্বাবগং কার্য্যাকার্যাপর্যালোচনাপ্রকং তদপি লমানঃ একক্রমে ভবতু । মন্ত্রে
শুল্পত্বাবশে । অস্মাং তাৰে বঞ্চ । ‘ত্রিযুতাদিনির্ভিঃ’ ইতি আদিগুদান্তঃ । তথা মন্ত্রিঃ
মন্ত্রিঃ কার্য্যৰ প্রবৃত্তিঃ । সাপি লমানৌ একক্রমা ভবতু । ‘কেবলমামকতাগদেৱলাপাপুর-
লমানার্থাং’ ইতি জীগ । উদাত্তনির্ভিস্তুরেণ ওগ উদাত্তঃ । তথা ব্রহ্ম । কর্মনামৈতৰং ।
কর্মাপি লমানং একক্রমং ভবতু । চিত্তঃ অস্তঃকরণং তদপি এয়াং লহ একবিধিং ভবতু ।
উজ্জ্বল ফলত শিঙ্গয়ে লমানেন লাধারেষ্যে ঐক্যাননকেন বঃ মুঝাকং লম্বক্রিমা হরিষা
আজ্ঞাদিনা জুগোমি । আজ্ঞা আগ্রো মন্ত্রেণ প্রক্ষিপামৌতাৰ্থঃ । ‘তৃতীয়া চ হোহৃদয়লি’
ইতি কর্মণি তৃতীয়া । যত্নাং এবং তত্ত্বাং লমানং একক্রমং চেতঃ চিত্তঃ অভিসংবিশ্বরূপ
আভিস্মৃত্যেন সংপ্রাপ্তু । (৬কা—৭অ—৬৪২—২ম) ॥

তৃতীয়া ।

লমানৌ বৈ আকৃতিঃ গমানা হৃদয়ানি বঃ ।

লমানস্তু বৈ মনো যথা বঃ স্মৃতামাতি । ৩ ॥

পদ-পাঠঃ ।

লমানৌ । বঃ । অহকৃতিঃ । লমানা । হৃদয়ানি । বঃ ।

লমানথ । প্রস্তা । বঃ । মনো । যথা । বঃ । শুৎসহ । অস্তি । ৩ ॥

হে লামেনশুকামাঃ বঃ মুঝাকং আকৃতিঃ লক্ষণঃ লমানৌ একক্রমা ভবতু । তথা বঃ
হৃদয়ীয়ানি হৃদয়ানি লক্ষণানকানি হৃৎপুতুরীকমপ্যাবর্ত্তীনি অস্তঃকরণানি লমানা লমানানি
একক্রমাণি ভবতু । ‘শেঁচমাল হহাং’ টুতি শেরোগ্রা । তথা বঃ মুঝাকং মনো এতৎজ্ঞানং
মুখাদাগরোক্তাক্ষমকং ইন্দ্রিয়ং সমানং একক্রমং অস্ত । যথা যেন একারেণ বঃ মুঝাকং
মৰ্ম্মং কার্য্যং স্তুত লহ অস্তি ভবতি । তথা লামেনশুঃ করোয়ীতাৰ্থঃ । ‘বহুলং ছলপিং’
ইতি প্রম্ভে পরম শশো লুগতাগঃ । (৬কা—৭অ—৬৪২—৩ম) ।

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ଅବ । ମନୁଷ୍ୟବାସୀତା । ବହୁ । ମନୋଯୁଜୀ ।
 ପରାଶର । କୁଂ ତେଷାଂ ପରାକ୍ରମ ଶୁଦ୍ଧିଦୟାମା ମୋ ରମ୍ଭା କ୍ରମି ॥ ୧ ॥
 ଅବ-ପାଠୀ ।
 ଅବ । ମନ୍ତ୍ରାଃ । ଅବ । ଆହ୍ୟତା । ଅବ । ଗାତ୍ରିଇତି । ମନେହୃଦୟ ।
 ପରାଶର । କୁଂ । ତେଷାଂ । ପରାକ୍ରମ । ଶୁଦ୍ଧମ୍ । ଅର୍ଦ୍ଧମ୍ ।
 ଅଥ । ନଃ । ରମ୍ଭା । ଆ । କ୍ରମ । ୧ ॥

ଅତ୍ୱଦସକୀ ଗତ୍ତାଃ ଜ୍ଞାନଃ । 'ଅବ ଗନ୍ଧାର ତନୋଯି ତେ' (୬୪୨-୨) ଈତି ଅଶ୍ଵତ୍ତାର୍ଥାନ୍ତିକ ଉତ୍ତର ଈତି ଲେ (ପଥାତେ) । ଅବତତଃ ଶକ୍ତିଗାତିତସ୍ତିରସ୍ତତୋ ବିନଟୋ ଭବତି । ତଥା ଆୟତା ଆରାତାନି ଆୟମାଯାନାନି ଶୁଦ୍ଧିପ୍ରଭୃତୀନ ଆୟୁଧାନି ଅବତତାନି ଅସକାରୀଗମର୍ମଣି ଭବତି । ଆହ୍ୟପୂର୍ବାବ ସମେଃ କର୍ମପି ନିଷ୍ଠା । 'ଅଶ୍ଵତ୍ତାପଦେଶ' ଈତି ଅଶ୍ଵତ୍ତାପଦେଶାପଥ । 'ଶେଷକ୍ୟମି ସହଳ' ଈତି ଶେଷକ୍ୟମି । ତଥା ବାହୁ ଶକ୍ତିମହାକୀର୍ତ୍ତମୌ ଗମୋଯିଷେ । ଗମୋଯିଷେ ମନେଶିତେ ଅବ ଅବାଟୀମୌ ଆୟଶୋଦାୟନାଶତ୍ତେ । ଭବତଃ ଈତର୍ଥେ । ହେ ପରାଶର ପରାଗତା ଶ୍ରଦ୍ଧାତି ହିମନ୍ତି ଅଜନ୍ତୁତି ପରାଶର ଈତର୍ଥେ । 'ଈତୋ ଯୋଗ ପରାଶରୌ' (୫୬୨) ଈତା(ତ୍ର) ଶଗର୍ଭାଗାନ୍ । ୧ପରାଶର ଈତି ଲିଗମୋ କବତ୍ତି (ନିଃ ୬୩୦) ଯାନ୍ତ୍ରଗତମାତ୍ର । ଶ୍ରୀ ତିଙ୍ଗଲାଯାଏ । ଅପ୍ରାତ ପଚାଶତ । ହେ ତାତ୍ତ୍ଵମ୍ । ଏବ ତେଷାଂ ଶକ୍ତିଗାର ଦୁଷ୍ଟମ । ଯଳନାମୈତ୍ତନ । ଶୋଷକଂ ବଲୀ ପରାକ୍ରମ ପରାପୂର୍ବମ ଅପରାନ୍ତମ୍ଭୁଦ୍ଧମ । ଯଥା ଭବତି ତଥା ଅର୍ଦ୍ଧ ସାଧସ୍ । ଅର୍ଦ୍ଧ ତିଙ୍ଗଲାଯାଏ । ଅପ ଅନ୍ତରର ରୁରିଏ ଧରନୀ ପଦ୍ମଭବତି ମଃ ଅଶ୍ଵତ୍ତଃ ଆ କ୍ରମ ଆଶ୍ରମିଷୁଧୋମ ଯୁଦ୍ଧ । ପ୍ରସର୍ତ୍ତତାର୍ଥେ । କରୋତ୍ତରକୁତ୍ରତତ୍ତ ପିତରଗତ ବ୍ୟକ୍ତମାନ ବ୍ୟକ୍ତମାନ ଛାନ୍ଦିନି ଈତି ଯୁଦ୍ଧ । ଶ୍ରୀଶୁଭ୍ରୂତୁତ୍ତାନ୍ତି । ଈତି ହୋର୍କିରାଦେଶଃ । (୬କା—୨୩—୬୨—୧୨) ।

ପାକମୀ ।

ନିର୍ବିଦ୍ଧେତୋ । ନୈର୍ବିଦ୍ଧଃ । ସଂ ଦେବାଃ ଶକ୍ତିଗମ୍ଭେ ।

ବୁଦ୍ଧାମି ଶକ୍ତିଗାର ବାହୁନଦେଶ ହବିଷାହୟ ॥ ୨ ॥

পদ-গাঠঃ।

নিঃহস্তেভ্যঃ। মৈহস্ত্রম্। যথ। দেবাঃ। শক্রম। অস্ত্র।
বুঢ়ামি। শক্রশাম। বাহুম। অনেম। হিবিঃ। অহুম। ২।

তে দেবাঃ মিহস্তেভ্যাঃ নির্গতা অঙ্গা দেতাকে নির্ভীতাঃ। নির্গতহস্তলাভর্তা ইত্তার্থঃ।
তাদর্থো চতুর্ণী। অস্ত্রবাঃ মিহস্ত্রপ্রাপ্তুম ইত্তার্থঃ। নৈহস্ত্র মিহস্ত্রপ্রাপ্তুমৰ্ক যৎ
শক্রং হিস্তকং বাণস্ত্রাযুধং অস্ত্রপ ক্ষিপণ। শু হিলাস্ত্রঃ। শুশুম্বীভাবিমা
(উ০।১০) উপ্রত্যাঃ। অনেম শরাদিক্রপেণ হরিষা হুয়মানেম দেবলক্ষ্মীনেব আযুধেম
শক্রাঃ বাহুন আযুধাশপার্বীন অহু বুঢ়ামি ছিন্নি। ওত্রচূ দেবমে। ‘গ্রহিজ্ঞান’
ইত্যাদিমা সংপ্রাপ্তব্যঃ। (৬৩ - ৭৪ - ৬৫৪ - ২৫) ।

সঠী।

ইস্ত্রুচকার প্রথমং বৈর্তস্তম্ভুরেভ্যঃ।

জয়ত্ত পদানো যম স্থিরেণ্যেন্দ্রেণ গেদিনা। ০।

পদ-গাঠঃ।

ইত্য। চকার। প্রথম্। নৈহস্ত্রম্। অস্ত্রেভ্যাঃ।

জয়ত্ত। পদানো। যম। স্থিরেণ। ইত্রেণ। যেদিনা। ৩।

ইত্যঃ দেবাদাঃ অধিপতিঃ প্রথমং পুরুঃ অস্ত্রেভ্যাঃ শক্রেভ্যাঃ নৈহস্ত্রৰ্ক
হস্তলাভর্তৈবক্ষ্যৎ চকার কৃতগন। তাদৃশেন ইত্রেণ স্থিরেণ শুকরূপি তৃচেন যেদিনা
প্রিয়েম প্রায়তৃত্বেন যম মদীয়াই লহানঃ যাদৰ্থে বিশ্বরণং আপহস্তীতি যোজ্জ্বলমাঃ লহানঃ।
শদেবস্তৰ্ত্তীবিত্ত্যার্থার্থ ক্ষিপ্ত। জয়ত্ত শক্রন পরাপ্রতান কৃত্যিত। যেদিনেতি। ক্ষিমিনা
রেচমে। ‘শিখিতাহার্থা।’ ইতি বিশ্বেণ প্রায়ে অস্ত্রাদিপ ভৃষ্টেনাঃ। এবা ‘মন্দিগ্রহিণ-
চানিভাঃ।’ ইতি গ্রহাদেবাক্রতিগলভাব পরিঃ। (৬৩ - ৭৪ - ৬৫৪ - ৩৫) ।

ইতি সপ্তমেছুবাকে বিতীয়ং সত্ত্বং।

‘নৈহস্ত্র।’ ইতি তৃচেন ‘অব যন্তা।’ (৬৪৫) ইতি তৃচেন সংগ্রামস্তৰকর্মণি পিমিহোপ্তে
ভৃষ্টেনাঃ। সুতৰ চ ভট্টেবোগান্তৎ। ‘পরি নয়ানি’ ইতি তৃচেন ‘নৈহস্ত্র।’ (৬৫৬) ইতি
তৃচেন সংগ্রামস্তৰকর্মণি বালয়েগো ভৃষ্টেনাঃ। তথা অনেম তৃচেন পরামেগানা বিশ্বেণ-
আপনকামে। রাজা মেনাঃ ক্ষিঃ পরিগৃহেৎ। তথা তৃচেন কর্মণি অনেন তৃচেন

ଶଶୀତିଭାବିମହିତମୋମଣିଃ ଚର୍ମଦେଖିତଃ କୁର୍ବା ରାଜେ ଗୁରୀର୍ବାଦ । ପଞ୍ଜିତଃ ହି । 'ପରି ବର୍ଷାନ୍ତି
(୬୬୧) ଇତ୍ରୋ ଅରାତି (୬୯୮) ଇତି ରାଜ୍ଵା ଯିଃ ଲେମାଂ ପରିଯାତି । ଉତ୍ତଃ ପୁର୍ବନ୍ୟ
'ମୋଯାଙ୍କୁ' ଇତ (କୌଠ ୨୭) । ଅଗମରୋହରୋଃ ଅପରା 'ଅତଗଣେ ପାଠୀ' 'ଅତିରୈରପରାତି-
ଈତରାଜ୍ୟ କୁର୍ବା' (କୌଠ ୧୫୩) ଇତାଦିବୁ ଗଣଥୟକେ ଶିଳ୍ପିଯୋଗୋମୁଦ୍ରାଦେହଃ ।

ଭକ୍ତ ପ୍ରଥମା ।

ନିର୍ଦ୍ଦେଶଃ ଶକ୍ତରତିଦାମନ୍ତ୍ର ଯେ ଗୋନାତିର୍ଯୁଧମାଃତ୍ତାମାନ ।

ମନ୍ତ୍ରପ୍ରୟେଜ୍ଞ ମହତା ବଦେନ ଜ୍ଞାନେମଧ୍ୟହାରୋ ବିଦ୍ଵନ୍ତଃ ॥ ୧ ॥

ପରା-ଗାଠଃ ।

ନିର୍ଦ୍ଦେଶଃ । ଶକ୍ତଃ । ଅତିଦାମନ୍ତ୍ର । ଅନ୍ତ । ଯେ । ଲେନାତିଃ ।

ମୁଦ୍ରା । ଆହୀନ୍ତି । ଅମାନ ।

ଲୟ । ଅର୍ପା । ଇତ । ମହତା । ବଦେନ । ଦ୍ରାତୁ । ଏଶାମ ।

ଅଧିହାରଃ । ବିଦ୍ଵନ୍ତଃ ॥ ୧ ॥

ଅତିଦାମନ ଉପକପରନ ଅର୍ପକଃ ପୀଡ଼ାଃ କୁର୍ବିନ୍ ଶକ୍ତଃ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାନ୍ତ ନିର୍ଗତତତ୍ତ୍ଵମର୍ତ୍ତ୍ଵୀ
କ୍ଷମତ୍ତୁ । ଶକ୍ତରିତି ଭାତାଦେକଗନ୍ମ । ଯେ ଶକ୍ତଃ ଲେନାତିଃ ସକୌରାତିଃ ସୁଧଃ ଯୋଜୁଁ ଅଶାନ୍
ଅରାତି ଅତିଗଛିଷ୍ଟ ହେ ଇତ୍ରୋ ତାନ ଶକ୍ତନ ମହତା ଶୋଚେନ ବଦେନ ହମନାଶମେମ କାହୁଥେନ ବଜ୍ରେ
ଶ୍ଵରପାଦ ଲଙ୍ଘେଅପାଦ । ଏହାଂ ଶକ୍ତପାଦ ମଧ୍ୟ ସାହୋରୋ କ୍ଷେତ୍ରଃ କ୍ଷେତ୍ରାରଃ ଅଦ୍ଵ୍ୟ ମରତକଷତ
ଦୁଃଖ ପ୍ରାଗରିତା ଅଲୋ ବିଦ୍ଵନ୍ତଃ ଶିଳ୍ପେଦେଶ ଭାଡିତଃ ସନ ଦ୍ରାତୁ କୁର୍ବିତାଃ ଗତିଂ ପ୍ରାପ୍ତୋତ୍ତୁ ।
ଜ୍ଞା କୁର୍ବିତାଯାଃ ଗତୋ । ଅବଦାର ଇତି । ଅବଦାରାନପରାଦ ହରତେରୀତାଃ 'କର୍ମଗାନ୍' ଇତି
ଶଶ ଅତାମଃ । ବିଦ୍ଵନ୍ ଇତି । ସାମ ଶାଢିମେ । 'ଗ୍ରହିଜ୍ୟା' ଇତ୍ୟାଦିମା ମନ୍ତ୍ରମାରଣ ॥ ୧ ॥

ଦ୍ଵୀପୀଯା ।

ଆତ୍ମାନା ଆଯଚ୍ଛନ୍ତୋଶନ୍ତୋ ଗୋ ଚ ଧ୍ୟାତଃ ।

ନିର୍ଦ୍ଦେଶଃ ଶକ୍ତଯଃ ସ୍ଵନେଜ୍ଞୋ ଶୋଚ ପରାଶମୀଃ ॥ ୨ ॥

প্ৰ-পাঠঃ ।

আহতৰাগাঃ । আহযচ্ছত্তঃ । অচত্তঃ । গোঁ চ । ধূৰ্ণ ।
নিঃহস্তাঃ । শত্রুঃ । হন । ইঞ্জঃ । গঃ । অষ্ট । গৱা । অশৰীৰ ॥ ২ ॥

আহতৰাগাঃ ধনুঁৰি আহতওঁজ্যানি কুর্বাগাঃ আযচ্ছত্তঃ পৰমক্ষামেন ধনুঁৰি আকৰ্ষণঃ
অচত্তঃ পৰান ক্ষিপ্তত্তঃ পৰমদকাশাদ ফুলত্তো যে শত্রুঃ হে চ যুৰ ধূৰ্ণ অবস্থিমুখঃ শীঘ্ৰঃ
গচ্ছত্ত । ‘পাত্ৰা’ ইত্যাদিযা ‘পৰ্তৈর্বৈ গচ্ছয়া গতো’ ইতি ধাৰাদেশঃ । তে যুৰঁ শত্রুঃ
নিৰ্হস্তাঃ নিৰ্বীৰাহস্তাঃ উন ত্বক্ত । অস্তেরোটি ‘তপ্তপ্তপ্তপ্তন্ধনাচ’ ইতি তন্য তন্মাদেশঃ ।
অষ্ট ইদামোঁ বঁ সুযান ইঞ্জঃ পৰাশৰীৰ গৱাহতাম অকার্যীঁ । শুঁ হস্যাঁ । শুঙ্গ কৃপঁ ॥ ২ ॥

চতুর্থী ।

নিঃহস্তাঃ গৃষ্ট শত্রুবোঁমেষাঁ ঝাপ্যামণি ।

অধৈমারিজ্ঞ বেদোঁসি শত্রুশো বি ভজামৈছে ॥ ৩ ॥

প্ৰ-পাঠঃ ।

নিঃহস্তাঃ । গৃষ্ট । শত্রুঃ । অঙ্গা । এয়া । ঝাপ্যামণি ।

অথ । এয়াম । ইঞ্জ । বেদোঁসি । শত্রুবঃ । বি । ভজামৈছে ॥ ৩ ॥

অকৌৱাঃ শত্রুঃ নিহতাঃ লক্ষ্ম কৃত্ত । এয়াঁ শত্রুগাঁ অঙ্গ অকৌৱি হস্তপাদাস্ত্বয়যানু
শ্বাপ্যামণি ঝাপ্যামণঃ । ক্ষীণহৃষ্ণান কুৰ্বাঃ । পৈঁ পৈঁ হৰ্ষকয়ে । গো আহে ‘অতিখী’ ইত্যাদিনা
ঁ শুগাগমঃ । ‘ইদষ্টো যসিঃ’ । অথ অন্তৰঁ হে ইঞ্জ বৎপ্রদাদাদ এবাঁ শত্রুগাঁ
বেদোঁসি । ধনামি শত্রুঃ নহদা বি ভজামৈছে বিষ্ণু প্রাপ্যাম ॥ ৩ ॥

চতুর্থী ।

পৱি পত্রানি গৰ্বত ইন্দুঃ পুৰা চ গুৰুত্তঃ ।

মধুসূষ্ঠায়ঃ মেনা অমিতাখঁ পৱন্তনাম ॥ ৪ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ପରି । ସର୍ବାନି । ମର୍ବତଃ । ଇଶ୍ଵର । ପୂର୍ବ । ଚ । ମନ୍ତ୍ରତୁ ।
ମହାତ୍ । ଅଷ୍ଟ । ଅମ୍ବ । ଲେମା । ଅଗିତାଗାସ୍ । ପରାହତରାଯ ॥ ୧ ॥

ଇଶ୍ଵର ପୂର୍ବ ଇମୋ ଦେଖେ ମର୍ବତଃ ମର୍ବାନ୍ ଦିନ୍କୁ ସର୍ବାନି ମନ୍ତ୍ରଗମାର୍ଗୀମ ପରି ମନ୍ତ୍ରତୁ ପରିତୋ
ବିନ୍ଦୁଧ ଗଜିତା । ସ୍ଵ ଗତୋ । ଅମ୍ବାଇ ଛାନଦେ ଶିଥ । ‘ଅମଂଧୋଗାଙ୍ଗିଟ କିମ’ ଈତି
କିମଜ୍ଞାନାଂ ଶୁଣାନ୍ତାବେ ସମ୍ମୁଦ୍ର । ଅଷ୍ଟ ଇମାନୀ ଅମ୍ବ ଦୂରେ ଦୁଶ୍ମାନୀ ଅଗିତାଗାସ୍ ଶର୍ଣ୍ଣାଂ ଲେମା
ଦୁର୍ଧୂରଗମାତରମ । ପରାହତରାଯ ଅତିଶୟେମ ମହାତ୍ । ବ୍ୟାମୁଚ୍ଚିତା । କାର୍ଯ୍ୟାକାର୍ଯ୍ୟାନଶୁଷ୍ଟା । ଭୟତ ।
‘ପରାହତାମ୍ବ ଅତିଶୟାର୍ବାତିମଃ ପୁନଃ ଏକର୍ଷିତ୍ୟକ୍ଷାଯାଂ (ତରଣି) ‘କିମେତିକିମ୍ବୟୁଦ୍ଧୋ’ ଈତ
ଆମୁ ଅଭ୍ୟାସ । (୬୩—୭୩—୮୭—୧) ।

* * *

ପଞ୍ଚମୀ ।

ଶୁଟ । ଅଗିତାଶରତଶିର୍ବାଣ । ଇମାହୟଃ ।
ତେଷାଂ ଶୋ ଅଗିମୁଢାନାମିଶ୍ରେ । ହଞ୍ଜ ବରଂ ବରମ୍ ॥ ୨ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ମୁଢାଃ । ଅଗିତାଃ । ଚରତ । ଅଶୀର୍ବାଣ-ହଟିଯ । ଅହରଃ ।
ତେଷାଂ ସଃ । ଅଗିମୁଢାନାଂ । ଇଶ୍ଵର । ହଞ୍ଜ । ବରମହତରମ୍ ॥ ୨ ॥

ହେ ଅଗିତାଃ ମୁଢାଃ ଅରୋପାରଜାନଶୁଷ୍ଟା । ଚରତ ଶୁଷ୍ଟିହିୟୋ ମନ୍ତ୍ରଗତ । ତତ୍ ଶୁଷ୍ଟିଃ ।
ଅଶୀର୍ବାଣ ଇବାହୟ । ଅଶୀର୍ବାଣଶିରଳଃ ମର୍ବାଃ କେମଳ ଚେଷ୍ଟିଷ ଏଗମତୁ କିମିକ କାର୍ଯ୍ୟ
କର୍ମଃ ଶୁଷ୍ଟି ତଥା କବତେତାର୍ଥ । ତେଷାଂ ତାମୁଢାନାଂ ଅଗିମୁଢାନାଂ ଅହମାହତିତୃଥେନ
ଅର୍ଥମା ବାହୋହଂ ପ୍ରାପିତାନାଂ ସଃ ଯତ୍କାକ୍ଷି ସଥେ ସଥେବରାଂ ଶ୍ରେଷ୍ଠାଶ୍ରେଷ୍ଠଃ ନାହକ୍ତ ଇତ୍ରୋ ଦେମେ
ହଞ୍ଜ ମାରହତୁ । (୬୩—୭୩—୮୭—୨) ।

* * *

ସତ୍ତ୍ଵ ।

ଏଷୁ ନଥ୍ ବସାନିନ୍ ହରିଗନ୍ତା । ଭିନ୍ନ କୁଦି ।
ପାରାଙ୍ଗିତ୍ର ଏଯକର୍ମାଚି ଗୋକୁଳଗେମତୁ ॥ ୩ ॥

ପରାପାଠୀ ।

ଆ । ଏବୁ । ନହ । ବ୍ୟା । ଅଜିମଦ । ହରିଷଙ୍ଗ । ତିର୍ଯ୍ୟ । କୁଦି ।
 ପରାପାଠୀ । ଅଧିତଃ । ଏବ୍ରୁ । ଅର୍କାଟୀ । ଗୋ । ଉଗ । ଏବ୍ରୁ । ୩ ।

ହେ ଇତ୍ର ବ୍ୟା କାର୍ଯ୍ୟାମାଣ ସର୍ବିତା ବଃ ହରିଷଙ୍ଗ କୁରୁମୁଗଙ୍ଗ ଲଭିନେ ଏଠା ସୋମପିନେଟିମନ୍ତ୍ରେ
ଏବୁ ଅଭ୍ୟାସେସୁ ଭଟ୍ଟେସୁ ଆ ନହ ଆବର୍ଦ୍ଦିନ କୁରୁ । ତତଃ ଶକ୍ରନୀଏ ତିର୍ଯ୍ୟ କୁଦି କୁରୁ
ଉତ୍ପାଦୟ । ଅଗିତଃ ଶକ୍ରଃ ପରାତ୍ମ ଯୁଦ୍ଧପରାତ୍ମୁଖଃ ଲନ୍ ଏବ୍ରୁ ଗଛତୁ । ପରାପାଠୀ ଈତ୍ୱର୍ବଃ ।
ଈତ୍ ଗତୋ । ତତଃ ଶକ୍ରନୀକ୍ରିନୋ ଗୋ । ଅର୍କାଟୀ ଅଭ୍ୟାସିମୁଖଃ ଉପେଷତୁ ଉଗଗଛତୁ ।
ଶକ୍ରନୀକି ଗବାଦି ଧନ୍ ଅଗାନ ପ୍ରାପୋଚିତାର୍ଥଃ ॥ (୬୩—୨୫—୬୧୨—୩୮) ॥

ଇତି ଲଖମେଷ୍ଟ୍ୟାକେ ତୃତୀୟ ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

* * *

‘ଆୟମଗନ୍ତ୍ମାପିତା କୁରେ’ ଇତି ତୃତେନ ଗୋବାନ୍ତୁଡ଼ାକରଣରୋଃ କୌରାର୍ଦ୍ଧୀମକୁନ୍ତାତିମନ୍ତ୍ରପଥ-
କୁର୍ଯ୍ୟାଏ । ଅତି ‘ଅନିତିଃ ଶାଶ୍ଵ’ (୨) ଇତି ଖଚ କୌରାର୍ଦ୍ଧ ଅଭିମୁଖାତ୍ମାକେମ ମାପବକଣ
ଶିରଃ କ୍ଲେନ୍ୟେ । ‘ଯେନାମନ୍ତଃ’ (୩) ଇତାଚା ବନ୍ମନ୍ କୁର୍ଯ୍ୟାଏ । ତ୍ରୟ ଉତ୍ୱୟ ମନ୍ତ୍ରାବିଦ୍ୟେ ‘ଗୋଦାନ୍ତ’
ଅନ୍ତର୍ମ୍ଭ୍ୟା ‘ଆୟମଗନ୍ତ୍ମାପିତା କୁରେ’ (୧) ଇତ୍ତାନ୍ତାପାତ୍ର ଅଭ୍ୟାସିମୁଖଃ ।
ଅନିତିଃ ଶାଶ୍ଵ (୨) ଇତ୍ତାନ୍ତି ପାଦେନ କୁରୁରୁ ଅଭ୍ୟାସିମୁଖଃ । ଅନିତିଃ ଶାଶ୍ଵ (୩)
ଇତ୍ତାନ୍ତିଃ ଇତ୍ତାନ୍ତି (କୋ ୨୫) । ତଥା ଉପନୟମକର୍ମଣି ଅନ୍ତୋଯ ତୃତୟ କୌରାର୍ଦ୍ଧୀମକୁ-
ମନ୍ତ୍ରେ ଗିନିଯୋଗଃ । ତତୋବ କର୍ମଣି ‘ଆୟମଗନ୍ତ’ ଇତି ପାଦେନ କୁରୁରୁ ଧାର୍ଜିଯେ । ‘ଉଷେନ ଯାହୋ’
ଇତି ପାଦେନ ଉତ୍ୱକ ଅଭ୍ୟାସିମୁଖଃ । ‘ଆନିତା କୁରୁଃ’ ଇତି ପାଦେନ ମାପବକଣ ଶିରଃ କ୍ଲେନ୍ୟେ-
କୁର୍ଯ୍ୟାଏ । ‘ଶୋଭଗରାତ୍ମେ’ ଇତାଚା ଚ ବନ୍ମନ୍ କୁର୍ଯ୍ୟାଏ । ଯୁତିତ୍
ହି । ‘ଉପନୟମ ଆୟମଗନ୍ତି ମନ୍ତ୍ରାତ୍ମଃ ସହ କୁରେ’ (୮୨ ୨୭) ଇତ୍ତାନ୍ତାବି (କୋ ୨୬) ।
‘ଗିରାବରଗରାତ୍ମେ’ ଇତି ତୃତେନ ଧେଷଜନକାଯଃ କୁରେତିତଃ ଦୁଧଃ ପ୍ରକାଶିଯେ ।
‘ଆତରରିଂ’ (୬.୨୬) ଗିରାବରଗରାତ୍ମେ (୬୭) ଦିଗ୍ନୃପିଦ୍ୟାଃ (୯୧) ଇତି ଲଙ୍ଘାର ମୁଣ୍ଡ
ବିମାଟି’ ଇତି (କୋ ୨୧) ସ୍ତ୍ରା । ତଥା କୁମାରୀପର୍ବତକର୍ମଣି ଦାନ ମଧ୍ୟ ଏକତ୍ର କୁରୁ ଅନେମ
ତୃତେନ ଧେଷଜନକାଯଃ ଅଭିମନ୍ତା ଅଭିମନ୍ତା ପର୍ବତକର୍ମଣି ଦୈଶ୍ୟାଦିନ ପ୍ରାପ୍ୟେ । ଯୁତିତ୍
ହି । ‘ଆତରରି’ (୩.୨୬) ପିରାବରଗରାତ୍ମେ (୬୯) ଦିଗ୍ନୃପିଦ୍ୟାଃ (୯୧) ଇତି ଦୁଧି ମଧ୍ୟାଶ୍ଵରତି କୌଲାଶିଶ୍ଵ-
କ୍ରତିଯୁଃ କୌଲାଶ ଇତରାନ୍’ ଇତି (କୋ ୨୦ ୨୦) । ତଥା କୌଲାଶାଦିବର୍ତ୍ତକର୍ମଣି ଆତକଣିହ-
ଯାପରମ୍ପରାବିଶ୍ଵକରାତ୍ମା । ପ୍ରତ୍ୟେକାନ୍ତାନାମ ମଧ୍ୟାଶ୍ଵର ମର୍ତ୍ତ୍ଵ ହାଲୋଗାକେ ପ୍ରକିଳ୍ପ ଅନେମ-
ତୃତେନ ଧେଷଜନକାଯଃ ଅଭିମନ୍ତା ସମ୍ମାନଃ । ତଥା ତତୋବ କର୍ମଣି ଅନେମ ତୃତେନ ଧେଷଜନକାଯଃ
ଅଭିମନ୍ତା ଆତରରି ଅନ୍ତିମିକ୍ଷମ ଗା । ତଥା ଉତ୍ୱୟ ମନ୍ତ୍ରାବିଦ୍ୟେ । ‘ଆତରରି’ (୩୨୬)
ପିରାବରଗରାତ୍ମେ (୬୬୯) ଦିଗ୍ନୃପିଦ୍ୟାଃ (୯୧) ଇତି ଦୁଧି ମଧ୍ୟାଶ୍ଵରତି କୌଲାଶିଶ୍ଵ-
କ୍ରତିଯୁଃ କୌଲାଶ ଇତରାନ୍’ ଇତି (କୋ ୨୦ ୨୦) । ତଥା କୌଲାଶାଦିବର୍ତ୍ତକର୍ମଣି ଆତକଣିହ-
ଯାପରମ୍ପରାବିଶ୍ଵକରାତ୍ମା । ପ୍ରତ୍ୟେକାନ୍ତାନାମ ମଧ୍ୟାଶ୍ଵର ମର୍ତ୍ତ୍ଵ ହାଲୋଗାକେ ପ୍ରକିଳ୍ପ ଅନେମ-

ଅନୁଷ୍ଠାନ୍ୟ ସେ ଆଜଣେ ଲୋହିତ ଅଶ୍ରୀଯାଏ ଇତି ଗର୍ଭଃ । ଉତ୍ତୋ ଲୋମମଣି । ଶତ୍ରୀରାଜୀଗର୍ଭି ।
ଅଗନିକିଳି' ଇତି (କୋ ୨୧) । ତଥା ଉତ୍ସର୍ଜନାପୋ କର୍ମପି ଅମେନ ତୁଚେନ ଆଜାଏ ହଥ
ବ୍ରଦେଶ ମଞ୍ଚାକାନ୍ ଆନନ୍ଦେ । ସ୍ମୃତିତିହି । 'ସବ୍ରଦ୍ଵ ଧେଣେ' (୬୫୮) ପିରାବରଗରାଟେସ୍ (୬୬୨)
ସଥା ଲୋହ ଆତମେବନେ' (୯୧୧୧) ଇତ୍ୟାଦି (କୋ ୧୪୩) । ତଥା ଅନ୍ତିଚମେ ସବ୍ର
ଆତକାଏ ଆନିଜମାନାଏ ବ୍ରଦା ଅମେନ ଅନୁଷ୍ଠାନ୍ୟ । 'ପୁନର୍ଜୀମା' (୬୧୯) ପିରାବରଗରାଟେସ୍
(୬୬୯) ସବ୍ର ପିରିବୁ (୯୧୧୮) ଇତି ଆତକାଏ ଆନିଜମାନା' ଇତି ବୈଭାନ୍ ପ୍ରତିବିଧି (୮୦
୧୩) । ସର୍ବୌଦ୍ଧବ୍ରଦ୍ଵାକ୍ଷୋଦନରୋତୁମନ୍ତ୍ରିଗାତେ ତତ୍ତ୍ଵମାନାଏ ଅମେକ ପ୍ରାୟମିତ୍ତାର୍ଥ 'ମନ୍ତ୍ର ବର୍ଜେ ଅଥେ
ବର୍ଣ୍ଣ?' (୬୧୩) ଇତି ଗଚ୍ଛ ବ୍ରଦା ଯଜମାନ ବାଚିଦେ । ସ୍ମୃତିତିହି । 'ବର୍ଣ୍ଣବ୍ରଦ୍ଵାକ୍ଷୋଦନମେ ତତ୍ତ୍ଵମନ୍ତ୍ରିପାତେ
ବ୍ରଦ୍ଵାକ୍ଷୋଦନମିତି । ଉତ୍ସର୍ଜ ଆମେଚରେ । ନିକାଗଂ ବାନ୍ଧତ୍ତତ୍ତ୍ଵମାଃ ବ୍ରଦ୍ଵାକ୍ଷୋଦନ ଅଭିଯକ୍ତେ ।
ସମ୍ବନ୍ଧିତକୁ ବର୍ଜେ ଅଧୋ ସବ୍ର ବ୍ରଦା ଯଜମାନ ବାଚିତି' ଇତି (କୋ ୮୯) ।

ଭକ୍ତ ପ୍ରଥମା ।

ଆୟମପ୍ରତ୍ୟାମବିତା କୁରୋଦେଖନ ବାଯ ଉତ୍ସକେନେହି ।

ଆଦିତ୍ୟା କୁର୍ଦ୍ରା ବମନ ଉତ୍ସପ୍ରତ୍ୟାମବିତା ମୋମସ୍ତକ

ରାଜ୍ଞେ ବମନ ପରତ ପାତେତିଥି । । ।

ମନ୍ତ୍ର-ପାଠଃ ।

ଆ । ଅୟମ୍ । ଅଗନ୍ । ମରିତା । କୁରେଣ । ଉତ୍ସନ । ବାଯୋ ଇତି ।

ଉତ୍ସକେନ । ଆ । ଇତି ।

ଆଦିତ୍ୟା । କୁର୍ଦ୍ରା । ବମନ । ଉତ୍ସପ୍ରତ୍ୟାମବିତା । ମୋମସ୍ତକ

ରାଜ୍ଞଃ । ବମନ । ପରତ । । ।

ଆୟମପ୍ରତ୍ୟାମବିତା ପ୍ରେରକୋ ଦେବଃ କୁରେଣ ବମନାଧମେନ ଶତ୍ରୁପ ଲହ ଆଗନ୍
ଆଗନ୍ ଆଗତବାଦ । ଗମ୍ଭେତି 'ଯଜ୍ଞ ବନ୍ଦ' ଇତି ଚନ୍ଦ୍ରକ । 'ମୋ ମୋ ଧାତୋ' ଇତି ମର୍ଦ୍ଦ । ।
ଆଜ୍ଞେ ଉତ୍ସମାର୍ଦ୍ଦ ଉତ୍ସକେନ ଲହ ବମନ ଏହି ଆଗଛ । ଆଦିତ୍ୟା । ଆଦିତ୍ୟାମଧ୍ୟାକାଳ
ଶ୍ରୀମତ୍ କର୍ତ୍ତା । ପାତେ ବମନ । ଇତ୍ୟେତ୍ରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠଃ । ମୁଦ୍ରାନଙ୍କାନଃ । ମନ୍ତ୍ରଃ କ୍ଷେତ୍ର ଉତ୍ସକେନ

ରାଧାକଣ୍ଠ ଶିର ଉନ୍ଦ୍ର ଆର୍ଦ୍ଦିକୁରିଷ୍ଟ । ଉଦ୍ଦୀ କେବଳେ । ହେ ପରିଚାରକା� ପ୍ରତ୍ୟେଷଃ ପ୍ରକୃଷ୍ଟାମ୍ବନ୍ଦୁ
ମୁହଁ । ସହା ଏତେଷଃ ସର୍ବଗ୍ର ମୋହନ ରାଜଶଚ ମୂର୍ଖନ କୁରେଣ ବପନ୍ତ କୁରାନ କେଶାବ
କୁରେନ ସର୍ବଜ୍ୟତ ॥ (୬୯।—୭୦—୬୮୯—୨୩) ॥

ଦ୍ଵିତୀୟ ।

ଅଦିତିଃ ଶାଶ୍ଵତ ବପନ୍ତାପ ଉନ୍ଦ୍ରସ୍ତ ବର୍ଚନା ।

ଚିକିଂସତୁ ପ୍ରଜାପର୍ତ୍ତନୀର୍ଯ୍ୟମୁହାୟ ଚକ୍ରମେ ॥ ୨ ॥

ପର-ପାଠୀ ।

ଅଦିତିଃ । ଶାଶ୍ଵତ । ବପନ୍ତ । ଆପଃ । ଉନ୍ଦ୍ରସ୍ତ । ବର୍ଚନା ।

ଚିକିଂସତୁ । ପ୍ରଜାପତିଃ । ଦୌର୍ଧମ୍ୟହାର । ଚକ୍ରମେ ॥ ୨ ॥

ଅଦିତିଃ ଅଦୀନା ମେବମାତା । ସା ଅଶ୍ଵ ପୁରୁଷଙ୍କ ଶାଶ୍ଵତ ବଗତ୍ର । ମୁହଁନ୍ଦା ପରିତୋ ବର୍ତ୍ତମାକି
ରୋଗାଶିଶ୍ଵର୍ଣ୍ଣ । ତାଣି ମନ୍ତ୍ର ବର୍ଜ୍ୟତ୍ତ । ଆପଃ ଅଦେଶତା ବର୍ଚନା ତେଜମା ସକ୍ଷିରେନ ଉନ୍ଦ୍ରସ୍ତ
କେବେଷ୍ଟ । ତେଥ (ପ୍ରଜାପତିଃ) ଅଭାନୀଂ ଦେବମୁହଁନୀମା । ପତି: ଶଷ୍ଟା (ଚିକିଂସତୁ ତିଥାତ୍ତ୍ଵ ।
ଅଦିନ ମନ୍ତ୍ରଦେଶୋଗାଦିକଃ ଈତି ଶେଷଃ । କିତ ଜାନେ । ‘ଶ୍ରୀପ୍ରତ୍କିଷ୍ଟାଃଶନ’ । ନିଲାକଶମାବ୍ୟାଧି-
ଅଭିକାମୟେ ମନ୍ତ୍ରଯୁତେ’ ଈତି ଅରଣ୍ୟ । କିମର୍ଦ୍ଦି । ଦୌର୍ଧମ୍ୟହାର । ଦୌର୍ଧି ଆହୁଚିତକାଳ-
ଶୀବମ୍ବ ଅକ୍ଷ ଯଥା ଶାଦୁ ଈତୋଶର୍ମର୍ଣ୍ଣ । ଚକ୍ରମେ ମର୍ମନାଥ । ଅଦିଶେଷାବ ଲର୍ମତ ଶ୍ରେଷ୍ଠେ
ଈତି ଶେଷ । ଚିକିଂସା ବ୍ୟାକ୍ତାମାର ବାଚି । ‘ଶମନରୋଚ ଅଭିଦେଶ’ ଇତି ଅରଣ୍ୟ
ଖାଏଇବେଶାତ୍ମାରଃ । (୬୯।—୭୦—୬୮୯—୨୩) ॥

ତୃତୀୟ ।

ଯେନାବ୍ୟନ୍ ଗବିତା । କୁରେଣ ମୋହନ ରାଜେ । ସର୍ବଗ୍ର ବିଷନ୍ ।

ତେମ ବ୍ରାହ୍ମାণେ । ବପନ୍ତେନମୁହଁ । ପୋନାନ୍ତମାନ୍ତମାନ୍ତ । ଏଜାବାନ୍ । ୩ ॥

— = — = — = —

ପଦ-ପାଠୀ ।

ଦେବ । ଅବଗ୍ରହ । ଶୁଭିତା । କୁରେଣ । ଲୋମଷ । ରାଜ୍ଞି । ସର୍ବଗ୍ରୀ । ବିଭାବ ।

ତେମ । ଅକ୍ଷାଂଶୁ । ସଗତ । ଈଶ । ଅତ । ଗୋଧୁମ । ଅଶ୍ଵବାନ ।

ଅର୍ପଣ । ଅତ । ପ୍ରକାଶମଳ । ୩ ।

ସମିତା ଦେବ । ବିଭାବ ଆମନ୍ତି ଲୋମଷ ରାଜ୍ଞି ସର୍ବଗ୍ରୀ ଚ ଲୋକିନା ଦେବ କୁରେଣ ଅବଗ୍ରହ କପମଂ କୃତବାନ । ସବା କର୍ମିଣି ଥିଲା । ଲୋମଂ ରାଜାମେ ସର୍ବଗ୍ରୀ ଚ ଦେବ କୁରେଣ ଅବଗ୍ରହ ଈତାର୍ଥ । ହେ ଅକ୍ଷାଂଶୁ ଅକ୍ଷାଂଶୁ ତେମ ତାତୁଶେଣ କୁରେଣ ଅଶ୍ଵ କୃତସ୍ତ ଈମଂ କେଶଶଙ୍କ ସଗତ । ତେମ ବିଶିଷ୍ଟବ୍ୟନମଂସରେ ଅର୍ପଣ ପୁରୁଷ । ଗୋଧୁମ ଏହୌଭିର୍ଗୋଭିର୍ଗୁତ୍ତଃ ଅଶ୍ଵବାନ ଅଶ୍ଵବାନ ଆଜାଧାମ ପୁଅପୋତାଦିଅର୍ଥୁକ୍ରମ ଅତ ତ୍ୟତୁ । (୬୯—୧୫—୬୮୨—୩୮) ॥

* * *

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ମିରାବରଗାଟେମୁ । ହିରଣ୍ୟେ । ଗୋମୁ । ସଦ୍ବୁ । ସଶଃ ।

ଶ୍ରୀରାମ । ମିଚ୍ୟମାନାରାମ । କୌଲାଲେ । ମଧୁ । କନ୍ୟମ ॥ ୧ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ମିରୋ । ଅବଗରାଟେମୁ । ହିରଣ୍ୟେ । ଗୋମୁ । ସଦ୍ବୁ । ସଶଃ ।

ଶ୍ରୀରାମ । ମିଚ୍ୟମାନାରାମ । କୌଲାଲେ । ମଧୁ । ତତ୍ତ୍ଵ । ମହିଳା ॥ ୧ ॥

ମିରୋ ପର୍ବତେ ହିମଦମଦେ ସଦ୍ବୁ ସଶଃ କୌଣ୍ଡିରକ୍ଷି । ତତ୍ତ୍ଵ ଅବଗରାଟେମୁ ରଥଚକ୍ରବ୍ୟର୍ଥଃ କୌଲକ ଅରାଃ । ତାନ୍ତ୍ରଗରତ ଆଜାନା ଲଙ୍ଘେଯତ୍ତିତ ଅବଗରୋ ରଥଃ । ତେନ ଅଟକ୍ଷି ସକରତ୍ତିତ ଅବଗରାଟଃ । ରଥମୋ ସର୍ପିଥମୋ ରାଜାନଃ । ସବା ଅରାଃ ଅରହଃ ତାନ୍ତ୍ର ଗଜକ୍ଷୁତି ଅବଗରାଃ ଦୀର୍ଘ ଉଟାଃ ତେବେ ରାଟଃ ଅଯଥୋବାଃ । ତଟ ପରିଭାସଣେ । ତାବେ ସତ୍ । ବୁଦ୍ଧପତ୍ରମବଧାରଣଃ ମାବିହିତ । ତେମୁ ଅବଗରାଟେମୁ ସଦ୍ବୁ ସଶଃ ତେବେ ହିମଦମଦେଖେ ଚ ସଦ୍ବୁ ସଶଃ ତେବେ । ଶ୍ଵରଦିଗର୍ଭଃ । ଅଶ୍ଵ । ଅଶ୍ଵ । ଚ ମିଚ୍ୟମାନାରାମ । ଶ୍ରୀରାମ । କୌଲାଲେ ଅଶ୍ଵ । ଚ ସଦ୍ବୁ ମଧୁ । ମଧୁର୍ମୋହନେ ରମଣ ଅଶ୍ଵାଃ ଅଶ୍ଵାଃ ତେବେ । ୨ ।

* * *

ପଞ୍ଚମୀ ।

ଅଖିନା । ଗାରଥେ । ମା । ମଧୁନାତ୍ମଃ । ଶୁଭକ୍ଷଣୀ ।

ସଥା । ଉର୍ଗବତୀଏ । ସାତ୍ଯାଗମାନି । ଜନ୍ମ । ଅନ୍ତଃ ॥ ୧ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ଅଖିନା । ଲାରଥେ । ମା । ମଧୁନା । ଅନ୍ତମ୍ୟ । ଶୁଭଃ । ଗତୀଇତି ।

ସଥା । ଉର୍ଗବତୀଏ । ସାତ୍ୟ । ଆହୁମାନି । ଜନ୍ମନା । ଅନ୍ତଃ ॥ ୨ ॥

ହେ ଅଖିନା ଅଖିମୋ ଶୁଭକ୍ଷଣୀ ଶୋଭମାନାମା । ହୃଦ୍ୟାମା । ଶୋଭାହେତୋରଙ୍ଗକାରକୁ ବା
ତୀ କର୍ତ୍ତାରୋ ଯା ଥାଏ ଲାରଥେନ ମନ୍ଦିର ମଧୁମର୍କକା । ତ୍ୱରମ୍ପାଦିତେନ ମଧୁନା ଅନ୍ତମ୍ୟ ଅଭିଧିକରତଃ
ଧ୍ୟୋନେତଃ । ଅଜ୍ଞ ବାକୁମ୍ବକ୍ଷଣଗ୍ରହ୍ୟ । ଅନ୍ତା ସୋର୍ମାଗେ ଶଳୋରଜ୍ଜେଣେ ଶଳୋରଜ୍ଜେ ତ
ତେ କ୍ରମ । ସଥା ଧରନ୍ତ ଉର୍ଗବତୀଏ ଦୀପିକାତୀଏ ମଧୁନା । ବାଚଃ ଅନାମ ମହୁଷାନ୍ତ ଅନୁଷକ୍ୟ
ଆହୁମାନି ଅଭିନନ୍ଦା ଉଚ୍ଚାରଯାମି । ତଥା ମାତ୍ର ମଧୁନା ସିଙ୍କତଃ ଇତାର୍ଥ । ୨ ।

ଷଷ୍ଠୀ ।

ମୟି ବର୍ଚ୍ଛୋ । ଅଧୋ । ସଶୋଧେ । ସଜ୍ଜମା । ସବ୍ । ପରଃ ।

ତ୍ୱାମ ପ୍ରାପାଗାତର୍ଦ୍ଦିବ୍ । ପ୍ରାମଦ ଦୂରତ୍ତ ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ମୟି । ବର୍ଚ୍ଛୋ । ଅଧୋ ଇତି । ସଶଃ । ଅଗୋ ଇତି । ସଜ୍ଜତ । ସବ୍ । ପରଃ ।

ତ୍ୱା ମାତ୍ର । ପ୍ରାପାଗାତର୍ଦ୍ଦିବ୍ । ପ୍ରାମଦ । ଦୂରତ୍ତ ॥ ୩ ॥

ମୟି ଲାଥକେ ଯଦ୍ବ ବର୍ଚ୍ଛୋ ତେବୋନ୍ତ ବଗୋ ଅପି ତ ଯଦ୍ ଯଶଃ ଅଯ୍ୟ କୌତ୍ତିର୍ବା । ଅପି ତ ସଜ୍ଜ
କ୍ରିୟାନ୍ତ ବାଗମ୍ୟ । ଯଦ୍ ପରଃ ଲାରନ୍ତ କର୍ଣ୍ଣ ତ୍ୱରମ୍ପି ମଧୁମାନେ ପ୍ରାପାଗତିଃ ପ୍ରାମାନି
ଅଧିଗତିରିଧାତା ଦୂରତ୍ତ ଦୂରତ୍ତରୋତ୍ । ତତ୍ ଦୂରତ୍ତଃ । ବାଚ ଅଧରିକେ ମିଗାଧାରେ ଦ୍ୱାରେ
ତାଏ ଦୀପାମାନ୍ତ ଦ୍ୱୋତର୍ଷତଃ ସବ୍ ଦୂରତ୍ତ ତଥାମ । ଦୂର ଦୂର ଦୂର । ୩ ।

ଇତି ସତ୍କାରେ ମଧୁମେହୁରାକେ ଚତୁର୍ବିଂ ଦୂର ।

‘ସଥା ମାଂସ’ ଇତି ପ୍ରତ୍ୟେମ ଗୋଦିଶ୍ୟୋରଜୋଞ୍ଜବିରୋଧଶାସ୍ତ୍ରକଣେ ଲାଭମନ୍ୟାକର୍ଷଣ ବନ୍ଦି ଦାର୍ଯ୍ୟାପ) ଗୋଦିଶ୍ୟ ଅବସିଚା ବନ୍ଦି ତ୍ରି: ପରିଭାଷା ଅଭିଯକ୍ଷା ତନପାନାର୍ଥ ମୁକ୍ତେ । ତଥା ତୈତିବ କର୍ମଶି ଅମେଳ ତୁଚେମ ଗୋ: ଶିର: କର୍ଣ୍ଣ ଚ ଅଭ୍ୟକ୍ଷର୍ଯ୍ୟାତେ । ହଜ୍ରିତଃ ହି । ‘ସଥା ମାଂସ ଇତି ସନମଃ । ବନ୍ଦି ମନ୍ଦାଶ୍ୟ ଗୋଦିଶ୍ୟୋରଜୀଚା ତ୍ରି: ପରିଗୀଯ ଉପଚାତି । ଶିର: କର୍ଣ୍ଣ ଅଭ୍ୟକ୍ଷର୍ଯ୍ୟାତେ’ ଇତି (କୋ ୫୫) । ‘ସତ୍ୟ ଅନ୍ତଃ’ ଇତି ତୁଚେନ ତୁଟୀହାଟିପ୍ରଭିଗ୍ରାହମିତରେୟ-ଶାସ୍ତ୍ରାର୍ଥ ଅଭିଗ୍ରାହି ବନ୍ଦ ଅଭିଯକ୍ଷା ଗୃହୀତ୍ୟା । ‘କ ଉଦେ କର୍ମା ଅମାର (୩୨୨୭) କାମକର୍ମ ଅତ୍ରେ (୧୯୧୨) ସତ୍ୟ ଅନ୍ତଃ (୬୧୧) ପୁନର୍ଦେହିତ୍ୟାଃ (୭୬୯) ଇତି ଅଭିଗ୍ରହାତି’ ଇତି ସ୍ଵାର୍ଥ (କୋ ୫୯) । ତଥା ଅମେଳ ଅଭିକାର୍ଯ୍ୟ ବସ୍ତାରୀ ଭକ୍ତି ଅଭିରତ୍ତବ୍ୟାହ୍ୟା । ସତ୍ୟ ଅନ୍ତଃ ଇତି ତିମ୍ଭାତିର୍ଭକ୍ତି ଭୁବୋତି’ ଇତି (କୋ ୭୮) ଶ୍ଵାର୍ଥ । ମର୍ତ୍ତ୍ୱମୁର୍ତ୍ତମାନଯୋ: ପୁରୋଡାଶକ୍ତାଗ୍ରୀ ‘ସତ୍ୟ ଅନ୍ତଃ’ ଟାଙ୍କାଗ୍ରୀ ଭ୍ରମା ଅଭୀଯାହ । ‘ସତ୍ୟ ଅନ୍ତଃ ଇତି ଭାଗଃ ଭାଗୋତି’ ଇତି (ଶ୍ଵାର୍ଥ) (କୋ ୧୪) । ‘ସଥାଲିତଃ’ ଇତି ତୁଚେନ ବାଜୀକରଣକାମଃ ଏକଶାଖାକର୍ମଣି ମମ୍ପାତା ଅଭିଯକ୍ଷା ଅକର୍ମତ୍ରେଣ ବର୍ଣ୍ଣୀଯା । ତୈତିବ କର୍ମଶି ‘ସାବଦନ୍ତୀନ’ ତୁଟୀଚା କୁଷତ୍ରିପିଣି ମମ୍ପାତା ଅଭିଯକ୍ଷା କୁଷତ୍ରିଗମନାଲେମ ନନ୍ଦୀଯା । ହଜ୍ରିତଃ ହି । ‘ସଥାଗତଃ (୬୧୨) ଇତୋକାର୍କର୍ତ୍ତର୍ବାର୍କ’ ବନ୍ଦାତି ଶ୍ଵାର୍ତ୍ତନୀନ (୬୧୧୦) ଇତି ଲମ୍ବିତପ୍ରତି ଲମ୍ବିତ ମାନେନେତି’ (କୋ ୫୪) ।

ତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରଥମା ।

ସଥା ମାଂସଃ ସଥା ସୁରା ସଥାକା ଅଧିଦେଶନେ ।

ସଥା ଶୁଦ୍ଧା ବୃଦ୍ଧାତ ଶ୍ରିଯା: ନିହନ୍ତି ମନ: ।

ଏବା ତେ ଅପ୍ରୋ ମନୋପି ବନ୍ଦେ ନି ହଞ୍ଚତାମ୍ ॥ ୧ ॥

ମନ ପାଠ: ।

ସଥା: ମାଂଶମ୍: ସଥା: ଶୁରା: ସଥା: ଅକା: ଅଧିଦେଶନେ ।

ସଥା: ଶୁଦ୍ଧଃ: ବୃଦ୍ଧାତଃ: ଶ୍ରିଯାଃ: ନିହନ୍ତିତେ ମନ: ।

ଏବା ତେ ଅପ୍ରୋ ମନ: ଅବି ବନ୍ଦେ ନି ହଞ୍ଚତାମ୍ ॥ ୧ ॥

বধা মালং পুরুষত তোভুঃ প্রেমাল্পমং । বধা চ অহঃ
অকরণামি অধিহেয়মে । অধি উপরি দীর্ঘাস্তান্ত্ৰিকত্বা ইতি অধিহেয়মং সূত্রসামং
অ প্রিয়তমাঃ । বধা চ পুংসঃ পুরুষত বৃষ্ণ্যাতঃ বৃষ্ণাগং মেজারং আজ্ঞামং ইচ্ছতঃ
ব্রহ্মার্থিমো মনঃ মানলং ত্রিয়াঃ নিহস্ততে জ্ঞিযিয়ে প্রজ্ঞীত্বতি । ‘হরস্ত্রাদ্বিশস্ত্রার্থৃব্রহ্মাতি
ব্রহ্মাতি’ ইতি কৃচি মিগাতিঃ । এব এবং হে অঘো অহস্তব্যে ধেনো তে তব মনঃ বৎসে
অধি উপরি নি হস্ততাং অহস্ততং অহ । অহং বৎসে মালাদিয়ৎ মনঃ প্রেমাল্পমং
অধিহিত্যৰ্থঃ । (৬৩—১৪—১০৮—১৯) ॥

* . *

দ্বিতীয়া ।

১ । । ।
বধা হষ্টী হস্তিষ্ঠাঃ পদেন পদমুছাজে ।

১ । । ।
বধা পুংসো বৃষ্ণ্যাত জ্ঞিয়াঃ নিহস্ততে মনঃ ।

১ । । ।
এবা তে অঘো মনোধি বৎসে নি হস্ততাম্ । ২ ।

পদ-পাঠঃ ।

১ । । ।
বধা । হষ্টী । হস্তিষ্ঠাঃ । পদেন । পদম् । উৎসুকে ।

১ । । ।
বধা । পুংসঃ । বৃষ্ণ্যাতঃ । জ্ঞিয়াঃ । নিহস্ততে । মনঃ ।

১ । । ।
এবা তে । অঘো । মনঃ । অধি । বৎসে । নি । হস্ততাম্ । ২ ।

বধা হষ্টী পদঃ পদেন বকৌহেন পাদেন হস্তিষ্ঠাঃ করেথাঃ পদং পাদং প্রেমণা উত্থাজে
উন্মুক্তি । বধা পুংল ইত্যাদি পূর্ববৎ ঘোষ্যাঃ । উচ্চাজে ইতি । যুক্তিযোগে । ছান্দো
বিকরণত শুক । ‘লোপত্ত আজ্ঞনে পথেয়’ ইতি) ভঙেগা । ‘হস্তাজ্ঞাতো’ ইতি
শিখিঃ । (৬৩—১৪—১০৮—২৩) ॥

* . *

ହୃତୀଯା ।

ସଥା । ଅଧିର୍ଯ୍ୟଥୋପଦିର୍ଯ୍ୟଥା । ମତ୍ୟଃ । ଅଧାବଧି ।

ସଥା । ପୁଂଶୋ । ବସନ୍ୟତ । ଜ୍ଞିଯାଃ । ନିଃଶ୍ଵତେ । ମନଃ ।

ଶ୍ରୀ । ତେ । ଅର୍ପୋ । ମନୋଧି । ସଂମେ । ନି । ହୃତୀଯା ॥ ୦ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ସଥା । ଅଧିଃ । ସଥା । ଉଗହଧିଃ । ସଥା । ମତ୍ୟଃ । ଅଧିଃ । ଅଧି ।

ସଥା । ପୁଂଶଃ । ବସନ୍ୟତଃ । ଜ୍ଞିଯାମ । ନିଃଶ୍ଵତେ । ମନଃ ।

ଏ । ତେ । ଅର୍ପୋ । ମନଃ । ଅଧି । ସଂମେ । ନି । ହୃତୀଯା ॥ ୩ ॥

ଅବୀରତ ଇତି ପ୍ରଥି ରଥଚକ୍ର ମେଷିଃ । (ଉପଧିଃ) ଉପ ତତ୍ସମୀପେ ଧୀରତ ଇତ୍ୟାପଥି
ମେଷିଗଥଃ ଅରାଗାଂ ଲସକଳୋ ବଲଯଃ । ‘ଉପଶର୍ଣ୍ଣ ସୋ । କିଃ’ ଇତି ଧାତ୍ରଃ କିଅତାଯଃ । ସଥ
ଅଧିଃ ଉପଧିନା ଲସଧୂତେ । ଉପଧିଶ୍ଚ ସଥା ଅଧିନା । ସଥା ଚ ମତ୍ୟଃ ନାତରେ ହିତଃ ରଥଚ
କ୍ରମଧ୍ୟକଳକ । ପ୍ରଥାବଧି ମେଷିଶେ ଲସଧୂତି । ଅଧିଃ ଲକ୍ଷମାର୍ତ୍ତିଶୂନ୍ଧି । ସଥା ଉତ୍ତରପ
ରଥଚକ୍ରବର୍ଯ୍ୟଃ ପୁରୁଷଃ ଦୃଢ଼ଲସକଳଃ ହେ ଦେବୋ ବସିଯାଃ ମନଃ ସଂମେ (ତଥା) ଦୃଢ଼ଲସ
ଅତ । (୬୩-୧୩-୧୦୯-୩୫) ।

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ସମୟମି ବହୁା । ବିକ୍ରପିଂ । ହିରଣ୍ୟମଧ୍ୟୁତ । ଗାମଜାମିଦୟ ।

ସମେ କିଂ ଚ ଅତିଜଅଧାରମିଷ୍ଟକୋତ୍ତା । ରହତଃ କୃଣୋତୁ ॥ ॥

ପଞ୍ଚ-ପାଠୀ ।

ସ୍ଵ । ଅନ୍ତଃ । ଅନ୍ତଃ । ସହିଥା । ବିକଳଗନ୍ଧ । ହିରଣ୍ୟାନ୍ତ । ଅନ୍ତଃ ।

ଉତ୍ । ଗାମ । ଅଜାମ । ଅନିମ ।

ସ୍ଵ । ଏ । କିମ । ତ । ଅତିଂଦରୀର୍ଥ । ଅନ୍ତଃ । ଅନ୍ତଃ । ତ୍ର୍ୟ ।

ହୋତା । ସୁହତ୍ତମ । କୁଣୋତୁ । ୧ ।

ବିକଳେ ବିବିଧାକାରୀଁ ସ୍ଵ ଅନ୍ତଃ ସହିଥା ବହୁପକାରେଣ ଅନ୍ତଃ ଭକ୍ଷୟାର୍ଥ । କୁଂପୀଡ଼ାବିଶେଷ-
ଭାଙ୍ଗ୍ୟାତୋଜ୍ୟବିଭାଗୀ ଅନ୍ତରେଣ ଭକ୍ଷିତବାନ ଅନ୍ତଃଭ୍ୟାର୍ଥ । ଉତ୍ ଅପି ତ ହିରଣ୍ୟାବିକଳେ ସହେତୁ-
ଚ୍ଛ ଚ କିମପି ଆନ୍ତାଜାତି ଦାରିଦ୍ର୍ଯୁଷାଂ ଅନ୍ତଃ ଅତିରକ୍ତାର୍ଥ ଅତିରକ୍ତାନ୍ତି ଅନ୍ତଃ ।
୨ ମର୍କେ ଅନ୍ତଃ ହିରଣ୍ୟାନ୍ତି ଦ୍ୱାରା ହୋଥିଲ୍ଲାବକଃ ଅନ୍ତଃ ଅନ୍ତଃ ସୁହତ୍ତମ୍-
ର୍ଥ ହେତୁ କୁଣୋତୁ କରୋତୁ । ସଥା ମମ ଅନ୍ତଦୋଷଃ ଅଭିଗ୍ରହବୋଷନ୍ତ ମ କ୍ଷମିତି ତଥଃ
ରୋହିତ୍ୟାର୍ଥ । (୬ୟ—୧୯—୧୧୯—୧୮) ॥

• • •

ପଞ୍ଚମୀ ।

ସମ୍ମା ହୃତଥୃତମାଞ୍ଜଗାମ ମନ୍ତର ପିତୃଭିରମୁମତଃ ମନୁଷୈଃ ।

ସମ୍ମାମେ ମନ ଉଦ୍‌ଦିବ ରାଗଜୀତ୍ୟଗିର୍ବ୍ରତୋତା ସୁହତ୍ତମ୍ କୁଣୋତୁ ॥ ୨ ॥

ପଞ୍ଚ-ପାଠୀ ।

୧ । ମା । ହତ୍ୟ । ଅହତ୍ୟ । ଆଂଜଗାମ । ମନ୍ତର । ପିତୃଭିତଃ । ଅମୁଖମତଃ । ମନୁଷୈଃ ।

୨ । ମେ । ମମ । ଉତ୍ସହିତ । ରାଗଜୀତଃ । ଅନିମ । ତ୍ର୍ୟ ।

ହୋତା । ସୁହତ୍ତମ । କୁଣୋତୁ । ୨ ॥

হতৎ হোমনংতৎ অহতৎ তদিপরীক্ষৎ উভয়বিধৎ যৎ অব্যৎ মাঃ মাঃ আজগাম
অতিগ্রহাদিমা আপ্তঃ অভুৎ। কৌশুশং ইতি পুমর্কিনিমষ্টি। পিতৃভিঃ পিতৃবেতাভিঃ অস্তঃ;
তোগার্বৎ সত্তৎ বিজীর্ণঃ (মহাশৈঃ) মহাশৈলাভীরৈঃ অস্তুমতৎ অস্তুজ্ঞাতৎ। যথাঃ অতিগ্রহীভাঃ
অব্যাক্ষেত্রেঃ যে মনোয়ৎ ধনঃ উদিব রাবণজ্ঞু হর্ষাতিশয়েন তৃশং উকীপ্যত ইথ। রাজ্
চৌপ্তো। অস্মাত্ যত্তুগ্রামাদ লোটিছান্সং উপধাতুবৰ্বৎ। যথা উৎকর্ষেণ তৃশং রাগমুজঃ
অভুৎ ইত্যৰ্থঃ। যথা রাগে। ইত্যাম্বুৎ যত্তুগ্রামাদ সেটি রূপঃ। অরিষ্টদ্ ইত্যাদি
পূর্ববৎ। (৬৩—৭৩—১১২—২৩) ॥

৩৩।

যদমুদ্যানুত্তেন দেবা দাতৃমুদাত্মক গংগৃণামি।

বৈধানরস্ত মহত্তো মহিয়া শিষ্যঃ অহঃ মধুমদস্তুময় ॥ ৩ ॥

পদ-পাঠঃ।

যৎ। অস্ম। অস্ম। অনুত্তেম। দেবাঃ। দাতৃন। অদাতন। উত। গংগৃণামি।

বৈধানরস্ত। মহত্তো। মহিয়া। শিষ্যঃ। যত্তু। মধুমদ। অহঃ। অস্ম। ॥ ৩ ॥

হে দেবাঃ অনুত্তেম অস্ত্যব্যবেন অত্তদৌয়ঃ অগুহতা যদৃ অস্মং অক্ষি তক্ষয়ামি।
উত্তমৰ্ণী পুর্বদ্বাতন অবাপ্তন পুমঃ অবানঃ অকরিষ্যং চ লংগৃণামি দাতামৈতি কেবলঃ
অতিজ্ঞানামি। গৃসূর্কো গৃগাতিঃ অতিজ্ঞারাঃ বর্ততে। গৃ শব্দে। পূর্ণিষ্ঠাদ হৃষঃ।
তৎ লক্ষ্যঃ অয়ঃ বৈধানরস্ত বিধনবিহিতস্ত মহত্তো অতিপ্রয়ত্নতপ্রভাবস্ত দেবত মহিয়া মাহাত্ম্যেন
মহঃ-শিষ্যঃ স্মৃতকরঃ মধুমদ মাধুর্যবৎ অস্ত তত্ত্বতু। (৬৩—৭৩—১১২—৩৩) ॥

৩৪।

বধামিতঃ অধ্যাতে বশঁ অনু বপুঁবি কুর্বমন্ত্ময় মায়াম।

এব তে শেপঃ সহসামকোলেনাসঃ সংসমকঃ কুণ্ডেতু। ১ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ସ୍ଥା । ଅନିତଃ । ଅଧିରତେ । ସମ୍ଭାବ । ଅନ୍ତ । ସର୍ବଂକି । କୁର୍ବନ୍ । ଅନ୍ତରଜା । ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ।

ସ୍ଥ । ତେ । ଶେଗଃ । ଲହଳ । ଅନ୍ତ୍ୟ । ଅର୍କଃ । ଅନ୍ତେମ ।

ଅନ୍ତ୍ୟ । ସମ୍ଭାବକମ । କୁଣୋତୁ । ୧ ।

ସ୍ଥା । ନିତଃ । ସକୁ । ପୁରୁଷଃ । ସମୀନ । ସବ୍ୟାକାମ । ପୁରୁଷାନ । ଅନୁଲଙ୍ଘ । ଅଧିରତେ । ସାମ୍ରାଜ୍ୟ
ଜ୍ଞାନାର୍ଥତି । କିଂ କୁର୍ବନ୍ । ଅନ୍ତରଜା କେଷୁର୍ଦ୍ଦେଶ୍ଵର ମାଯାରୀ । ସାମ୍ରାଜ୍ୟକ୍ଷା । ସମ୍ଭାବି ଶରୀରାପି । କୁର୍ବନ୍
ହୁର୍ମନ୍ । ଏବ ଏବ ଅର୍କଃ । ଅର୍କରୁକ୍ଷବିକାରୋ । ମଣି । ଲହଳ । ଶୀତ୍ରଃ । ତେ । ସବୀରଃ । ଶେଗଃ
ଶୁଦ୍ଧାଶୁଦ୍ଧକଣଂ । ଅନ୍ତ୍ୟ । ଅନ୍ତେମ । ତଥାତିରିତେନ । ହତପାଦାନିମୀ । ସମ୍ଭାବ । ସମ୍ଭାବକମ । ସମ୍ଭାବମନ୍
ଚନ୍ଦ୍ରୋତ୍ତୁ । କରୋତୁ । ସ୍ଥା । ତ୍ରିତୀ । ଅନ୍ତେମ । ସୋମିଦେଶେନ । ଲମାନଗମନ । ଉପଭୋଗକମନ
କରୋଦିତ୍ୟର୍ଥ । (୬୯—୧୩—୧୨୯—୧୫) ।

ଅଟେମୀ ।

ସ୍ଥା । ପମଞ୍ଜାଯାଦର୍ବ । ସାତେନ୍ । ସୁଲଭଃ । କୁତମ୍ ।

ସାତ୍ୟ । ପରବତଃ । ପମଞ୍ଜାଯର । ତେ । ସର୍କତାଃ । ପମଃ । ୨ ।

ପଦ-ପାଠୀ ।

ସ୍ଥା । ପମଃ । ତାରାଦର୍ମ । ସାତେନ୍ । ସୁଲଭଃ । କୁତମ୍ ।

ସାତ୍ୟ । ପରବତଃ । ପମଃ । ତାତ୍ୟ । ତେ । ସର୍କତାମ୍ । ପମଃ । ୨ ।

ତାରୋଦର୍ମ । ତାରୋଦର୍ମଃ । ଆପିବିଶେଷ । ତ୍ୱରମହିନ୍ଦି ପମଃ । ପୁର୍ବାଖମଂ । ସାତେନ୍ । ସୁଲଭଃ
ତଃ । ସୌଲୋମ । ତାମ୍ରାଜାମ । ତିରତ । ଇତାର୍ଥ । ପରବତଃ । ଏତ୍ସଂଜ୍ଞତ । ସୁପିବିଶେଷତ । ପମଃ
ଶୁଦ୍ଧାଶୁଦ୍ଧକଣ । ସାତ୍ୟ । ସତ୍ୱରିମାଣବିଶିଷ୍ଟ । ଶବ୍ଦି । ହେ । ଶାତକ । ତେ । ତ୍ୱରମହିନ୍ଦି । ପମଃ ।
ଶୁଦ୍ଧାଶୁଦ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ । ସର୍କତାଃ । (୬୯—୧୩—୧୨୯—୧୫),

ନବମୀ ।

ମାତ୍ରମଜୀନେ ପାରସ୍ତଃ ହାତିନେ ଗର୍ଦ୍ଧିତେ ଚ ଯଥ ।

ବ୍ୟବସ୍ଥମ୍ୟ ବୌଜିନିନ୍ଦାବନେ ତେ ସର୍ବତାଂ ପମ୍ବ ॥ ୦ ॥

ପଦ-ପାଠ ।

ସାମ୍ରାଜ୍ୟଦୀମମ୍ । ପାରସ୍ତମ୍ । ହାତିନମ୍ । ଗର୍ଦ୍ଧିତମ୍ । ଚ । ଯ୍ୟ ॥

ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଅଧିତ୍ । ସାମିନଃ । ତାମ୍ର । ତେ । ସର୍ବତାମ । ପମ୍ବ ॥ ୦ ॥

ଅଜୀନେ ଅନ୍ତେଷ୍ଟା ମୁକ୍ତତଃ ପାରସ୍ତଃ ପରମତଃ ସମ୍ଭବ ପ୍ରଭାମନେ ଯାମ୍ଭ ଯ୍ୟପରିମାଣବିଶିଷ୍ଟଃ ଉତ୍ସତି । ତଥା ହାତିନେ ଇତିଶର୍ମିନ୍ । ଗର୍ଦ୍ଧିତଃ ଗର୍ଦ୍ଧିତମହିନ୍ଦି ଚ ଅଭିନମ୍ ଯ୍ୟ ଶାଶ୍ଵାକାରମ୍ ଉତ୍ସତି । ଅଧିତ ସାମିନଃ ଯୌବନାବସ୍ଥକ ଉତ୍ସମନ୍ଦମେ ଯାବନ୍ ଭବତି ତେ ତ୍ୟ ପମ୍ବ ପୁରୋଜନ୍ ଆୟମ୍ପରିମାଣ୍ ବର୍ଦ୍ଧିତାଂ । ହାତିନମ୍ ଇତି । ଇତିନିଶକ୍ତି 'ତତ୍ତ୍ଵେଦଃ' ଇତି ଅଣ । 'ଇମଣ୍ଗମପତେ' ଇତି ଅନୁଭିତାମଃ । (୬୩ - ୧୩ - ୧୨୨ - ୩୩) ॥

ଇତି ଲାଙ୍ଘାର୍ଯ୍ୟବିରଚିତେ ଅଧିକରଣ-ଶବ୍ଦିତୀକାମେ ସଠକାତେ ମଞ୍ଚମୋତସାକଃ ॥

ଅଈମୟୁଧାକେ ପକ୍ଷ ମୁକ୍ତନି । ତତ୍ତ୍ଵ 'ଏହ ସାତୁ ବକ୍ରଣ' ଇତି ଅଧିତ୍ ପୁତ୍ର । ଅତ୍ ଆନ୍ତରତ୍ତ ତୃତୀୟ 'ମୁଖ ପୃତ୍ୟାକ୍ଷା' ଇତି ଦିତୀୟତ ଚ ମାଧ୍ୟମଶକର୍ମଣି 'ମୁଖ ଆନ୍ତିକମ' (୬୬୪) ଇତି ତୃତୀୟତ୍ୟ ଉତ୍ସକୁଣ୍ଠନମାନିଷୁ ବିନିଶେଗୁ । ମୁତ୍ତଃ ଚ ତୌତ୍ରୋଦୀହତଃ । ତତ୍ତ୍ଵ ଆନ୍ତରତ୍ତ ତୃତୀୟ ଶାତ୍ରୋଳ୍ଲଙ୍ଘକେ ପାଠୀଂ ଶାତ୍ରୋଳ୍ଲଙ୍ଘକାନ୍ତିମନ୍ତ୍ରଗାନ୍ଦୀ ଗଣପାୟୁତେ ବିନିରୋଗୋତୁଳଙ୍କେରଃ । ମୁତ୍ତିଃ ହି । 'ଇହେ ଶ୍ରୀମାଂ (୩୧୨) ଏହ ସାତୁ (୬୭୦) ସମୋ ମୁତ୍ତଃ (୬୯୩) ମତୀଃ ବ୍ୟତ୍ (୧୨୧) ଇତ୍ୟମୂର୍ତ୍ତକେ ଶାତ୍ରୋଳ୍ଲଙ୍ଘାନି' ଇତି (କୋ୦୧୮) । ଅତ୍ 'ଇହେ' (୩) ଇତ୍ୟମନ୍ତ୍ରଃ ଖଚା ମୟଶାଳାପ୍ରଦେଶକର୍ମଣି ଉତ୍ସପାତ୍ରନିମନମାନିଷର ସର୍ବମାନୋ ସାଚଃ ବିନ୍ଦୁରେ । 'ଯଜୁଂୟ ଯଜେ (୧୨୬) ଇତି ମୟଶାଳାରାଂ' ଇତି ପ୍ରକମ୍ 'ଇହେ ଚ' (୩) ଇତି ସାଚଃ ବିନ୍ଦୁରେ ଇତି (କୋ୦୨୬) ମୁତ୍ତିତଥା ।

ଭାତ୍ ପ୍ରଥମ ।

ଏହ ଆତୁ ବକ୍ରଣଃ ମୋମୋ ଅଗିର୍ବ୍ରହ୍ମପତିର୍ବର୍ଷଭିରେହ ସାତୁ ।

ଅଣ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ମୁଖମ୍ୟାତ ମର୍ବ ଉତ୍ସତ୍ର ଚେତୁଃ ଗମନମଃ ଗଜାତଃ ॥ ୧ ॥

ପଦ-ଗାଠଃ ।

ଆ । ଇହ । ସାତୁ । ସକଳଃ । ଶୋଯଃ । ଅଶିଃ । ବୁଦ୍ଧିତିଃ । ସମ୍ବଲିଃ । ଆ । ଇହ । ସାତୁ ।

ଅନ୍ତ । ଶ୍ରୀମଦ୍ । ଉପଶମ୍ୟାତ । ଶର୍ଵେ । ଉତ୍ତର । ଚେତୁଃ । ମୁଖନଶ୍ଚ । ମଂଜାତାଃ ॥ ୧ ॥

ଇହ ଅଶିନ ଦେଶେ ସକଳଃ ଶୋଯଃ ଅଗିର୍ଚ ପ୍ରତୋକଃ ଆ ଯାତୁ ଶାମନଶ୍ଚ କରଥାର୍ଥଃ ଆଗଛତୁ ।
ବୁଦ୍ଧିତିଃ ବୁଦ୍ଧତାଃ ଦେବାମାଂ ଅଧିପତିର୍ଦେବଃ ବସ୍ତୁଭିଃ ଅଟେଶଧ୍ୟାକୈର୍ଣ୍ଣଦେବିଃ ଲହ ଇହ ଅଶିନ
ଦେଶେ ଆ ଯାତୁ ଆଗଛତୁ । ଏତେ ଧୂ ଶାମନଶ୍ଚାରିଣେ ଦେବାଃ । ତଥା ତ ତୈଷିରୌରକଃ ।
'ଅଗିର୍ଚିର୍ବିତିଃ ଲୋଯୋ ଝାନୈରିଜୋ ମର୍କିତିରକଣ ଆନିତୋର୍ମୁହିତିରିବୈର୍ଦ୍ଦିବେଃ' ଇତି
(ତୈତୋ ମୁଠ ୬୨୨୧) । ହେ ମଜାତାଃ ଶମାନଜ୍ଞାନୋ ବାକ୍ୟାଃ ତେ ଶର୍ଵେ ଯୁଦ୍ଧ ଶଂମନଃ
ଶମନନଶ୍ଚକଃ । ମହା । ଉତ୍ତର ଉପଶମ୍ୟାତ । ଚେତୁଃ । କାର୍ଯ୍ୟାକାର୍ଯ୍ୟବିଭାଗଃ । ଶମାଗ୍ରାମଶ
ଅନ୍ତ ସମ୍ବଲାଗନ୍ତ ଶ୍ରୀମଦ୍ ନିଷିଦ୍ଧନଃ ଉପଶମ୍ୟାତ । ଉପଶମ୍ୟାକା ଭସତେତାର୍ଥଃ ॥ ୧ ॥

* * *

- ଦ୍ଵିତୀୟା ।

ବୋ ସଃ ଶୁଦ୍ଧୋ ହୃଦୟେଷ୍ଟର କୃତିର୍ଯ୍ୟ । ବୋ ମନ୍ତ୍ରି ପ୍ରବିଷ୍ଟା ।

ତାତ୍ତ୍ଵୀଗ୍ୟାମି ହରିଦା ସ୍ତୁତେନ ମଣି ମଜାତା ରମତିର୍ବୋ ଅନ୍ତ ॥ ୨ ॥

ପଦ-ଗାଠଃ ।

ସଃ । ସା । ଶୁଦ୍ଧା । ଶୁଦ୍ଧେଷୁ । ଅନ୍ତଃ । ଆହକୁତିଃ । ସା । ସଃ । ମନ୍ତ୍ରି । ପ୍ରବିଷ୍ଟା ।

ତାମ । ଶୀରମାଧି । ହରିଦା । ସ୍ତୁତେନ । ମନ୍ତ୍ରି । ଶମାନାତାଃ । ରମତିଃ । ସଃ । ଅନ୍ତ ॥ ୨ ॥

ଦେଶାକାରଃ ସଃ ଯୁଦ୍ଧାକଃ କୁରହେସୁ ସଃ ଶୁଦ୍ଧଃ ଶୋଯକଃ ସଲଃ ଅନ୍ତଃ । ତଥା ସଃ ଯୁଦ୍ଧାକଃ
ଶମନନଶ୍ଚିର୍ବିତିମି ମନ୍ତ୍ରି ଅନ୍ତଃକରଣେ ସା ଆକୁତିଃ ଇମଃ ମେ ଶାଦ୍ ଇନ୍ ମେ ଶାତ ଇତି କଲ୍ପନା । ଅନ୍ତଃ
ପ୍ରବିଷ୍ଟା ତାଃ ବିବିଧାଂ ଆକୁତିଃ ସଲଃ ତ ହୃଦୟମେନ ସ୍ତୁତେନ ହରିଦା ଶୀରମାଧି ପରମପରମଦ୍ଵାରା
ଶୋଯି । ହେ ମଜାତାଃ ସଃ ଯୁଦ୍ଧାକଃ ରମତିଃ ରମଣ ଅନ୍ତଃକୁତିର୍ବୁତିଃ ମଧ୍ୟ ମହିମେ ଶାମନଶ୍ଚକାମେ
କହେ ଅନ୍ତ ଅନ୍ତ । (୬୯—୮୮—୧୭୮—୨୩) ।

* * *

ତୁମେ

ଇହେ ଏ ମାପ ସାତାଧ୍ୟଶ୍ରେ ପୁଷ୍ପ ପରମାନନ୍ଦରେ ସଃ କୁଣୋତୁ ।

ଆତୋଚିତ୍ତରେ ଗୋ ଜୋହବୀତୁ ମରି ମଜାତା ରମତିର୍ବେ ଅଞ୍ଚ । ୧ ।

ପର-ଗାଠଃ ।

ଇହା ଏବା ।

ପରମାନନ୍ଦରେ ଅନ୍ଧରେ ସଃ କୁଣୋତୁ ।

ଆତୋଚି ପତିଃ ଅହୁ । ସଃ । ଜୋହବୀତୁ । ମରି । ନହଜାତିଃ । ରମତିଃ । ସଃ । ଅଞ୍ଚ । ୨

ହେ ମଜାତା ଇହ ଅନ୍ଧାରେ ଗୁହେ ଏବ ଏବତ ଅହରାପେଣ ଦର୍ଶନରେ । ଅଧ୍ୟଶ୍ରେ । ଏହି ପରମାନନ୍ଦରେ ଯାଏ । ଅନ୍ଧାରୀ ମାପ ସାତ ଅପଲରଣେ ଯା କୁଣୁତ । ଅନ୍ଧରେ ପରମାନନ୍ଦରେ ଆତୋଚିତ୍ତରେ ଯର୍ତ୍ତମାନାଂ ସଃ ଯୁଦ୍ଧାକଂ ପୁଷ୍ପ ମାର୍ଗରଙ୍କରେ ଦେବଃ ଅଗଥଃ ଅମାର୍ଗଂ କୁଣୋତୁ । ଅପଲରଣାର ମାର୍ଗଂ ନ ଦର୍ଶନିତାର୍ଥଃ । ନ ପହାଃ ଅଗଥଃ । 'ନଅନ୍ଧରକୁଣ୍ଡ' ଇହ ନମାନାନ୍ତମିଦେଷ୍ଟ ପଥୋ ବିଭାବା । ଇତି ବିକଳନାନ୍ତ ଅକୁଣ୍ଡରକୁଣ୍ଡ । ଇତି ଅକାରଃ ନମାନାନ୍ତ । 'ଅଗଥଂ ମନ୍ଦିରକୁଣ୍ଡ' ଇତାନୁଶାସନାନ୍ତ ନପୁଣେକର୍ବ । ବାତୋଚିତ୍ତଃ ଏତଙ୍ଗତେବେ ଗୃହାଙ୍କ ପାଲକେ ଦେବଃ ସଃ ଯୁଦ୍ଧାନ୍ତ ଅହ ଜୋହବୀତୁ ଅନୁମତ୍ୟ (ପୁନଃ ପୁନ)ରମରର୍ବଂ ଆହରାତୁ କ୍ରମରେଣ୍ଟାତ୍ମକି 'ଅଭାସତତ ଚ' ଇତି ନାମାରଣେ । ଅଞ୍ଚ ସାଧ୍ୟାତ୍ । ୩ ।

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ସଂ ସଃ ପୁଚ୍ୟନ୍ତାନ୍ତ ତତ୍ତ୍ଵଃ ସଂ ବନାନି ସମ୍ମ ଭାତା ।

ସଃ ସୌରଃ ବ୍ରଜଗମ୍ପାତିର୍ଗଃ ସଂ ସୌ ଅଜୀଥମ୍ବ । ୧ ।

ପଦ-ପାଠୀ ।

ମୟ । ସଃ । ପୃତ୍ୟାଶ୍ଵ । ତ୍ୱଃ । ମୟ । ଅନ୍ତାନି । ମୟ । ଉଦ୍‌ଦେହ । ବ୍ରତା ।

ମୟ । ସଃ । ଅଯମ । ବ୍ରକ୍ଷଣଃ । ପତିଃ । ଭଗଃ । ମୟ । ସଃ । ଅଜୀଗମ୍ୟ ॥ ୧ ॥

ଦେ ମାତ୍ରମନ୍ତ୍ରକାରୀଃ ସଃ ଯୁଆକଃ ତ୍ୱଃ ଶ୍ରୀରାମି ମଂ ପୃତ୍ୟାଶ୍ଵାଂ ପରମପାତ୍ରାନ୍ତାମେଣ ମଂହର୍ଯ୍ୟାଶ୍ଵାଂ ।
ପୃତ୍ୟ ମଞ୍ଜରୀକେ । ତ୍ୱଃ ଯମାନି ଶ୍ରୀରାମାନୁର୍ଭାବୀ ଅଷ୍ଟକରାଗାମି ମଂହର୍ଯ୍ୟାଶ୍ଵାଂ । ମୂର୍ଖ ।
ଉଦ୍‌ଦେହ ଚାର୍ଦେ । ବ୍ରତା ବ୍ରତାନି । କର୍ମନାମୈତ୍ତଃ । ‘ଶେଷଦଲି ବହୁଃ’ ଇତି ଶେରୋଗଃ ।
କୁର୍ବିଶାପିର୍ଜାତୌନି କର୍ମାପି ଚମଂଶୁରୀଶ୍ଵାଂ । ଅପି ଚ ବ୍ରକ୍ଷଣମ୍ପତିଃ ଏତଥିଙ୍ଗକୋ ସେବାକ୍ଷେତ୍ର
ପାଦରିତା ଅଯଃ ଦେବେ ସଃ ଯୁଆନ ମର୍ଜୀଗମ୍ୟ ମନ୍ତମନନ୍ତାମ କରୋତୁ । ତ୍ୱଃ ଭଗଃ ଏତଥିଙ୍ଗେ
ଦେବେ ସଃ ଯୁଆନ ମର୍ଜୀଗମ୍ୟ ମନ୍ତମନନ୍ତାମ କରୋତୁ । ଗମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟାଶ୍ଵ ଦୂର୍ତ୍ତି ଚତି କୁଳଃ ॥ ୨ ॥

ପକ୍ଷମୀ ।

ମଂଜୁମ୍ୟ ଥେ ଅନମୋଥେ ମଂଜୁମ୍ୟ ହୃଦଃ ।

ଅଥେ ଭଗମ୍ୟ ସତ୍ୱାଶ୍ଵର ତେନ ମଂଜୁମ୍ୟାମି ସଃ ॥ ୨ ॥

ପଦ-ପାଠୀ ।

ମଂହର୍ଯ୍ୟାଶ୍ଵ । ସଃ । ଯମଗଃ । ଅଥୋ ଇତି । ମଂହର୍ଯ୍ୟାଶ୍ଵ । ହୃଦଃ ।

ଅଥୋ ଇତି । ଭଗତ୍ । ସଃ । ଶ୍ରାବତ୍ । ତେମ । ମଂହର୍ଯ୍ୟାଶ୍ଵ । ସଃ ॥ ୨ ॥

ଦେ ମାତ୍ରମନ୍ତ୍ରକାରୀଃ ସଃ ଯୁଆକଃ ଯମଗଃ ଜାମାଧାନତ ଇତ୍ତିମନ୍ତ୍ର ମଂଜୁମ୍ୟ ଆନନ୍ଦମ୍ୟ ।
ଯେନ କର୍ମା ଶବ୍ଦି ତ୍ୱଃ କର୍ମ କରୋମୀତାର୍ଥଃ । ମଂଜୁମାନାନ ଅୟତ୍ତ ଇତ୍ତାନ୍ତିର୍ବେ ‘ହେତୁମତି ତ’
ଇତି ପିଚ । ତତଃ ପୁକି ‘ମାରଣତୋସନିଶାସନେଯ ଆ’ ଇତି ଯିବାଂ ‘ଯିତାଂ ହୃଦ’ ଇତି
ହୃଦୀଃ । ‘ମନ୍ଦିଗ୍ରହିପଚାନିଷାଃ’ ଇତି ଲୂପତ୍ୱାର୍ଥଃ । ଅଥେ ଅପି ଚ ହୃଦଃ ହର୍ଯ୍ୟାଶ୍ଵ ସମରୋଧି
ମାଧ୍ୟାରହତତ୍ତ୍ଵ ମଂଜୁମ୍ୟ ମଧ୍ୟମାନାମର୍ମନଃ କରୋମ । ଅଥୋ ଅପି ଚ ଭଗତ୍ ଏତଥିଙ୍ଗତ
ଶୋଭାକର୍ମତ ଦେଖନ୍ତ ସତ୍ୱାଶ୍ଵ ଅମନିତଃ ଭାବୋତ୍ତ । ଆମାତାନ୍ତିର୍ବେ ଆନ୍ତଃ । ଅଧିକର୍ଣ୍ଣ
ତଃ । ‘ଦୃଷ୍ଟ ବିଭାବ’ ଇତି ଇତ୍ତିର୍ବେଦଃ । ‘ଅନୁମାଦିନଂ କିବଗୋଃ’ ଇତି ଦୀର୍ଘ ।
ତମ ଅମନିତଃ ତମାନ୍ତ ମଂଜୁମ୍ୟାଶ୍ଵ ମର୍ମାନାମାନ୍ତ କରୋମ ॥ ୨ ॥

ଶତୀ ।

ଅଧିକାରେମ-ଶଂହିତା ।

ଏଥ ତ୍ରୀଗମନହୀନମାନ ଇମାମ ଜନାନ୍ତ୍ରମନମଞ୍ଚପୌତ୍ର ॥ ୩ ॥

ପଦ-ଗାଠଃ ।

ଶଥ । ଆଦିତାଃ । ସମୁଦ୍ରିତଃ । ଲମ୍ବବୃତ୍ତବୁଦ୍ଧି । ଯକ୍ଷବ୍ରତିଃ । ଉତ୍ତରାଃ । ଅନ୍ତରୀଳମାଣିଃ ।

ଏବ । ତ୍ରୀଗମନ । ଅନ୍ତରୀଳମାନ । ଇମାମ । ଜନାନ୍ତ୍ର । ଲମ୍ବମନଗଃ । କୁତ୍ର । ଇହ ॥ ୩ ॥

ଆଦିତାଃ ଆଦିତଃ ପୁତ୍ରା ଯତ୍ରବ୍ରତଗାନ୍ଧଃ ସଥା ଯେମ ପ୍ରକାରେଣ ସମୁଦ୍ରିତଃ ଅଈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟାକୈରଗନ୍ଧଃ ଦେଖୋଇ ଲମ୍ବବୃତ୍ତ ଲମାନଜାନା ଅଭ୍ୟମ । ସଥା ଚ ଯକ୍ଷବ୍ରତଃ ଏକୋନଗଙ୍ଗାଶନ୍ଦର୍ଭାକୈକଃ ଲହ ଉତ୍ତରାଃ ଉମାଗୁର୍ଗୁଲା କୁତ୍ରା ଅନ୍ତରୀଳମାନଃ ଅନ୍ତରୀଳମାନ ଅଭ୍ୟମ । ଜନୀଯିତଃ କଞ୍ଚାଦିଃ । ଅତ୍ର କୁତ୍ରାତିକର୍ତ୍ତା । ଏବ ଏହ ହେ ତ୍ରୀଗମନ ତ୍ରୀଗମନ ଭୂମାତ୍ରରିକହାହାନେବୁ ପାର୍ବିତୈବହ୍ୟାତ୍-ଶର୍ଯ୍ୟାଭାନ ଲର୍ଦ୍ଦୀବାଂ ନମସିତଃ । ସଥା ତୋଣି ଗାର୍ହପତ୍ରାବୀନି ଜାମାମି ଯତ୍ତ ତୁ ତଥୋତ୍ତର । ତାତୁମ ହେ ଅପେ ଅନ୍ତରୀଳମାନ ଅନ୍ତରୀଳଃ ଇମାମ ଲାମନଶ୍ଵରକାମାମ ଜନାନ ଇହ ଅବିନ ଗୀମନ-ଶରୀରେ ଲମ୍ବମନଃ ଲମାନମନକାନ ପରପାତ୍ରାମନକିର୍ତ୍ତାନ୍ କୁତ୍ର । ‘ଶମ୍ଭୁଗୁରୁତ୍ଵତଃ’ ଇତି ହୋର୍କିମାନେଷଃ । (୬୩—୮୮—୨୫—୩୮) ।

ଇତି ଅଈମେହୁରାକେ ଅଧିମ ପ୍ରତ୍ୟେ

• • •

‘ମିର୍ଯୁଂ ଛଦେ’ ଇତି ତୁଚେନ ଆଭିଚାରିକେ ତତ୍ତ୍ଵ ସର୍ତ୍ତାନ୍ତରଣ କୁର୍ଯ୍ୟାଏ । ତଥା ତତ୍ତ୍ଵ କର୍ମପି ଅମେନ ପ୍ରତ୍ୟେମ ଅଭ୍ୟାତାନାତ୍ମେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଜୁହ୍ୟାଏ । (କେ) ୧ ୬୨) । ତତ୍ତ୍ଵରେ ତତ୍ତ୍ଵ ଅମେନ ତୁଚେନ ଲାମନଶ୍ଵରକାମାମ ଜୁହ୍ୟାଏ । ‘ସ ଏମି ପରିବୀରତି’ ଇତି ତତ୍ତ୍ଵରେ ବିଅପ୍ରତ୍ଯାପନକାମଃ ଧତ୍ୟାକ୍ଷମାଧାରଣ ଶର୍ଦ୍ଦି ଲମ୍ବାତ୍ୟ ହତେମ ବିହୁଯ ଅଭିମଜ୍ଜ ଧାରରେ ତଥା ଯତ୍ରବ୍ରତଗାନ୍ଧଃ ଏତଃ ତତ୍ତ୍ଵର୍ତ୍ତଃ ଜଗିରା ଆଦେଶେଣ ମୁଖେ ବିମାର ବ୍ୟାପାଏ । ତ ଦେଶକ୍ଷେତ୍ରର ବିଗହିତଃ ବନ୍ଧୁରୋଦ୍ଧରନିକାର୍ଯ୍ୟ ହତେର୍ଥିତ ଏତଃ ତତ୍ତ୍ଵର୍ତ୍ତଃ ଅପନ ତୋଣି ପଦା ଅକ୍ରମ ଉଦ୍‌ଦେଶେ ଦେଶେ ଗଜ୍ଜେ । ତତ୍ତ୍ଵର କର୍ମପି ତୁମେ ତୋଣି ଆଦେଶାମ ମିର୍ଯୁ ଗଜ୍ଜେ ପ୍ରତିକରିତଃ ହି । ‘ସ ଏମି ପରିବୀରତି ବନ୍ଧୁର୍ବେ ହତେମ ବ୍ୟାପାକଃ । ‘ନିଷ୍ଠା’ ମୁଖେ ବିମାର ବ୍ୟାପାକଃ । ତୋଣି ପଦାନି ଅମାଯୋଭିର୍ଭିତ୍ତି ତିତ୍ରୋ ‘ନିଷ୍ଠା’ ଇତି (କେ) ୧ ୧) ।

• • •

ଶତ ଅଷ୍ଟମ ।

ନିର୍ବୁଂ ମୁଦ କ୍ରମଃ ସପତ୍ରୋ ଯଃ ପୃତ୍ତସ୍ତି ।

ନୈର୍ବାଧ୍ୟେନ ହବିମେଜ୍ଜେ ଏଗଃ ପରାଶରୀର୍ଣ୍ଣ ॥ ୧ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ମିଃ ଅମ୍ବ । ଦ୍ଵାଦ୍ର । ଓକଳଃ । ଲହପତ୍ରଃ । ଯଃ । ପୃତ୍ତସ୍ତି ।

ନୈର୍ବାଧ୍ୟେନ । ହବିଦା । ଇଶ୍ଵର । ଏମନ୍ । ଗରା । ଅଶରୀର୍ଣ୍ଣ ॥ ୨ ॥

ଅମ୍ବ ଶତ୍ରୁ ଓକଳଃ ଅନିବାଦହାନାମ୍ ନିର୍ବୁଂ ନିର୍ବୁଂ ମିର୍ବାମର୍ଦ୍ଦେନ ବହୁମାତ୍-
ଅଚ୍ୟାବରାମୀତାର୍ଥ । କଃ ପୁମରଲୋ ଇତାହ । ଯଃ ଲହପତ୍ର ଶତ୍ର ପୃତ୍ତସ୍ତି ଅମାନ୍ ବାଦିତୁହୁ-
ପୃତ୍ତନାଂ ମେନାଂ ଆଶମ ଇଚ୍ଛତି । 'କମାଧବପୃତ୍ତନାତ୍ରିକ୍ ଲୋଗଃ' ଇତି କାଟି ପୃତ୍ତନାଧକ୍ଷତ
ଅନ୍ତଲୋଗଃ । ନିର୍ବୁନାମପ୍ରକାରଂ ଆହ ନୈର୍ବାଧ୍ୟେନେତି । ନିଃଶେଷେ ବାଧୋ ମିର୍ବାଧ୍ୟ ଅଂ
ଶିତିତ ନୈର୍ବାଧ୍ୟୋ ହତ୍ୟା ଶତ୍ର କରିବୁଥାମାନଂ ହବି ନୈର୍ବାଧ୍ୟ । 'ଭାଷ୍ଟଦଂ' ଇତି-
ଅଗ୍ନି ମିର୍ବାଧନକ୍ଷେତ୍ର ହବିଦା ଅଜ୍ଞାଦିମା ହୁନ୍ମାନେନ ପରିତ୍ରୁଟି ଇଶ୍ଵର । ଏମଂ ଶତ୍ର ପରାଶରୀର୍ଣ୍ଣ-
ପରାଶ୍ରମାତ୍ର । ସଥା ନ ପୁମରାଯର୍ତ୍ତତେ ତଥା ପରାଶ୍ରମାତ୍ର ତିନଷ୍ଠ ଇତାର୍ଥ । ଶ୍ରୀ ହିଂସାଯାଃ । ଅକ୍ଷାଂଶୁ
'ଛମି ଶୁଣ ଲଙ୍ଘଲିଟ୍' ଇତି ପ୍ରାର୍ଥନାଯାଃ ଶୁଣ୍ଟ । (୬କା-୮ଥ-୧୫୨-୧୫) ।

ବ୍ରିତ୍ତିଗ୍ରା ।

ପରମାଃ କଃ ପରାବତମିଜ୍ଜ୍ଞୋ ମୁଦତୁ ବ୍ରତହା ।

ଷତୋ ନ ପୁମରାଯର୍ତ୍ତ ଶଶତୀଭାଃ ମମାତ୍ୟଃ ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ପରମାମ୍ । କମ୍ । ପରାଶରମ୍ । ଇଶ୍ଵର । ଶଶତୁ । ଶଶତଃ ।

ଶଶତୋ ମା ଶଶଃ ଆହଶର୍ତ୍ତ । ଶଶତୀଭା । ମମାତ୍ୟ ॥ ୩ ॥

ଶୁଦ୍ଧା ସୁନ୍ଦର ହତ୍ସାନ ଇଲ୍ଲାଃ ତଃ ଶକ୍ତଃ ପରମାଃ ପରାୟଃ ଇତି ଦୂରମାତ୍ର ।
ଅଭିଶରିତଦୂରଦେଶଃ ଦୂରତ୍ଵ ପ୍ରେସରୁ । ତଃ ଦୂରଦେଶ ବିଶିଷ୍ଟି । ଯତଃ ସମ୍ମାନ ଦୂରାଂ ଅଶୁଦ୍ଧଃ
ଶକ୍ତଃ ଶକ୍ତିଭ୍ୟାଃ ସମାତ୍ପାତ୍ତଃ ଦୂରଦେଶରକ୍ଷାଦାସପି ନ ପୁନରାୟତି ପୁନର୍ବ୍ୟକ୍ଷିତ । ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟାନ
ଅଶୁଦ୍ଧଦୂରଃ (ଦେଶ) ଶକ୍ତଃ ଗମନବିଭିତ୍ତର୍ଯ୍ୟ । ପରାବତଃ ଇତି । ‘ଉପର୍ଗାଜିଷ୍ଠପି ଧାରେ’
ଇତି ସତି । (୬୩—୮୩—୧୫୨—୨୫) ।

ତୃତୀୟା ।

ଏତୁ ତିତ୍ରଃ ପରାବତ ଏତୁ ପଞ୍ଚ ଅମା ଅତି ।

ଏତୁ ତିତ୍ରୋତି ରୋଚନା ସତୋ ନ ପୁନରାୟତି ।

ଶକ୍ତିଭ୍ୟାଃ ସମାତ୍ପାତ୍ତଃ ସାବ୍ଦ ସୂର୍ଯ୍ୟଃ ଅମା ଦିବି ॥ ୩ ॥

ଚତୁର୍ଥ-ପାଠ ।

ଏତୁ । ତିତ୍ରଃ । ପରାବତ । ଏତୁ । ପଞ୍ଚ । ଅମା । ଅତି ।

ଏତୁ । ତିତ୍ରଃ । ଅତି । ରୋଚନା । ସତୋ । ନ । ପୁନଃ । ଆହୟତି ।

ଶକ୍ତିଭ୍ୟାଃ । ସମାତ୍ପାତ୍ତଃ । ସାବ୍ଦ । ସୂର୍ଯ୍ୟଃ । ଅମା । ଦିବି ॥ ୩ ॥

ଇଶ୍ଵର ଶ୍ରୀ ଅଶ୍ଚର୍କ୍ଷଣ: ପରାବତଃ ଦୂରତ୍ତିନୀଃ ତିତ୍ରୋ ତୃତୀୟ ଅଭିକ୍ରମ ଗଞ୍ଜନ୍ତ ।
‘ଆରୋ ବା ଇମେ ତିର୍ଯ୍ୟକେ ଲୋକାଃ’ (ଐଂ ଭାବ ୨୧୭) ଇତି ଅକ୍ଷୟଶ୍ୱରଃ ‘ତିତ୍ରୋ ଭୂମିର୍କାରନ’
ଇତି (୭୦. ୨୨୭୮) ମନ୍ତ୍ରନାଚ ତିତ୍ରଃ ପରାବତ ଇତ୍ତକ୍ଷଣ । ତଥା ପଞ୍ଚ ଅମାନ । ନିଷାମଗଞ୍ଜ-
ଶାନ୍ତିକାରୋ ବର୍ଣ୍ଣାଃ ପଞ୍ଚମାଃ । ତାନ ଅତ୍ୟୋତ୍ତ । ମହୁଷ୍ମଳକାରଦେଶଃ ବିହାର ଦୂରଃ ଗଞ୍ଜବିଭିତ୍ତର୍ଯ୍ୟ ।
ତଥା ତିତ୍ରଃ ତ୍ରିଲଙ୍ଘ୍ୟାକ୍ଷା ରୋଚନାଃ ସୂର୍ଯ୍ୟଚାର୍ଯ୍ୟାମାଣ ରୋଚନାମାଃ ଅତା ଅତ୍ୟୋତ୍ତ ଅଭିକ୍ରମ
ଗଞ୍ଜନ୍ତ । ହର୍ଯ୍ୟାମାଣ ଅତା ସତ ଗ ମଞ୍ଜି ତଃ ଦେଶଃ ଗଞ୍ଜବିଭିତ୍ତର୍ଯ୍ୟ । କୁଚ ଦୀପୋ । ‘ଅଶୁଦ୍ଧ-
ତଶ୍ଚ ହଲାଦେଃ’ ଇତି ଶୁଣ । ସତୋ ନ ପୁନରାୟତ୍ତାଦି ବାଧ୍ୟାତଃ । ଉତ୍ସଂ କାଳବତ୍ରଃ ବିଶିଷ୍ଟି
ସାବ୍ଦ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଇତି । ସାବ୍ଦକାଳପର୍ଯ୍ୟାନ୍ତଃ ଦିବି ହୃଦୋକ୍ଷେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଶର୍ଷତ ପ୍ରେରକ ଆନିତାଃ ଅମା
ତଃକେ । ଅତ୍ୟେଣେ ପାତାଗମନ । ତାବ୍ଦକାଳପର୍ଯ୍ୟାନ୍ତଃ ଶକ୍ତଃ ପୁନର୍ବ୍ୟକ୍ଷିତାଃ ଇତ୍ୟାର୍ଥ । ୨୩

চতুর্থী ।

এমৰ পরিষীলন্তি সমান্বিতি চক্রে ।

সম্প্রদো অগ্নিজ্ঞহ্রাত্মিকদেতু হৃদয়াদধি ॥ ১ ॥

পদ-পাঠঃ ।

যে । এমৰ । পরিষীলন্তি । সম্ভূতাদধি । চক্রে ।

সম্ভূতেষঃ । অহিঃ । কিছাতিঃ । উৎ । এতু । হৃদয়াৎ । অধি ॥ ১ ॥

এমৰ প্রকারমুক্তঃ যে রক্ষঃপ্রভৃতযো হিংসকাঃ পরিষীলন্তি হিংসিতুং পরিত উপবিশন্তি তঃ চক্রে হিংসাত্মে সমান্বিতি সমাহিতাঃ সমুদ্ধা উষ্ণতি । নৃতক্ষা রাক্ষসঃ ইতিবৎ চাতুরজ ক্ষাকর্মা । তক্ষাদ অনুনি 'অসময়োচ' ইতি খ্যাতাদেশাভাবঃ । যথা এমৰ অগ্নি রিচরিতু যে অমা: পর্যাগবিশন্তি চক্রে সর্বনায় সমান্বিতি ইগ্রাহকেশেণ প্রজ্ঞানযন্তি । তৈঃ স্মেষঃ অকর্বেণ লক্ষণিতোগ্রিঃ ষাকৌয়াত্মিকজ্ঞাতিঃ লহ হৃদয়াদধি অবৈয়াক্ষুরহাদ উদ্বেতু প্রচ্ছতু । উৎগন্ধতাঃ ইত্যার্থঃ । 'অহঃ সদ্ব অবি যদ্ব অলি বৎ এতৎ । সমালি শোনিত্ব বানিরথি' ইতি হিমিগঃ (তৈ০ ত্রাং ১২ ১২০) । যথা পর্যাগবিশন্তাঃ রক্ষঃপ্রভৃতীমাত্রাং সম্ভূতেষাং প্রসংস্কৃতাঃ উদ্বেতু । তাম অসংস্কৃতাঃ ইত্যার্থঃ । (৬৭০ - ৮৮ - ১৪৮ - >৮) ॥

পঞ্চমী ।

অগ্নেঃ সাম্ভূতপন্ম্যাহমাযুমে পদয়া রক্তে ।

অক্ষতির্য্যায় পঞ্জুতি ধূমমুষ্টমান্যতঃ ॥ ২ ॥

পদ-পাঠঃ ।

অগ্নেঃ । সাম্ভূতপন্ম্য । অহমৰ আহবে । পদয়া । কা । রক্তে ।

অক্ষতিঃ । বৃত । পঞ্জুতি । ধূমমুষ্টমান্যতঃ । আন্ততঃ । ২ ॥

ନାନ୍ଦନମୁଖ ଅତ୍ୟର୍ଥ ତଥମୁଖ ତଥମହିମଃ ଅଶେ । କାମଃ ତଥାଚିନ୍ମାତ୍ମାର୍ଥ ଏବା
ଏ ଆସୁଥେ ଜୀବମାର ଅହ ଆ ଯତେ ଉପଗ୍ରହେ । ସତାରେ ଆଶ୍ଵତଃ ଶାଶ୍ଵତ ମୁଖେ ଉପଗ୍ରହ
ଉପଗ୍ରହରେ ଧୂର ଅଶ୍ଵତଃ । ଅହ ଏତ୍ୟକଂ ଅତି ମହତ ଧୀମେ ପ୍ରାପ୍ତାତ୍ମିତି ଅକାତି
ଏତ୍ୟଙ୍କେ । ମହର୍ତ୍ତି ଗନ୍ଧତି ନାକାରକରୋତି । ସବୀ ସତାରେକୁମୁଖ ତଥଃ ଅଭାବାର ସମା
ଅଭାବ ଉପଗ୍ରହରେ ପ୍ରାପ୍ତାତ୍ମିତି ତାତୁଷତାମେଃ ପଦଃ ଇତି ମନ୍ଦଃ । (୬କ—୮୩—୧୬୨—୩୩) ।

ମଞ୍ଜୀ ।

ବୋ ଅଗ୍ନ ଲମ୍ବିଧ ଦେବ କ୍ରତିରେଣ ସମାହିତାମ୍ ।

ନାଭିହ୍ଵାରେ ପଦଃ ନି ମଧ୍ୟାତି ମ ମୃତ୍ୟୁବେ ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ସ । ଅତ । ଲମ୍ବିଧ । ଦେବ । କ୍ରତିରେଣ । ସମାହିତାମ୍ ।

ନ । ଅଭିହ୍ଵାରେ । ପଦଃ । ମି । ମଧ୍ୟାତି । ମ । ମୃତ୍ୟୁବେ ॥ ୩ ॥

କ୍ରତିରେଣ କ୍ରତିକୌରେମ ବିଜରକାମେନ ପୁଣୀ ସମାହିତଃ ସମାଧିତଃ କିଞ୍ଚାଂ ଅ
ଅଶେ । ଲମ୍ବିଧ ଲମ୍ବିଧମୀଃ ଆଶ୍ଵତଃ ଯଃ ପୁରୁଷୋ ଯେବ ଆମାତି ନ ଦେବିତା ମୃତ୍ୟୁବେ ମୃତ୍ୟୁବେ ଗର
ଅଭିହ୍ଵାରେ ଅଭିତଃ କୁଟିଲେ ମୃତ୍ୟୁପ୍ରାପ୍ତିମିମିତେ । ଗର୍ବ୍ୟାଜ୍ଞାଦିକୁରିଷେ ପ୍ରାନେ ପଦଃ ନ ମି ମଧ୍ୟାତି ।
ମିଳିଗତି । ଇଥି ଦେବିତୂର୍ଧ୍ଵରଥକାଣି ମୈବୋଦେତୋତ୍ତର୍ଯ୍ୟଃ । (୬କ—୮୩—୧୬୨—୩୩) ।

ମଞ୍ଜୀ ।

ଦୈନଃ ଅନ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟାମିଗୋ ନ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅସ ଗଛତି ।

ଅପ୍ରେର୍ଯ୍ୟଃ କ୍ରତିରୋ ବିଦ୍ଵାମ୍ । ଗୁହ୍ନାତ୍ୟାୟୁବେ ॥ ୪ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ଅ । ଏମଃ । ରସି । ପରିହଳାରିମଃ । ନ । ଲମ୍ବାମ୍ । ଅ । ପଚାତି ।

ଅଶୋ । ସ । କ୍ରତିରୋ । ବିଦ୍ଵାମ୍ । ମାତ୍ର । ଗୁହ୍ନାତି । ଆଶୁକେ ॥ ୪ ॥

অবশ্য ব্যক্তিকামই পরিত আগবঢ়ার প্রয়োগে ন হচ্ছি ন হিসেব। (সমাদ) সবীগস্থামণি তাম অবং সাবগচ্ছতি সাববুধাতে। অত জ্ঞানবিবরেপি প্রয়োগে সাবস্থাতুং সন্তুষ্টীত্যৰ্থঃ। কঃ পুনরলো ইত্যাহ। যঃ ক্ষতিয়ে বিবাদং উক্তপ্রকারেণ মাহাত্মাং আদন্ত অবেগব্য ত্বাবকং নামধৈং আবুবে চিহ্নকালজোনার গুরুত্ব উচ্চারয়তি। ট্রেডেন্দং পৌত্রি সহস্রঃ। (৬৭০-৮৮-১৬২-৪৮)।

ইতি পটোমেছুয়াকে বিভৌজৰ সূত্রঃ।

* * *

'অহাত্ তোঃ' ইতি ত্বচেন পলায়নশীলায়াঃ জ্ঞানা মিহোধমকর্ণপি রাজ্যবেষ্টেন্দং অভিযন্ত্রঃ। ধায়মন্ত্রণায়াং ব্যোর্যাদ। তথা ত্বিয়েণ কর্মণি ঝৌখ্টায়াঃ পারং অমেম ত্বচেন অভিযন্ত্রঃ উপলে ব্যোর্যাদ। তথা ত্বিয়েণ কর্মণি অমেম ত্বচেন তিলান শুহয়াদ। শুক্রিতৎ হ। ধষ্টাত্ শৌরিতি নিষেষেনঃ। আগেষ্টেনেন বৎশাগ্রাং অবব্যত মধ্যমায়াৎ ব্যোর্যাদ' ইত্যাদি কোঁ ৪১২)। 'তেন সূত্রেন' ইতি ত্বচেন বিবাহে আজ্ঞাং হথা ব্যববেদোপূর্বি সম্পাতামু বিগ্রহে। তথা ত্বৈব কর্মণি তেনেষ ত্বচেন রলান् হালীপাকং চ সম্পাত্য অভিযন্ত্রঃ তাঙ্গনসময়ে আরাপত্তি প্রাপ্তব্যে। তথা ত্বিয়েণ কর্মণি অমেম ত্বচেন আজ্ঞামিশ্রেণ্যাত্মে জ্ঞানঃ পরিপূর্ণ কৃহয়াদ। শুক্রিতৎ হি বিবাহ অক্ষরণে। 'তেন সূত্রেন (৪১৮) সূত্রঃ। প্রে (১৪২) শুক্রন' (১১১১) ইতি প্রকৃত্যা 'মুদ্র্যোঃ সম্পাতাম আমন্তি। তেন তেন লক্ষণং রলান্ব আশ্রয়তি হালীপাকং চ। যথামাং আজ্ঞামিশ্রাণাং পূর্ণাহৃতিং হোতি' ইতি (কোঁ ১০১৪)।

* * *

তত্ত্ব প্রথমা।

অহাদ তোঃস্থাং পৃথিব্যস্তদ্বি বিখ্যন্দং জগৎ।

আস্থানে পরিতা অস্তু হাস্তুর্যাদ্বা অভিষ্ঠিপম্ ॥ ১ ॥

শন-পাঠঃ।

অহাদ। তোঃ। অহাদ। পৃথিবী। অহাদ। বিখ্যন্দ। ইত্যম্। অগৎ।

আহস্থানে। পরিতাঃ। অস্তুঃ। হাস্তুঃ। অহাদ। অভিষ্ঠিপম্ ॥ ১ ॥

নিষ্ঠতোব্যবস্থ আজ্ঞারা যথা তোরহ্যাদ অপচলিতা বহুমে ভিঠ্ঠিতি। পৃথিবীপি যথা যাদ নিষ্ঠেন্দং ভিঠ্ঠিতা। অরোর্ধজ্ঞানাপূর্বব্যোম্যে বৰ্তমানং বিখ্যন্দ সর্বং ইদং জগৎ হে বে মে অহাদ ভিঠ্ঠিতি। পরিতা মেক্ষম্বরাদযোগি আহস্থানে ইত্যবেণ কলিতে স্থানে অস্তুঃ।

କୁଣ୍ଡଳ

ଅଧିକରଣ-ମଂହିତ ।

(୬୯—୮୩)

ପରିଷଦି । ଅଶେଷ ରେ ଦୈଵିକ ଘାସି । ତିର୍ତ୍ତାନିଦିନ ଇତି ହାତୀ ଶୁଣାଏ ଆପାତେ
ଅନିନ୍ଦନ ଇତି ମନ୍ଦିର ଅତ୍ୟାରଣ । ତଥ ଯାଃ ତିର୍ତ୍ତନର ବଜରେ ଘାସାବି । ଅକାଶରୀତି
କୁଣ୍ଡଳଗରଂ । ସଥା ଛଟାମ୍ ଅଥାମ୍ ଲାବିଲୋ ପଞ୍ଚତିକରଣ ଉଦ୍ଦୟୋ ଯଥା ଘାସି ଶତମଣି ଗୁଣ
ଅଧିକରଣ ଥାଏ ଅନେକ କରଣ ଘାସାବି । ତିର୍ତ୍ତରୀଖାଲୀଲେ ଶୁଣି ଚତି ତିର୍ତ୍ତରେତିରି
ଇତି ମହା । (୬୯—୮୩—୧୩) ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ।

ସ ଉନ୍ନାଟ ପରାଯନଃ ସ ଉନ୍ନାନଗ୍ରାମନଥ ।

ଆବର୍ତ୍ତନଃ ମିର୍ତ୍ତନଃ ମୋ ଗୋପା ଅପି ତଃ ହବେ ॥ ୨ ॥

ପର-ପାଠ ।

ସଃ । ଉନ୍ନାନାମହେ । ପରାବ୍ୟନମୁ । ସଃ । ଉନ୍ନାନାମହେ । ନିର୍ବ୍ୟନମୁ ।

ଆବର୍ତ୍ତନମୁ । ନିର୍ବ୍ୟନମୁ । ସଃ । ଗୋପାଃ । ଅପି । ତମ୍ । ହବେ ॥ ୨ ॥

ଯୋ ଦେଶଃ ପରାଯନଃ ପରାବ୍ୟନମନୁ ଉନ୍ନାନାମହେ ଉନ୍ନାନାମହେ ସଯାପୋତି । ତଥା ଅମ୍ବନଃ ନିର୍ମାଣ
କୀଟିନଃ ବା ଗଥନଃ ଯୋ ଦେବଃ ଉନ୍ନାନାମହେ ଉନ୍ନାନାମହେ ସଯାପୋତି । ନଶତିରୀକ୍ଷାପିକର୍ମୀ । ଅଥ
ଛଳଲେ ଶୁଣି 'ମର୍ଦ୍ଦ ସମ୍' ଇତି ଚେଲୁର୍କୁ । 'ଛଳଲାପି ମୁଖତେ' ଇତି ଲାଡାଗମଃ । ସବୁରେ
ସଂଦର୍ଭ ଦେବଃ ଗୋପାଃ ଗୋପାଯିତା ପଲାୟନାନାମନୁ ଆବର୍ତ୍ତନଃ ଆଗମନଃ ମିର୍ତ୍ତନଃ ଗତି ପ୍ରତିରୋଧ ।
କର୍ତ୍ତ୍ଵ ପକ୍ଷେତିର ଅପି । ମଞ୍ଜାନିମାଯାଃ । ଇଥି ମଞ୍ଜାନାମନୁ ତଃ ଦେବ ହବେ ଆବସାରି
'ବହୁଂ ଛନ୍ଦନି' ଇତି ହସ୍ତତେ ଗମ୍ଭୀରଗଃ । (୬୯—୮୩—୧୩—୨୩) ॥

ତୃତୀୟ ।

ଆତମେଦୋ ନି ମର୍ତ୍ତା ଶତଃ ତେ ଗଞ୍ଜାରଃ ।

ଅକ୍ଷୟ ତ ଉପାବୁତକ୍ଷାରିନଃ ପୁନର୍ମା କୃଧି ॥ ୩ ॥

ପଦ-ଗାଠଃ ।

ଆତିଥେବଃ । ନି । ବର୍ତ୍ତମ । ଶତ୍ୟ । ତେ । ଲକ୍ଷ । ଆହୃତଃ ।

ଲହୁମ୍ । ତେ । ଉପହାୟତଃ । ତାତିଃ । ନଃ । ପୁନଃ । ଆ । କୁଦି । ଓ ।

ହେ ଆତିଥେବ ଜୀତାମାଂ ବେରିତଃ ଅହେ ପଳାରମଶୀଳାଂ ଇମାଂ ଜ୍ଞାନଂ ମିବର୍ତ୍ତର ପଳାରନାଂ
ଶୋଭର । ଗୁହେ ହାପେତ୍ୟାର୍ଥ । ତେ ତଥ ଆହୃତ ଆଧିର୍ମୋପାର୍ଯ୍ୟାଃ ଶତ୍ୟ ଶତମଂଖାକାଃ
ଅର୍ଥମ ବିଦରେ ଲକ୍ଷ ତ୍ୱରତ । ତଥା ଲହୁମ୍ ଲହୁମପଂଖାକାଃ ତେ ସମୀକ୍ଷା ଉପାହୃତଃ ଲମ୍ବାପ-
ଦେଶପାଞ୍ଚାପାର୍ଯ୍ୟାଃ ଲକ୍ଷ ତ୍ୱରତ । ତାତିରାହୃତିଃ ଉପାହୃତି ନଃ ଅନ୍ତାକଂ ଇମାଂ ଜ୍ଞାନଂ ପୁନରା
କ୍ଷାଯ ଅଭିମୁଦ୍ରିଃ ହୁଙ୍କ । (୬୯—୮୩—୧୧୫—୩୩) ।

ଚତୁର୍ଥୀ ।

ତେମ ଭୂତେନ ହବିଷାମ୍ବା ପ୍ରୟାୟତାଃ ପୁନଃ ।

ଜାଯାଂ ସାମ୍ବା ଆବାକୁଣ୍ଡାଃ ରମେନାତି ଏର୍ଦ୍ଧତାମ୍ । ୧ ।

ପଦ-ଗାଠଃ ।

ତେମ । ଭୂତେମ । ହବିଷା । ଅରମ୍ । ଆ । ପ୍ରୟାୟତାଃ । ପୁନଃ ।

ଆରାମ୍ । ସାମ୍ । ଅଦୈ । ଆହୁମାକୁଣ୍ଡଃ । ତାଥ । ରମେନ । ଅତି । ସର୍ବତାଃ । ୧ ।

ତେମ ଏଲିକେନ ଭୂତେନ ଶୂନ୍ତିକରେଣ ହୁନ୍ମାନେମ ହବିଷା ଅହଂ ପତିଃ ପୁନରା ପ୍ରୟାୟତାଃ ।
ମୁମ୍ପୁମ ଅଭାପରାବିତଃ ଗୁରୁତ୍ୱ ତ୍ୱରତ । ଅହେ ପତେ ସାଂ ଜ୍ଞାନଂ ଜାଯାଂ ଆବାକୁଣ୍ଡ ଆରାଦେମ
ଅମିପଂ ଆନନ୍ଦିଯୁଃ ବିଦରେ କର୍ତ୍ତାର୍ଥ ପିତୃମାତ୍ରାଦୟଃ । ସହ ଆପଣେ । ଶୁଣ ନିତି 'ଏକାତ ଉପ-
ଦେଶୁମାତାଃ' ଇତି ଟଟି ଅଭିଦେଶଃ । ତାଃ ଜାଯାଂ ରମେନ ଦ୍ୱିଦୟମୁଦ୍ରାବିଦିମା ଭତି ସର୍ବତାଃ
ଯାଃ ହୁନ୍ମାନୋପିରଭିବର୍ଦ୍ଧରତୁ । 'ଛନ୍ଦୁମ୍ଭାତ୍ୟର୍ଥ' ଇତି ଶଗ ଆର୍ଦ୍ଧମାତୃକର୍ବାଦ 'ଶେରମିତି' ଇତି
ଶୋଣଃ । (୬୯—୮୩—୧୮୨—୧୫) ।

ପଞ୍ଚମୀ ।

ଅତି ସର୍ବତାଃ ପଯାମି ରାତ୍ରେ ସର୍ବତାମ୍ ।

ରମ୍ୟା ଶହ୍ରାଂକ୍ଷମେ ସ୍ତାମୁପକ୍ଷିତୋ ॥ ୨ ॥

ପଥ-ପାଠୀ ।

ଅତି ସର୍ବତାମ୍ । ପଯାମି । ଅତି । ରାତ୍ରେ । ସର୍ବତମ୍ ।

ରମ୍ୟା । ଶହ୍ରାଂକ୍ଷମୀ । ଇମୋ । ଶାମ । ଅମୁହକ୍ଷିତୋ ॥ ୨ ॥

‘ଶୁର୍ଵୀଯଜ୍ଞୋକ୍ତ ଏଥାର୍ଥ ଅମୟା ବିଭିନ୍ନତେ । ଶ୍ରୀଅଧିକାର୍ଣ୍ଣନେନ୍ଦ୍ର ପଯାମା କୌରେଗ ଅତି ସର୍ବତାମ୍ବୋଦ୍ଧାରାକ୍ତ ଇତାର୍ଥ । ତୁ ରାତ୍ରେ ଅତି ସର୍ବତାଃ । ଶ୍ରୀଅଧିକାର୍ଣ୍ଣନେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପରିପାତିତତେଜ୍ଜ୍ଵଳା ରମ୍ୟା ଧନେନ ଇମୋ ଆୟାପକ୍ତି ଅମୁହକ୍ଷିତୋ ଅମୁହକ୍ଷିତୋ ମନ୍ତ୍ରାମେତ୍ରେ ‘ଶ୍ରୀମାରାଜୋପା’ ଇତି ଅକାରଲୋପଃ ॥ ୨ ॥

ସତ୍ତୀ ।

ସତ୍ତୀ ଆୟାମଜନ୍ୟାଏ ସତ୍ତୀତୈ ରାଃ ପାତମ୍ ।

ସତ୍ତୀ ଶହ୍ରାଂକ୍ଷମୁଁସ ଦୌର୍ଯ୍ୟମ୍ୟାୟଃ କୁଣୋତୁ ଶାମ ॥ ୩ ॥

ପଥ-ପାଠୀ ।

ସତ୍ତୀ । ଆୟାମ୍ । ଅମ୍ବନ୍ୟା । ସତ୍ତୀ । ଅତେ । ଆମ । ପାତମ୍ ।

ସତ୍ତୀ । ଶହ୍ରାଂକ୍ଷମ୍ । ଆୟାମ୍ । ଦୌର୍ଯ୍ୟମ୍ । ଆୟଃ । କୁଣୋତୁ । ଶାମ ॥ ୩ ॥

ସତ୍ତୀ ତନୁକର୍ତ୍ତା ଶିଳ୍ପକାରୀ ଏତ୍ୟନ୍ତେ ଦେଖି ଆୟାର ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଧିକାର୍ଣ୍ଣନେନ୍ଦ୍ର ଉତ୍ସାହମ୍ । ଆୟାର ଅଗତ୍ୟାରପେଣ ପତିରିତି ଆୟା । ଝାନତେ ହି । ‘ତଜ୍ଜ୍ଞାଯା ଆୟା ଭାବି ଯତ୍ତ ଆୟାରତେ ପୁନଃ’ ଇତି (ଐଂ ଭାବ ୭.୧୩) । ଉତ୍ସକମାଧ୍ୟୋପେତଃ ଦ୍ଵାରା କୃତବାନ୍ ଇତାର୍ଥ । । ଶ୍ରୀପୁଂଶୁତେଷୁତେଷୁ କର୍ତ୍ତେଜାର୍

ଯତେ ହି ପୈତୋତ୍ତ୍ଵଗୀଯକେ । 'ସତ୍ତା ଦୈ ପଶୁନାଂ ଗିଥୁନାନାଂ ପ୍ରତମୟିତା' ଇତି (ପତ୍ତା ୩୦ । ୧୮୧୪) । ସାମନ୍ ଏବଂ ତଥାତୁହେ ଆରାପତ୍ତି ନାଂ ଯୁଗରୋତ୍ତମାନୀ ଦେବଃ ଲହୁମଧିନଳରପରିବର୍ତ୍ତାନ ଆୟୁଷି ଏବମାତ୍ରକଂ ଦୌର୍ଘ୍ୟ ଆୟୁଷ କୁଣ୍ଡା କରୋତୁ । କୁଣ୍ଡ ହିଂଲାକରଣମୋହନ୍ତଃ । 'ବିକୁଣ୍ଠୋର ଚ' ଇତି ଉତ୍ତରାଯଃ । 'ସୁରାଦୁରମୋହନ୍ତଃ ସ୍ତରୀତୁରୀତିଯାହରୋଃ' ଇତି ସୁରମୋହନ୍ତଃ ସାଂ ଦେଶଃ । ମଚ 'ଅଭୁମାତ୍ତଃ ମର୍ମଃ ଅପାରାଦୋ' ଇତାହସୁରତ୍ରମାତ୍ତଃ । ୩ ।

ଇତି ଅଷ୍ଟମେଶୁନ୍ଦରକେ- ତୃତୀୟ ସୁର୍ତ୍ତାନ୍ତଃ ॥

'ଅଯଃ ନୋ ନଭମ୍ପତିଃ' ଇତି ତୁଚେନ ଧାରକ୍ଷାତିକାମଃ ଅଶ୍ୱାନଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀକ୍ଷ୍ଵ ଅଭିମନ୍ତ୍ରାଲୋଦିଧାତ୍ରାନ୍ତଃ ନିର୍ଗାମ ତତ୍ତ୍ଵାପାର ଅସ୍ତ୍ରଂ ତିତ୍ରୋ ଧାତ୍ରୁମୁଢ଼ିନିର୍ଦ୍ଦୟଧାର । ସ୍ତ୍ରତିତଃ । 'ଅଯଃ ନୋ ନଭମ୍ପତିରିତି ପଶୋହିଶ୍ଵାନଂ ଶଶ୍ରୋକ୍ଷୟ ଅସ୍ତ୍ରଂ କାଳୀନ ଓପ୍ଯ ଆଶୀର୍ବଦିତଃ (କୋ ୩୪) । 'ଅଭୁରକ୍ଷେଣ ପତତି' ଇତି ତୁଚେନ କାକକମୋତତ୍ତ୍ଵନାବିପରିକରତଃ । 'ଅଗମମୁନ୍ୟନ୍ତିକାଃ ଅଭିମନ୍ତ୍ରା ପାଲିମେହ । ତଥା ତତ୍ତ୍ଵେନ କର୍ତ୍ତପି ଶୁନୋଦ୍ଵା ମଞ୍ଜିକା ଅନେମିତମନ୍ତ୍ରା ଅଶ୍ୱୀ ପ୍ରକିଳନ ତଥାବିମ୍ବ ଅଶ୍ୱ ଧୁପରେ । 'ଅଭୁରକ୍ଷେଣ (ଇତି) ପକ୍ଷହତଃ ଅଭୁରାତମୃତଚାରୀ । କୌଟେନ ସ୍ମୃତିତଃ' ଇତି ସ୍ତ୍ରୋତ୍ତମ (କୋ ୪୧) ।

ତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରଥମଃ ।

ଅଯଃ ନୋ ନଭମ୍ପତିଃ ମଂକ୍ଷାନୋ ଅଭି ରଙ୍ଗତୁ ।
— — — — —
ଅମାତ୍ରିଃ ଗୃହେସୁ ନଃ ॥ ୧ ॥

ପଦ ପାଠ ।

ଅଯମ । ନଃ । ନତମଃ । ପତିଃ । ମଯହକ୍ଷମଃ । ଅଭି । ରଙ୍ଗତୁ ।
— — — — —
ଅମାତ୍ରମ । ଗୃହେସୁ । ନଃ ୧.୧ ॥

ଅଯଃ ପରିଦୃଷ୍ଟମାନୋହିଃ ନଭମଃ ତାଲୋକତ ପତିଃ ହବିଃପ୍ରାମାଦିମା ପାଲଯିତା । ସବା ମଞ୍ଜିକାନାମ । ଅଗିନ୍ତନ୍ତାପ ଆହିତିଦାରା ପାଲଯିତା । 'ଅଶ୍ୱୀ ଆତ୍ମହତିଃ ମଧ୍ୟପୁତ୍ରା ଉପତିଷ୍ଠତେ' ଇତି ସ୍ତ୍ରେତଃ (ମୋ ପୁଣ୍ୟ ୩୭୬) । ଦୈତ୍ୟଶୋଭିଃ ମଂକ୍ଷାମଃ ଧାତ୍ରାଶେର୍ମର୍ଜିଯିତା ନଃ ଅଶ୍ୱାନ ଅଭି ରଙ୍ଗତୁ । ତଥା ମଃ ଅଶ୍ୱାକଂ ଗୃହେସୁ ଅନ୍ୟାତିଃ । ଶା ମାମେ ଇତ୍ୟାକ୍ଷମିକାନ୍ତିତାର୍ଥ । ମାତ୍ରିଶ୍ଵାନଂ ପରିଚେତ୍ତେନ ଲହ ବର୍ତ୍ତତ ଇତି ଲମ୍ବାତଃ ଭବେପରିତ୍ୟାଗିତଃ । କୁରୁତ୍ୟାନାଂ ଧାତ୍ରାନାଂ ପରିଚେତ୍ତେନାହିତଃ । କରୋତୁ ଇତ୍ୟର୍ଥ । ଅଶ୍ୱ ହୃଦୟ ଜ୍ଞମାତ୍ର ।

अद्विवास् अवित्तापरवरं तैत्तिरीयत्राक्षणां अमग्नेयां । तत्र हि एवं आश्रयते । 'अयं
गतला पूरुष इत्याह । अर्थिते मतला पूरुः । अर्थिते तद् आह एतम् गोपारेति । ।
मो नक्षम्पत इत्याह । वायूर्भै नक्षम्पतिः । वायूर्भै तद् आह एतम् गोपारेति ।
मंस्कामेताह । अलो वा अदितेऽप्येवं संक्षमः । अवित्ताप्रेव तद् आह ए
गोपारेति' इति (तैत्ति० स० १० ३०८६०) ॥ (६३—८४—७१३—१५) ॥

* * *

द्वितीया ।

२५ नो नक्षम्पत उर्ज्जं गृहेयु धारय ।

आ पुक्षमेहा वसु ॥ २ ॥

पद-पाठः ।

२५ । नः । नक्षमः । पक्षे । उर्ज्जं । गृहेयु । धारय ।

आ । पुक्षम् । एतु । आ । वसु ॥ २ ॥

हे नक्षम्पते अनुरिक्षत पालयितर्वायो यह नः अपाकः गृहेयु उर्ज्जं धारकराय
अयं धारय वापर्य । तथा पुक्षं अपापर्यादिकं ऐतु आगच्छतु । वसु धम॑ च
आगच्छतु ॥ (६३—८४—७१३—१५) ॥

तृतीया ।

२६ देव मंस्कार महत्त्रापोष्णेषिष्ठे ।

२६ नो रात्र तत्ता नो धेष्ठि तत्त्वं तेऽतिरिक्षांसः स्याम ॥

पद-पाठः ।

२६ देव मंस्कार महत्त्रापोष्णे इष्ठिष्ठे ।

२६ । नः । रात्र । तत्त्वं । नः । धेष्ठि । तत्त्वं । तेऽतिरिक्षांसः स्याम ॥

হে দেব সামারিণ্যমুক্ত হে সংক্ষাম প্ৰযুক্ত এষভূত হে আদিত্য সহস্রপোৰ্চু সহস্ৰ-
সংখ্যাকানাং অজানাং পোৰ্চুত বহুলক্ষ ধনস্ত বৎ ঈশ্বিয়ে ঈশ্বরো ভবলি। ঈশ্ব ঈশ্বরোঁ ॥
অবাদিহাঁ শপো কুক। ‘ঈশ্বঃ লে’ ইতি ইতাগমঃ। ‘অবীগৰ্বদয়েবাঁ-’ ইতি কৰ্মণি যজ্ঞ।
তঙ্গ তথাৰিষ্ঠত ধনস্ত। ‘ক্রিয়াগ্রহণঁ কৰ্ত্ত্যুঁ’ ইতি কৰ্মণঃ সম্প্ৰদামস্বাচ্ছুর্জ্যৰ্থে যজ্ঞ।
তথাৰিষ্ঠত ধনং মঃ অব্যত্যঃ রাখ প্ৰযুক্ত। মা মানে। যথা ভাগপদাবাহাৰেণ বোঝাঁ।
তথা তঙ্গ ধনস্ত ভাগঁ মঃ অব্যাকঁ ধেহি কোগাৰ্বঁ ধাৰম পোৰ্চু বা। তে ধৰীৱত তঙ্গ
ধনস্ত তক্তিবালঃ কাগ্যত্বক্ষণপ্রদাবাঁ স্তাম তবেয়। তক্তিপদাঁ ‘ছন্দসীমনিলো’ ইতি
হৃদৰ্থীযোৰমিম্প। সকাৰোপজনমছান্দনঃ। (৬৩—৮০৩—৩৩)।

চতুর্থী।

।   ।   ।
অস্তুরিক্ষেণ পততি নিখা ভৃত্যাগচাকশঃ।
—   —   —   —
।   ।   ।   ।
শনো দিবাস্য যশ্চহস্তেনা তে হবিষা বিধেয়। ১৪

পঞ্চাষ্টঃ।

।   ।   ।
অস্তুরিক্ষেণ। পততি। বিখা। ভৃত্য। অবচাকশঃ।
—   —   —   —
।   ।   ।   ।
শনঃ। দিবাত। যত। যহঃ। তেম। তে। হবিষা। বিধেয়। ১৫

অস্তুরিক্ষেণ আকাশমার্গেণ কাককপোতানিঃ পক্ষী পততি পুরুষত্ব অঙ্গে মিগততি। কিং
হৃদ্বন্দ্ব। বিখা বিখানি লক্ষানি ভৃত্যানি ভৃত্যাতানি অবচাকশঃ। (অবচাকশঃ)
পশুতিকৰ্ম্মঃ। জিবৎলয়া পুমঃপুমঃ পশুন্ব। ভদ্রোব্যাপ্ত্যৰ্থঁ দিব্যাত্ম দিবি তবেষ শনঃ যৎ যহঃ
তেজোস্তি তেম হবিষা হে অঘে তে দ্বাৰা বিধেয় পৰিচয়ে। আস্তুরিসূপক্ষুগদ্বাতৰঃ দোষৎ
বিদ্যুত্ত শনো মহন। ভৃত্যোৰ্ম্মিযৰ্ত্তৰত্তু ইতার্থঃ। (৬৩—৮০৩—৮০৩—১৫)।

পঞ্চমী।

।   ।   ।
থে জ্যো কালকাঞ্জা দিবি দেবা ইৎ শ্রিতাঃ।
—   —   —   —
।   ।   ।   ।
ক্ষাত্সুর্মানন্ত্র উভয়েশ্বা অরিষ্টতাতম্ভে। ১৬।

ପଦ-ପାଠଃ ।

| |
ଯେ । ଅର୍ଥ । କାଳକାଞ୍ଚା । ଦିବି । ଦେବାଃହୈବ । ଶିତା ।| | |
ତାନ । ସର୍ବାନ । ଅହେ । ଉତ୍ତରେ । ଅତେ । ଅରିଷିତାତରେ । ୨ ।

କାଳକାଞ୍ଚାଧ୍ୟା ସେ ଅର୍ଥ ଅଶ୍ଵରାଃ ଲ୍ଲକ୍ଷଣୀୟାଦୁ ଦିବି ଦେବା ହେବ ଶିତା ଆଶିତା ଗର୍ଭଙ୍ଗ ।
 ଅର୍ଥା ଚ ତିତିରିଯକ । ‘କାଳକଞ୍ଚା ତୈ ନାମାଶ୍ଵରା ଆଶନ । ତେ ଶ୍ଵରଗୀର ଲୋକାରୀଶ୍ଵର
 ଅଛିଥି’ ଇତି ଅର୍କମ୍ ‘ଲ ଇତ୍ତୁ ଇଷ୍ଟକାଂ ଆଶ୍ଵହ । ତେବାକୌରୀଶ୍ଵର । ବେଶକୌରୀଶ୍ଵର ତ
 ଶ୍ରୀଗଣ୍ଡାକୋଶବନ । ସାବୁରପତତା । ତୋ ଦିନେବୀ ଖାନାବନ୍ଦବତା’ ଇତି (୫୦. ପ୍ରା. ୧୧୨୬)
 ତାନ ତଥାବିଧାନ-ସର୍ବାନ କାଳକାଞ୍ଚାମ ଅହେ ଆହବ୍ୟାମି ହୃଦୟତେଜ୍ଜ୍ଵଳଣ୍ଟୁ ଓ ‘ଲିପିଲିଚିହ୍ନଙ୍କ’
 ଇତି ଚେଃ ଅଙ୍ଗ ଆଶେଷ । କିମର୍ବଂ ଆହବାନ । ଉତ୍ତରେ ରକ୍ଷଣାର୍ଥଂ ଅତେ ଅକ୍ଷ ପୁରୁଷ ।
 ସଠାରେ ଚତୁର୍ଥୀ ଅରିଷିତାତରେ । ରିଷ୍ଟି ହିଲା ତନଭାବଂ ଅରିଷିତ । ତତ୍ତ କରଗାର କାକ-
 ପୋତାଦିଗଙ୍କୁ ପରାତରନିତଦୋଷଶାସ୍ତ୍ରେ ଇତାର୍ଥ । ‘ଶବ୍ଦଗରିଷ୍ଟଙ୍କ କରେ’ ଇତି ଅରିଷିତଙ୍କାଂ
 କରୋଡ଼ାରେ ଭାତିଙ୍କ ଅତାପଃ । ‘ଲିତି’ ହାତି ପ୍ରାଯାଂ ପୂର୍ବିଷ ଉଦ୍‌ବନ୍ଦ । ୨ ।

ସତ୍ତୀ ।

| | | | |
ଅପ୍ରୁ ତେ ଜମ ଦିବି ତେ ମଧ୍ୟଃ ମୁଦ୍ରେ ଅନୁର୍ମହିମା ତେ ପୃଥିବ୍ୟାମ ।| | | |
ଶୁନୋ ଦିନ୍ୟମ ସମାହତେନା ତେ ହରିଷା ବିଦେମ ॥ ୩ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

| |
ଅପ୍ରେ । ତେ । ଭାବ । ଦିବି । ତେ । ମଧ୍ୟମ । ମୁଦ୍ରେ ।| | | | |
ଅନ୍ତଃ । ମହିମା । ତେ । ପୃଥିବ୍ୟାମ ।| | | | |
ଶୁନଃ । ଦିବାତ । ଯତ । ମଧ୍ୟ । ତେନ । ତେ । ହରିଷା । ବିଦେମ ॥ ୩ ॥

ତେ ଅଥେ ତେ ତବ ଅପ୍ରେ ଉପକେମୁ ଅନ୍ତଃ ଉତ୍ତରିଷ୍ଟାତାଦିରପେନ ଦୂରତେ । ଦିବି ହାଲୋକେ
 ତେ ତବ ଆଦିତ୍ୟାଶ୍ଵରଃ ଲଧନ୍ତ ସହଶାନ । ତଥା ମୁଦ୍ରେ ଅନ୍ତଃ ମଧ୍ୟ ପୃଥିବ୍ୟାଃ ଚ ତେ ତବ ମହିମା
 ପ୍ରାୟମ୍ଭୁବୁ ଦୂରତେ । ଦିବିପ୍ରାୟି ଅଧ୍ୟମ ପରେ ଅନ୍ତଃପ୍ରାୟମ୍ଭ ଦିତୀୟଂ ପରି ଜାତଦେଦାଃ । ତୁମ୍ଭେ

ଅଳ୍ପ ନୃତ୍ୟ ଅଭିନ୍ନ' ଇହି ହି ମହାଶ୍ଵର (୫୦ ୧୦୧୪୫୧) । ଶୁଣୋ ଦିବ୍ୟାଶ ଈତ୍ୱାଦି
ବ୍ୟାଖ୍ୟାତଃ । (୬୯—୮୩—୮୦୯—୩) ।

ଈତ୍ୱାଷ୍ଟମେଶୁରାକେ ଚତୁର୍ବିଂଶୁର ।

• • •

'ସଞ୍ଜାଲି' ଇହି ତୃତେମ ଗର୍ଭାଦାନେ କଷଣାଦିକଃ ମଞ୍ଚାତ୍ୟ ଅଭିମଞ୍ଜନ ଦ୍ଵାରା ହତେ ସୁରୀରାହ ।
'ସଞ୍ଜାଲିତ ମନ୍ଦ୍ରାଙ୍ଗଃ ବଶ୍ଵାତି' ଈତ୍ୱି ଶ୍ଵାରାହ (କୌ ୩୧୧) । 'ଆଗର୍ଜନଃ' ଇହି ତୃତେମ
ବିଗାହକାମଃ ଈତ୍ୱି ସରତେ ଉପାତିଷ୍ଠକେ ଦା । 'ଆଗର୍ଜନ ହାତ ଆସାକାମଃ' ଇହି (କୌ ୧୦୦)
ଶ୍ଵାରାହ । ତଥା ଦିବ୍ୟାଶେ ଅନେମ ତୃତେମ ଆହାର ହତା ସରମୋର୍ଦ୍ଦ୍ଵାରା ମଞ୍ଚାତାନ ଆମର୍ଯ୍ୟ ।
'ଆଗର୍ଜନଃ' (୬୮୨) ଲାଭତା ଅନ୍ତାମାର (୫୨୪) ଈତ୍ୱି ମୁର୍ରୋଃ ମଞ୍ଚାତାନ ଆମର୍ଯ୍ୟି
ଈତ୍ୱି (କୌ ୧୦୪) ଶ୍ଵାରାହ ।

ତତ୍ତ୍ଵ ଅର୍ଥମା ।

ସଞ୍ଜାଲି ସଞ୍ଜମେ ହଞ୍ଜାନପ ରଙ୍ଗାଂମି ମେଧମି ।

ଅଞ୍ଜାନ ଧନଃ ଚ ଗୁରୁନାମଃ ପରିହାସ୍ତା ଅଭୂଦୟମ୍ ॥ ୧ ॥

ପ୍ରେ-ପାଠଃ ।

ସଞ୍ଜାନ ଅଲି । ସଞ୍ଜମେ । ହଞ୍ଜେ । ଅମ । ରଙ୍ଗାଂମି । ମେଧମି ।

ଅଞ୍ଜାନଃ । ଧନଃ । ଚ । ଗୁରୁନାମଃ । ପରିହାସ୍ତଃ । ଅଭୂଦ୍ । ଅର୍ଯ୍ୟ ॥ ୧ ॥

ହେ ଅରେ ସଂ ସଞ୍ଜାଲି ଗଭ୍ୟାରପରିତରାପାର ରଙ୍ଗଃ ଅଭୂଦ୍ବୂତୀନାମ ନିଯାମକୋ ତ୍ୱରି । ଅତ ଏହ
(ଆୟୋ) ହଞ୍ଜେ ସଞ୍ଜମେ ଆସାନ୍ତେ ଅସାରଯାମ । ତାତ୍ତ୍ଵାଃ ହଞ୍ଜାନାଂ ରଙ୍ଗାଂମି ଗର୍ଭଧାରଣବିଦ୍ୱାତ୍-
ାନ ଅପ ମେଧାନ ଅପଗମଯାଦ । ଅପାଃ ପୁର୍ବାନନ୍ଦନାଃ ତତ୍ତୋଗାର୍ତ୍ତି ଧନଃ ଚ କୁର୍ବନଃ କୁର୍ବନଃ
ଅର୍ଯ୍ୟଃ ପାରହନ୍ତଃ ସଞ୍ଜ ପାରହେନଃ ସଞ୍ଜମାନଃ ରଙ୍ଗାକରଃ ପ୍ରାତିପରଃ ଅଭୂଦ୍ । ୨ ।

ଦ୍ୱାତ୍ରୀଯା ।

ପାରହନ୍ତ ସି ଧାରଯ ଯୋନିନ୍ ଗର୍ଭାୟ ଧାତବେ ।

ଅର୍ଯ୍ୟମେ ପୁର୍ବମା ମେହ ତଃ ଅମା ଗମରାଗମେ ॥ ୨ ॥

ଶବ-ପାଠଃ ।

ପରିହତ । ବି । ଧାରନ । ଯୋନିମ୍ । ଗର୍ଭାର । ଧାତବେ ।

ର୍ଯ୍ୟାମେ । ପୁତ୍ର । ଆ । ଦେହ । ତଃ । ଅ । ଗମନ । ଆହଗମେ । ୨ ।

ହେ ପରିହତ କଳଗାରିଙ୍କ ପ୍ରତିଲିପ ଯୋମିଂ ଗର୍ଭାଶରସ୍ତାମଂ ବି ଧାରନ ବିଶ୍ଵତଃ ଅନ୍ତପରା
କିମର୍ଥ । ଗର୍ଭାର ଧାତବେ ଗର୍ଭ । ଧାତୁଃ ଧାରନିତୁତ୍ । ‘କ୍ରିୟାଶ୍ରୀଗର୍ଭ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ’ ଟିକି କର୍ମଃ
ମନ୍ତ୍ରାମତ୍ତାଚତୁର୍ଥୀ । ଧାତ୍ରୀମର୍ଥେ ତଥେନ ପ୍ରତାରଃ । ମର୍ଯ୍ୟାମେ ମର୍ଯ୍ୟାଃ ମରଣଧର୍ମାଶୋ ମହୁଜାଃ
ଦୈତ୍ୟାଦୀରମାମେ ଦୋଷପର୍ତ୍ତର୍ଥ ଦୌତ୍ରୀରମାପେ ହାମେ ଗର୍ଭାମେ ହେ ଆୟେ ସଂ ପୁତ୍ର । ଆ ଦେହ
ଅଭିନ୍ଦୁର୍ଥ ଧାରନ । ସଦା ହେ ମର୍ଯ୍ୟାମେ ମର୍ଯ୍ୟାଗ ମହୁଜେ ଦ୍ଵାତୋଗର୍ଭ । ଆଦୀରମାମେ । ଆରାଯା
ମଧ୍ୟାଧିମଂ । ହେ ଆୟେ ସଂ ପତ୍ର୍ୟର୍ଥ ଆଗମେ ଆଗମମେ ଲତି ତଃ ଅଭୋଟ୍ରି ପୁତ୍ର
ଆ ଗମନ । ଉତ୍ୟାଗରେତାର୍ଥ ॥ (୬୩—୮୩—୮୧୨—୨୩) ।

ତୃତୀୟା ।

ସ । ପରିହତମିତଯନିତିଃ ପୁତ୍ର କାମ୍ୟା ।

ଷଷ୍ଠୀ । କମନ୍ୟା । ଆ । ସର୍ବଦୃ । ସଥା । ପୁତ୍ରଃ । ଜନାନିତି । ୩ ।

ଶବ-ପାଠଃ ।

ସଥ । ପରିହତମ୍ । ଅବିଭଃ । ଅନିତିଃ । ପୁତ୍ରଇକାମ୍ୟା ।

ଷଷ୍ଠୀ । ତ୍ୟ । ଅତେ । ଆ । ସର୍ବାଦ । ସଥା । ପୁତ୍ରମ୍ । ଅମାଦ । ଇତି । ୩ ।

ଅନିତିଃ ଦେବମାତ୍ର ପୁତ୍ରକାମ୍ୟା । ପୁତ୍ର । ଆମମ ଇଚ୍ଛାତୀ ସଂ ପରିହତଃ ହତ୍ତଃ ପରିବେଦେ
ଶର୍ମାମଂ କଳଗାରିଙ୍କ ପ୍ରତିଲିପ ଅବିଭଃ ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵୀ । ପୁତ୍ରକ୍ରମାନ୍ କର୍ମଣ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ‘କାମାଚ’
ଇତି କାମାଚ । (‘ଲମାସ୍ତାମା’ ଇତି) ଧାତୁଲଙ୍ଜାଯାଃ ପଚାନ୍ତଚ । ଅବିଭରିତି । ଡୁଃଖ
ଧାରଣପୋଷନ୍ତୋଃ । ଅମାଦ ଲତି ‘ହଲଙ୍ଗାମ’ ଇତ୍ୟାଦିମା ତିଳୋପେ ‘ହଲଙ୍ଗାମ ଇତ’ ଇତି ଅଭୋନ୍ତ
ଇତ୍ୟ । ତଃ ତଥାନିଧି ପ୍ରତିଲିପ ଅତେ ଅଭା ଆରାଯାଃ । କର୍ତ୍ତାର୍ଥେ ଚତୁର୍ଥୀ । ଷଷ୍ଠୀ ଆ ସର୍ବ
ଆଶ୍ରାତୁ । ସଥା ସେମ ଏକାରେଣ ଏଥା ପୁତ୍ର ଅମାଦ ଅମଯେଦ ଇତି ଅମେନ ଅଭିଆରଣେ
ଷଷ୍ଠୀ ସର୍ବାତୁ ଇତି ଲସକଃ । ଅମାଦ ଇତି । ଅମେର୍ଣ୍ଣାନ୍ ଲୋତ ଆଡାଗମଃ । ‘ଛନ୍ଦବ୍ୟାତର୍ଥ’
ଇତି ଆର୍କିଗାତୁକର୍ମାନ୍ ଗିଲୋପଃ ॥ (୬୩—୮୩—୮୧୨—୩୩) ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଶୀ ।

ଆଗରତ । ଆଗରତ୍ୟ । ନାମ । ଶୁଦ୍ଧାମ୍ୟାଯତ୍ତଃ ।
ଇଶ୍ଵର । ବୁଦ୍ଧିଷ୍ଠୋ । ସବେ । ସାମନ୍ୟ । ଶତକତୋଃ ॥ ୧ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ଆହରତଃ । ଆହରତ । ନାମ । ଶୁଦ୍ଧାଧି । ଆହରତଃ ।
ଇଶ୍ଵର । ବୁଦ୍ଧିଷ୍ଠଃ । ସବେ । ସାମନ୍ୟ । ଶତକତୋଃ ॥ ୨ ॥

ଆଗରତଃ । ସର୍ବଜାନାଗମନତ୍ । ଆଗରତ । ଅସଂକ୍ରିୟକର୍ତ୍ତା
ବ୍ୟକ୍ତାଲିନାମଧ୍ୟେରେ । ଶୁଦ୍ଧାଧି । ଉଚ୍ଚାର୍ଯ୍ୟାମି । ଆରତ । ଯଥା
ପାଠି ଉତ୍ସର୍ଗକେ । ପଦଧାତେ । ଆରତଃ । ଆଗରତଃ । ବୁଦ୍ଧି । ବୁଦ୍ଧି
ହତ୍ୟକର୍ତ୍ତାପାଦାନମା । ଶତକତୋଃ । ଶତଃ କ୍ରତ୍ୟ । କର୍ମାଣ୍ଡି
କାମି । ବୁଦ୍ଧିଷ୍ଠାନୀନ ମନ୍ୟ ପତ୍ରାକ୍ରତ୍ତଃ । ନବୀନ କର୍ମାଣ୍ଡି । ଏବିଷ୍ଵର ଇଶ୍ଵର ସବେ ଅହଂ ଅତି-
ମତକଳ୍ପ ଧୀରମି । ସବୁ ସାଚନେ । ତମାଦିକାଳୁ ଉତ୍ସର୍ଗରଃ । (ଶୋ-୮୩-୮୨୯ ୧୨) ।

ପଞ୍ଚମୀ ।

ଦେମ । ମୂର୍ଖୀଃ । ମାଧ୍ୟାତ୍ମିକିନୋହତୁଃ । ପଦା ।
ତେମ । ମାଧ୍ୟାତ୍ମିକିନୋହତୁଃ । ଭଗୋ । ଆୟୁଷା । ସଂତାନିତି ॥ ୨ ॥

ପଦ-ପାଠଃ ।

ଦେମ । ମୂର୍ଖୀଃ । ମାଧ୍ୟାତ୍ମିକି । ଲବିନୀ । ଉହତୁଃ । ପଦା ।
ତେମ । ଯତ୍ତା । କ୍ରତ୍ୟ । ଭଗୋ । ଆୟୁଷା । ଆ । ସହତାଃ । ଇତି ॥ ୨ ॥

ଦେମ ପଦା ଅକ୍ଷମା । ଆୟୁଷା ଲବିନୀ ଏତ୍ସଂକେ । ଦେମୋ ମାଧ୍ୟାତ୍ମିକି ଲବିତୁଃ । ମୂର୍ଖୀଃ ମୂର୍ଖୀଃ ।
ତେମିଃ ଉହତୁଃ । ଉଚ୍ଚାର୍ଯ୍ୟାମି । ଯଦାହକର୍ମା । ଆରାବେନ ଲକ୍ଷଣେ । ଉଚ୍ଚାର୍ଯ୍ୟାମି ।
ଶତକତୋଃ । 'ମନୋମୋତ୍ତିତା' ଇତି ଶତେ । (୭୦ ୧୦ ୮୫) ଅପରିତଃ । ଏତିହେବକାରୀକଣେ
ଅଧିକ-୩୫-୨୨ (୬)

ତୁ 'ଆଗଭିତ୍ତିର୍କ ଲୋମାର ରାଜେ ହହିତରେ ଆବଶ୍ୟକ କର୍ମାଂ ନାବିତୀଏ । ତାହେ ମରେ ଦେଖ ଥିଲା ଆଗଭିତ୍ତ । ତଥା ଏତ୍ତ ଲହାରୀ ସହଜୁଏ ଅହାକରୋଇ । ଏହି ଏତ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ଇତ୍ତାଚିତ୍ତରେ ଇତ୍ତାଚିତ୍ତା ଅଭିପାଦିତଃ (ପ୍ରାଚୀ ୪୧) । ଉତ୍ତରଭିତ୍ତି । ସତ ପ୍ରାପନେ ଉତ୍ତାମ୍ଭାବ ଲିଟି ସଜାଦି-
କାଂଳମୁଳାରଣବର୍ତ୍ତନାବିକାରେ କ୍ରମ । ପରେତି । ପଥିଦିନକାବ ହୃତୀଯକବଚମେ 'କଳା
* 'ଟିଲୋପ' ଇତି ଟିଲୋପେ ଉତ୍ତାତନିର୍ବିତ୍ତିବରେ ବିଭିନ୍ନକରନ୍ତିରେ । ତେମ ପଥ ଆର୍ଯ୍ୟ ଆର୍ଯ୍ୟ
ଆ ସହତାବ ଆବଶ୍ୟକ ଭଗେ ଦେଖି ମାତ୍ର ବିବାହାରିନ୍ ପ୍ରତାତ୍ରିନ୍ । ବିବାହୋପାଇଁ
ଉପନିଷଦମନ୍ ଉତ୍ତାର୍ଥ । (୬୩ ୮୩ ୮୨୯ ୨୨) ।

• • •
ଶଷ୍ଠୀ ।

ସମ୍ମେଷୁଣ୍ଣା । ସମ୍ମାନେ । ବୃତ୍ତମିଶ୍ର । ହିରଣ୍ୟମଃ ।

ତେମା ଜନୀଯତେ ଜାଗ୍ରାଂ ମହା ଦେହି ଶଚୀପତେ । ୩ ॥

ମନ-ପାଠଃ ।

ସଃ । ତେ । ଅରୁଣଃ । ସମ୍ମାନମଃ । ବୃତ୍ତମ । ଇତ୍ର । ହିରଣ୍ୟମଃ ।

ତେମ । ଜନୀଯତେ । ଜାଗ୍ରାଂ । ମହା । ଦେହି । ଶଚୀପତେ । ୩ ॥

ହେ ଇତ୍ର ତେ ତୁ ଯୋଜୁଣଃ ଅରୁଣମ୍ଭୁତ ଆକର୍ଷକେ ହଜ୍ଞଃ ସମ୍ମାନଃ ସମ୍ମି ଧମାନି ଧୀରପ୍ରେ
ଧାରୀତେ ଅନ୍ତିର୍ବିତ ସମ୍ମାନଃ । ଅଧିକରଣେ ଶୂଟ । ଅତ ଏହ ବୃତ୍ତମ ସହାନ ହିରଣ୍ୟମଃ ହିରଣ୍ୟମଃ
ଅତେ ହିରଣ୍ୟମାତ୍ର । 'ଧୂରାବାସ୍ତାପାତ୍ମାଦ୍ଵାରିରଶାରାମି ଛନ୍ଦନି' ଇତି ହିରଣ୍ୟମକାମାଦିତ
ମିଳାତ୍ୟାତେ । ଏବିଦେଖେ ସତ୍ତ ଅରୁଣ ଏବ ମା ତେମ ସାଧମେନ ହେ ଶଚୀପତେ ଶଚୀଦେଖାଃ
ପତେ ଇତେ ଜନୀଯତେ । ଆରୁଣ୍ୟାଂ ଅଗଭାନୀତି ଅନିର୍ଜାଯା । ତାବ ଆର୍ଯ୍ୟନ ଇଚ୍ଛାତେ । ସବୀ
ପ୍ରତ୍ୟେକିନ୍ତିର୍ବିଜନିମି । ତେବେମାର ମହା ଆର୍ଯ୍ୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ନେହି ଦେଖି ଅଯଜ୍ଞ । ୩ ॥

ଶକ୍ତମ ଶୂତ୍ରଃ ।

ଇତି ଲାଭଗାରୀବିରାଚିତେ ଅଧିକରଣ-ହିତାତ୍ମକେ ବିରାଚିତେ ଅଷ୍ଟମୋହୁବାକଃ ।

• • •

ମୟମେହୁମାକେ ପକ୍ଷ ଶୂତ୍ରାମି । 'ଅପଚିତ୍ତ' (ଇତି) ଅଧୟଃ ଶୂତ୍ରଃ । ତାବ 'ଅପଚିତ୍ତ'
ଇତି ତୁତେମ ଗନ୍ଧାଳାତୈତ୍ୟାକର୍ମଣି ଶଅବ ଶୂତ୍ର ଅଭିଯାନ ତୁତକଳାଳାବ ବା ଅଭିଯାନ ଗନ୍ଧାଳା
ଅଭିଯାନିମ୍ପେ । ତଥା ତୁତେମ କର୍ମଣି ଅମେମ ତୁତେମ ଅଶୂକାଂ ଗୃହପୋଦିକାଂ ବା ଅଭିଯାନ
କୁରିଦିମୋହାର୍ଥ ଗନ୍ଧାଳାହାମେ ମଧ୍ୟରେ । ତଥା ତୁତେମ କର୍ମଣି ନୈକନ୍ଦମବଶ ଚରିବି

অভিযন্তা গুণমালারা যিকোণা তুকোৎ নির্জিমেৎ। সুত্রৰ হি : অগচিতঃ (৬১০) আ স্থৰণঃ (৭১০) ইতি কিংত্বাদৌনি লোহিতলগ্নঃ পংক্ষুষ অভিনিষ্ঠিত্বতি' ইতি (কোঁ ৪১)। ভৈরব কৰ্ম্মণি 'মৌরিতঃ এ পতিষাতি' ইত্তর্ক্তিঃ অপল গোবুদ্ধেণ গুণ মৰ্দয়েৎ অক্ষাময়েৎ বা। তথা অমেনৈব রস্তয়লং অভিযন্তা গুণমালাং প্রসিদ্ধেৎ। 'মৌরিত্যুর্ক্তিন' ইতি (কোঁ ৪১) সুত্রাঃ। 'বীহি স্বাঃ' ইতি চতুর্থচেম চক্রপাদান্তৈভবজ্ঞার্থে প্রাপ্তাদকঃ অভিযন্তা অথ প্রোক্তেৎ। তথা পতিষাতেন কৰ্ম্মণি অনেন চতুর্থচেম আজ্ঞাং জ্ঞা মমন্তা শৃঙ্খল অথে গম্ভীরাম প্রাপ্তয়েৎ। সুত্রিতঃ হি। 'বীহি স্বাঃ ইওজ্ঞাতামঃ প্রাপ্তাদকেম সংশ্লেষ্য মনসা গম্ভীর্যতা' ইতি (কোঁ ৪১) ।

তত্ত্ব প্রথমা ।

|| | | |
অগচিতঃ এ পতত সুপর্ণো বগতেরিব।

|| | | |
সূর্যঃ কৃণেতু ভেমজঃ চক্রমা বোধোচ্ছতু ॥ ১ ॥

পদ-পাঠঃ ।

|| | | |
অগচিত্তাৎ এ। পতত। সুপর্ণঃ। বগতেহইণ।

|| | | |
সূর্যঃ। কৃণেতু। ভেমজঃ। চক্রমাঃ। বঃ। অপ। উচ্ছতু ॥ ১ ॥

হে অগচিতঃ দোষস্থান্ত প্রাপ্তাকৃ চীমানন্তু গুণাম আরভ প্রথমাদ প্রস্তা গুণমালাঃ এই
পতত অসাদ প্রয়োরাঃ প্রবর্দ্ধে নির্গতত। তত্ত দৃষ্টাদ্যঃ সুগর্ণ ইতি। সুগর্ণঃ শেতনপতনঃ
শ্বেনঃ বগতেরিব আগমস্থানামু মৌড়াম যথা শীঘ্ৰং প্রগতাত তথা পুরুষস্য গুণ্যাদ্যত্বাঃ
অবেশং অতি বিস্তৃত ধাৰতেত্তাৰ্থঃ। অগচিত ইতি। অগপূর্ণাঙ্গমোত্তে কৰ্ম্মণি কিণ।
হে অগচিতঃ বঃ সুমাকঃ ভেমজঃ চক্রিসন্ত পৃষ্ঠাঃ সমন্য প্রেৰক পাদিত্যঃ কৃণেতু করোকু।
(চক্রমাঃ) অমৃতমৰ্মচজ্ঞো বঃ মুয়াম অপোচ্ছতু অগবালয়তু। অগবজ্জ্বলবিত্তাৰ্থঃ। উচ্ছু
পিগালে। (৬২—৯৮—৮৩—১ম) ।

ক্ষিতোক্তা ।

|| | | |
ঝেকা শ্বেঝেকা কৃঝেকা মোহী কো।

|| | | |
সর্কামামঞ্জতঃ নামাদীময়ৈরপেতন ॥ ২ ॥

ପଦ-ପାଠ ।

। । । । । । । ।
 ଏମୀ । ଏକା । ଶ୍ରେୟୀ । ଏକା । କୁକୁଳ । ଏକା । ରୋହିଣୀ ଇତି । ହେ ଇତି ।
 । । । । । । ।
 ମର୍ମାନ୍ତି । ଅଗ୍ରଭଦ୍ର । ମାଥ । ଅମୌରହୀଃ । ଅପ । ଇତମ ॥ ୫ ॥

ଅମୟା ଅଗଚିତ ପାତ୍ରକାମାଦ ନାମଗ୍ରହଣେମ ତାମାଂ ଅଗଗଘନଂ ଆର୍ଦ୍ଦାତେ । ଏକା ଗଞ୍ଜାଳା ଏମୀ ଶ୍ରେୟୀ । ଉଷ୍ମରୁଦ୍ଧିଶ୍ରୀରୈତଃ ଏତର୍ଥଃ । ଏକା ଅପରା ଶ୍ରେୟୀ ଶ୍ରେୟୀ । ଅଭ୍ୟାସକ୍ରୋତାର୍ଥଃ ।
 ଏତରୁଦ୍ଧିଶ୍ରୀରୁଦ୍ଧକାମାଦ । 'ର୍ଯ୍ୟାତ୍ ଅଭ୍ୟାସାତ୍ମାତ୍ ତୋପଶ୍ମାତ୍ ତୋ ମଃ' ଇତି ଶ୍ରୀପ୍ରକାଶନ । ତ ମକାରଃ ।
 ଏକା ଅନ୍ତା ଗଞ୍ଜାଳା କୁକୁଳ କୁକୁଳ । ପତେ ହେ ଗଞ୍ଜାଳେ ବେଳିଶୀ ରୋହିଣୀ ଲୋହିତଶ୍ରୀ ।
 ରୋହିତଶ୍ରୀର ମୁଖୀତ୍ ଭୋରକାରୀ । ବାତପିତାରୁଦ୍ଧିଶ୍ରୀ ବର୍ଣ୍ଣମାନ୍ତାଦୁ ଏତାମଃ ନାମାଦ ।
 ଲକ୍ଷ୍ମାନୀ ଅଗଚିତାଃ । ଉତ୍ତୀରଣ୍ୟାର୍ଥାତ୍ରେକାତ୍ମାଦାତ୍ । ନାମ ଶ୍ରୀତିକରଂ ନାଥଦେଵଃ ଅହଂ ଅଗଚିତ
 ଅଗ୍ରଭୀର୍ଯ୍ୟ ଉଚ୍ଛାରଯାମି । ଛାନ୍ଦମନ୍ତ୍ରେଲୁକ । 'କୁତ୍ରଗୋର୍ତ୍ତଃ' ଇତି ତଥଃ । ହେ ଅଗଚିତଃ ସ୍ଵରଂ
 ଅଯାନ୍ତାମର୍ଗନ୍ତାଥ ଶ୍ରୀତଃ । ମତଃ ଅମୌରହୀ ନୀରା ଉମ୍ଭ ମୁକୁଳ । ଗଞ୍ଜାଳାଗ୍ରୁହଃ ଅହର୍ଵାଃ ଅପେତନ
 ଅଗଗରୁତ । ଏତଶୋଟି 'ଶଷ୍ଠିନଶ୍ରମମାତ୍' ଇତି ତଳ୍ପ ତନ୍ମଦେବଃ । ଅମୌରହୀରିତି । ନୀରା
 ଅକୋପନାଦ ହଞ୍ଚେ 'ବର୍ତ୍ତମ ଛନ୍ଦମ' ଇତି କିମ୍ । 'ମଧ୍ୟକାଃ' ଇତି ଶ୍ରୀ । 'ଅଭ୍ୟାସାନ୍ତଃ'
 ଇତି ଅକାରଲୋପଃ । 'ବା ଛନ୍ଦମ' ଇତି ପୂର୍ବମର୍ମବୀର୍ଦ୍ଧଃ । (୬୩ - ୧୫ - ୮୩ - ୨୩)

* * *

ତୃତୀୟା ।

ଅନୁଭିକା । ରାମାର୍ଥ୍ୟପାତ୍ର । ଏ ପତିଷ୍ଠିତ ।

ମୌରିତ୍ । ଏ ପତିଷ୍ଠିତ ସ ଗଞ୍ଜାନ୍ତା ନଶିଷ୍ଟି ॥ ୦ ॥

ପଦ-ପାଠ ।

ଅନୁଭିକା । ରାମାର୍ଥୀ । ଅପାତ୍ର । ଏ । ପତିଷ୍ଠିତ ।

ଶ୍ରୋଃ । ଇତଃ । ଏ । ପତିଷ୍ଠିତ । ଶଃ । ମର୍ମାନ୍ତଃ । ନଶିଷ୍ଟି । ୦ ॥

ଅନୁଭିକା ପୂର୍ବମର୍ମବୀ ଅଭ୍ୟାସକ୍ରୋତାର୍ଥଃ । ରାମାର୍ଥୀ ରମତେ ଆହ ଆହ
 ଆହରିତି ରାମ ମାତ୍ରା ତା ଅଭ୍ୟାସ ଅଧ୍ୟାତ୍ମାର୍ଥୀ ରମା ତା ରାମାର୍ଥୀ ମାତ୍ରି । ରଥାର୍ଥିକେତୋର୍ଥ
 ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ପମଚିତ ଏ ପତିଷ୍ଠିତ ନ୍ତାମ ଶହୀରାଂ ଅମତା ତରଜ ଗନ୍ଧିଷ୍ଠିତ । ମର୍ମାନ୍ତଃ

ইত্যৰ্থঃ। খোঁ অগভিমতে হর্ষকয়ঃ ইত্যাঃ অস্মাদ অস্মাদ এ পতিষ্ঠতি বাধ্যপক্ষকে
ভজনিতকুঁ বাহুভয়োপি অবর্ণেণ দিগমিষ্ট চৌতৰ্যঃ। বৰা খোঁ অস্মাদ ইত্যাঃ অস্মাদ পোষুত-
জলাদেকাদ অগভিত এ পতিষ্ঠতি। পতিষ্ঠত অস্মৰ্মাণ্ডৰ্যঃ। অগমহিততি। তজ্জব
বোগোচ্ছু ইত্যাক্ত এবারোহমুগ্রতে। স চেত্যাঃ মলুক্তঃ গঙ্গামালোকুত্তমবিকারেণ উত্তুজ
হস্তগামাহিমস্তিত্তু উত্তুজাম পড়ুন অগভিত উগন্ধপর্যটীতি গড়স্তঃ। তত্ত্ব উপকরে। অস্মাদ
ষণাদিকঃ কিম্। মকারোপকুমস্তুলনঃ। স শিষ্যতি নামশেষযুতি। সর্বাঃ প্রথমিকারণ
মিষ্ট্যুত্তমুত্তৰ্যঃ। (৬৩—১৪—৮৩—৩৩)।

* * *

বীহি আধ্যাত্মিং জুমাণে মননা স্থাহা মননা স্ফৰিদঃ জুহোমি॥ ৪॥

পদ-পাঠঃ।

বীহি। আধ্য। আধ্যাত্ম। জুমাণ। মনন। স্থাহ। মনন।

ষৃ। ইষ্ম। জুহোম। ৪।

ধৰ্মাস্ত আগনি ঘোকে জুহোমেয়াৎ বন্ধানামবসর্জনায় কৃম।

ভূমিয়িতি ধাতিপ্রমত্তে জনা নিষ্ঠাতিরিতি

ষাণং পোর গো গৰ্জতঃ॥ ৫॥

পদ-পাঠঃ।

ষষ্ঠঃ। তে। আগনি। ঘোরে। জুহোম। এযাম। বন্ধানাম। অবসর্জনায়। কৃম।

ভূমঃ। ইতি। কা। পতিষ্ঠত্যত্তে। জনাঃ। নিষ্ঠাতিঃ। ইতি

অ। অহ্ম। গো। দেৱ। সর্বতঃ॥ ৬॥

ତୁତେ ହଦିଷ୍ଟି ଭୈଷେ ତେ ଭାଗୋ ସୋ ଅମାଙ୍କ ।

ଶୁକେଶ୍ଵାନ୍ୟୁନେନମଃ ସାହା ॥ ୨ ॥

ପର ପାଇଁ ।

ତୁତେ । ହଦିଷ୍ଟି । ଭୟ । ଏଥା । ତେ । ଭାଗୋ । ସୋ । ଅମାଙ୍କ ।

ଶୁକ୍ଳ । ଇମାନ୍ । ଅମୂଳ । ଏମଗଃ । ସାହା । ୨ ୮ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦୀ । ହେ ବ୍ରାହ୍ମାଣ୍ଡିମାନିନ ବେଦ ବ୍ୟାଃ ଅକ୍ଷୀରାଃ ଆହତିଃ ସମଲା ଜ୍ଞାନଃ ମେଧାନୋ
ବୀହି କରନ୍ତୁ । ବାହା ବାହତଃ ଈତଃ ହଦିଷ୍ଟ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ନିଲୈବ ସମ୍ଭେଦ ହେବିର୍ଜୁହୋମି ହେ
ରୋଗାଣ୍ଡିମାନିନ ପାପଦେବତେ ଯତ୍ତୋରେ କ୍ରୂରେ ଆଗନି ଆଶେ ଜୁହୋମି ହଦିଃ ପ୍ରକିପାଯି
ଲା ବ୍ୟାଃ ସମଲା ଜ୍ଞାନାମଃ କ୍ଷମିତଃ ମେଧେତ୍ୟର୍ଥ । କିମର୍ଥ । ଏଥାଃ ବ୍ରାହ୍ମାଣ୍ଡିମିତାନାମଃ ସକାନାମ
ଆବର୍ଜନାମାହ କିମୋତମାର୍ଥ । କଃ ହତି ପଦପୂରଣଃ । ସର୍ବା କଃ ହତି ଉତ୍ସକନାମ । ବ୍ରାହ୍ମାଣ୍ଡିମାନାମଃ
ଆହତଃ ଈତଃ ପ୍ରସଦେବତେ ଅନ୍ତୋଗନାନ୍ତରେ ଅବକଳତ ହିତାର୍ଥ । (୬୯—୯୪—୮୩—୪୩) ।

ପଞ୍ଚମୀ । ହେ ବ୍ରାହ୍ମାଣ୍ଡିମିତିତେ ବା ବ୍ୟାଃ କମଃ ଅନ୍ୟାନ୍ୟାରୀ ନିମେଷଜ୍ଞାନରହିତାଃ ପ୍ରାଣିନଃ
କୁରିଃ ପ୍ରସଦେବତେ ଅଭିତଃ ପ୍ରସଦେବତେ । ମହୁ ଅସ୍ତ୍ରୋଧନେ । ଅଥ ତୁ ବ୍ୟବରଙ୍ଗ
ଜୀବନଃ ବା ବ୍ୟା ନିର୍ବିତିରିତି । ଲର୍ବାରୋଗନିରାନନ୍ଦତା ପାପଦେବତା ନିର୍ବିତିଃ । ଲୈବେତି
ଲର୍ବିତଃ ଲର୍ବାଦେବତୋଃ ପରି ବେଦ ପରିତୋ ଜୀବନିତି । ହେ ତୁତେ ଲର୍ବା ବିନ୍ଦୁଶାନେ ନିର୍ବିତିରିତେ
ହଦିଷ୍ଟି ଭୟ ଅଯାତିର୍କିତେନ ହଦିଷ୍ଟା ଆଲ୍ୟାଦିମା ଯୁକ୍ତା ଭୟ । ଏହ ତେ ଭୟ ଭାଗଃ । ସେ
ଅମାଙ୍କ ଇମାନ୍ ପରିକଳ୍ପିତା । ଅମେମ ହଦିଷ୍ଟାଗେନ ତୁଟେ ଇମାନ୍ ନମୀପରାନ ଗବାନୀମ ଅମୂଳ
ପୁରସ୍କାର ଅନ୍ତ୍ୟାନ୍ତିଗୋଚରାନ ଏମଃ ହୋଗନିରାନନ୍ଦତାଃ ପାପାଃ ଯୁକ୍ତ ବିନ୍ଦୁ ବାହା ଈତଃ ହଦିଃ
ଆହତଃ ଅତ୍ୱ । (୬୯—୯୪—୮୩—୧୫) ।

• •

ଧର୍ମୀ ।

ଏଥୋ ଅନ୍ତ୍ୟାନ୍ତିର୍ଗତେନେହା ଅନ୍ତ୍ୟାନ୍ତାନ୍ ବି ଚ୍ଛତୀ ବକ୍ଷପାନ୍ତା ।

ଏଥୋ ମହୁ ଏନର୍ଥିର୍ବେଦେବତା ଦମାତି ତନ୍ତ୍ରେ ସମାଜ ନମୋ ଅତ୍ୱ ମୃତ୍ୟୁରେ । ୦୩

পদ-পাঠঃ।

এবো ইতি। এ। অথৎ। মিষ্ঠবতে। অনেহ। শ্ৰম।

ক্রমান। বি। চৃত। বঙ্গপাণী।

যমঃ। যজ্ঞ। পুণঃ। ঈৎ। স্তু। স্তুতি। উত্তৈ।

যমায়। যমঃ। অত। যতাদে॥৩॥

হে নিখর্তে মিষ্ঠবেণ আত্মিকরি পাপবেনতে অনেহা অনাত্মী। মঞ্জাহম এহ ত (উৎ ১২২৩) ইতি আঙ্গপুরীক্ষেরস্থ তৎপৰিবোগেন এহাদেশেন্ত। ‘বঙ্গপাণীক্ষেত্রে-
নেহসং চ’ ইতি লো অমত্ত আদেশঃ। অথান অবাধমান ঈৎ এবো এষ উৎ এখনেব
পুরোক্তপ্রকারেণ স্তুত অথবৎ অবশ্যান অচৌধিকারান অভাস্তুচান বঙ্গপাণী
সক্রমজ্ঞানিশেবন রোগাদ্যকান বিচৃত শিশু ছন্দোচার্থঃ। চৃতী হিমাগ্রহণারোঃ। হে
কল্প যথ় দৈনবতঃ আগামহারী দেনঃ বাঃ যজ্ঞ পুর্ববৰ্ত্তি। উত্তে যুতাদে আগামহারিণে
যমায় নমো পত্ন নমস্কারোন্ত। (৬৫০-৯৪ ৮৪৮—৩৩)।

সপ্তমী।

আয়ুরে ক্রপদে বেদিষ ইচ্ছাহতে। যুত্তুভির্যে সুত্ত্বস্ম।

যথেন ঈৎ পিতৃভিঃ সংবিহান উত্তু নাকমাপ গোহমেমমু॥৪॥

পদ-পাঠঃ।

অবগ্রহে। ক্রপদে। বেদিষ। ঈৎ। অচিহ্নিতঃ। যুত্তুভিঃ। যে। সুত্ত্বস্ম।

যথেন। ঈৎ। পিতৃভিঃ। সম্বিহানঃ। উত্তুত্তুমু। নাকম।

অধি। রোহর। ঈত্যঃ। ৪।

‘পুরুষে ক্রপদে’ ইতোয়া সপ্তমেষুবাকে ব্যাখ্যাতা। (৬৫০।৭)। ৪।

ইতি নবমেষুবাকে অথবৎ স্তুতঃ।

‘ସରଣୀ ସାରଗ୍ରାହି’ ଇତି ହୃଦେଶ ରାଜସ୍ଵାଦିତରାଗଟୈବ୍ୟକ୍ତିକର୍ମନି ସମୟକୁଳଶଳିଂ ମଞ୍ଚାତ
ଅଭିଷଙ୍ଗ ପୁରୁଷଙ୍କ ଅନ୍ତିମ ପାଠୀଙ୍କ । ‘ସଂ ମୋ ଦେବୀ (୨୨୯) ସରଣଃ (୬୮୯) ପିଶଳୀ
(୬୧୦୯) ଇତି ଅକ୍ରମ୍ୟ ‘ତୁ ଗୋବିନ୍ଦ ସଜ୍ଜୋକ୍ତୁ ସମ୍ମାନ’ ଇତି (କୋଣ ୩୨) ହେଉଥି
ଇତି ହୃଦେଶ ପ୍ରେତୀକରମଃ ଇତ୍ରଃ ସରତେ ଉପଭିଷ୍ଟିତ ଥା । ‘ସୁମେତ୍ରି ସୁରକ୍ଷାର’ ଇତି
(କୋଣ ୬୧୦) ହେଉଥା ।

• • •

ତୃତୀ ପ୍ରଥମ ।

।
ସରଣଃ ସାରଗ୍ରାହି ଅମ୍ବଃ ମେଦୋ ସମ୍ପତ୍ତିଃ ।
— — — — —
। | | |
ସଜ୍ଜୋ ଯୋ ଅଶ୍ଵାଦିଶ୍ଵେତୁ ଦେବ ଅଧୀଦରନ ॥ ୧ ॥
— — — — —
ପର ପାଠଃ ।

।
ସରଣଃ । ସାରଗ୍ରାହି । ଅମ୍ବ । ମେଦୋ । ସମ୍ପତ୍ତି ।
— — — — —
। | | |
ସମ୍ବଃ । ଯଃ । ଅରିନ୍ । ଆହାରିଃ । ତୃ । ଉଃ ଇତି । ମେଦୋ । ଅଧୀଦରନ ॥ ୧ ॥

ଅମ୍ବ ପୁରୋବର୍ତ୍ତୀ ଶେଷ ଲାଗ୍ନାଦିଶ୍ଵେତୁଃ (ସରଣଃ) ସରଣାଖ୍ୟା ସମ୍ପତ୍ତିଃ ଶମାନୀ
ଅଦିପତିରକଃ । ଶିଳାରେ ଅକ୍ରତିଶୟଃ । ସମ୍ବନ୍ଧମିର୍ବିତୋ ମଣିଃ ସାରଗ୍ରାହି
ହୋଗଇ ସାରଗ୍ରାହି ନିବର୍ତ୍ତିତ । ସାରଗ୍ରାହିରେଟି ଆଡାଗମଃ । ‘ଦୈତ୍ୟୋକ୍ତର’ ଇତି ଐକାର
ଅରିନ୍ ପୁରୁଷେ ଯୋ ସମ୍ବଃ ରୋଗ ଆଧିଃ ପ୍ରାଣିଃ ତୃମୁ । ଉପମ୍ବଃ ଅପାର୍ବେ । ତା
ମର୍ମଦିପ ରୋଗ ଦେବା ଉତ୍ସାହଃ ଲକ୍ଷେ ଅନୌରମ୍ ସାରଗ୍ରାହି । ସାରଗ୍ରାହିଶାନ୍ତି ଲୁଭି ଚତି
କ୍ଷମଃ । (୬୩—୨୮—୮୫୨—୧୩) ।

• • •

ଦ୍ଵିତୀୟା ।

। | | |
ଇତ୍ସୁତ ସଚମା ନୟଃ ମିତ୍ରକୁ ସକ୍ରମ ତ ।
— — — — —
। | | |
ମେଦୋନାଃ ମର୍ମଦାର ଶାତା ସମ୍ବଃ ତେ ସାରଗ୍ରାହିହେ ॥ ୨ ॥
— — — — —

পদ-পাঠঃ ।

ইশ্বর । বচনা । বস্ত্ৰ । মিশ্রণ । বক্ষণ । চ ।

দেবানাম । দৰ্শিযাম । ধাতা । যক্ষম । তে । বারয়ামহে ॥ ২ ॥

অনিষ্টমকর্ত্তোৱো যক্ষং হে বাধিত তে তব যক্ষং রোগং ইশ্বর দেবানাম অবিগতেঃ
বচনা আজ্ঞাক্রমণে বাক্যোম বারয়ামহে নিবারয়ামঃ । স কেবলং ইশ্বর বচনা ।
মিশ্রণ বক্ষণ চ অঙ্গোবামপি দৰ্শিযা দেবানাম ধাতা বাক্যোম বীরং রোগং
মিবারয়ামঃ । (৬৩—৯৪—৮৫—২৮) ॥

চতুর্থী ।

যথা বৃত্ত ইমা আপন্তন্ত বিশ্বা ষতীঃ ।

এবা তে অগ্নিনা যক্ষমং বৈখানরেণ বারমে ॥ ৩ ॥

পদ-পাঠঃ ।

যথা । বৃত্তঃ । ইমাঃ । আগঃ । তত্ত্ব । বিশ্বা । ষতীঃ ।

এবা তে অগ্নিনা যক্ষমং বৈখানরেণ বারমে ॥ ৩ ॥

যথা দেব অকারেণ বৃত্তঃ আবৰণশীলঘূপ্তোহুৰঃ ইমাঃ পরিপূর্ণমা বিশ্বারমীঃ
বিশ্বত কৃত্বস্ত স্থাবরজনমাত্রকত্ব অগতঃ পোবরিত্বো আগঃ যেষহু ব্যাপনশীলা অগঃ তত্ত্ব
নিরুক্তগতীচক্রার । টত্তি স্ফতি পতিপ্রতিবক্ষে । হে বাধিত তে তব যক্ষং রোগং এব এবং
বৈখানরেণ বিশ্বনরহিতে লর্মি প্রাণিহিতকারিণা অগ্নিনা বারমে নিবারয়ামি ॥ ৩ ॥

চতুর্থী ।

বৃথেজ্জ্বল্য বৃষা দিবো বৃষ পৃথিব্যা অযম্ভা

বৃষা বিশ্বাগ স্তুত্য বৃথেকবৃষো তথ ॥ ১ ॥